

FREE INTERNATIONAL UNIVERSITY OF MOLDOVA

||

EcoSoEn

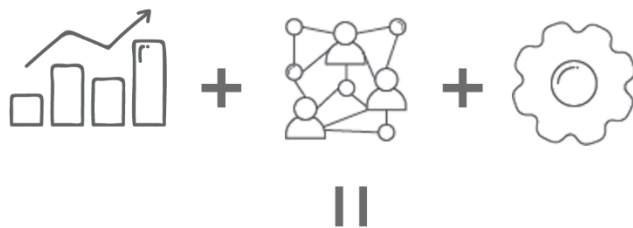
ECONOMICS, SOCIAL AND ENGINEERING SCIENCES

SCIENTIFIC JOURNAL

YEAR 2, NR.3-4/2019

CHISINAU, 2019

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA

E C O S O E N

ȘTIINȚE ECONOMICE, SOCIALE ȘI INGINEREȘTI

REVISTA ȘTIINȚIFICĂ

ANUL 2, NR.3-4/2019

CHISINAU, 2019

Printed version / Versiunea tipărită ISSN 2587-344X

Scientific Journal / Revistă științifică

Free International University of Moldova / Universitatea Liberă Internațională din Moldova

EDITORIAL COMMITTEE / COMITETUL DE REDACȚIE

Editor publisher/ Director publicație:
GALBEN Ilian, dr., conf. univ., Rector ULIM

Executive Editors / Redactori executivi:

RUSNAC Svetlana, dr., conf. univ., Decan Facultatea Științe Sociale și ale Educației, ULIM, BALAN Igor, dr., conf. univ., ULIM, BLAGORAZUMNAIA Olga, dr., conf. univ., ULIM, ROBU Elena, dr., conf. univ., ULIM, Director Școala Doctorală Științe Economice, Sociale și Tehnologii Informaționale.

Editorial Board / Colegiul de redacție:

AMANZHLOVA Bibigul, PhD, Novosibirsk State Technical University (Russia), ARMITAGE Jack, PhD, Professor Department of Accounting, University of Nebraska (USA), BĂLINT Ágnes, PhD, University of Pécs, (Hungary), BURLACU Natalia, dr. hab., prof. univ., ULIM, BYCHKOVA Svetlana, PhD, FSBEI HE St. Petersburg State Agrarian University (Russia), CAUNENCO Irina, dr., conf. univ., Institutul Patrimoniului Cultural, AȘM, CIOBANU Ceslav, PhD, ex-Ambassador of Moldova to the USA, Coordinator of Economic Programs, Virginia State University (USA), DUBCOVETCHI Iuri, dr., conf. univ., ULIM, EVSIUKOVA Raisa, dr., conf. univ., ULIM, GRIBINCEA Alexandru, dr. hab., prof. univ., ULIM, IONIȚĂ Veaceslav, dr., conf. univ., ULIM, KAVUN Sergii, PhD, dr. hab., prof., Kharkiv University of Technology "STEP" (Ukraina), KLIMENKO Irina, PhD, Academician of the International Academy of Informatization, FSAEI of HPE "North Caucasus Federal University" (Russia), KREINDLER Michael I., PhD, Karmiel College (Israel), KRZYSZKOWSKI Jerzy, PhD, Nicolaus Copernicus University of Torun (Poland), LEAHU Tudor, dr., conf. univ., ULIM, MIȘCOI Gheorghe, Academician AȘM, dr. hab., prof. univ., ULIM, MOLDOVAN Vadim, PhD, York College of the City University of New York (USA), MURPHY Frances L., PhD, Eastern Illinois University (USA), OHRIMENCO Serghei, dr. hab., prof. univ., ASEM, PIVORIENE Jolanta, PhD, Mykolas Romeris University, (Lithuania), PUGACHEVA Olga, PhD, Francisk Skorina Gomel State University (Belarus), RASA Subačienė, PhD, Vilnius University (Lithuania), REDLICH Alexander, PhD, University of Hamburg, Institute for Psychology (Germany), ROȘCA Petru, dr. hab., prof. univ., ULIM, RUF Alexandru, PhD, Chairman of the Council of Auditors of Russia (Russia), SANDU Antonio, dr., Universitatea "Ștefan cel Mare" din Suceava, președinte Asociația LUMEN, (România), SPÎNU Ana, dr., conf. univ., ULIM, STEPANOVA Galina, dr., conf. univ., Voronezh Universitatea Pedagogică de Stat (Russia), STEVENS Kevin, PhD, Director of the School of Accountancy and Management Information Systems, DePaul University (USA), STRATAN Alexandru, dr. hab., prof. univ., Director IEFIS, TOBĂ Alexandru, dr., prof. univ. (România), VASYUTINSKY Vadim, PhD, National Academy of Educational Sciences of Ukraine (Ukraina), VEGERA Svetlana, PhD, Polotsk State University (Belarus).

Editors / Redactori:

MELENTIEVA Aliona, magistrul în științe sociale, doctorand, ULIM
GRAUR Elena, magistrul în științe umaniste, doctorand, ULIM

*The volume was recommended for publishing by the Senate of Free International University of Moldova
(Verbal process No 3, November 27, 2019)*

The scientific articles are reviewed

Volumul a fost recomandat spre publicare de Senatul ULIM (Proces-verbal nr.3 din 27 noiembrie 2019)

Articolele științifice sunt recenzate

ULIM, EcoSoEn, An.2, Nr.3-4/2019

Tiraj 200 ex. / Edition 200 copies

© ULIM, 2019

ADDRESS OF REDACTION/ ADRESA REDACȚIEI:

52 Vlaicu Parcalab street, Chisinau, MD-2012, Republic of Moldova, ULIM

E-mail: ecosoen.ulim@gmail.com

The scientific journal is indexed in the following international databases / Revista științifică este indexată în următoarele baze de date internaționale: CEEOL, DOAJ, IBN, INDEX COPERNICUS, Munich Personal RePEc Archive (MPRA), Academia.edu

CONTENT

CUPRINS

I. ECONOMIC AND SOCIAL SCIENCES

I. ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI SOCIALE

1.1. ECONOMICS SCIENCES

1.1. ȘTIINȚE ECONOMICE

GRIBINCEA Alexandru, KABAHA Ali, GRIBINCEA Alexandru	6
Global economic problem: economic development versus ecological crisis Problema economică globală: dezvoltare economică versus criză ecologică	
ROSCA Petru, NABOLSI Airin	19
Tourism development in the mediterranean area Dezvoltarea turismului in zona marii dintre trei continente	
BLAGORAZUMNAYA Olga, SOCOLOV Vasili, SOCOLOVA Ludmila	26
Quality management of medical services in healthcare institutions of Moldova Управление качеством медицинских услуг в учреждениях здравоохранения Молдовы	
BLAGORAZUMNAYA Olga, DREIHER Dalia.....	37
Patient satisfaction with the quality of the services provided as an important aspect of management in a medical organization Удовлетворенность пациентов качеством оказанных услуг как важный аспект менеджмента в медицинской организации	
BLAGORAZUMNAYA Olga, ISRAELI Milana.....	45
Innovative culture as one of the directions of innovative activity of the university Инновационная культура как одно из направлений инновационной деятельности вуза	
BURLEA Ecaterina, SPINU Ana	54
Electronic services and online reports: guarantees of optimization of accounting evidence Servicii electronice și raportări on-line: garanții ale optimizării evidenței contabile	
SHKULIPA LIUDMILA.....	62
Классификация стран по выбранной системе бухгалтерского учета по МСФО Classification of countries by selected accounting system for IFRS	
SPINU Ana, ROMAN Ana Maria	74
General considerations concerning the evolution of legislative framework and way of organizing the social insurance system in Romania Considerații generale privind evoluția cadrului legislativ și a modului de organizare a sistemului de asigurări sociale în România	
DOGOTARI Ilie, SPINU Ana.....	83
Théorie et pratique du développement de l'assurance sur internet Teoria și practica dezvoltării asigurărilor prin internet	
ALVAKILI Noha	91
Arab minority and jews majority in the Israeli education system Minoritatea arabă și majoritatea evreilor în sistemul de educație israelian	

KOVALSKYI Andrii	96
Business model of management at enterprises of municipal infrastructure Бизнес-модель управления на предприятиях коммунальной инфраструктуры	
MASHAL Lama	102
The expansion of the knowledge economy on the local society Expansiunea economiei cunoașterii privind societatea locală	

1.2. SOCIAL SCIENCES

1.2. ȘTIINȚE SOCIALE

ROBU Viorel, CARANFIL Narcisa Gianina	108
Are Romanian adolescents still motivated to engage in school? Some evidence and practical considerations Mai sunt motivați adolescenții români să se implice în activitățile școlare? Dovezi și considerații practice	
RUSNAC Svetlana, KHORY Johny	117
The importance of the locus of control in the social adaptation of international students Importanța locului controlului subiectiv în adaptarea socială a studenților internaționali	
RUSNAC Svetlana, RUSANOVSKI Valeria	130
The psychological influence of aesthetic defects and dermatological diseases: research review Influența psihologică a defectelor estetice și afecțiunilor dermatologice: revista cercetărilor	
SANDU Stefan-Antonio, CRIBINCEA Zinaida	138
Education for mass-media in the context of new educations Educația pentru mass-media în contextul noilor educații	
CORCEVOI Maria	147
Reducing the risk of abandonment of children by improving the mother's parental skills Diminuarea riscului de abandon al copiilor prin îmbunătățirea competențelor parentale ale mamei	
STEFARTA Adelina, MOGOSAN Vergina	155
The impact of hybridization of education on professional qualities of a contemporary teacher Impactul hibridizării educației asupra calităților profesorului contemporan	
BITCA Lucia ,	167
Nonverbal communication as a basic condition of impression management Comunicarea nonverbală ca o condiție de bază a managementului impresiei	
CHIRITA Olga, CAUNENCO Irina	187
Socio-psychological determinants of formation the patriotical consciousness Determinante socio-psihologice ale formării conștiinței patriotice	
CIRLAN Florentina, CALANCEA Angela	192
Specificity of communication and importance of the development of verbal communication capabilities in preschoolers Specificul comunicării și importanța dezvoltării capacităților de comunicare verbală la preșcolari	
CUMPANASOIU Teodor-Sorin, BUCUN Nicolae	200
Family perception of student's failure in school Percepția insuccesului școlar de către familia elevului	

ROSCA Tatiana, CAUNENCO Irina	214
Ethnic identity in immigrant adolescents: continuity vs. discontinuity Identitatea etnică la adolescenții imigranți: continuitate vs discontinuitate	
SIRHAN HAJ Ebtisam, SIROTA Julia	221
The influence of technology development on parents-adolescents communication in the Arab Society Влияние технологического развития на родительско-подростковую коммуникацию в арабском обществе	
STAVILA Alina, CALANCEA Angela	226
The evolution and role of the family in contemporary society Evoluția și rolul familiei în societatea contemporană	
CONSTANTIN Genoveca, RUSNAC Svetlana	234
The dynamics of poverty and its consequences on regional inequalities in Romania Dinamica sărăciei și consecințele sale asupra inegalităților regionale din România	
OCHANA Shimrit	242
Policy making on equality and integration in special education in Israel Politica privind egalitatea și integrarea în educația specială în Israel	

II. ENGINEERING SCIENCES AND TECHNOLOGIES

II. ȘTIINȚE INGINEREȘTI ȘI TEHNOLOGII

PEANCOVSCHII Serghei, OHRIMENCO Serghei	249
Mobile situational center for prevention and reduction of emergency situations Centrul mobil de comanda pentru lichidarea situațiilor excepționale	
LEAHU Tudor, SHISHIYANU Sergiu, GRECU Alexandr	263
Information interconnection – the contributing factor to complete informatics achievement of the integrated information system Interconectarea informațională – factorul contributiv la realizarea informatică completă a sistemului informatic integrat	

I. ECONOMIC AND SOCIAL SCIENCES

I. ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI SOCIALE

1.1. ECONOMICS SCIENCES

1.1. ȘTIINȚE ECONOMICE

UDC: 330.3, 339.9

JEL Classification: A13; B41; N12, Q51

**GLOBAL ECONOMIC PROBLEM: ECONOMIC DEVELOPMENT VERSUS
ECOLOGICAL CRISIS**

**PROBLEMA ECONOMICĂ GLOBALĂ: DEZVOLTARE ECONOMICĂ VERSUS CRIZĂ
ECOLOGICĂ**

*GRIBINCEA Alexandru, PhD in economics, university professor,
Free International University of Moldova, Chisinau
KABAHA Ali, manager, Israel Ministry of Health
GRIBINCEA Alexandru, lecturer,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*GRIBINCEA Alexandru, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
KABAHA Ali, manager, Ministerul Sănătății din Israel
GRIBINCEA Alexandru, lector universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

***Annotation:** It is obvious now that there are no inexhaustible resources. It can be easily seen that the wind or sun energy is inexhaustible, but still there are limits to it. Harmonizing human needs with nature's possibilities as well as optimal use of limited resources is on the agenda now. The use of natural resources involves revising, rethinking of the industrial vector as well as re-evaluating the industrial/post-industrial development policy and the location of enterprises, the development of cutting-edge, intelligent, environmentally-friendly technologies, estimation of losses with the help of in-depth calculations. The objectives are to reduce technological pressure, to relieve the natural and human potential, to recycle waste, to make more efficient use of resources, etc. The practical significance of the research can be seen in the obtained results, which can be used in the development of industrial-economic policies on the national level. Ecological technology, biotechnology, nanotechnology, new materials, IT and ICT are gradually transforming the entire industry, the society, human resources by increasing efficiency, reducing waste intensity, optimizing energy sources. The relevance of new economic areas is not high, but their growth is accelerating. Efficient and equitable distribution of resources must correlate with real production growth. As aggregate demand is driven by aggregate expenses, the latter need to be increased to ensure full use of increased volume of resources. The results obtained allow to assess the factors and consequences that degrade resources and the living environment. The directions of the implementation of the state policy for the improvement of ecological status are highlighted.*

Adnotare: *Actualmente este evident că nu există resurse inepuizabile. Observăm cu ușurință că energia eoliană sau a soarelui este inepuizabilă, dar există și limite. Pe ordinea de zi pe Terra avem armonizarea nevoilor umane cu posibilitățile naturii, precum și utilizarea optimă a resurselor limitate. Utilizarea resurselor naturale implică revizuirea, regândirea vectorului industrial, precum și reevaluarea politicii de dezvoltare industrială / post-industrială și amplasarea întreprinderilor, dezvoltarea tehnologiilor de ultimă generație, inteligente, ecologice, estimarea pierderilor cu ajutorul unor calcule aprofundate. Obiectivele sunt reducerea presiunii tehnologice, ameliorarea potențialului natural și uman, reciclarea deșeurilor, utilizarea mai eficientă a resurselor etc. Importanța practică a cercetării poate fi observată în rezultatele obținute, care pot fi utilizate în dezvoltarea politicilor industrial-economice la nivel național. Tehnologia ecologică, biotehnologia, nanotehnologia, noile materiale, IT și TIC transformă treptat întreaga industrie, societatea, resursele umane prin creșterea eficienței, reducerea intensității deșeurilor, optimizarea surselor de energie. Relevanța noilor vectori economici nu este vastă, dar creșterea acestora se accelerează. Distribuția eficientă și echitabilă a resurselor trebuie să fie corelată cu creșterea reală a producției. Întrucât cererea agregată este determinată de cheltuieli agregate, acestea din urmă trebuie majorate pentru a asigura utilizarea deplină a volumului crescut de resurse. Rezultatele obținute permit evaluarea factorilor și consecințelor care degradează resursele și mediul de viață. Sunt evidențiate direcțiile de punere în aplicare a politicii de stat pentru îmbunătățirea stării ecologice.*

Keywords: *energy sources, non-renewable sources and renewable sources, biofuels, hydroelectric power, geothermal energy.*

Cuvinte cheie: *surse de energie, surse neregenerabile și surse regenerabile, biocombustibili, energie hidroelectrică, energie geotermală.*

Introduction

The major long-term goals of any government are to stimulate economic development, increase population's well-being as well as to maintain social and economic stability. For these reasons, knowledge of economic growth and coercive factors is needed altogether with awareness about negative consequences of economic growth. The process of human interaction with nature is the content of any production. Economy is an art of rational and efficient management of this process, otherwise, as experience shows, economic and environmental crises are inevitable. The pressure on the environment and ecosystems as a result of anthropic activity on land and at sea is increasing. Rapid changes on the planet generally require, in particular, adjustment of government policies and actions. The development of the world economy can be sustained if today's generations can meet their own needs without compromising the ability of future generations to do so [3]. This attempt has mutually reinforced economic, social and environmental aspects and therefore requires a comprehensive approach. For society's development some goals have been set by 2030: human dignity, stability at regional and global levels, healthy planet, fair and resilient, thriving economy. Achieving these goals will contribute to greater convergence between EU Member States and within communities and to balancing differences across the world. Issues arising from contradictions between the desire to develop the economic sector and engaging increasing volumes of natural resources, energy use and the emergence of waste. If manufactured products are needed, the waste is no longer of interest and it is therefore discarded. Regrettably, not all are degradable; consequently, they pollute the environment, affecting people's health and well-being. The Kyoto agreement, the Rio de Janeiro one and others have not been successful [18].

The purpose of the investigation is to research the contradiction between the development of the world economy and the ways to overcome environmental pollution.

Degree of investigation. Research conducted by scholars like Piscunova T.A. denotes that economic globalization favors acceleration and deepening of environmental issues. A significant role in changing the development vector of world and regional economy towards greening is played by entrepreneurship. The investigated topic was studied within the «sustainable development" proposed by R. Stavins, J. Stiglitz, D. Wheeler, N. Stern, Gro Harlem Brundtland. At the same time, issues related to the influence of ecology on the development of international economic relations have been relatively little developed by A. Suetin. Materials on international environmental agreements and the use of individual environmental policy instruments in developed countries have been published in a series of periodicals (Nuoffer G., Usharova L.) and on environmental policy funding (Spiridonov A.). Studies and publications on this issue, problems related to the interdependence between ecology and business are much more developed. Among the economists engaged in this subject are Meadows D., Pearce D., Repetto R., Roberts P., Field B., Welford R., Gouldson A., Gray R., Bebbington J., Walters D., Johnson S., Vaughan D., Mickle C. At the same time, most authors consider this problem mainly in terms of unavoidable environmental costs for business development or in relation to the development of economy and modern OMS (Riordan T., Turner R., Shadrake A.). Only relatively recently, some authors (Porter M., Cairncross F., Peattie K., Sprenger R., Stevens S.) have begun to consider aspects of ecology and competitiveness in international economic relations. In Michael Porter's work, the role of ecology as a factor of competitiveness was first identified. At the same time, this provision is not supported by empirical data [23].

Materials and methods of research

The achievement of the objectives was solved by identifying and systematizing the trends in the development of the world economy, taking into account the environmental factor. The technique of investigation is based on a critical economic analysis of the characteristics of the world economy in the context of globalization of environmental problems. The authors used historical, statistical and comparative methods in their research. The first has revealed the gradual nature of deepening environmental issues and the development of theoretical concepts of global economic development, taking into account the environmental factor, as well as practical environmental activities of states, companies and the international community as a whole. The statistical processing of data gathered from the analytical materials of international organizations, institutes, specialized agencies and companies was used to identify environmental characteristics, to develop the environmental market, to designate the role of environmental investments in implementation of a new vector of the global economy, the characteristics of individual elements of environmentally-oriented growth. Numerous publications and reports served as support for the present research. The comparative method contributed to illustrating the peculiarities of the present ecological situation and the actual policies of different countries and regions.

Results and considerations

Economic development is indispensable from energy. The latter is the engine of economic and social development. Economic activity and production of energy are accompanied by waste, which is often polluting. Most countries are aware of the seriousness of the environmental pollution problem. This research provides a comprehensive assessment of the economic consequences of air pollution with repercussions over the following decades, focusing on the impact on mortality,

morbidity and changes in crop yields due to high concentrations of pollutants. Unless stricter policies are adopted, the findings indicate a significant increase in global emissions and concentrations of air pollutants, with serious effects both on human health and the environment. The impact on the market of air pollution is expected to lead to significant economic costs that are illustrated at regional and sectoral levels and substantial annual global assistance costs. OECD Environment Outlooks by 2050 provide data on the consequences of inaction, which did not take into account the reactions caused by environmental paradigms and the lack of resources for the economy. These reports seek to remedy this gap through a detailed economic modeling framework linking environmental pollution with economic growth and well-being.

Table 1. Evaluation of world countries by the eco-efficiency index, 2018 [2; 29]

Rating	Country	Index	Rating	Country	Index
1	Switzerland	87,42	11	Iceland	78,57
2	France	83,95	12	Spain	78,39
3	Denmark	81,60	13	Germany	78,37
4	Malta	80,90	19	Israel	75,01
5	Sweden	80,51	20	Japan	74,12
6	Great Britain	79,89	45	Romania	54,78
7	Luxembourg	79,12	49	Singapore	64,23
8	Austria	78,97	52	Russia	63,57
9	Ireland	78,77	60	South Korea	62,30
10	Finland	78,64	112	Republic of Moldova	51,97

The authors' investigations have focused on the impact of air, water and soil pollution caused by high concentrations of particulate matter (PM2.5), soil ozone for the period 2015-2060.

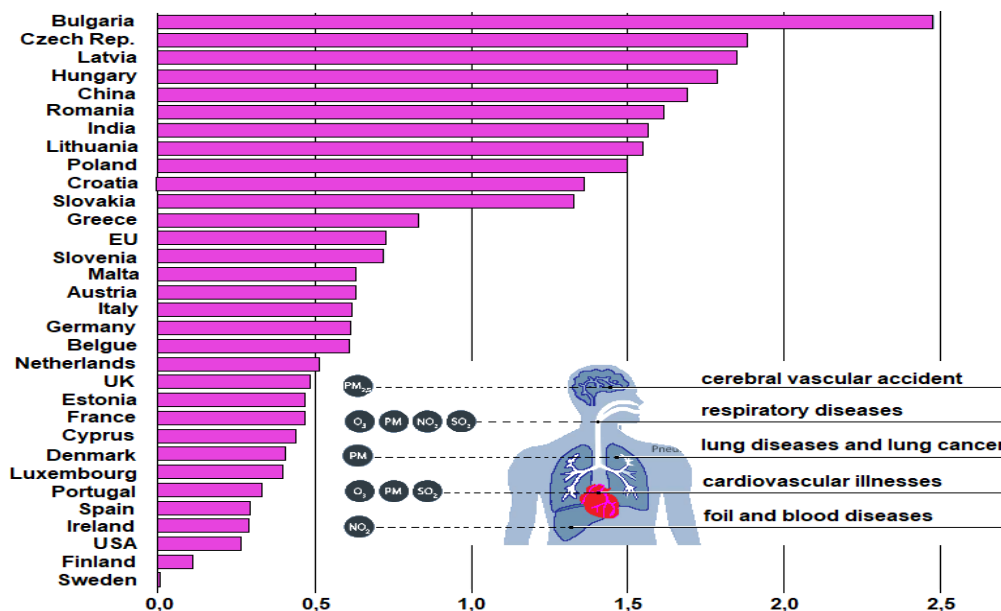

Figure 1. Number of healthy years of life lost due to air pollution, per 100 population [21; 27]

The OECD report identifies market costs for environmental pollution (focusing on labor productivity, health costs due to disease and crop yield change) using a modeling approach that links economic activity to emissions of air pollutants, chemical concentrations, biophysical impacts, and, their effects on the economy. Economic demand for energy will lead to a significant increase in global emissions of air pollutants. Special studies have confirmed that the higher the air pollution is due to these and other toxic substances, the higher the incidence and mortality rate of the population is. Increased emissions, along with other factors, such as climate change, will increase concentrations of particulate matter (PM_{2,5}) and ground-level ozone. Increasing concentrations of PM_{2.5} and ozone will lead to substantial effects on health and the environment. In particular, premature deaths caused by air pollution in the open air in 2010 accounted for about 3 million people, while in 2060 the estimated number is 6-9 million.

Estimated number of deaths due to air pollution in the open air per year is one million people. The impact on the market of air pollution is expected to lead to global economic costs that are gradually increasing to 20% of global GDP. Costs related to additional health care costs and labor productivity decrease dominate in the long term.

The world community is alert to the events that occur in the environment. We can notice some moments of environmental awareness. The authors highlight some events or trends that have marked ecology and the environment lately. 2019 is still running, and there could be revealed 10 most significant activities in the area of ecology:

1. *The ever-widening gap between citizens' expectations and ecology.* Enhancing environmental efforts reduces the purchasing power of the population, reducing travel, raising the CO₂ emissions tax and fuel taxes as well as energy use are necessary steps in protecting the environment. All these measures are in contradiction with aspirations of many citizens who believe that the government should increase its purchasing power, even if it could mean sacrificing environmental protection by using more fossil energies.

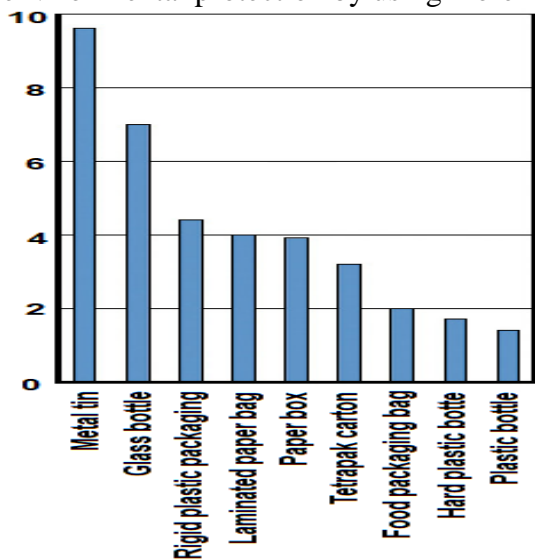

Figure 2. Energy consumption [MJ] to produce 1 L volume food container, except for rigid plastic packaging, which is 1 kg packaging. Adapted from [6; 10; 15; 16]

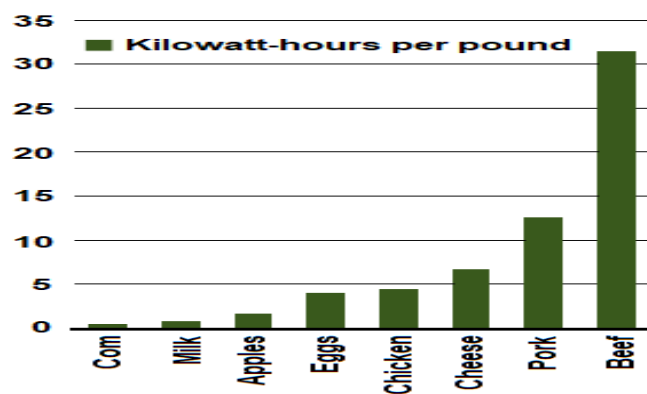

Figure 3. Energy Required to Produce a Pound of Food [11]

Energy consumption for obtaining a kilogram of vegetables, fruit and cereals is about 2/3 of the energy required to produce 1 kg of meat.

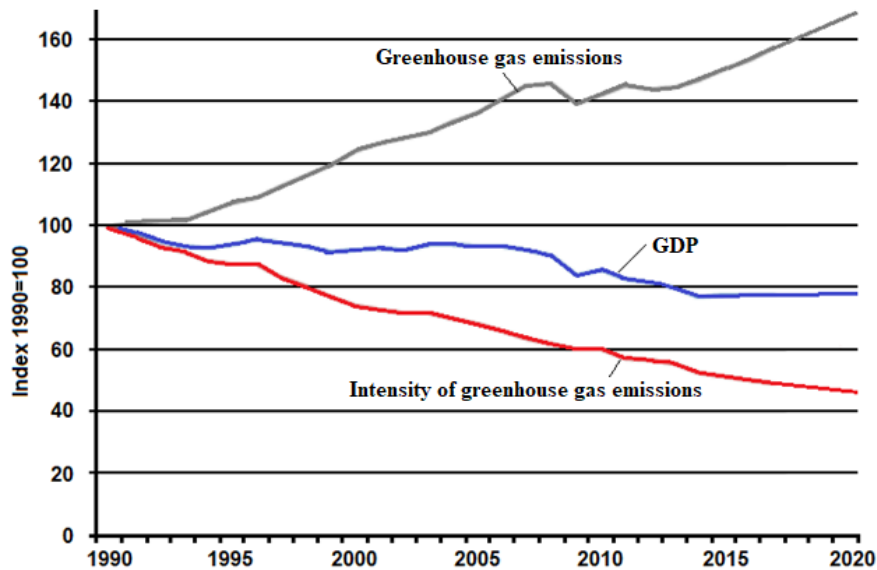

Figure 4. Evolution of GDP within the EU and greenhouse gas (GHG) emissions [4]

EU policy is on the point of achieving Horizon 2020's goal of controlling greenhouse gas emissions.

2. *There could be noticed a +1.5 degree warming.* The Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) report indicates global warming. Therefore, it is necessary to quickly rethink our models of production, our economic and social paradigm.

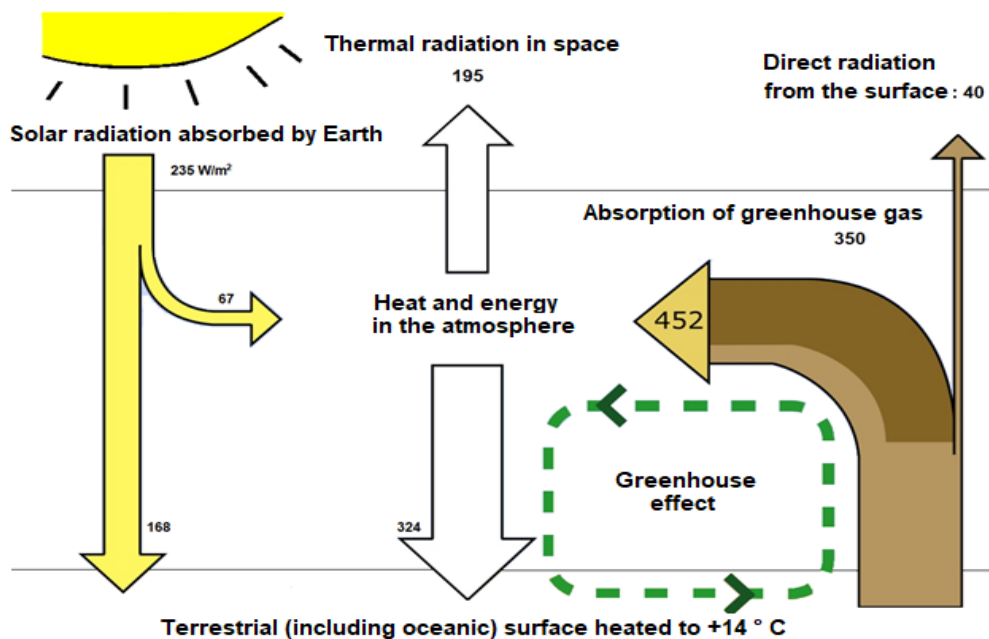

Figure 5. Greenhouse effect and energy flows on Terra, W / m^2 [15]

The IMF Loan Facility is designed to lend zero-interest loans to low-income countries. The goal is to reduce poverty for those with reduced income and limited to financial sources in relation to the atmosphere warming by + 1,5°C [14].

3. *Awareness of threats to biodiversity worldwide.* Global warming leads to biodiversity crisis. Detrimental effects are related to disappearance of bees, disappearance of insects, etc. The authors have noted that protecting ecosystems, fighting deforestation and reducing urban sprawl have been fundamental ecological aspects in preserving biodiversity.

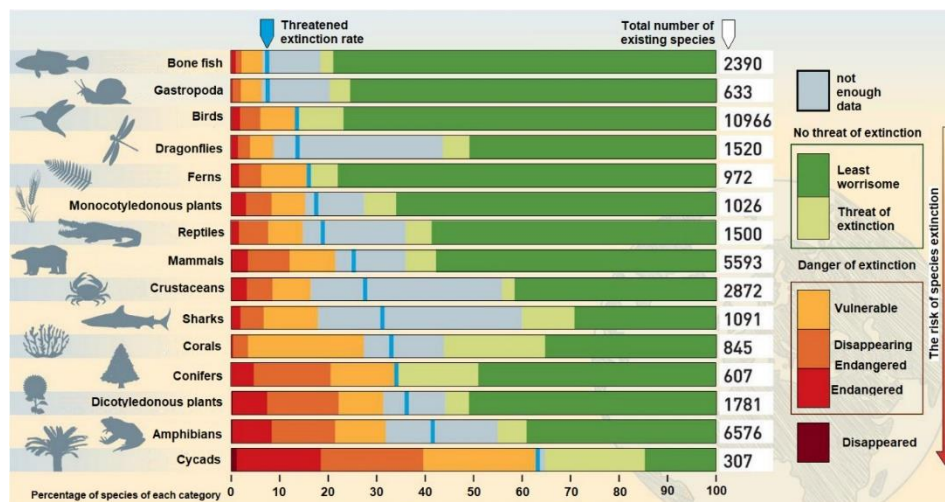

Figure 6. Risks of extinction for different animal and plant species as a consequence of global warming [5]

4. *Increase in frequency of natural disasters caused by global warming.* In recent years we have seen more and more natural disasters caused by global warming. Mankind has become aware of links between climate and disasters. A large-scale scientific study has shown that if global warming continues, a series of climatic events could turn the earth into an "oven", exacerbating natural disasters, hurricanes, floods, etc.

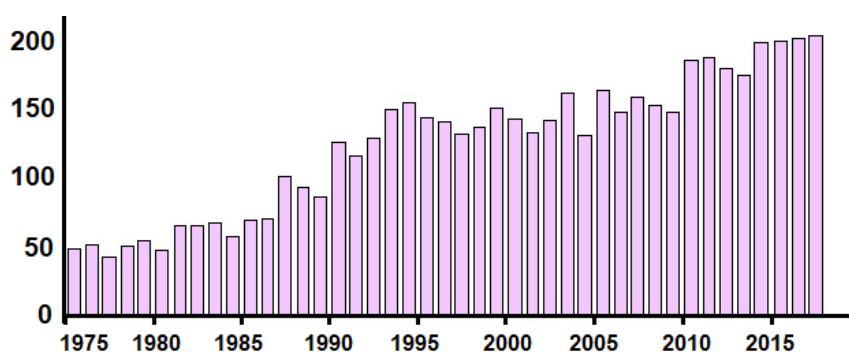

Figure 7. Number of cataclysms from 1975 to 1919 [the research of authors on “Swiss Re” basis [4]

Disastrous consequences are felt in emerging markets, which are particularly vulnerable and less prepared for calamities. Methods and tools that can help reduce this gap use innovative solutions that will make it easier for affected states, cities and individuals to keep up with hard-

earned development even in the face of floods, earthquakes, unfavorable weather conditions and other risks.

5. *We are now talking openly about the collapse of human societies.* Could our societies collapse in the face of ecological threat or energy crisis? The inability of society to stop and diminish polluting activities can lead to irreversible changes in nature.

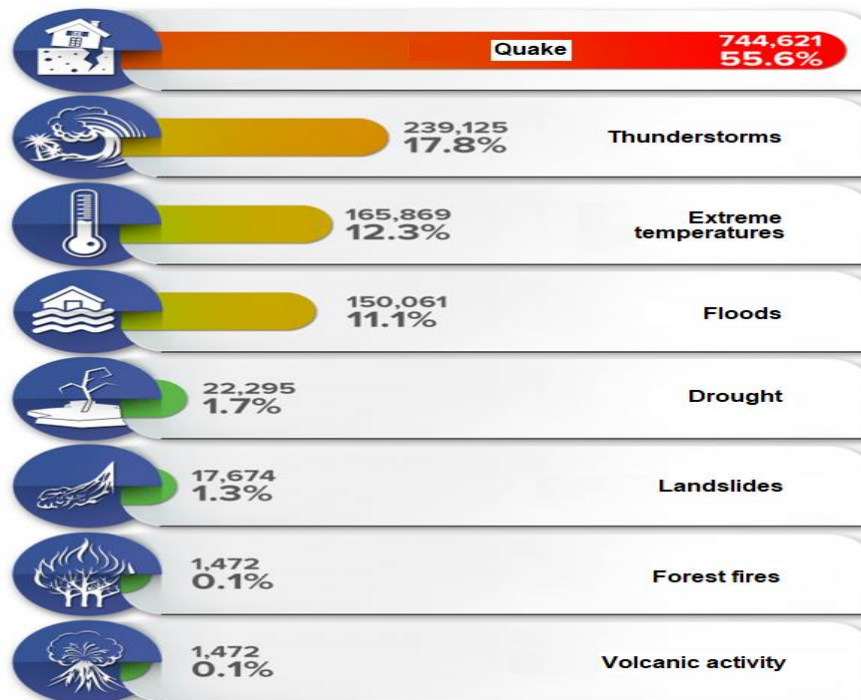

Figure 8. The biggest death-causing disasters in the past two decades [31]

Although we are facing a catastrophe, some developed countries such as Australia do not want to give up on coal extraction [8]. According to polls, 1/3 of US youth do not plan to give birth to children in fear of climate change [8]

6. *We start to advance in agricultural and food practices.* Frequently, environmental issues have been reduced to energy or industry issues, while agriculture is one of the biggest sources of pollution, causing greenhouse gas emissions and destruction of ecosystems [12]. The big debate about banning glyphosate arises the problem of neonicotinoid pesticides, questioning the use of land and the use of pesticides in organic farming. Finally, things start to move forward on agricultural practices: we speak of a more organic and at least sustainable agriculture [3]. In areas such as viticulture, this is even a norm for quality producers. More and more farmers, breeders test these new practices at the intersection of organic, regenerative or ecological agriculture.

The sources of pollution in agriculture are:

1. Heavy metals. Lower grade phosphate and other synthetic fertilizers may contain certain heavy metals, especially cobalt, cadmium, zinc, and suchlike.
2. Pesticides and their disintegration products.
3. Nitrates. Their source is nitrate, which is actively used as a fertilizer and stimulant for plant growth.
4. About 1/5 of the greenhouse gases (C - 9%, CH₄ - 9% and O₃ - 7%) come from agriculture, cattle breeding.

5. Leakage from animal farms [23].

Agricultural pollution is not only located in places where pesticides and chemical fertilizers are used, but extends the area through penetration into rivers, springs and creeks. When reunited, products form new substances, chemical compounds, with disastrous effects. In this case, not only is a small area around the land polluted but, in fact, the entire river basin downstream is.

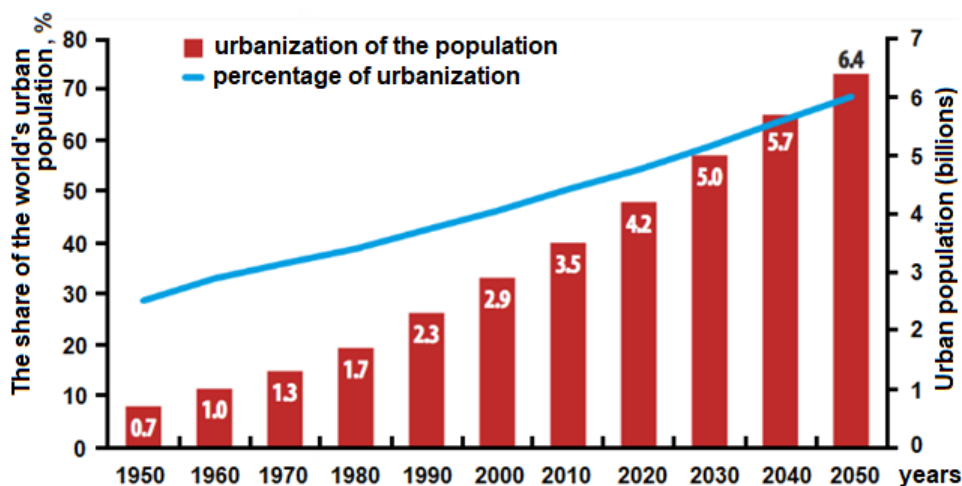

Figure 9. The dynamics of world urbanization process [19; 20]

7. *Some cities start to act against the ubiquity of cars.* Lately, a real impetus of activities started to reduce the number of cars in cities (except for Chisinau). Cities around the world have announced or reinforced measures to reduce the use of personal vehicles in city centers. Some of the cities that have decided or intend to close their city centers to cars or certain polluting cars are Oslo, Copenhagen, Madrid, Hamburg, Delhi and even Paris.

According to the World Bank, mankind produces more than 2 billion tons of municipal solid waste (MSW) per year. By 2050, this figure could raise up to 3.4 billion tons [16]. 1/3 of the products made on Terra end up in junk yards. There are 88 billion tons of food waste produced annually in the EU, which is 173 kg per person. In the Republic of Moldova 370 thousand tons of waste are produced, 87000 are recycled, 60000 destroyed, 224 thousand tons deposited in junk yards. An urban dweller compared to a rural dweller produces garbage in a ratio of 60000: 30000 tons [30].

8. *Transformation of renewable energy advances slowly.* Many countries, cities, regions have developed their energy policies of transition from traditional sources to alternative ones. Applying decarbonised energies (renewable energies, nuclear energy), energy efficiency policies: these are good examples of policies to be implemented. In France, renewable energies continued to grow to reach almost 19% of electricity production, while the government decreed the closure of the last coal-fired power plants. However, the transition to green energy is far from satisfactory: most countries are still dependent on fossil fuels for transport (especially for cars) and largely dependent on coal or gas for energy. In Europe, we refer to big, developed countries like Germany or Poland. In the rest of the world, the US, China, Japan, Russia remain the biggest consumers of fossil fuels (especially coal). In the Republic of Moldova, the renewable energy sector has slow but positive dynamics. According to Group Expert estimates, the ratio of renewable energy produced to final energy consumption exceeded 15%. At the same time, the development of SERs is uneven. Thus,

over 98% of renewable energy is biofuels [7]. So there is progress, but there is still a lot to be done in this regard.

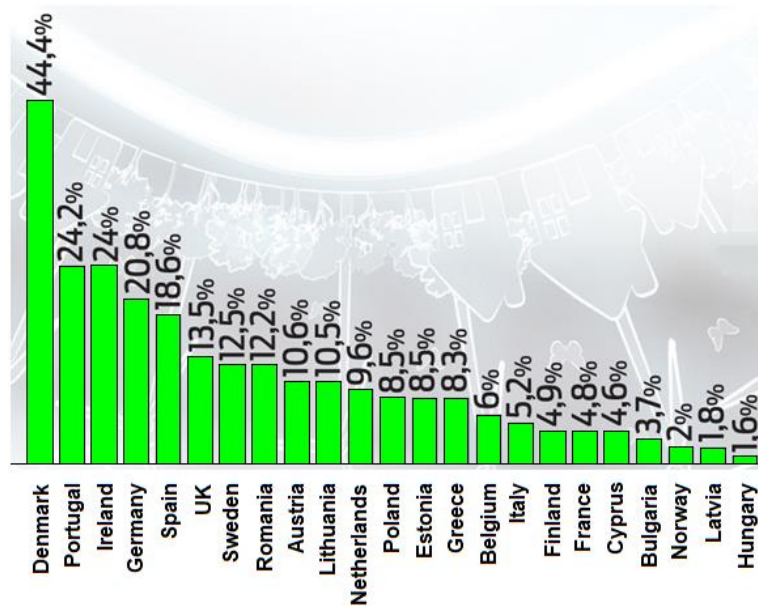

Figure 10. The share of wind energy in the coverage of electricity consumption in European states, % [28]

The author's research indicates that the increase in energy demand will be decoupled from economic ascent as a consequence of decrease in energy intensity needed for a GDP unit. Although GDP on Earth will increase by 2050, energy needs will advance by 15% [26].

Competition between alternative energy and renewable sources will outpace conventional sources in terms of use by 2035.

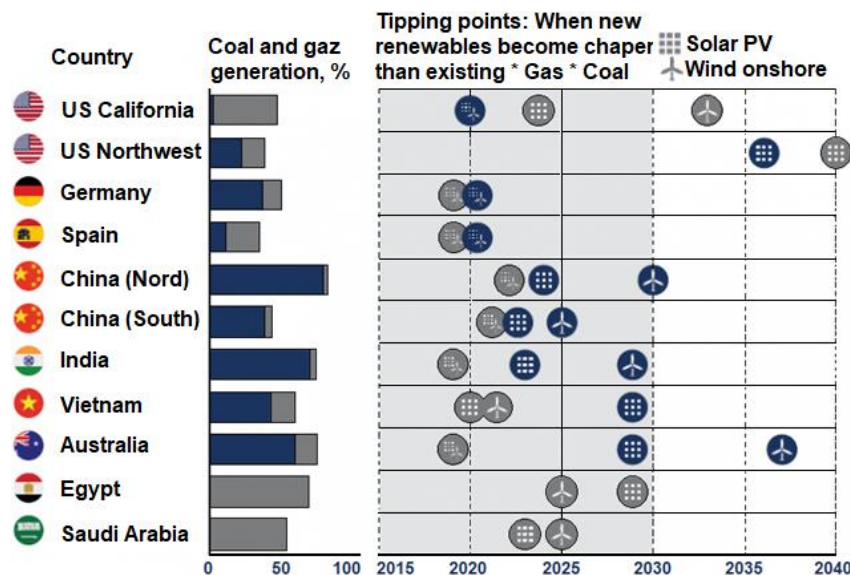

Figure 11. The cost of renewable energy compared to gas, coal and other sources [9]

9. *A minority of citizens start to act.* The number of people who want to reduce the consumption of traditional energy resources is minimal [24]. However, they reduce the use of traditional fuel cars, save energy, reduce meat consumption. Climate marches have been a significant success. There is still a long way to go for everyone to really get involved and make the necessary changes, such as reducing our transport needs or high technology products, but we are seeing progress in growing awareness of these.

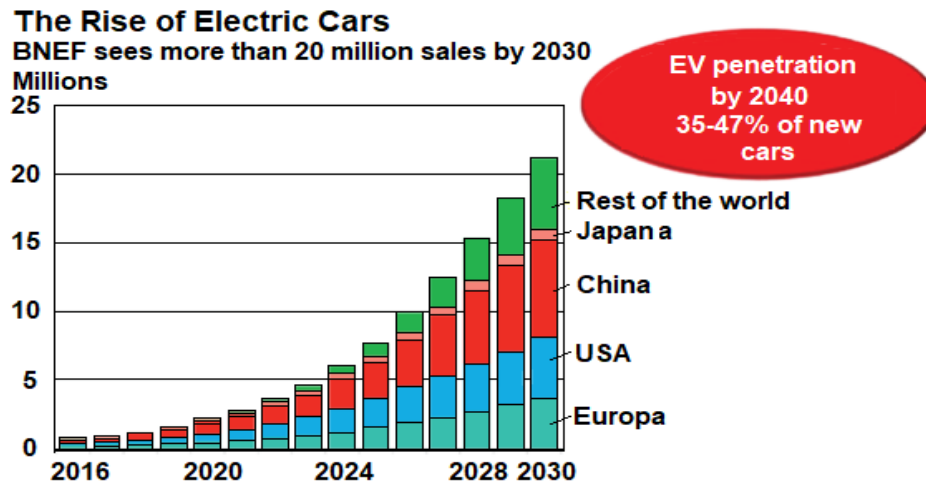

Figure 12. Number of electric cars [11]

10. *Influences assume ownership of environmental issues.* More and more social networks have shown their commitment to ecological causes. The movement launched is a good example of these spontaneous movements designed to change mentalities. Globally, more and more entities around the world put these topics forward by acting properly. Environmental issues are ultimately part of the public debate, even if the majority of the population is still reluctant towards changing their lifestyle [17; 18].

Conclusions

1. Environmental problems have ceased to be purely ecological and directly affect the economic security of countries. Having analyzed the principles of interaction between economics and ecology, we can draw the following conclusions. The utilitarian attitude of man to nature has determined a contradiction between economic and ecological development. The focus of development on economic growth has led to global environmental problems, the current scale of which is incalculable.

2. Under the influence of globalization of the world economy by international competition and strategic management of TNC is emphasized, which is closely linked to ecological issues. Nature is not what we inherited from our ancestors, but what we borrow from our descendants.

3. Studies have shown that an important recent trend has been accompanied by a significant increase of investment in environmental innovation, which is an important link for many countries.

4. The analysis performed shows that key factors of environmental degradation in post-Soviet countries are the predominance of environmentally-wasteful and environmentally damaging industries. The untimely resolution of contradictions between environmental and economic interests may be associated with a direct lack of understanding of their essence and importance on the part of

economic bodies responsible for the development of an appropriate economic mechanism, as well as for its implementation and application.

5. Because of the detrimental effect on the environment, economic growth must be based on sustainable technologies, renewable products and materials. The consequences of pollution lead to degradation of population's health, famine, food shortages. Flora and fauna are irreversibly destroyed, depriving future generations of them.

6. Although at the highest UN and other international forums ecological issues are discussed (Rome Club, Kyoto Agreement, Rio, Horizon 2020 etc.), not all countries follow the decisions they take, continuing the degrading act of polluting.

7. The authors consider that the problem could be solved by a set of legislative (restrictive), economic (stimulating) and social (educational) measures at all levels and in all countries. In their studies, scientists consider innovative development in the context of developing new types of products and technologies that reduce the destructive impact of industrial enterprises on the environment; the issues of innovative development in the context of their focus remain insufficiently studied.

8. Solving environmental problems requires large investments. However, these countries, overwhelmingly, lack technological and financial resources to move over to a new development stage.

Bibliography

1. Al patrulea raport privind starea uniunii energetice. <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2019/RO/COM-2019-175-F1-RO-MAIN-PART-1.PDF>
2. Ben-Shaul D'vora. Israel Environment & Nature: Environmental Issues. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/environmental-issues-in-israel>
3. Brundtland Gro Harlem. Mother of Sustainable Development. Norsk Biografisk Leksikon, WHO and The Elders. 1987, 85 p.
4. Catastrofe. <https://allinsurance.kz/articles/analytical/4899-kak-zakryt-probely-v-zashchite-ot-katastrof>
5. Consecința încălzirii mediului. <https://rg.ru/2019/05/21/grozit-li-zemle-shestoe-vymiranie.html>
6. Consumul de energie din sistemul alimentar global. <https://www.infocons.ro/ro/i--MjE3MzktMQ.html>
7. Cum impulsivăm dezvoltarea energiei regenerabile în Republica Moldova? <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/1396-cum-impulsivam-dezvoltarea-energiei-regenerabile-in-republica-moldova>.
8. Energia soarelui. <https://noi.md/ru/v-mire/v-oaje-zarabotala-krupnejshaya-v-mire-solnechnaya-jelektrostanciya>.
9. Energie mică-pentru creșterea economică mare. <https://cursdeguvernare.ro/tendinte-cerere-de-energie-mai-mica-pentru-crestere-economica-mai-mare.html>.
10. Energy consumption [MJ] to produce 1 L volume food container. https://www.researchgate.net/figure/Energy-consumption-MJ-to-produce-1-L-volume-food-container-except-for-rigid-plastic_fig1_312345750
11. Energy Required to Produce a Pound of Food. <https://www.treehugger.com/green-food/energy-required-to-produce-a-pound-of-food.html>
12. Gribincea A., Scorțescu S. Creșterea prețurilor de achiziție a gazelor naturale. În: Revista Studii Economice. An. 4, 2010, nr.1-2, p.155-157.

13. Growing plug-in electric vehicle (PEV). <https://www.alcircle.com/news/growing-plug-in-electric-vehicle-pev-sales-in-2017-raise-outlook-for-aluminium-demand-29531>.
14. IMF Annual Report 2018. Building a Shared Future. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2018/eng/assets/pdf/imf-annual-report-2018-ru.pdf>
15. Încălzirea globală – Gazele cu efect de seră. <https://www.setthings.com/ro/incalzirea-globala-gazele-cu-efect-de-sera/>
16. Lupta cu gunoiul. https://tass.ru/spec/mirovoi_musor
17. Mediul ecologic. <https://e-rse.net/10-tendances-2018-environnement-ecologie-271664/#gs.m7xluk>.
18. Mediul viitorului. <https://www.unenvironment.org/fr/news-and-stories/recit/6-sujets-environnementaux-ne-pas-manquer-en-2018>
19. Problema creșterii urbanizării globale. Consecințele ecologice. <http://mrmarker.ru/page.php?id=1572>
20. Raportul clubului de la Roma, 2018. <https://www.pvsm.ru/issledovaniya-i-prognozy-v-it/300292>
21. Rapport special. Cour Des Comptes Européenne. <http://publications.europa.eu/webpub/eca/special-reports/air-quality-23-2018/fr/>
22. RIO Reshaping the International Order. N-Y. 1976.
23. Stiglitz Joseph E. La concentration du marché menace l'économie américaine. In: Proiect Synducate. 2019.
24. Stroe C., Gribincea A., Epuraș O. Viitorul pieței carburanților. Conferință șt. Intern. Problemele economice ale dezvoltării europene. 25.03.2011. Chișinău: ULIM, 2011, p.23-33.
25. Surse de poluare. <https://xn--80ajgpcpbhkds4a4g.xn--p1ai/articles/selskohozyajstvennoe-zagryaznenie-okruzhayushhej-sredy/>
26. Tendințe: cerere de energie mai mică pentru creștere economică mai mare. <https://cursdeguvernare.ro/tendinte-cerere-de-energie-mai-mica-pentru-crestere-economica-mai-mare.html>.
27. The Economic Consequences of Outdoor Air Pollution. <http://www.oecd.org/environment/the-economic-consequences-of-outdoor-air-pollution-9789264257474-en.htm>
28. Wind Europe. <https://www.zfcorporate.ro/zf-ro/energie/eoliene-sustinite-doar-de-vant-17069203>.
29. Yale Center for Environmental Law and Policy: The Environmental Performance Index 2018. <https://gtmarket.ru/ratings/environmental-performance-index/info>
30. Каждый горожанин в среднем ежегодно выбрасывает более 60 тысяч тонн мусора. http://www.vesti.md/?mod=news&id=71637?&utm_source=publika.Md&utm_campaign=Parteneri&utm_medium=partner_link&utm_content=article_bottom#sthash.1wcdJR8U.dpbs.
31. Самі смертоносні стихійні лиха двадцятиріччя: карта небезпечних регіонів світу. https://24tv.ua/ru/samyestrashnyestihijnye_bedstvija_v_mire_karta_opasnyh_regionov_mira_n863181

UDC:338.48

JEL Classification: C42, Q15, R41, Z32

TOURISM DEVELOPMENT IN THE MEDITERRANEAN AREA
DEZVOLTAREA TURISMULUI IN ZONA MARII DINTRE TREI CONTINENTE

**ROSCA Petru, PhD in Economics, University Professor,
Free International University of Moldova, Chisinau
NABOLSI Airin, manager, Israel**

**ROȘCA Petru, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
NABOLSI Airin, manager, Israel**

Annotation: *Tourism has become one of the most important activities since the end of the 20th century. This refers both to rich countries, particularly those considered post-industrial, as well as developing countries, geographical areas with "industrialized" management and those based on a cruise model. The global growth of tourists, according to the World Tourism Organization (UNWTO), between 2010 and 2030 will be 3.3% per year and will reach 1,800 million tourists by 2030. Available data shows how the sector changes in one of the most visited areas of the world: in fact, every year there are over 300 million international visits attracted by the Mediterranean basin, in other words, over a quarter of the total passenger traffic. Processes of the Mediterranean dimension, with an enormous flow of tourists add to the phenomena of urbanization in the area, intensification of agriculture and concentration of transport networks in the coastal area with consequences on the environment, fully justifies adoption of a management based on prudence. The purpose of the present research consists in studying the development of tourism in the countries of the Mediterranean area, estimating the tourist, economic potential and highlighting the factors of tourist attractiveness, which contribute to the impulse and dynamization of tourism development. The research results have highlighted weaknesses and opportunities that can be implemented in other countries.*

Adnotare: *Turismul a devenit una dintre cele mai importante activități de la sfârșitul secolului al XX-lea. Aceasta privește atât țările bogate, în special cele considerate postindustriale, cât și țările în curs de dezvoltare, zonele geografice cu management "industrializat" și cele bazate pe un model de cruise. Creșterea mondială a turiștilor, potrivit Organizației Mondiale a Turismului (UNWTO), între 2010 și 2030 va fi de 3,3% pe an și va ajunge la 1.800 de milioane de turiști până în 2030. datele disponibile, cum se schimbă sectorul într-una din zonele cele mai frecventate din lume: de fapt, în fiecare an există peste 300 de milioane de sosiri internaționale care atrag bazinul mediteranean sau peste un sfert din totalul circulației călătorilor. Procese de dimensiunea mediteraneană, cu un flux enorm de turiști se adaugă la fenomenele de urbanizare din zonă, intensificarea agriculturii și concentrarea rețelelor de transport în zona litoral cu consecințe asupra mediul înconjurător, justifică pe deplin adoptarea unui management bazat pe prudență. Scopul cercetării constă în studierea dezvoltării turismului în țările din zona mediteraneană, estimarea potențialului turistic, economic și evidențierea factorilor de atractivitate turistică, care contribuie la impulsivitatea și dinamizarea dezvoltării turismului. Rezultatele cercetării au permis evidențierea lacunelor și oportunităților, care pot fi aplicate în alte țări.*

Keywords: *Mediterranean tourism area, tourism input, GDP, festivals, recreation, medical tourism, extreme, cognitive, pilgrimage.*

Cuvinte cheie: *zona turistică mediterană, aportului turismului, PIB, festivaluri, agreement, turism medical, extremal, cognitiv, pelerinaj.*

Introduction

In France, after 1860 the first forms of modern tourism can be noticed - mountain tourism, spa-climatic tourism, pilgrimage, inns and cottages, pensions, and other forms of tourist infrastructure in coastal resorts. Thanks to Napoleon III and his wife, seaside resorts such as Biarritz or climatic ones such as Pau and the first tourist areas, inns, mountain guides and mountain shelters appear. Since 1936, associations of travelers and tourism have been formed, to give a new impetus to spas, which have slowed down through the 50s to develop, medical-curative resorts. Later, success was brought by the first winter Olympic games, winter sports. Due to the advantages of infrastructure explosion, new stations, access roads and installations appear, especially the buildings, are noticeable: extension of secondary housing, degradation of the landscapes, seasonal multi-activity. Public authorities implement strategies for rehabilitation of mountain areas - for more generous development and more attention to the environment - the decree of 1975 regarding tourist units (UTN) - time evaluation of the quality of seaside resorts, gigantic residential bars are built.

Degree of investigation. In the context of development of the theme "Tourism Development in the Mediterranean Area", greater attention is drawn to the Plan Bleu program. This program is based on four components: estimating the indicators of the Mediterranean Strategy for Sustainable Development (MSDD); sustainability profile in certain Mediterranean tourist destinations; tourism, energy and environmental changes: upgrades to air transport; yachts and cruises: equipment, equipment, pollution and waste (Fernand Braudel) [3], the future of Mediterranean tourism (Amelung Bas) [1], the impact of tourism on the ecology in the Mediterranean area (Satta Alessio) [11], areas of tourist interest from Maghreb region (Gribincea C.) [5], the effect of tourism pressure on the Mediterranean (Silvia Rodríguez-Mireles) [10], etc.

The purpose of the research consists in studying the development of tourism in the countries of the Mediterranean area, estimating the tourist and economic potential and highlighting factors of tourist attractiveness, which contribute to boosting and stimulating the development of tourism.

Materials and methods of research

The most important concept for scientific activity in tourism is the "theory", i.e. the concept of tourism. The acquisition of knowledge in the form of individual facts, their diversity in fragmented form cannot offer true and objective knowledge. The amount of experience accumulated must develop in quality and present a unified, logical image of the tourist reality in the Mediterranean area. The tasks established in the research required the use of methods such as statistical method, document analysis, method of synthesis of practical data. In order to achieve the objectives set, the author uses general logical methods such as analysis, synthesis, induction, deduction, analogy. Theoretical methods such as empirical knowledge, theoretical modeling, idealization, formalization, ascension from abstract to concrete have found their reflection.

Results and considerations

Since the twentieth century, the development of tourism has led to fascinating realities, promoting itself as one of the fastest growing and expanding sectors in the world economy, which

today represents an impressive source of income, reducing unemployment and meeting people's needs in recreation. The author mentions that, tourism helps to solve the problems of balance of payments, plays an active role in the development of regional and national economy. Thus, tourism is an important factor in economic development of many countries, especially of the countries of the Mediterranean basin.

The direct contribution of tourism to the GDP reflects the internal expenses regarding trips, excursions, and tourism (total direct and indirect expenses: social, cultural, recreation, medical, etc.). The direct contribution of tourism to GDP is calculated in accordance with the output, expressed in national accounting obtained from tourists. The direct contribution of tourism to GDP is calculated from the total internal expenses through "netting out" and purchases made by different tourism sectors: IT, transport, food, agriculture, industry, sports, education, science, printing, financial or medical services. Government revenue from the tourism sector can be classified into direct and indirect contributions [6]. Direct contributions are generated by income taxes from tourism and employment due to tourism, tourism business and direct taxes on tourists, such as the eco-tax. Indirect contributions derive from taxes and duties on goods and services provided to tourists, such as taxes on tickets (or transfers to any protected area), souvenirs, alcohol, restaurants, hotels, tour operator services [12]. Often, during peak demand periods, the tourism sector in the Mediterranean area employs work force from the country and abroad (including the Republic of Moldova) for working in hotels, transfer, translators, entertainers, waiters, etc.

The Mediterranean Sea is the largest internal sea in the world, located in a comfortable climate zone for tourism: transition to the subtropical area is moderate. These circumstances have conditioned the emergence in the Mediterranean Sea of a specific type of climate - vegetation, landscapes, temperature, humidity, culture etc.

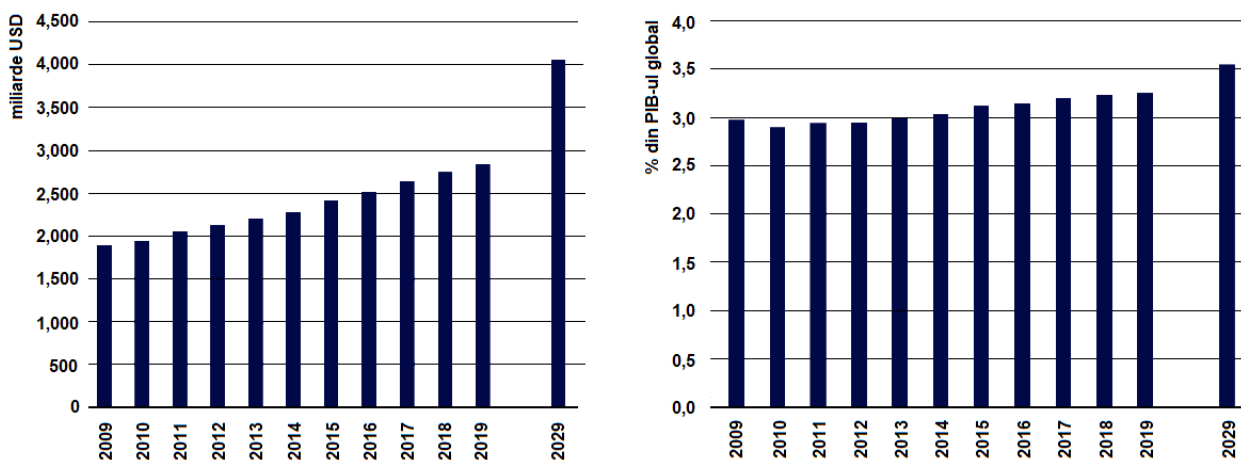

Figure 1. Direct contribution of tourism to global GDP [15]

The main positive economic effects of sustainable (coastal) tourism are: contributions to government revenues, foreign exchange earnings, employment and business opportunities. The socio-cultural benefits result from the tourists' trips, being realized only if there is peace and agreement between countries. Travel brings people contacts, acquaintances, new friends. Tourism bears the imprint of a sustainable educational activity, stimulating understanding between people of different cultures and can offer cultural exchanges between guests and hosts. This enhances people's chances of developing mutual sympathy, tolerance and understanding and reducing prejudice and promoting a sense of global brotherhood [8].

Strengthening communities. Sustainable coastal tourism can contribute to vitality of communities in various ways. For example, events and festivities of local communities, in which participants are also spectators (corrida, the Feria de Abril Fair, Tomatina, Battles with oranges in Italy, the Mask Carnival in Venice, the Nița (Kings of Cinema, the Carnival of Flowers), the Carnival of Fano, Ambrosiana, Verona, Carnival from Cadiz, Carnival, Carnival Viareggio, Cento, Sardinian, Marmolada, Ivrea, Partigiano Carnival, Castroville, Offida, Roman Carnival, etc.). Carnivals of sweets in Italy.

The Carnival of Malta is a fascinating event on the Island. The beginning is traced from the time of the Knights Order of Malta. The official parade is presented by allegorical masks. The main point of the event is held at the Valletta Gate. The carnival takes place in Gozo, Victoria etc.

The carnival or Apokries in Ellada is enchanting, attracting many tourists. Carnival in Patras (Greece), Xanthi, Skyros, Rethymno, Naoussa, Corfu, Flour war in Galaxidi, "Night of spirits" in Amfissa, Fires in Kozani, "Kalpakia", masks of old (Sochos), Symbolism of forgiveness in Flambouro, Tarantella dances in Nafplio.

Cyprus is not far behind the neighboring countries. This is where the Aphrodite Festival in Paphos, Famagusta, Nicosia, the Limassol wine festival, the Agia holiday in Larnaca, etc. are held.

Spring Festivals in Turkey – İlkbahar, the Festival of Herbs in Alaçatı is significant, interesting for tourists is the Festival of the Wrinkled from Yeşil Üzümlü, Fethiye, the Festival of Artichoke from Urla, the International Festival of the Tulips, Carnival of Orange Flowers from Adal, Ortaca, Festival of Kites from Sarigerme, Ortaca, Muğla [2]. The Watermelon Festival in Diyarbakır, dating back to 1967, is known for its fruit carvings. The Gümüşhane Dessert and Eglantine Festival. The Manisa macuna international candy festival in Manisa. Cappadox – in Kapadokya, Nevşehir is Turkey's hippie festival. International Jazz Festival in Bozcaada, the most beautiful island in Turkey [7].

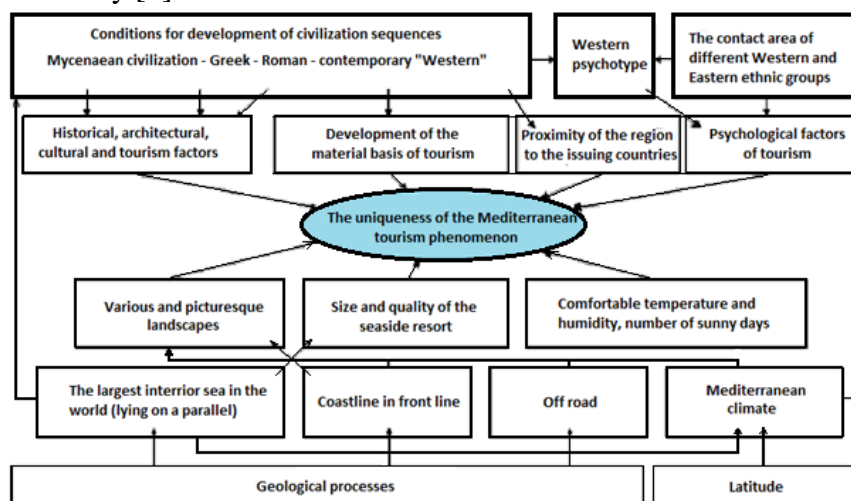

Figure 2. The premises of tourism development in the Mediterranean area [author's research based on 19]

Tourism is a branch of non-productive sector, whose businesses and organizations meet the tourists' needs for tangible and intangible services. The global average percentage of tourism's contribution to GDP is about 10% [17]. Europe, including the Mediterranean coast, remains one of the most popular tourist destinations in the world. It represents 51.3% of total world tourism revenues [16].

Relaxation on the beach is the main tourist industry in Spain. It is one of the first forms of tourism and it still makes the biggest profit of all types of tourism in the country. The mild climate of the Spanish coasts and two archipelagos (Balearic Islands, Canary Islands) mainly attracts tourists from Northern Europe. In Spain, foreign tourists spend 68 billion USD. Number of tourist arrivals - 65 million [14].

Italy - the cradle of European civilization - has preserved, as far as possible, its past and invests millions of euros in reconstruction of architectural monuments. The restoration project of the Pisa Tower cost the Italian taxpayers 25 million EUR. The altar of peace in Rome was covered with a glass sarcophagus of 20 million EUR. Italian tourism includes popular types of business, wellness, beach relaxation, cultural events. Also, active leisure lovers come here to get lots of skiing impressions, conquering mountain peaks. In Italy, foreign tourists spend 44 billion USD during their stay. The number of tourist arrivals - 47.7 million people per year.

The tourist attraction of France is due to a large number of attractions to every taste, a variety of landscapes, a wealth of historical and artistic heritage, temperate climate and easy access to transport, as well as corresponding tourist services (hospitality, amusement parks). and transport infrastructure. Thus, every French department is a tourist one - with its numerous attractions. The number of tourist arrivals in France - 84.7 million. The number of tourist arrivals in Monaco - 0.3 million or 7500 per 1000 inhabitants [8].

Montenegro is a small country, the number of inhabitants barely exceeding half a million - it has gathered in itself much more amazing places than anywhere else in the world. The first honorable place is occupied by the Boka-Kotor Bay, known as the southernmost and one of the 10 most beautiful fjords in Europe. On the shores of this picturesque bay the most well-known Montenegrin cities of Kotor are situated, Herceg Novi, Tivat, Perast and several other comfortable small towns and villages. The fortress of Mamula Island. The old town of Budva. Ostrog Monastery. In Montenegro foreign tourists spend 1 billion USD [9]. The number of tourist arrivals - 1.3 million. Number of tourist arrivals in Slovenia - 2.4, in Croatia -11.6, in Bosnia and Herzegovina - 0.5 million.

Albania offers many options for spending time, particularly inspired by the amazing nature of these places. Picturesque landscapes, clear sea and clean azure beaches. Albania can easily compete with such resorts as Croatia, Montenegro. Tirana is the largest city in Albania, it is its heart. The main square of the city is Skanderbeg Square. Ephem Bay Mosque [12]. The city of Gjirokastra. Albania is a lovely country where you can go alone or with the whole family. An infinite number of beaches, an incredible purity of the sea, unique flora and fauna, old mosques, parks, fortresses - all these impress the soul in depth and make tourists return to the country [16]. It seems that in some cities the time has stopped, giving visitors the opportunity to briefly return to the past. In Albania, foreign tourists spend 2 billion USD. The number of tourist arrivals - 3.3 million [16].

The secular history of Greece, full of events has become the reason why there are many attractions here. The Acropolis has always been and remains the distinguishing landmark of Athens. Thousands of tourists who want to see the most interesting sights of Greece with their own eyes come to a truly magical place every year. In the heart of Athens is a unique stadium, known as Panathinaikos. The oldest structure was built of white marble. After the restoration of destroyed elements, the first Olympic Games took place at the stadium. Knossos Palace (Crete). Navagio beach (Zakynthos island). The monasteries of Meteora (KalamBaka). Ancient Olympia (Peloponnese Peninsula). Butterfly Valley (Rhodos Island). Myrtilos Beach (Cephalonia). Holy

Mount Athos (Khalkidhiki). In Greece, annually foreign tourists contribute 17 billion USD [4] The number of tourist arrivals - 22 million [11].

In Cyprus foreign tourists spend 3 billion USD. In Turkey, foreign tourists contribute 22 billion USD annually. In Malta foreign tourists spend 2 billion USD. In Malta - 15% of the country's GDP is made up of tourism. In Croatia - 15% of the GDP is made up by tourism. 8 billion USD is the contribution of foreign tourists to Lebanon [11]. In Israel, the annual GDP contribution amounts to 7 billion USD. In Egypt, annually foreign tourists spend 8 billion USD. In Tunisia, foreign tourists allocate 1 billion USD to GDP. In Morocco, foreign tourists spend 7 billion USD [18].

The number of tourist arrivals in Turkey - 37.8, Egypt - 9.9, Algeria - 2.7, Tunis - 6.2, Morocco - 10 million people. More than half a million arrivals were registered in Israel, of which 486,000 were tourist arrivals [13].

Conclusions

Tourism is a key element in the development of Mediterranean countries, both for the European coast and for African countries. The socio-economic indicators reflect the superiority of European countries over the African ones, a fact also indicated by the demographic indicators. The level of development of the economic complex in the studied countries is quite high, which allows countries to offer a profitable tourism product. The Mediterranean countries represent the most important region of the tourist activity of humanity, as well as one of the most interesting regions of our planet. The presence of rich natural - recreational resources attracts a large number of tourists from all over the world. All the countries and regions mentioned above are excellent areas, with cultural, historical and educational forms of entertainment. The peculiarity of each of these regions and their lively expressiveness allow us to conclude that the interest for European resorts will not disappear long, which will contribute to the development of tourism and the interweaving of cultural and economic links.

Bibliography

1. Amelung Bas. Mediterranean Tourism: Exploring the Future with the Tourism Climatic Index. https://www.researchgate.net/publication/253920784_Mediterranean_Tourism_Exploring_the_Future_with_the_Tourism_Climatic_Index
2. Bingöl Z. Akdeniz Bölgesinin Kültür veinang Turizmi Potansiyeli Agisin-dan Degerlendirilmesi, Bilgi, 8(1): 2004. pp.125137.
3. Braudel Fernand. Sur la rive Sud de la Méditerranée, une zone de prospérité à construire. <https://www.senat.fr/rap/r13-108/r13-1081.html>
4. Greece. <https://www.tripzaza.com/ru/destinations/dostoprimechatelnosti-gretsii/>
5. Gribincea A., Gribincea C. Aspectele atractivității turistice din Nordul Africii / Matters of North Africa tourist attraction. In: revista Relații Internaționale. Plus, Nr.1/2016, pp. 104-111.
6. IMF. Annual Report 2018. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/ar/2018/eng/assets/pdf/imf-annual-report-2018.pdf>
7. În Turcia la un ceai. <https://turcalaunceai.ro/festivaluri-de-primavara-in-turcia-editia-2019/>.
8. La Méditerranée s'interroge sur son tourisme. <https://www.lechotouristique.com/article/la-mediterranee-s-interroge-sur-son-tourisme,30699>.
9. Muntenegru. <https://life-thai.com/samue-intetesnue-dostoprimechatelnosti-v-chernogorii/>
10. Rodríguez-Mireles Silvia. Effect of Tourism Pressure on the Mediterranean Diet Pattern. Nutrients 2018, nr.10, pp.1338 – 1345.

11. Satta Alessio. Tourism in the Mediterranean: processes and impacts on the coastal environment. https://www.academia.edu/1912647/tourism_in_the_mediterranean_processes_and_impacts_on_the_coastal_environment
12. Shalkovsky R. Analysis of factors of tourism development in the Mediterranean. <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/170715/1/211-215.pdf>
13. Tourism Israel. <https://cursorinfo.co.il/all-news/natsionalnyj-rekord-v-2018-izrail-posetili-4-1-mln-turistov/>
14. Tourist flow in the Mediterranean countries will increase by 10 million tourists a year. <http://www.atorus.ru/news/press-centre/new/41124.html>
15. Travel & Tourism economic impact 2019 World. Economic impact 2019. <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/regions-2019/world2019.pdf>
16. Uniunea Europeană. Date statistice: turism. <http://ec.europa.eu/eurostat/cache>
17. UNWTO. Faits saillants OMT du tourisme Édition 2018. OMT, Madrid. <https://doi.org/10.18111/9789284419913>
18. Visualizing Where Tourists Spend the Most Money. <https://howmuch.net/articles/how-much-tourist-spend-around-the-world>

UDC: 005.6:61, 005.6:614.2
JEL Classification: I10, I11, L15

**QUALITY MANAGEMENT OF MEDICAL SERVICES IN HEALTHCARE
INSTITUTIONS OF MOLDOVA**
**УПРАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВОМ МЕДИЦИНСКИХ УСЛУГ В УЧРЕЖДЕНИЯХ
ЗДРАВООХРАНЕНИЯ МОЛДОВЫ**

BLAGORAZUMNAYA Olga, PhD, Free International University of Moldova, Chisinau
SOCOLOV Vasili, PhD in Medicine, Free International University of Moldova, Chisinau
SOCOLOVA Ludmila, MA, Free International University of Moldova, Chisinau

*БЛАГОРАЗУМНАЯ Ольга, доктор экономических наук,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу*
*СОКОЛОВ Василий, доктор медицинских наук,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу*
*СОКОЛОВА Людмила, магистр,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу*

Annotation: *The article deals with the issues of control and quality management of medical care, which have been in the concern of healthcare managers for many years. Quality and quality management refers to a wide range of issues: responsibility for the quality of medical services, quality control process, and performance results.*

Аннотация: *В статье рассматриваются вопросы контроля и управления качеством медицинской помощи, которые находятся в центре внимания руководителей здравоохранения на протяжении многих лет. Качество и управление качеством касается большого круга вопросов: ответственность за качество оказания медицинских услуг, процесса контроля за качеством, результатов деятельности.*

Keywords: *accreditation, healthcare, quality, control, medical service, medical care*

Ключевые слова: *аккредитация, здравоохранение, качество, контроль, медицинская услуга, медицинская помощь*

Introduction

Healthcare is one of the leading services industries. The improvement of the quality of medical services is a priority for Moldova.

The main direction of healthcare is the creation of optimal socio-economic, legal and medical-preventive conditions for improving the quality and accessibility of medical services to improve people's health. Modern quality management systems in healthcare are the main factor in competitiveness and the formation of sustainable consumer demand for medical services.

The main goal of assessment and accreditation in the healthcare system is to improve the quality of services provided by medical and pharmaceutical institutions and enterprises.

The analysis and quality management of medical care (QMC) has been in the focus of healthcare organizers and managers for many years. The results of various studies show that even

with the high material and technical support of healthcare organizations, clear recommendations for the management of different groups of patients (standards), economic incentives for medical workers, medical staff still makes mistakes associated with risks to the life and health of patients and leading to misallocation of industry resources. Therefore, today the development and implementation of new organizational forms, new medical technologies for improvement of the efficiency and quality of medical care, is one of the urgent tasks for both medical specialists and specialists in economics and management working in the field of health care.

Materials and methods of research

The research methods used in the writing of this article are the following: theoretical analysis and synthesis of scientific literature, system analysis. The results of the study presented in this article may be useful for problem solving in the field of monitoring and management of the quality of medical services.

Results and considerations

Currently, much attention is paid to the quality management of medical services. The mechanisms for managing the quality of medical care at various levels (state, specific medical institution) that can be compiled, generalized and used in practice are not sufficiently developed.

Before talking about the quality management of medical services, the concepts: “medical care”, “medical service”, “quality”, “quality management” must be defined first.

Medical care is a set of measures aimed at maintaining and (or) restoring health and including the provision of medical services.

A medical service is a type of relationship for the provision of medical care in accordance with the parameters that determine the level of quality [3].

A medical service is a process of interaction between the service provider, the consumer and their environment in order to meet the current and future demand of the consumer to maintain and improve his health and quality of life on mutually beneficial conditions.

According to the international standard ISO 8401 “Quality is a combination of properties and characteristics of products or services that determine their ability to satisfy the established or assumed requirements” [9].

In 1992, the WHO Regional Office for Europe defined the quality of medical care as following: “Medical care that meets the standards of medical technology, in the absence of complications arising from treatment and the achievement of patient satisfaction, should be considered quality” [8].

According to the authors, *the quality of medical care* is the degree to which the medical care is provided to the needs or expectations of the patient (population), the current level of medical science, technology and standards.

Based on this definition, there can be at least three stakeholders: patients, doctors and investors. From the point of view of each, different criteria for assessing quality come to the fore (Figure 1).

The quality of medical services is a combination of many characteristics confirming the conformity of the medical care provided to the patient’s (population) needs, his expectations, and the current level of medical science and technology [14].

The quality of medical services is a set of indicators that determine the level of quality in comparison with standard indicators, in accordance with standardization at all levels of management [3].

The quality of medical services is a measure of the compliance of the medical care provided with the criteria established on the basis of the modern level of medical science and technology in the real conditions of the existing health care system and a specific medical organization.

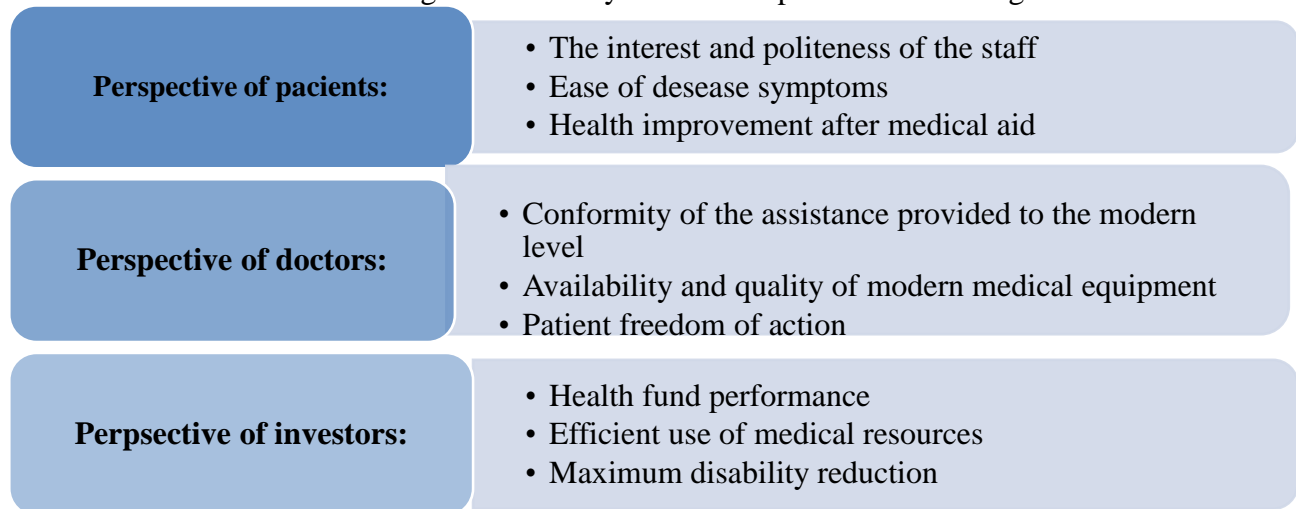

Figure 1. Interested parties in the quality of healthcare and quality assessment criteria [11]

Nowadays, medical care quality management in the Republic of Moldova is probably one of the most important tasks and directions of the national strategy of improving medical services [10].

According to the recommendations of the working group on quality assurance of the WHO Regional Office for Europe (1991), activities of monitoring and ensuring the quality of medical care should be carried out taking into account four components:

- safety of medical care;
- accessibility of medical care;
- optimality of medical care;
- patient satisfaction.

There are three components of the quality of medical care: structural quality (quality of structure); technology quality (process quality); quality of the result.

Structural quality is a component of the quality of medical care that describes the conditions for its provision.

The quality of technology is a component of the quality of medical care that describes the process of providing medical care.

The quality of the result is a component of the quality of medical care that describes the result of the provision of medical care. That is, the ratio of actually achieved results to planned ones.

Quality and quality management cover a wide range of issues. The quality of medical services provided to the population is guaranteed in various ways. The legislation of many European countries defines the rights of patients. These laws set out standards regarding the rights of patients to receive (the access to) appropriate (quality) medical aid and care. Some countries have laws on damage to the patient. These laws protect the rights of the patient in case of criminal negligence of the doctor in the treatment of the patient. There are also laws and regulations regarding medical care providers. These legal documents state the level of competence and other criteria that their professional training must meet in order to ensure the proper level of quality of medical services [8].

The quality management system is a combination of management bodies and management objects, activities, methods and tools aimed at establishing, ensuring and maintaining a high level of quality of medical services.

The objects of quality management are processes, the system of organization activity.

Quality management entities are all the interested parties, which are: the provider of medical services (medical institution), the consumer (patients), and the representatives of society.

In the quality assurance system of medical care, there are distinguished three interrelated elements:

1. participants in control (i.e. who should exercise control);
2. means (with the help of which control is exercised);
3. control mechanisms (i.e. a sequence of actions).

The regulatory framework divides all of the listed control participants into two levels:

Two levels of quality management can be distinguished: external control (control of state and independent bodies) and internal control (nosocomial quality management system). External control, in turn, can be divided into departmental (medical institutions and public health authorities) and non-departmental (public consumer associations; licensing health authorities; medical insurance organizations; professional medical associations; compulsory medical insurance funds; executive bodies of the Social Insurance Fund; state medical educational institutions; policyholders).

Medical care providers can be public or private. State providers of health services are public health facilities and budgetary bodies / budgetary institutions. Private providers of medical services can be individuals and legal entities that are responsible for the organization and quality of medical aid.

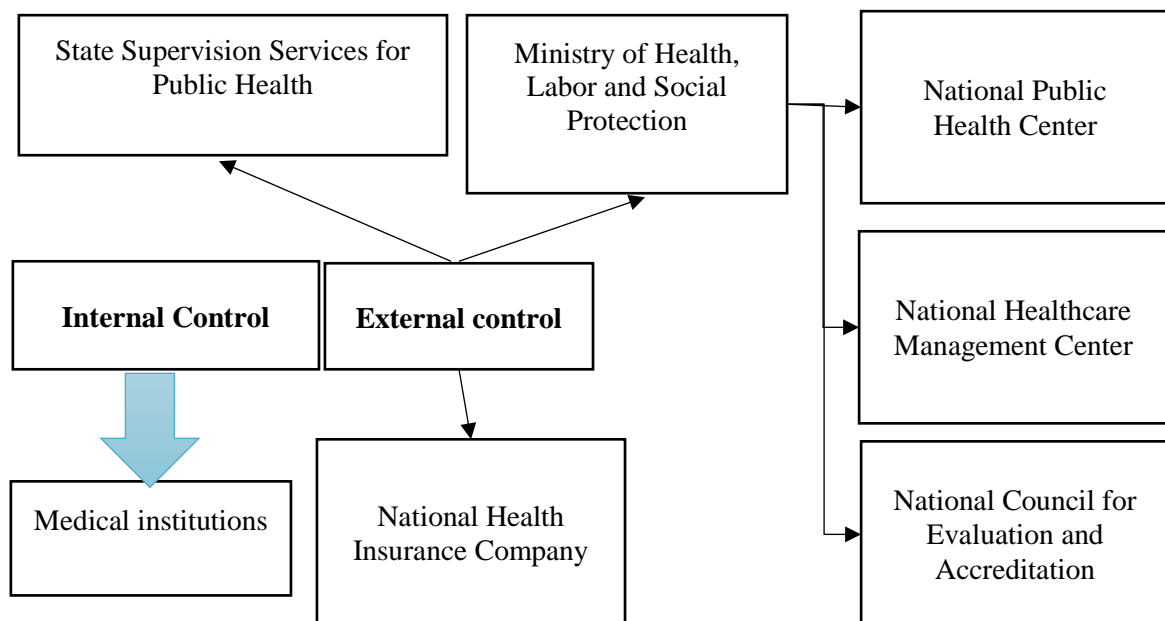

Figure 2. Participants in the process of monitoring the quality of medical services in the Republic of Moldova [developed by the author]

In Moldova, the structures involved in the surveillance of the health and social welfare of the population are:

The State Public Health Management Service is engaged in the study and comprehensive assessment of health problems with the development of adequate preventive and control measures.

Quality control of medical care and certification of medical institutions staff is controlled by the Ministry of Health, Labor and Social Protection. Two centers were created under him:

1) The National Center for Health Management, which is responsible for collecting, processing, evaluating statistics on the state of public health (including morbidity, injuries, disabilities, etc.) and the activities of health facilities, including their financing and staffing.

2) The National Center for Public Health, which collects data on the health status of the population, is responsible for collecting, processing and evaluating data on infectious diseases, risks and urgent situations in public health, as well as health determinants: professional, environmental and behavioral.

The National Center for Public Health provides data on infectious diseases and risk factors to the National Center for Health Management, which, in turn, passes data on noncommunicable diseases to the National Center for Public Health.

The problem of information links between these centers is that the databases and their information system are not fully integrated and data is often exchanged on paper. Also, the available data are not standardized and classified according to the same criteria, and their quality is rarely checked [6].

The National Council for Assessment and Accreditation (NSAA), which is part of the Ministry of Health's system, accredits medical services. The quality and safety of health care services are regulated by standards, protocols and guidelines approved by the Ministry of Health.

The activity of private medical institutions are subject to licensing. However, the accreditation of public health facilities has not become the main criterion for their operation. Among the unresolved problems is the weak internal control system for nosocomial infections in medical institutions and the lack of external control over the quality of medical services provided.

The National Medical Insurance Company (NMIC) carries out non-profit compulsory health insurance activities. The main objectives of the company are the organization and management of compulsory medical insurance processes, the centralized unification of the grounds and mechanisms for covering the costs of the universal medical insurance program, as well as the quality control of medical services and the introduction of a regulatory framework in the field of medical insurance. The system of compulsory medical insurance provides all citizens of Moldova with equal opportunities for modern and high-quality medical services.

The above mentioned organizations do not have a comprehensive information system due to the incompatibility of some of them, and information, cooperation and coordination in the collection and processing of the database are not always inefficient and limited [12].

State medical educational institutions, research institutions of the healthcare system, republican hospitals and dispensaries, and other republican healthcare institutions are under the jurisdiction of the Ministry of Health, Labor and Social Protection. The remaining healthcare institutions are subordinated to the Ministry of Health, Labor and Social Protection and local public authorities.

Medical institutions do not have clearly defined and standardized quality indicators for monitoring, evaluating and comparing the quality of services provided, and the practical experience of medical managers in quality management in the respective institutions is still insufficient.

Internal and external audits of medical and public health services are carried out irregularly, especially at the territorial level, with limited complexity and unilateral recommendations [11].

The structure of the quality of medical services determines the components of the quality functioning of a medical institution is shown in Figure 3.

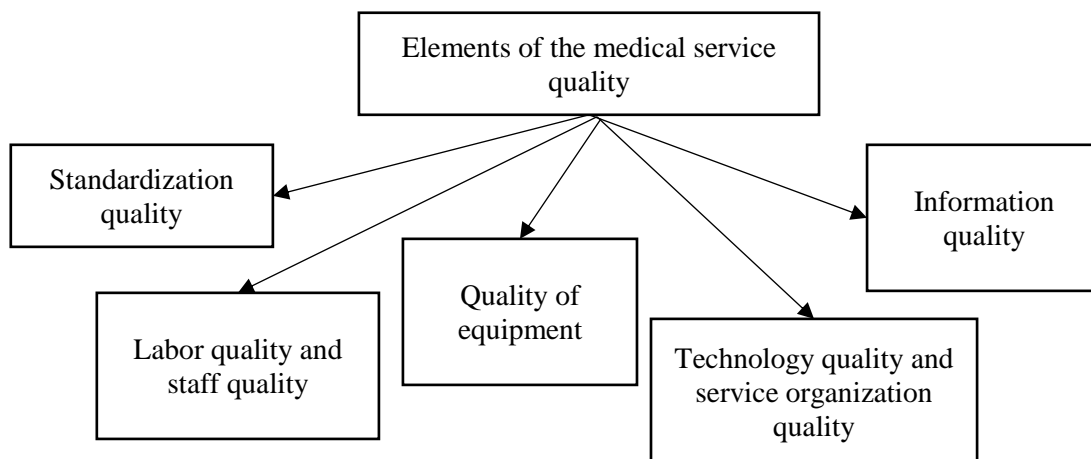

Figure 3. Structure of the quality of medical services provided by the medical institution [developed by the author]

Standard is a normative document regulating a set of rules, norms and requirements for the standardization object, approved by the competent authority.

Medical standardization has the mission to become a key link in improving the system of protecting the health of citizens. It aims to: improve the management of the healthcare industry; applying the same approaches to regulation, planning, certification and licensing.

The medical standardization system also includes sets of standards. They are such regulatory documents that combine related standards. Standards should have a single target orientation and establish requirements for common objects of standardization.

Ultimately, the medical standards developed on the basis of clinical recommendations demonstrate quality criteria, both mandatory and desired results, which must be achieved in the process of medical activity. The scope and list of medical services, as well as medical technologies, cannot be subject to standardization.

By levels, standards can be divided into global, international, national and local (medical institutions) (Figure 4).

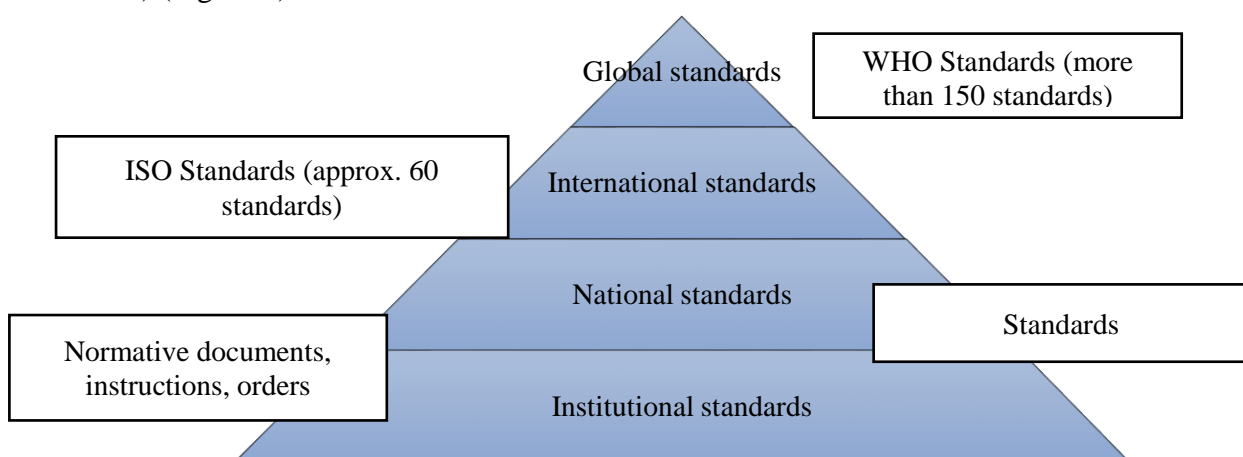

Figure 4. Quality standards of medical services at various levels of management [developed by the author]

WHO formulates a variety of reference documents, designated as “main directions”, “best practices”, “model codes” - that is, “soft law” and technical regulations. As a result of her activities, it is possible to:

- 1) ensure uniformity of conduct among Member States and applicable standards;
- 2) provide guidance in technical matters, especially this is important for developing countries;
- 3) create a framework for monitoring and establishing responsibility.

To solve the problems of providing every person with health care, the best option would be to form a single, integrated system of norms that are equally binding on all states. However, international or global health law as a single system of norms does not exist. The individual human right to health and the collective right of the people to health are recognized and enshrined in international documents. The analysis shows that in general, different states apply universal approaches and universal standards. In the field of healthcare, the methods of forming standards differ from the methods used in other areas of international cooperation [1].

For the moment, ISO 9000 and ISO 2000 are the best-developed proposals for quality management. Moreover, this is the only internationally recognized standard governing the system management of an organization.

Quality standards are an essential element of the accreditation mechanism, without which its functioning is impossible.

Joint Commission International, founded in 1997 in the USA, is a world leader in the field of accreditation of medical institutions. JCI's mission is to continuously improve the safety and quality of medical care within the international medical community through the provision of training and consulting services, as well as certification and international accreditation.

Currently, the standards established by JCI are considered the basic medicine standards worldwide, and are implemented in more than 90 countries around the world.

JCI differs from ISO. ISO is a technical standard that is applied regardless of the field of activity (for factories, factories, universities, laboratories) and is primarily aimed at quality management. JCI measures indicators and parameters specific to medical facilities (hospital departments, laboratories, operating rooms and clinics). It takes into account not only quality management, but also the safety and satisfaction of patients.

The JCI Accreditation Certificate is issued for three years, and after three years, the organization must re-confirm compliance through a second audit. JCI has accredited more than 600 public and private medical organizations in over 60 countries.

In 2014, in the Republic of Moldova the private hospital Medpark became the first medical institution in the country and among the countries of Eastern Europe, which was accredited by a certificate of international level JCI [10].

Founded in 2011, Medpark Hospital is the largest privately owned medical project launched with the support of investors from the United States and Turkey and funding from the European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). Investments in this project exceeded 20 million euros.

The Medpark hospital accreditation process took about a year, during which more than 1,500 standardized indicators were evaluated. In addition, six committees have been set up that currently manage all medical processes: the Infection Control Committee, the Building Management Committee, the Drug Management Committee, the Patient Rights Committee, the Operations and Anesthesia Committee, and the Quality Control Committee. The role of these

committees is to monitor, adjust and coordinate all the processes related to the medical activities of the hospital.

In accordance with the Law "On Assessment and Accreditation in the Health Care System" [5, Art. 4] the criteria and requirements for medical and pharmaceutical institutions and enterprises in their assessment and accreditation relate to the following aspects of their functioning: a) material and technical base; b) financial and economic activities; c) the professionalism of medical and pharmaceutical staff; d) the conformity of the quality of medical and pharmaceutical services, the effectiveness of the diagnostic and treatment process and pharmaceutical activities with standards in the field of medicine and pharmacy.

The analysis of accreditation criteria in different fields of activity shows that some common criteria can be distinguished among them. These general criteria established in the health care system are:

- 1) the level of professional competence of the staff;
- 2) the state of the material and technical base;
- 3) the financial and economic situation of the organization.

To achieve the main goal of accreditation - increasing the efficiency and quality of services, the use of an additional criterion is necessary: the quality of the services and the effectiveness of the activity meet the established quality standards in this area. Therefore, the development of a quality management system that would fully comply with the requirements of these standards is considered as a good opportunity to bring the provision of medical care to a higher level.

The healthcare sector of the Republic of Moldova applies the following standards:

- standards for healthcare resources contain requirements for the level of qualification of medical personnel, real estate and equipment of healthcare facilities, used medicines and materials;
- organizational standards provide requirements for the systems of the organization, the effective and safe use of health resources;
- technological standards govern the process of providing medical, health and preventive care;
- standards of medical care programs are intended to regulate clinical diagnostic studies and therapeutic measures;
- comprehensive standards include a set of structural and organizational, technological standards, as well as standards for the implementation of specific programs that govern the activities of individual services and specialists.
- examination and treatment standards are established for each disease.

The quality of medical care depends on the standards of treatment, medical services, medical education, which should be addressed to the patient. These services should be more accessible and efficient, which allows the use of limited resources in a more efficient way.

The compliance of activities of medical institutions in the republic - their activities and their staffs to the established normative acts and standards are checked by the National Council for Assessment and Accreditation in Healthcare of Moldova (Figure 5).

The material and technical base, the level of compliance with the rights of the patient, the quality of service and patient care, the qualifications of health workers, etc. are checked. If the medical institution has not passed certification, it is granted temporary accreditation for a certain period during which the deficiencies must be eliminated.

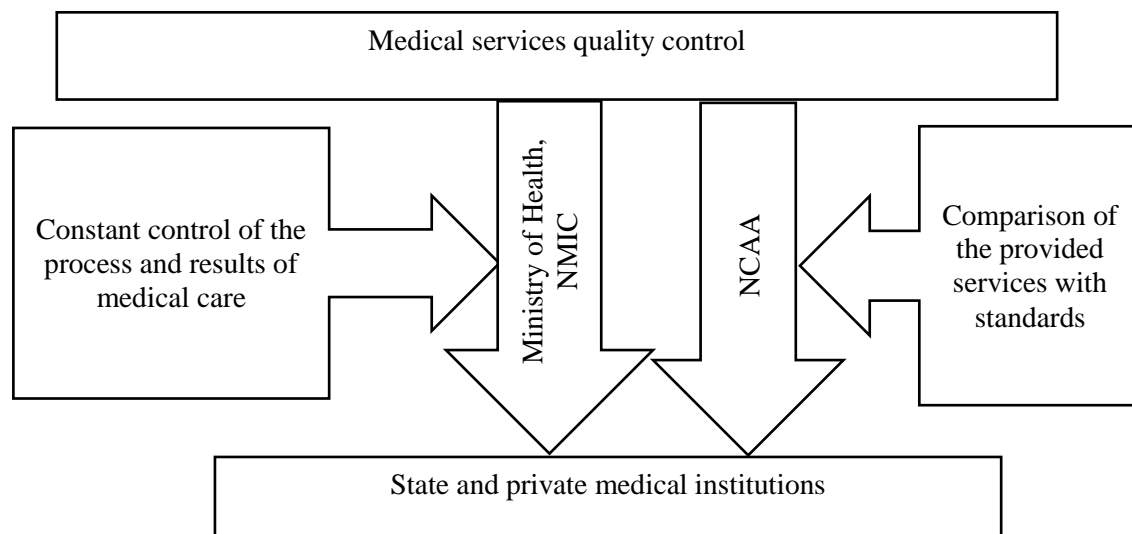

Figure 5. Quality control system for medical services in the Republic of Moldova [developed by the author]

The Moldovan government is aware of the importance of these issues. In 2014, there was prepared a health system assessment report. The recommendations of this report include the need to strengthen surveillance and develop action plans to address the main risk factors for NCDs - tobacco use, harmful alcohol use and unhealthy diet. A two-year collaboration agreement was also reached between the Ministry of Health of Moldova and the WHO Regional Office for Europe. This agreement defines prior areas for health policy [14].

We can distinguish the main quality indicators that are necessary to monitor the quality of medical services in Moldova:

- Availability of national and internal (institutional) guidelines, protocols, instructions, their compliance with international approaches and their application in practice;
- System for monitoring the quality of services (in the organization);
- System for the formation and analysis of data (in the organization);
- Partnership and networking with various organizations;
- Qualification of employees.

In order to improve the quality of medical services, first of all, it is necessary to focus on:

1. The formulation of clearly defined objectives that should be prioritized;
2. It is important to create a network of stakeholders, work with them and maintain constant communication with them;
3. It is necessary to analyze the results of reports on the effectiveness of healthcare management not only in terms of numbers, but also the reasons for the occurrence of these numbers;
4. Developing the IT sector by using new technologies to maintain the proper functioning of medicine, which will contribute to the development of the medical sphere.

The use of new technologies in the IT sector will allow the development and implementation of a unified electronic medical history that helps specialists working with the patient to exchange information and avoid unnecessary diagnostic and therapeutic interventions, and the creation of registers of patients with various diseases (primarily those with chronic diseases). Registers will allow timely assessment of the quality of medical care, compliance with the recommendations of the doctor by patients and the achievement of treatment goals.

The new IT systems will allow patients to access their electronic medical records and contact a doctor, and doctors could remotely monitor the patient's condition. These systems can be connected, for example, data streams from portable electrocardiogram devices and blood pressure monitors. This saves patients from unnecessary visits and saves doctors' time. The need to enter information into the register disciplines medical professionals and allows you not to lose sight of the characteristics of a particular patient with a typical disease.

To ensure quality in healthcare in Moldova, it is necessary to effectively manage the functioning of the entire system, and the healthcare quality management system should be comprehensive. That is, in management it is necessary to pay attention even to the most diverse areas of activity:

- optimization and standardization of the organization;
- financial, legal and regulatory support;
- staff management;
- developing and tracking indicators that characterize quality in healthcare;
- study of patients' opinions on the availability and quality of medical services.

Conclusions

The scientific analysis that was performed allowed the authors to highlight the most important conditions for the implementation of the quality management system of medical services in Moldova:

- Accumulation of information for consumers of medical services. Information is needed on the quality and results of the medical services provision for individual medical organizations. In order for the patient to make a conscious choice, this information must be delivered to the patient by health care providers using a transparent and understandable national system, so that he can track the results and the process of his treatment without hindrance;

- The private and public healthcare providers are required to provide patients with full and timely access to the services they need. Access is mainly determined by the payer of medical services and does not at all depend on the name of the property of the service provider who provides them.

- The state needs to ensure healthy competition between all medical care providers, which can help everyone improve their quality level. To do this, it is necessary to develop tools for quality control, and the patient will help him choose.

Bibliography

1. Belyakov A.V. Supply for healthcare as a global problem: international legal aspects. <https://www.sovremennoepravo.ru/>
2. Glossary, Russia - USA, 1999
3. <http://www.reforef.ru/outozuc/%D0%93%D0%BB%D0%BE%D1%81%D1%81%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B9+%D0%BF%D0%BE+%D1%8D%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B5+%D0%B7%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%BE%D1%85%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F+%D0%90%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%82+%28Agent%29c/part-2.html>
4. Glukhova L.V., Zolotareva E.N. Medical care quality management based on standardization. <https://cyberleninka.ru/article/v/upravlenie-kachestvom-meditinskih-uslug-na-osnove-standartizatsii>

5. Healthcare and labor protection law, No.186 of 10.07.2008. In: Monitor Official Republic of Moldova, 2008, No. 143-144.
6. Law about assessment and accreditation in healthcare system No. 552 of 18.10.2001. In: Monitor Official Republic of Moldova, 2001, No. 155-157.
7. Makarov S.Y. Quality management in EU medical organizations.
8. http://xn----7sbbahcmgafaski8a2afibqaixke4dxd.xn--p1ai/publ/zarubezhnyj_opyt/upravlenie_kachestvom_v_medicinskikh_organizacijakh_evropejskogo_sozuza/25-1-0-30
9. Medical aid quality: problems and solutions. <http://oa.lib.nsmu.ru/files/docs/001/>
10. Medical care quality. <http://medstatistic.ru/presents/kachestvo.pdf>
11. Medical services quality and patients' satisfaction must be priorities for the Moldovan medical system. In: Komsomolskaya Pravda, 20.11.2017. <https://www.kp.md/daily/26759.5/3786120/>.
12. National Premier: Medpark – the first internationally accredited medical institution in Moldova. <https://www.kp.md/daily/26190/3078639/>
13. Public health in the Republic of Moldova: main problems and achievements. <https://www.who.int/countries/mda/profile/ru/>
14. The National Public Health Strategy for 2014-2020 was approved by Decree of the Government of the Republic of Moldova No. 1032 of December 20, 2013.
15. The quality management system of medical care is very important. <http://www.iksystems.ru/a125/>
16. UNDP Moldova. Report on the results of the country for 2016. https://www.undp.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/UN_%d0%be%d1%82%d1%87%d0%b5%d1%82-2016_rus__06-11-2017.pdf

UDC: 005.6:61, 005.6:614.2
JEL Classification: I10, I11, L15

**PATIENT SATISFACTION WITH THE QUALITY OF THE SERVICES PROVIDED AS
AN IMPORTANT ASPECT OF MANAGEMENT IN A MEDICAL ORGANIZATION**
**УДОВЛЕТВОРЕННОСТЬ ПАЦИЕНТОВ КАЧЕСТВОМ ОКАЗАННЫХ УСЛУГ КАК
ВАЖНЫЙ АСПЕКТ МЕНЕДЖМЕНТА В МЕДИЦИНСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ**

*BLAGORAZUMNAYA Olga, PhD,
Free International University of Moldova, Chisinau
DREIHER Dalia, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*БЛАГОРАЗУМНАЯ Ольга, доктор экономических наук,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу
ДРЕЙХЕР Далия, студент III цикла обучения,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу*

Annotation: *The article discusses patient satisfaction with the quality of medical services as one of the aspects of management in a medical organization. Research in the field of healthcare has shown that the simplest and less costly way to assess the quality of medical services is to measure patient satisfaction.*

Аннотация: *В статье рассматриваются удовлетворенность пациентов качеством медицинских услуг как один из аспектов управления в медицинской организации. Исследования ученых в области здравоохранения показали, что наиболее простым и менее затратным способом оценки качества медицинских услуг является измерение удовлетворенности пациентов.*

Keywords: *healthcare, quality, medical service, patient satisfaction*

Ключевые слова: *здравоохранение, качество, медицинская услуга, удовлетворенность пациентов*

Introduction

The problem of the quality of services has an old history, which could be expressed in short, as the attempt to continuously improve quality and minimize errors. Over time, the quality of healthcare services has been defined in a variety of ways, evolving with the increasing number of practical applications of different scientific approaches in order to address specific issues [8]. Nevertheless, healthcare organizations have a number of unique features that differentiate them from other types of organizations and private enterprises. The following features can be mentioned:

Highly regulated activity. In healthcare organizations, the provision of its various services for patients is highly regulated, making it difficult to add complementary services. Typically, patients receive what they need to receive and nothing more. The primary objective is to achieve the rule that applies to each case, which reduces errors in healthcare organizations. This does not mean that the quality of the service cannot be improved, although, as seen, its achievement and

improvement do not only consist of adding secondary supplies to the main one. Quality can also be achieved by improving the delivery of the main service.

Limitation of competence in actions. Patients depend on healthcare organizations to solve certain problems. They have to turn to it and can only go to a specialized institution.

Thus, healthcare organizations need to be patient-centered, because they will eventually “end up here”. Therefore, in healthcare organizations, there is generally no intention to target a particular patient population. Patients arrive at the healthcare organizations because they have to solve a health problem that probably cannot be resolved elsewhere because the patients do not have extensive selection opportunities. For this reason, the management of the quality of medical services intervenes as a necessity inherent in the institutions in this field.

Thus, the following dilemma emerges, requiring a detailed analysis, which also constitutes the actuality of the research theme.

Materials and methods of research

A pertinent definition of the quality of health services should guide on what needs to be measured. This definition should integrate the values promoted by system specialists and express patient orientation. Studies by health specialists have shown that for patients, quality has, first of all, a dimension of interpersonal relationships, and then professional competence. Consumers are not a homogeneous group, the way they judge quality depends on their personal characteristics and the consistency of the services provided with what they expect.

Results and considerations

Worldwide, there are still major discrepancies between the level of demand for medical services and the supply of providers, both in terms of the available medical staff and its structure. However, the medical service itself is largely linked to the competence and professionalism of human resources. Technical equipment and environmental issues are within their competence.

The increase in the quality of medical services is not only about increasing the number of staff involved in services but must first of all concern the increase in its qualification and its attractiveness in relation to the expectations and satisfaction of the medical staff – so it is related to the motivation at work and promotion of the idea of further involvement of the staff in ensuring the quality of the medical service.

Therefore, it is necessary to identify the ways in which the professionalism of the work and its quality and respectively the motivation of the personnel as well as the attractiveness of the work in the healthcare organizations can be increased simultaneously.

It is unanimously acknowledged that political decision-makers in all countries, regardless of the level of economic development, make sustained efforts to ensure equity in health and to meet the health needs of the population. It is most likely that the biggest challenge for them is to ensure access to health services by well-trained staff for urban, but also rural and isolated areas.

A sufficient number of specialized and motivated staff at the right time and place is essential in providing effective health services and improving health indicators. The lack of qualified staff in rural and isolated areas jeopardizes access to healthcare for a significant proportion of the population, slows down progress towards the Millennium Development Goals and poses problems in meeting them.

In fact, this is a global problem that affects almost all countries. Approximately half of the world's population lives in rural areas but only 38% of the total number of nurses and less than a quarter of total physicians treat this population [16].

Nowadays, many countries face the lack of technical capacity to properly monitor their own health workforce: data is often outdated and unreliable, common definitions and analysis tools are lacking, skills and experience to evaluate crucial policy issues are missing.

Given this global situation, the World Health Organization (WHO) and other major international organizations, bodies, agencies, and the academia (European Commission, International Labour Organization - the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), USAID, etc.) responded to calls for action from world leaders, civil society and of the Member States, drawing up and adopting important international political documents.

Among these documents, the most relevant for this assessment are the following:

1. "Increasing Access to Health Workers in Remote and Rural Areas through Improved Retention: Global Policy Recommendations" WHO 2010 [15].
2. "Global Code of Practice on the International Recruitment of Health Personnel" WHO 2010 [4].
3. "Handbook on monitoring and evaluation of human resources for health: with special applications for low- and middle-income countries" WHO 2009 [13].
4. "Assessing financing, education, management and policy context for strategic planning of human resources for health" WHO 2007 [12].

It is widely acknowledged that countries with major deficits and imbalances in the distribution of medical staff have neither the technical capacity to identify and evaluate the crucial health policy issues related to health. In addition, the lack of comprehensive, reliable and up-to-date data and, perhaps even more important, the absence of common definitions and analytical tools have made monitoring of the workforce in healthcare organizations extremely difficult, globally and regionally to national and sub-national levels.

In conclusion, it can be mentioned that the major issue in the field of human resources in health is the lack of a well-managed management based on real and cost-effective principles in order to make more efficient use of the available resources, which would generate new solutions for identifying motivating mechanisms and, consequently keeping of professionals in the system, according to the cause-effect principle. In healthcare organizations, the main benefit to the patient is generally a service. In addition, some activities of healthcare organizations have tangible result (remedies, products, etc.).

Quality of medical services is based on the needs and expectations of the patient served. The needs can be met, in strict sense, with the main delivery, but the patient's expectations regarding the service are not limited to this. Much of this expectation depends on the secondary issues, whose presence in quantity and the appropriate form will provide an increased degree of satisfaction. Therefore, the main provision must be a good service, therefore, with a number of elements added and an appropriate form of delivery.

Quality is the result of the combined action of a complex of natural, social, social factors that are in close dependence. In classical economy, were considered the following factors that determine the quality: the technological process, the means of work, the behaviour of the consumer served.

The number of these factors has increased considerably over time, with the diversification of activities and supply from healthcare organizations.

The human factor influences quality both as a social factor and through other specific intellectual characteristics, psychological characteristics, culture, etc. Because the perception of consumers about a company (organization) is based on a product or service that it delivers, but also on the daily contact with the employee.

The quality concept also implies the way in which all customer requirements are met, including how they are spoken to on the phone, the speed at which staff responds to the patient's request for information, etc.

The ability to meet customer requirements is often based on complex relationships between the provider (healthcare organizations) and the client (patient) [10].

Quality must involve each of these internal links in situations where patients only receive appropriate products and services. There is no exception.

Errors through each link should be removed from the provider to the recipient and thus the patient's needs will be met at the minimum cost to the benefit of both parties and, last but not least, to the benefit of quality of life.

The attention received by the patient by an organization is one of the important aspects in perceiving the quality of a service. Unsatisfied recipients will tell a large number of people about the wrong way in which they were treated. For this reason, attention to the citizen must be considered as a major factor for healthcare organizations, because the perception of the provided services in time forms a defective image for the entire medical system.

A patient comes into contact with healthcare organizations because they have to solve a problem. The importance of this problem is variable, as is its nature. Between initiating the problem and solving it, there is a process that needs to be led by management staff in healthcare organizations and consists of the attention to the patient [4]. This process begins when the patient is in contact with the medical sector or when entering the sector or forming the appropriate telephone number if the contact is established in this way. The comfort of the installations, their physical appearance and their speed in finding a person to solve their problem are examples of the factors of attention given to the patient [6].

In satisfying the patient's demand or problem, the fundamental element is the name of personalization of attention. If it is treated "coldly" or incorrectly, the image tends to be negative. In order to personalize the relationship, three aspects need to be considered [2]:

1. Welcoming the patient. It must be perceived as a person. The patient should be given a personalized attention. Consideration should also be given to the importance of the first phase of contact.

2. Paying attention to the patients and their problems. If patients ask one question and the medical staff in the healthcare organization does something else while listening to them, they will conclude that in reality the healthcare worker do not want to pay attention to them. Attention is the best thing that can be given to someone. At the same time, focusing on the problem is "to put yourself in the patient's shoes". Focusing on the problem solution, investigating whether there is any specific element that really differentiates the patient from others and demonstrating a real interest in finding a solution, appears as an indispensable aspect in personalizing attention;

3. Ending the contact, facilitating a satisfactory solution, which involves putting into practice the relevant communication skills. Ultimately, medical staff must ensure that the patient understands the message and agrees with the proposed solution, that is, understands that his or her problem is resolved or solved. Completion also involves the opportunity to conclude the contract, aiming at amplifying the positive and satisfactory sensation to the interlocutor, that it has been properly treated.

Taking into account the above mentioned, the stages of the patient attention process are presented in Figure 1.

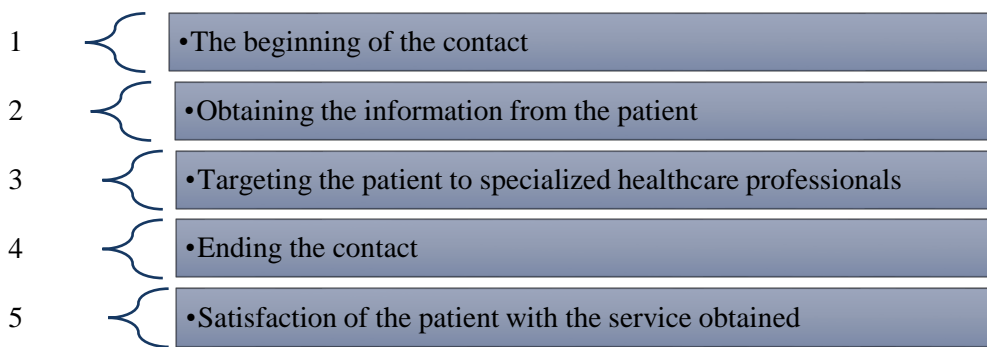

Figure 1. Stages of giving attention to the patient [developed by the author]

These processes respond to the perception of the quality of the medical service for the patient. Completing contact means that the medical staff assures the patient that their problem can be solved (or is being solved), creating a positive ending of the contact. Patients consider the human or interpersonal aspect of care as one of the most important aspects that they take into consideration when assessing the quality of medical services [1].

Some studies have shown that these dimensions can be evaluated and separated, but the conclusion reached by the specialists was that the simplest and less costly way of assessing the quality of health services is measuring patient satisfaction [9; 11].

Effectiveness in terms of patient attention depends to a large extent on the qualities of the staff in contact with patients. However, it must be borne in mind that, in order to facilitate a high-quality service, the main and secondary services must have some features that satisfy the needs of patients and their expectations. Employees, whose jobs are in a position in the organization where the contact with the beneficiaries is direct and permanent, will therefore have to have some personal characteristics, capabilities and abilities so as to meet the needs of patients and their expectations. In this way, quality is the satisfaction of the needs of the served patient.

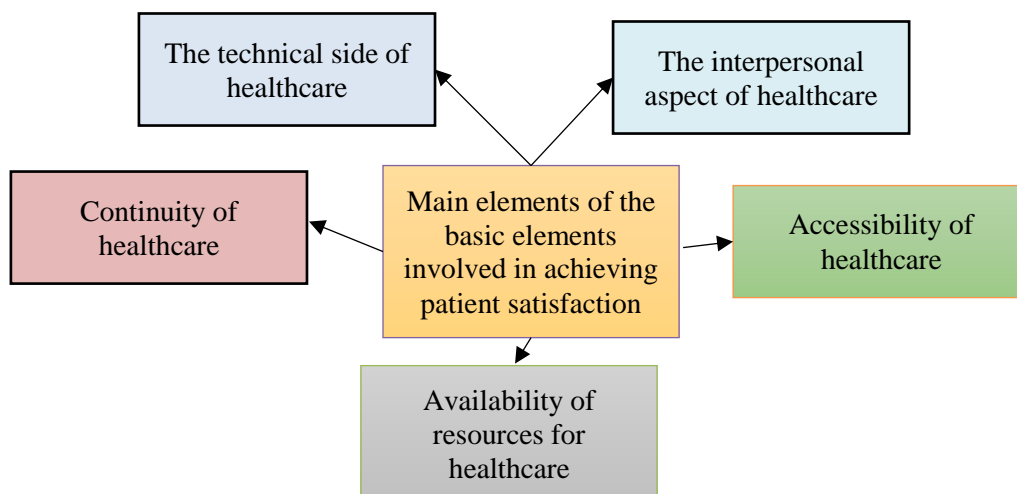

Figure 2. Main elements of the basic elements involved in achieving patient [developed by the author]

1. The technical side of healthcare refers to the accuracy of diagnosis and treatment processes, and quality is evaluated against best benchmarking [7].

2. The interpersonal aspect of healthcare is represented by the humanistic elements of healthcare and the social and psychological relationships established between the patient and the health service staff as well as explanations of disease and treatment and information received by the patient from his / her provider [7].

3. Accessibility of healthcare refers to the waiting time of the patient to make an appointment [15].

4. Availability of resources for healthcare refers to the number of healthcare staff [17].

5. Continuity of healthcare contributes to maximum benefit or maximum resource use [5].

Another aspect related to patient satisfaction is that the quality of health services is only achieved if they meet certain characteristics at the same time, as follows:

- equity - providing basic medical services for all individuals;
- efficiency - the degree to which the medical care received has the desired effect, with minimal effort and expense;
- effectiveness - the correctness of care and the lack of errors, depending on the level of knowledge and the existing technology;
- continuity - the extent to which the health services that patients need are coordinated between doctors / organizations at different levels of care;
- patient-centered care, including care that is adjusted to patients' preferences, beliefs and values, including patient involvement in shared decision making - the extent to which patients (or their families) are involved in decision-making about their own health problems and the extent to which they are satisfied with the care that has been given to them;
- the safety of the care environment - the lack of unintended harm to the patient;
- timeliness of healthcare staff - the extent to which care is given to patients when they are needed.

As a result of the exposed above, it results that customer satisfaction falls entirely on the medical staff. From this point of view, some healthcare researchers say that: quality can be seen as an “umbrella” for improving staffing and thus increasing the performance of the organization by introducing new methods and techniques aimed at increasing patient satisfaction and of service efficiency.

Studies by health specialists have shown that for patients, quality has, first of all, a dimension of interpersonal relationships, and then professional competence.

Conclusions

A healthcare organization offers quality when its service reaches or exceeds patients' expectations. A healthcare organization that meets most of the needs of its patients constantly is called a quality institution.

Successful organizations are those who have eliminated barriers between compartments, working in team in order to satisfy patients, both internal (in the case of hospitalizations) and external.

In conclusion, it can be said that in the healthcare system there is an increasing emphasis on the introduction of new practices and new procedures, aimed at increasing patient satisfaction, lowering costs, thus improving quality and increasing efficiency.

Bibliography

1. Asnani MR. (2009). Patient-physician communication. *West Indian Med J*, 58:357-61.

2. Ayer T, Ayvaci M.U.S., Karaca Z. Vlachy J (2018). The impact of health information exchanges on emergency department length of stay, *Production and Operations Management*, 28: 740-758,
3. Bradley R.V., Esper, T.L., In J. Lee, K.B., Bichescu, B.C., Byrd T,A, (2018) The joint use of RFID and EDI: Implications for hospital performance, *Production and Operations Management*, 27: 2071-2090.
4. Clark, P. A. (2003). Medical practices' sensitivity to patients' needs: Opportunities and practices for improvement. *Journal of Ambulatory Care Management*, 26:110-123.
5. Das L. (2017). Role of Data in Improving Care within a Health System A Case Study of the Australian Health System, Available at: https://www.rand.org/pubs/rgs_dissertations/RGSD393.html
6. Duffy, F. D., Gordon, G. H., Whelan, G., Cole-Kelly, K., & Frankel, R. (2004). Assessing competence in communication and interpersonal skills: The Kalamazoo II report. *Academic Medicine*, 79, 495-507.
7. Gardner J.W., Boyer K.K. Gray J.V. (2014), Operational and strategic information processing: Complementing healthcare IT infrastructure, *Journal of Operations Management*, 33-34: 123-139,
8. Levi, B., Zehavi, A., Chinitz, D (2018). Taking the measure of the profession: Physician associations in the measurement age. *Health Policy* 122:746-754.
9. Mmutle T., Shonehe, L (2017). Customers' perception of service quality and its impact on reputation in the hospitality industry. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*. 6 Available at: https://www.researchgate.net/publication/319208588_Customers'_perception_of_Service_Quality_and_its_impact_on_reputation_in_the_Hospitality_Industry,
10. O'Daniel M., Rosenstein A.H, (2008), Professional Communication and Team Collaboration. In: R.G. Hughes (Ed.) *Patient Safety and Quality: An Evidence-Based Handbook for Nurses*, AHRQ. Available at: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK2637/>
11. Peng D.X., Ye Y., Feng B., Ding D.X., Heim G.R. (2019), Impacts of hospital complexity on experiential quality: Mitigating roles of information technology, *Decision Sciences*, Available at: <https://Available at library.wiley.com/doi/10.1111/dec.12368>
12. World Health Organization (2007). Assessing financing, education, management and policy context for strategic planning of human resources for health. Available at https://www.who.int/hrh/tools/assessing_financing.pdf
13. World Health Organization (2009). Handbook on monitoring and evaluation of human resources for health: with special applications for low- and middle-income countries. Available at http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0011/200009/Handbook-on-monitoring-and-evaluation-of-human-resources-Eng.pdf
14. World Health Organization (2010). Global Code of Practice on the International Recruitment of Health Personnel.
15. World Health Organization (2010). Increasing Access to Health Workers in Remote and Rural Areas through Improved Retention: Global Policy Recommendations. Available at http://www.searo.who.int/nepal/mediacentre/2010_increasing_access_to_health_workers_in_remote_and_rural_areas.pdf

16. World Health Organization (2016). World Health Statistics 2016. Available at https://www.who.int/gho/publications/world_health_statistics/2016/Annex_B/en/
17. Zheng S., Tucker A.L., Ren Z.J., Heineke J., McLaughlin A., Podell A.L. (2017), The impact of internal service quality on preventable adverse events in Hospitals, *Production and Operations Management*, 27: 2201-2212.

UDC: 338.2; 378

JEL Classification: 035

INNOVATIVE CULTURE AS ONE OF THE DIRECTIONS OF INNOVATIVE ACTIVITY
OF THE UNIVERSITY

ИННОВАЦИОННАЯ КУЛЬТУРА КАК ОДНО ИЗ НАПРАВЛЕНИЙ
ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВУЗА

*BLAGORAZUMNAYA Olga, PhD,
Free International University of Moldova, Chisinau
ISRAELI Milana, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*БЛАГОРАЗУМНАЯ Ольга, доктор экономических наук,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу
ИЗРАЕЛИ Милана, студент III цикла обучения,
Международный Независимый Университет Молдовы, Кишинэу*

Annotation: The article discusses the fundamental priority of the current university education - the achievement of effective and flexible skills in the new technological challenges, the creation of a specialist with innovative skills and of the innovative and original human. The issue of the importance of creating an innovative spirit and innovative managerial skills in university education is an individual need and a current social requirement.

Аннотация: В статье обсуждается фундаментальный приоритет современного университетского образования - достижение эффективных и гибких навыков в новых технологических задачах, создание специалиста с инновационными навыками, инновационного и оригинального человека. Вопрос о важности создания инновационного духа и инновационных управленческих навыков в университетском образовании является индивидуальной потребностью и актуальной социальной потребностью.

Keywords: innovation, creativity, manager, methodology, university management, strategies, techniques, performance, university education.

Ключевые слова: инновация, креативность, менеджер, методология, управление вузом, стратегии, методики, результативность, университетское образование.

Introduction

Israel belongs to the developed states of the innovative type of development, having a formed national innovation system. The higher education system, the history of its development and its relationship with the socio-cultural environment, as well as with the production and technological base, contribute to the development of innovations. The role of such factors as increased competition among universities; the impact of the labor market and employer requirements; students' interest in quality education; international student exchange, including study abroad.

Some specific factors that determine Israel's success in research and innovation in higher education can be highlighted:

- the important role of state innovation policy, which consists in large public spending on education, government participation in the formation of public-private partnerships in the implementation of innovative activities and the formation of innovative infrastructure, state legal support of innovative activities;
- a high level of scientific research at universities (only over the past 10 years, 8 Israeli scientists have become Nobel Prize winners), which also increases the prestige of working in the scientific field (half of Israeli students choose a scientific career);
- unique human capital in terms of experience, working capacity and a combination of different cultures;
- strong connection and interaction between the academic environment and industry (a technology transfer center operates in each university and joint research projects are created with private companies);
- the Israeli army is one of the most important catalysts in conducting research.

Despite the fact that the Israeli higher education system is highly regarded in the world, Israel is faced with a number of phenomena that adversely affect its innovative power. These include the drain from the country of promising students, teachers and specialists, the emergence of new attractive research and educational centers in the world, which leads to increased international competition among universities. Despite the existing problems, Israel pursues a policy of strengthening its position in the world, improving the quality of its research institutes and universities.

Materials and methods of research

At the theoretical research level, the following methods were used: theoretical documentation, analytical interpretation, synthesis, modeling, generalization, formulation of conclusions and recommendations.

At the practical level of research were used: observation, questionnaire, experiment, conversation, and training.

Results and considerations

There are quite a few definitions of the concept of “innovation” and a unified approach to it has not yet been developed by science.

Innovation is the process of finding the economic application for an invention. Invention is the first natural step towards any new product /process. Imitation is the process through which innovation is spread through the economy/industry [24].

The notion of innovation comes to the attention of entrepreneurs only in the 1970s. The latest developments in research and economic practice clearly show that innovation management of activities should be considered as an integral part of the organization's leadership process [11].

Innovation is basically as product and process innovation; however, beside these different classifications are given place in the literature. Among these classifications, take place marketing and organizational innovation.

In the following diagram, it will be recreated the characteristics and importance of innovation (Figure 1).

Innovation comes from renewal. In this respect, innovation involves any kind of change process. In the economic field between “*innovation*” and “*invention*” is a clear distinction [5].

The invention produces an improvement in the technique. This improvement must be unpredictable and considerable.

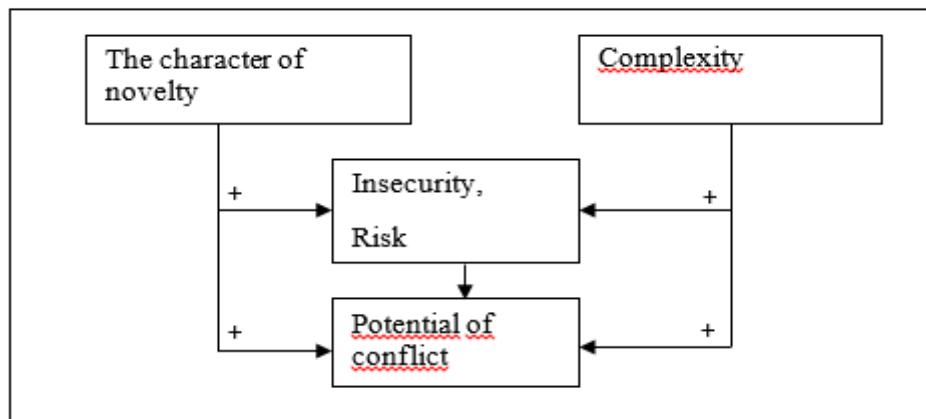

Figure 1. Characteristics and Importance of Innovation [developed by the author]

Change is any physical change that is not based on an extension of the technical knowledge base. Here it can be included the modifications in equipment, quality improvements, and mounting modifications [9]. Product changes may only prolong the last phase of the product life cycle, and they cannot stop it. The distinction of “*product innovation*” lies in the diminished scientific risk, but especially in the lower investment costs [12].

Industrial research and development. This refers to the research and development activities carried out by organizations / businesses themselves. Industrial research needs to build solid foundations to achieve precise innovative economic and technical objectives. It can be defined as a productive activity that is systematically carried out on an economic basis, and refers to the discovery of products, production processes, production uses and efficient development of activities - whether new or improved, as well as on the removal, eliminating the negative features of existing products and methods [15].

Innovative imitation is based on an innovation that has been confirmed by the market [4]. Succeed those innovations that use their own products and processes but eliminate the weaknesses of home innovation. This can lead to economic success without the development of one's own innovation. The situation is characterized by the term of innovative imitation, and in many cases it succeeds.

According to EU and OECD literature, the innovation, as a process, expresses to transform an opinion into a usable product and service, a new or developed method of manufacture and distribution, or a new method of social service. This innovation includes significant changes in techniques, equipment, and software and is made to reduce the production and delivery costs per unit, improve quality, and produce new products [20].

Innovations are characterized by the following processes: development of an innovative product based on an idea; implementation of this product; obtaining a qualitative improvement in the activity of the socio-economic system.

For the university, innovative products are graduates with the required competencies and scientific and practical developments.

An innovative approach to education means advanced training of highly qualified personnel for the scientific and technical sphere and high-tech industries that can put their ideas into practice.

The introduction of an innovative approach in the higher education system is a necessity, because at present: knowledge is rapidly becoming obsolete; there is an intensive informatization of society; regular modernization of the content of the taught disciplines; active implementation of the results of research work into the educational process; reduction in government funding.

In contrast to innovative processes that reflect revolutionary processes in an organization, the processes of formation of a corporate culture proceed evolutionarily, with a stretching of time. This is one of the factors that cause resistance to cultural change. You must be able to determine the moment of change and get people to accept new values and conditions.

Creating something new is always a process with a large number of unknowns, that is, the probability of failure is quite high. Therefore, an important aspect of success in the formation and development of higher education institutions is the creation of an innovative culture in universities.

The organizational culture of higher education institutions aimed at introducing innovations has a certain structure. The components of this structure are: the ideological core ("basic assumptions", as E. Schein put it). It determines the group interests of the university's social system, which enter into interaction with the individual interests and needs of each member of the team. This interaction determines the content of values, which on the one hand are a means of integrating the collective (corporate values), and on the other hand, the means of adapting the collective to the external socio-cultural environment.

In accordance with the innovation paradigm, the main resource in innovative activity at the university is the creative potential of the individual. Therefore, we can assume that innovative activity is closely associated with the value system: values that govern the relationship of the individual in the social system of the university; as well as with the values that govern the relationship of the individual in the social system of society as a whole.

Given the features of the innovation process, the value system should presumably contain the following substantial elements:

- priority of freedom of self-expression of a person and ensuring freedom of creativity;
- attitude to education as a means of self-development based on innovative mentality;
- the value of intellectual labor;
- awareness of public duty and service to society.

The higher school has great potential for making a serious and significant contribution to the research and formation of the national innovation system, finding ways to increase the level of innovative ability of society, the formation of an innovative culture, innovative thinking and innovative mentality.

Many managers believe that performance is a corollary of employee competence. Of course, professional training and experience is a necessary condition for making the best results possible. As the performance is "*a particularly good result achieved by a person in a competition; a great success in a field of activity; an exceptional result; a great achievement...*".

The main defining features of innovative activity are: productivity, utility and efficiency, novelty and originality. The progress of mankind is not possible without the theoretical or practical creative activity of the people. For this reason, it is natural for creative activity to be considered as the highest form of human activity.

I.A. Taylor [25] distinguishes five levels of innovation hierarchy that individuals can be placed on, based on the value analysis of creative products, each level involving different psychological experiences. These levels vary more in depth and in scale than in the type:

1. **The first level** is expressive creativity.
2. **The second level** is productive creativity.
3. **The third level** is inventive creativity.
4. **Fourth**, innovative creativity.
5. **Fifth level**, emerging (unpredictable) creativity.

Taylor mentions that people with a higher level of innovation do not go through all levels.

This psychological security can be achieved in the following ways: the individual must feel accepted as he /she is, feel valued, so he /she can try self-actualization and, consequently, the orientation towards creativity; providing a climate in which criticism is removed; empathic understanding, through which the self can develop and express itself in various forms.

The fundamental priority of the current university education is the achievement of effective and flexible skills in the new technological challenges, the creation of a specialist with innovative skills and of the innovative and original human. The issue of the importance of creating an innovative spirit and innovative managerial skills in university education is an individual need and a current social requirement.

Today, the emphasis is on promoting the formation of mentality, creative managerial behavior and of the inventor manager capable of performance. At present, managers in higher education institutions, going through the process of self-management of the institutions feel the need to appeal to the three families of innovation: creation, innovation leading to performance; problem solving and optimization of what exists. Innovative actions are necessary for those who want or have attained at least one of these three missions, but also for those who want to strengthen their position in relation to competition, in the spirit of competition that exists between higher education institutions.

At the development level of the innovative mentality, the human resources function has been increasingly reluctant. Until recently, it invested in maintaining positions rather than valorizing resources and managing change. The model of creative and executives thinking has shown its limits: university institutions now need innovation shown from the managers.

Innovative mentality is a major factor in the evolution of a society. Everything depends on the role it can hold, whether positive, by making progress, or even negative, when it is a barrier, a blockage in the evolution of society. The field of university education is an area capable of fulfilling multiple functions of the innovative mentality, which are related to consolidation, enrichment and correction of the individual and social mentality. Education is a component part of culture, and a culture preserves the values of creative and innovative mentality through their existence, which has a tremendous mental-formative potential. As I.R. Shiller states: "The creative element needs to be developed so that the man does not lose himself." Only the educational field is able to accumulate the most valuable and richer components of innovative social culture, to transform them for educational purposes and the development of teachers and students and to organize the active process of innovative assimilation and application in real life situations, according to the current values.

Today more than ever, creativity and innovation are a fundamental condition of quality in education, one of the essentials of performance. It cannot be talked about the quality of education without creativity and innovation in teaching and learning in the didactic and managerial act.

The training and development of the human being in the context of the values of the contemporary world is a system of actions that make it possible to harmonize the human being with the challenges of the external world and at the same time lead to the formation-development of the innovative mentality through education.

Innovative mentality in the managerial field of the higher education institutions is often easier to hinder than to be developed. It will also be mentioned the constraints imposed by Israel's social and educational conditions.

In education, innovation is often regarded with inconvenience as it goes against the desired system results. The need for innovation occurs when the obvious answer is not satisfactory. So,

there is a need for something new, original, and this is required from managers in the field of higher education institutions.

Mentoring and innovative managers' awareness is the key to quality education, it has been demonstrated that self-perception and human resource awareness are decisive factors in solving organizational problems and ensuring management performance in higher education institutions. A positive self-esteem can lead to individual and then organizational performance. Managers alike can be happier, more productive, and more creative if they develop a good opinion about themselves. However, a positive self-worth must be doubled by values, especially for managers, who - before being "*inventive models*" - must first be "*ethical models*".

The innovative activity of universities is a combination of various factors, motivated by an entrepreneurial spirit. Let's consider some theories of Innovative Spirit.

Association Theory of Innovative Spirit. The definition offered by the associationists of the phenomenon of creation is the following: *a process of association between certain elements, which leads to the emergence of new combinations, a process that is subordinated to certain exigencies or purposes* (Maltzman J., Mednick S.A., p. 69). The level of innovative spirit of the results obtained is assessed by the associated elements, which must be as close as possible to each other. Mental associations are supposed to have been taught by association, meaning that a mental association was formed, according to Pavlov's classic conditioning method.

Factorial Theory of Innovative Spirit. The Factorial Approach to the Innovative Spirit was launched by J. P. Guilford and promoted by H. G. Gough, W. J. Brittain, V. Lowenfeld. Starting from the conception of C. Spearman and L. S. Thurstone, Guilford presents a systemic conception of the innovative spirit, with the possibility of revealing its internal structure as a three-dimensional model of the intellect is described, which comprises the intellectual factors involved in the creative activity. Each of the components of the three-dimensional model can be changed with the others, with 120 possible combinations ($5 \times 4 \times 6 = 120$) possible.

Cultural Theory (Interpersonal) of the Innovative Spirit. J. Stein, G. Murphy, S. Arieti, H. H. Anderson, M. Mead, M. Tumin, P. Matusseck highlight the role of cultural factors in the environment in the genesis and development of creation. (Table 1) Each of the authors contributed to explaining the phenomenon of the innovative spirit.

Table 1. Cultural factors that boost creativity and innovation [developed by the author]

Author	Contributing to the explanation of innovative spirit
M.J.Stein	Creation is conditioned by the influence of society on significant life experiences.
M.Mead	Societies that encourage divergent thinking and appreciate the process more, and less the creative product, have a stimulating role for innovation.
H.Anderson	The relationships between the creative society and the creative personality are interdependent: society encourages creation, and the individual contributes to the improvement of the environmental conditions.
M. Tumin	If the emphasis would rather fall on the creative process, and less on the product, the conformism could be diminished.
P.Matusseck	The important factors in creation are: ambience, inner motives, and social causes.

The analysis of the theories of the innovative spirit, their traits, behaviors, situational and transformational, approached in an evolutionary order in the analysts' view, highlights the fact that any manager in a university institution can be the follower of one theory or another. This opinion

was formed mainly because of the valuable contribution made by the prestigious field researchers who capture valid connections between the intellectual factor of the human being and creativity.

The informational role transforms the manager into the brain of the institution as a result of the information he / she has received during his / her contacts with those inside and outside the institution. Even if he / she does not know everything and is not creative, the manager knows much more than his /her subordinates and as a leader, the manager has to influence the subordinates, outside the official power invested and motivate, invite to creativity. So at the level of the interpersonal manager has also the *leading role*, because a valuable manager must be efficient and leader in the institution he / she is leading.

The requirements regarding intellectual qualities are: intelligence, the ability to recognize, accept and apply the new, memory, imagination, theoretical and practical thinking. In approaching the type of manager, the starting point is the general human typology.

From the diagram of a psychosocial profile it can be highlighted the following psychological factors involved in the stimulation of the managerial innovation spirit.

Figure 2. The psychosocial profile of the innovative manager [developed by the author]

The above-mentioned factors are important considerations in high-level approach and study, account must be taken of these considerations, which can often help and identify the causes of lower innovations in the management of a university institution, it often can lead to a creative disorganization (if not taken into account above), this creative disorganization starts from the premise that the need to restructure, cancel an equilibrium to reach a new one has as a consequence the desire to find something new, to invent.

An important feature of the creative personality is the receptive attitude of opening to the experience. This receptive, open, unprejudiced attitude allows man to get caught up in a problem. The creative type is sensitive to everything that is happening around, to events, to others, to the feelings and reactions of others, he / she has a high empathy. For the creative managers are also characteristic, among others: self-confidence, initiative, independence, introversion, impulsiveness, domination, aspirations for perfection, strength of character, humor, low concern for the appreciation and approval of their actions by others; they sometimes turn out to be less interested in group activities.

Conclusions

A teacher and a student, by virtue of their creative and intellectual nature, can only occur effectively in a certain system of sociocultural relations, the reflection of which is a special type of organizational culture - innovative.

The fundamental condition for the innovation process in higher education institutions is the freedom of creativity. Therefore, the core of the innovative organizational culture is the common idea for participants about the nature of the world, reality, time, space, human nature, human activity, human relationships, forming the ideology of the organization, which, in turn, finds expression in group interests. The interaction of individual interests and group has a decisive influence on the values of the organization.

As a result of the innovative activity of the University, the following chain is built: knowledge - innovation - economic growth.

Bibliography

1. Amabile T.M., (2012). Componential Theory of Creativity, Working Paper 12-096, on-line: <http://www.hbs.edu/faculty/publication%20files/12-096.pdf>
2. Białoń L., (2013). The role of higher education institutions in shaping the intellectual capital in light of marketing innovation. In: *Marketing of Scientific and Research Organizations*, No. 3 (9), p.3-18. eISSN 2353-8414. Available at: <http://minib.pl/en/the-role-of-higher-education-institutions-in-shaping-the-intellectual-capital-in-light-of-marketing-innovation/>
3. Bodek N., Tozawa B., (2001). *The Idea Generator: Quick and Easy Kaizen*. Wolverhampton: PCSP. ISBN 0971243697.
4. Brondoni Silvio M. *Innovation and Imitation for Global Competitive Strategies. The Corporation Development Models of US, Japan, Korea, and Taiwan*, online: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1012.8931&rep=rep1&type=pdf>
5. Carisson B., Jacobsson S., Holmen M., Rickne A. (2002). Innovation systems: analytical and methodological issues. In: *Research Policy*, No. 31, p. 233-245.
6. Chen J., Sawhney M. (2010). The innovation radar: An innovation typology. In: *The Proceeding of American Marketing Association Summer Conference*. Boston: MA.
7. Chesbrough H. W., Teece D.J. (2002). Organizing for innovation: When is virtual virtuous? In: *Harvard Business Review*, Vol. 80, No. 8, p. 127-135.
8. Chesbrough H.W., Prencipe A. (2008). Networks of innovation and modularity: a dynamic perspective. In: *International Journal of Technology Management*, Vol. 42. No. 4. Available at: https://www.researchgate.net/publication/240295689_Networks_of_Innovation_and_Modularity_A_Dynamic_Perspective
9. Chesbrough IL, Vanhaverbeke W., West J. (2006). *Open innovation: Researching a new paradigm*. Oxford: Oxford University Press.
10. Clack L., Ellison R. (2018). Innovative Approaches to Management Education. In: *Journal of Management Policies and Practices*, Vol. 6, No. 1, p. 6-9. ISSN 2333-6048.
11. Consoli D., Palrucco P. (2008). Innovation platforms and the governance of knowledge: Evidence from Italy and the UK. In: *Economics of Innovation & New Technology*, Vol. 17 (7), p. 701-718.
12. Cooper Robert G. The Performance Impact of Product Innovation Strategies. In: *European Journal of Marketing* 18(5):5-54, online: https://www.researchgate.net/publication/235286487_The_Performance_Impact_of_Product_Innovation_Strategies
13. Epstein M., Shelton R..(2012). *Making Innovation Work: How to Manage It, Measure It, and Profit from It*, Updated Edition. New Jersey: Pearson FT Press, 2012. 400 p. ISBN 978-0133092585.

14. Etzkowitz H. (2008). *The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action*. New-York: Taylor & Francis, 2008. 157 p. ISSN 1650-3821.
15. European Strategy Forum on Research Infrastructures Innovation Working Group. *Innovation-oriented cooperation of Research Infrastructures*. ESFRI Scripta Volume III, https://www.esfri.eu/sites/default/files/u4/ESFRI_SCRIPTA_VOL3_INNO_single_page.pdf
16. Garcia R., Calantone R. A critical look at technological innovation typology and innovativeness terminology: a literature review. In: *Journal of Product Innovation Management*, 2002, Vol. 19, No. 2, p. 110-132.
17. Govindarajan Vijay, Trimble Chris. *The Other Side of Innovation: Solving the Execution Challenge*. Brighton: Harvard Business Review Press, 2010. 240 p. ISBN 9781422166963.
18. Hart D.A. (2000). *Innovation Clusters: Key Concepts*. Available at: <http://www.reading.ac.uk/LM/LM/fulltxt/0600.pdf>.
19. Hauser J., Tellis G.J., Griffin A. (2006). Research on innovation: A review and agenda for marketing science. In: *Marketing Science*, 2006, Vol. 25, No. 6, p. 687- 717.
20. *Innovation for Inclusive Growth*. OECD. <https://www.oecd.org/sti/inno/Innovation-Inclusive-Growth-Brochure.pdf>
21. Jansen J.J.P., Bosch Van Den F.A.J., Volberda N. W. (2006). Exploratory innovation, exploitative innovation, and performance: Effects of organizational antecedents and environmental moderators. In: *Management Science*, Vol. 52, No. 11, p. 1661-1674.
22. Laursen K., Salter A. (2006). Open for innovation: the role of openness in explaining innovation performance among UK manufacturing firms. In: *Strategic Management Journal*, Vol. 27, No. 2, p. 131 - 150.
23. Silverstein D., Samuel P., Decarlo N., (2008). *The Innovator's Toolkit: 50+ Techniques for Predictable and Sustainable Organic Growth*. New Jersey: Wiley. 352 p. ISBN 9780470345351.
24. Śledzik Karol. Schumpeter's View on Innovation and Entrepreneurship, https://www.researchgate.net/publication/256060978_Schumpeter's_View_on_Innovation_and_Entrepreneurship
25. Taylor Irving A.; Gantz Benjamin S. *A Transactional Approach to Creativity and Its Implications for Education. Value Dilemmas in the Assessment and Development of Creative Leaders*, online: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED043898.pdf>

UDC: 338,4, 330.1

JEL Classification: L86

**ELECTRONIC SERVICES AND ONLINE REPORTS: GUARANTEES OF
OPTIMIZATION OF ACCOUNTING EVIDENCE**
**SERVICII ELECTRONICE ȘI RAPORTĂRI ON-LINE: GARANȚII ALE OPTIMIZĂRII
EVIDENȚEI CONTABILE**

*BURLEA Ecaterina, PhD,
Free International University of Moldova, Chisinau
SPÎNU Ana, PhD,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*BURLEA Ecaterina, doctor în științe economice, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
SPÎNU Ana, doctor în științe economice, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *The role and the importance of the accountant within the entity has enormously evolved once the accounting itself has evolved. Therefore, the accountant is currently the person that may provide an extensive information regarding the activity of production / provision of services, the employees of the entity, the calculated and paid contributions/bonuses/taxes, the profitability, the liquidity, the productivity of the economic entity. The entire information is useful for the internal and external users. For these reasons, it is imperiously necessary to appreciate the importance of documentation and reporting and the facilities as electronic services and online reporting. The authors have applied for the study of the subject general methods of empirical research as analytical method, by which we got to the importance of the studied problem; method of synthesis, applied in order to establish the connections between the studied phenomena. There was ascertained that in the last years a huge reform took place in the Republic of Moldova regarding the facilitation of accountants activity by the creation electronic services. Although, they still need improvements.*

Adnotare: *Rolul și importanța contabilului din cadrul entității a evoluat enorm odată cu evoluția contabilității, astfel încât, la moment contabilul este persoana ce poate furniza o vastă informație privind activitatea de producere / prestare a serviciilor, angajații entității, contribuții/prime/impozite calculate și achitate, profitabilitatea, lichiditatea, rentabilitatea entității economice. Toate aceste informații servesc atât utilizatorilor interni cât și celor externi. Din aceste considerente, devine imperios de necesar aprecierea încărcăturii acestora privind documentarea și raportarea, precum și a facilităților de genul serviciilor electronice și raportări on-line care le stau la dispoziție. Pentru studiul subiectului, autorii au aplicat metode generale de cercetare empirice, cum ar fi: metoda analitică, prin intermediul căreia s-a ajuns la esența problemei cercetate; metoda sintezei, aplicată pentru stabilirea conexiunilor dintre fenomenele cercetate; metoda analizei cantitative și calitative. S-a constatat că în ultimii ani în Republica Moldova a avut loc o reformă uriașă privind facilitarea lucrului contabililor prin crearea se servicii electronice, cu toate acestea, multe din ele încă necesită îmbunătățiri.*

Keywords: *accounting, electronic services, reporting, online, one-stop shop.*

Cuvinte cheie: *contabilitate, servicii electronice, raportare, on-line, ghișeu unic.*

Introducere

Profesia de contabil și contabilitatea, deține deja de mai multă vreme, o responsabilitate majoră în procesul angajării capitalului. Profitabilitatea entității economice, credibilitatea partenerului și loialitatea acestuia sunt legitimate prin calculele contabilității. Datorită acestui limbaj formalizat de comunicare, în lumea afacerilor s-a produs o mutație esențială: trecerea de la empirism la rigoare, de la aprecieri arbitrare la adevărul economic și la imaginea fidelă.

Actualmente, absolut orice entitate are obligația de a ține contabilitatea și de a întocmi situațiile financiare în modul prevăzut de actele legislative și normative în vigoare. Iar, a ține contabilitatea, înseamnă de fapt, a asigura un sistem complex de colectare, identificare, grupare, prelucrare, înregistrare, generalizare și de prezentare a informațiilor privind elementele contabile [2]. Din această definiție a contabilității rezultă că pe parcursul activității orice entitate economică este obligată să întocmească diverse documente și rapoarte și să prezinte o serie de dări de seamă, toate în conformitate cu prevederile actelor legislative și normative în vigoare.

Material și metodă

Pentru studiul subiectului, autorii au aplicat metode generale de cercetare empirice, cum ar fi: metoda analitică, prin intermediul căreia s-a ajuns la esența problemei cercetate; metoda sintezei, aplicată pentru stabilirea conexiunilor dintre fenomenele cercetate; metoda analizei cantitative și calitative.

Rezultate și discuții

Conducătorii entităților economice sunt cei responsabili de ținerea contabilității, de completarea corectă și prezentarea în termeni a diferitor documente, rapoarte și dări de seamă, doar că, în mare parte, responsabilitatea lor este delegată, prin contracte de muncă (sau prestări de servicii) către contabili sau serviciul contabil. Reieșind din aceasta, sarcinile puse pe umerii unui contabil vizează satisfacerea intereselor nu doar a fondatorilor (prin înregistrarea faptelor economice, calculul salariilor, achitării cu furnizorii și creditorii etc.) ci și instituțiilor de stat, precum: Ministerul Finanțelor, Serviciul Fiscal de Stat, Casa Națională de Asigurări Sociale, Compania Națională de Asigurări în Medicină, Biroul Național de Statistică.

O dată cu evoluția contabilității, a evoluat și rolul contabilului în cadrul unei entități economice: de la o simplă tehnică de înregistrare a faptelor economice (cumpărare, vânzare) până la mijloc de control, element probatoriu și miză socială. De-a lungul timpului, delegarea atribuțiilor privind producerea informațiilor pe care le oferă contabilitatea a creat premisele apariției unei profesii contabile de sine stătătoare, cu o importanță tot mai mare și având drept scop legitimarea informațiilor furnizate de întreprinderi.

Toate acestea însă au sporit, totodată, volumul de lucru al contabililor și responsabilitatea purtată de către aceștia. Respectiv, au devenit prioritare măsurile de optimizare a evidenței contabile care ar asigura pe de o parte, facilitarea atribuțiilor contabililor, și pe de altă parte, economisirea resurselor financiare utilizate pentru întreținerea serviciului contabil și a cheltuielilor legate de documentare/raportare.

În acest sens, este necesar de menționat aici, că o bună parte din instituțiile statului cu care conlucrează serviciile contabile, în ultimii ani, au facilitat lucrul contabililor prin crearea serviciilor electronice. Spre exemplu, Serviciul Fiscal de Stat, a lansat o serie de servicii electronice menite să

optimizeze cheltuielile contribuabililor și în aceeași măsură să contribuie la modernizarea actului de administrare fiscală, și anume [6]:

- e-Factura;
- acces avansat la informații despre contribuabil;
- contul curent al contribuabilului;
- calendarul fiscal extins;
- diseminare mesaje;
- e-Cerere;
- raportarea electronică fiscală;
- etc.

Alte instituții cu care conlucrează entitățile economice în vederea raportării anumitor informații, precum Compania Națională de Asigurări în Medicină, Casa Națională de Asigurări Sociale, Biroul Național de Statistică, la fel sau aliniat în vederea facilitării raportării, astfel încât și acestora li se pot prezenta dări de seamă, declarații, rapoarte în format electronic.

În continuare se descriu avantajele serviciilor electronice de care pot beneficia entitățile economice și contabilii acestora.

„e-Factura” - serviciul reprezintă o soluție informatică destinată agenților economici din Republica Moldova pentru crearea, redactarea, semnarea digitală și circulația electronică a facturilor fiscale. Sistemul informațional e-Factura este unul din serviciile electronice ale Serviciului Fiscal de Stat care are drept obiectiv primordial informatizarea procesului de circulație a documentelor între furnizorii și beneficiarii facturilor fiscale. Pentru utilizarea serviciului este necesară deținerea semnăturii electronice eliberată de Centrul de Certificare a Î.S. „Fiscservinform” sau semnătura digitală eliberată de un centru de certificare acreditat.

Grație acestui serviciu subiecții tranzacției facturate pot emite și expedia on-line facturi fiscale, fără a se mai deplasa la organul fiscal în vederea comandării lor. „e-Factura” a sporit operativitatea circulației acestor documente de la furnizor la cumpărător, a diminuat nivelul corupției și contrafacerii sau pierderii facturilor eliberate. Adicional, utilizarea acestui serviciu a permis agenților economici să economisească resursele alocate pentru achiziționarea și evidența facturilor fiscale.

Periodic, Serviciul Fiscal de Stat, publică pe pagina sa Ordine prin care stabilește entitățile obligate să emită facturi fiscale doar prin SIA „e-Factura”, în cazul în care Serviciul Fiscal de Stat, conform analizei de risc efectuate, apreciază activitatea acestora ca fiind una cu riscuri majore de neconformare fiscală.

Totodată, beneficiarii ai serviciului pot fi toți doritorii.

Serviciul **„Acces avansat la informații despre contribuabil”** oferă posibilitatea căutării avansate (după diverși parametri) a informațiilor despre denumirea întreprinderii, abrevierea, forma organizatorico – juridică, statutul întreprinderii (activ sau inactiv), genurile de activitate, date despre subdiviziuni, date cu privire la T.V.A., date cu privire la accize.

„Contul curent al contribuabilului” permite accesarea on-line a informațiilor despre obligațiile fiscale ale contribuabilului, precum și verificarea statutului curent al tuturor restanțelor sau supraplăților la Bugetul Public Național. Situația fiscală poate fi vizualizată pe diferite clasificări bugetare, pe diferite subdiviziuni ale companiei, soldurile istorice și descifrarea calculului majorării de întârziere.

Fiind elaborat pentru a asigura accesul la informațiile privind obligațiunile fiscale ale Contribuabililor, SIA “Contul Curent al Contribuabilului” a permis unificarea sistemelor de evidență existente ale Serviciului Fiscal de Stat într-o bază centralizată unică și oferă posibilități de

analiză și gestionare efectivă a datelor procesate. Prin asigurarea interacțiunii informaționale cu alte resurse informaționale de stat, mai este asigurat accesul la baza centralizată de date direct de la locurile de muncă ale colaboratorilor Serviciului Fiscal de Stat, precum și ale colaboratorilor altor organizații, care au obținut, în modul stabilit, acces la informație.

„**Calendarul fiscal extins**„ - permite obținerea rapidă a tuturor notificărilor din cadrul calendarului fiscal. Acesta poate fi setat în așa mod, încât toate evenimentele importante să fie remise pe adresa electronică a utilizatorului sau să fie înscrise în serviciul RSS. Astfel, utilizatorul are posibilitatea de vizualizare rapidă a unor termeni importanți pentru raportarea fiscală.

„**Diseminare mesaje**” - sistemul dat reprezintă metoda electronică de comunicare oficială a Serviciului Fiscal de Stat cu contribuabilii (persoane fizice/juridice) și urmărește cu prioritate automatizarea procesului de informare a contribuabililor cu diverse subiecte de interes la care aceștia sunt abonați. Acest instrument permite crearea mesajelor informaționale și stabilirea criteriilor pentru expedierea lor ulterioară. Acest sistem facilitează, astfel, sarcina contabililor privind încadrarea în termenii stabiliți de legislația în vigoare privind prezentarea diferitor dări de seamă, cu atât mai mult că în ultima perioadă acestea se modifică în continuu.

„**e-Cerere**” – sistemul informațional automatizat prin intermediul căruia sunt create, expediate, recepționate și executate on-line cererile contribuabililor generate în acest sistem privind înregistrarea contribuabililor în calitate de plătitor de T.V.A., înregistrarea subdiviziunilor contribuabililor etc. [3]. Acest sistem reprezintă, la fel, o metodă electronică de comunicare oficială a contribuabililor (persoane fizice / juridice) cu Serviciul Fiscal de Stat, doar că urmărește cu prioritate automatizarea procesului de eliberare a certificatelor fiscale. Sistemul permite prelucrarea electronică a cererilor depuse de contribuabili și eliberarea certificatelor de către Serviciul Fiscal de Stat cu utilizarea semnăturii electronice.

Cât privește raportarea, e necesar de specificat faptul că numărul și tipul raportului spre prezentare depinde de forma organizatorico-juridică a entității, de categoria la care face parte, de genul de activitate etc.

În tabelul de mai jos sunt sistematizate câteva Dări de seamă, Rapoarte care trebuie obligatoriu întocmite și prezentate de către marea majoritate a entităților economice:

Tabelul 1. Formulare ale rapoartelor și dărilor de seamă spre prezentare de către entitățile economice din Republica Moldova

Instituția destinatară	Categorie	Formularul / denumirea acestuia	Termenul de prezentare
1	1	2	3
Serviciul Fiscal de Stat	Impozit pe venit	Forma VEN12 - Declarația cu privire la impozitul pe venit	anual, nu mai târziu de data de 25 a lunii a treia după finele perioadei fiscale de gestiune
		Forma IALS18 - Nota de informare privind salariul și alte plăți efectuate de către patron în folosul angajaților, precum și plățile achitate rezidenților din alte surse de venit decât salariul și impozitul pe venit reținut din aceste plăți	anual, nu mai târziu de data 25 a lunii următoare încheierii anului fiscal de gestiune
		Forma UNIF18 - Declarație (dare de seama fiscală	anual, nu mai târziu de data 25 a lunii următoare încheierii

Instituția destinatară	Categorie	Formularul / denumirea acestuia	Termenul de prezentare
1	1	2	3
		unificata)	anului fiscal de gestiune
		Forma IVAO15 - Darea de seamă privind impozitul pe venitul din activitatea operațională	anual, nu mai târziu de 25 martie a anului următor anului fiscal de gestiune
	Taxa pe valoarea adăugată	Forma TVA12 - Declarația privind TVA	lunar, nu mai târziu de data 25 a lunii următoare lunii de gestiune
	Accize	Formular ACZ 09 - Declarația privind accizele	cel târziu în ultima zi a lunii următoare celei în care a fost efectuată expedierea (transportarea) mărfurilor supuse accizelor din încăperea de acciz
	Taxe locale	Forma TL 13 - Darea de seamă pe taxele locale	trimestrial, până la data de 25 a lunii următoare trimestrului de gestiune
Serviciul Fiscal de Stat, Compania Națională de Asigurări în Medicină, Casa Națională de Asigurări Sociale	Impozit pe venit, primele de asigurare obligatorie de asistență medicală, contribuțiile de asigurări sociale de stat obligatorii	Forma IPC18 - Darea de seamă privind reținerea impozitului pe venit, a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală și a contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii calculate	lunar, nu mai târziu de data 25 a lunii următoare lunii de gestiune
		Forma TAXI18 - Darea de seamă privind calculul impozitului pe venit, primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală și contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii pentru angajații conducători auto ce efectuează transport rutier de persoane în regim de taxi	lunar, până la data de 25 a lunii premergătoare celei de gestiune
Compania Națională de Asigurări în Medicină		Formular - Informația privind inițierea raporturilor de muncă	la necesitate, în cazul survenirii evenimentului asigurat (maladie sau afecțiune) până la data prezentării dării de seamă privind impozitul pe venit, primele de asigurare obligatorie de asistență medicală reținute și contribuțiile de asigurări sociale de stat obligatorii calculate
Casa	Contribuții de asigurări	Forma IRM19 - informație	În termen de până la 10 zile

Instituția destinatară	Categorie	Formularul / denumirea acestuia	Termenul de prezentare
1	1	2	3
Națională de Asigurări Sociale	sociale de stat	privind stabilirea drepturilor sociale în sistemul public de asigurări sociale	lucrătoare de la data angajării sau modificării/încetării raporturilor de muncă, emiterii ordinului de acordare a concediului de îngrijire a copilului sau concediului paternal
Biroul Național de Statistică	Situațiile financiare	Situațiile financiare	în termen de 120 de zile de la ultima zi a perioadei de gestiune

Sursa: elaborat de autor

Cu siguranță, urmărind legislația în vigoare, în tabelul de mai sus se pot adăuga încă multe alte rapoarte și dări de seamă.

Numărul impresionant de mare al acestora, precum și varietatea instituțiilor publice destinate ale acestora, au fost în vizorul autorităților publice, astfel încât, în Planul de acțiuni privind reforma de modernizare a serviciilor publice pentru anii 2017-2021, aprobată prin Hotărârea de Guvern nr. 966 din 09.08.2016 a fost stabilită acțiunea privind simplificarea procesului de raportare financiară și statistică prin elaborarea și lansarea unei platforme unice de raportare [4].

Conform prevederilor acestui Plan de acțiuni, instituțiile responsabile de realizarea acestei acțiuni au fost stabilite după cum urmează: Consiliul Economic al Prim-ministrului, Biroul Național de Statistică, Serviciul Fiscal de Stat, Compania Națională de Asigurări în Medicină, Casa Națională de Asigurări Sociale, Centrul de Governare Electronică.

În rezultatul efortului comun al instituțiilor sus-numite, la 27.01.2018 a fost lansat Ghișeul unic de raportare electronică, acesta devenind primul serviciu centralizat de raportare financiară dar și statistică la nivel de țară. Acest Ghișeu unic a înlocuit proces de raportare valabil și utilizabil anterior, când entitățile erau nevoite să prezinte diferite rapoarte și dări de seamă separat pentru fiecare dintre cele cinci autorități sus-numite, printr-un un singur proces unificat de înregistrare, autentificare, validare și raportare prin intermediul portalului www.raportare.gov.md.

Actualmente, prin Ghișeul unic de raportare electronică pot fi transmise 131 tipuri de rapoarte. Pentru a beneficia de posibilitatea raportării prin Ghișeul unic de raportare electronică, contribuabilii urmează să se autentifice pe platformă, stabilindu-și un cont de utilizator abonat la serviciile electronice, după care este disponibilă raportarea. Accesând oricare dintre submodulele disponibile, contribuabilul este redirecționat către pagina cu toate rapoartele către instituția publică respectivă. Rapoartele sunt ordonate după categorii de impozite sau domenii de activitate [1]. Următorul pas este crearea raportului. Rapoartele pot fi expediate, prin conformarea inițială a acestora cu ajutorul semnăturii electronice, eliberată de centrele acreditate în domeniu. Semnătura electronică, în acest caz, este realizată în baza în baza integrării serviciului guvernamental MSign cu platforma Ghișeului unic de raportare.

Datorită acestei platforme, entitățile au posibilitatea de a raporta electronic și centralizat către mai multe instituții publice din Republica Moldova, economisind astfel atât timp cât și resurse financiare, optimizând prin urmare evidența contabilă.

Totuși, este necesar de specificat faptul că, există încă rapoarte care nu pot fi prezentate prin Ghișeul unic, contribuabilii având obligația să le prezinte prin intermediul altor portaluri sau în

format de hârtie. De aceea, una din prioritățile instituțiilor publice în noul an ar trebui să vizeze perfecționarea platformei, eliminarea inconvenientelor și riscurilor de neajungere a rapoartelor la destinatar.

La momentul de față (noiembrie, 2019), 74780 cetățeni dețin acces la Ghișeul unic de raportare și 57146 agenți economici.

Totodată, pe parcursul anului 2018, în cadrul implementării acțiunilor incluse în Planul anual de acțiuni al Ministerului Finanțelor pentru anul 2018, au fost întreprinse măsuri privind simplificarea procedurilor de calculare, raportare și achitare a obligațiilor fiscale. Astfel, a fost implementat cu succes modulul „Contul unic” din cadrul SIA „Contul curent al contribuabilului” prin conectarea acestuia la sistemele contabile. Sarcina tehnică a modulului a fost aprobată la data de 03.08.2018. Acest modul permite achitarea tuturor datoriilor față de buget printr-un singur instrument. Implementarea modulului a favorizat reducerea timpului consumat pentru achitarea impozitelor și taxelor, precum și a plăților eronate.

O altă direcție de lucru a Ministerului Finanțelor vizează majorarea ponderii declarațiilor electronice prezentate de agenți economici în totalul declarațiilor prezentate. Menționăm aici că, pe parcursul anului 2018 au fost depuse 2350574 declarații fiscale, dintre care 1561975 declarații electronice. Ponderea declarațiilor electronice constituie 66,45% [5]. Iar pe parcursul primelor 9 luni ale anului 2019 prin Ghișeul unic de raportare electronică – www.raportare.gov.md - au fost depuse deja peste 1 milion 327 mii de rapoarte către autoritățile de stat din sectoarele finanțe publice și statistică. Aproximativ 1288000 au fost depuse de către autoritățile/instituțiile publice și agenți economici; peste 39000 de către cetățeni [7].

Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova, consideră că printre riscurile ce împiedică realizarea operativă și eficientă a măsurilor specificate în Planul de acțiuni se regăsesc:

- imprevizibilitatea deciziilor politice;
- tergiversarea procesului de negociere a asistenței oferite de către partenerii externi;
- interes scăzut din partea titularilor de drepturi;
- interes redus de implicare și susținere din partea contribuabililor în implementarea metodelor și procedurilor noi de administrare fiscală;
- tergiversarea termenelor de executare a lucrărilor la sistemele informaționale de către părțile implicate;
- tergiversarea procesului de modernizare a SI Asycuda World;
- capacități insuficiente de absorbție a asistenței externe;
- resurse limitate, inclusiv financiare;
- defecțiuni tehnice ale sistemului informațional;
- etc.

O altă modalitate de facilitare și optimizare a evidenței contabile este realizată prin instruirile video lansate de către o bună parte din instituțiile de stat în adresa cărora urmează să se raporteze, astfel, contribuabilii au posibilitatea să se autoinstruiască în orice moment și din orice punct de aflare. Pe pagina web a Serviciului Fiscal de Stat, Companiei Naționale de Asigurări în Medicină, Casei Naționale de Asigurări Sociale, cât și pe rețelele de socializare pe care acestea dețin pagini, se pot viziona spoturi informative cu privire la modul de documentare, completare a rapoartelor etc.

Concluzii

În concluzii, autorii specifică faptul că, instituțiile publice au depus o muncă comună enormă în vederea facilitării perfectării unor documente și rapoarte destinatari ai cărora sun

Serviciul Fiscal de Stat, Casa Națională de Asigurări Sociale, Compania Națională de Asigurări în Medicină, Biroul Național de Statistică, fapt care au condus la optimizarea evidenței contabile prin economisirea de timp și resurse financiare. Cu toate acestea, domeniul privind serviciile electronice și raportări online destinate contribuabililor rămâne a fi un domeniu de interes pentru toate părțile implicate, care solicită perfecționare continuă.

Bibliografie

1. Instrucțiune de utilizare a serviciului „Ghișeu unic de raportare electronică” [online]. <https://raportare.gov.md/file/WmRjNVRJNVpFYtJtRXpKTCtDZ0tHQ21iKzE5NXJnWXVLQjV5SlpuT3R6d1BuekpnWE1RT2VPY2FGGeEZESWFEVXdMZVRSb0pWODFNrXArZGNUU295TEJxenczbC85T21ib0dIQytNbXBVQTQ9?type=view>.
2. Legea contabilității și raportării financiare: nr. 287 din 15.12.2017. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2018, nr. 1-6.
3. Ordin cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind stabilirea modului de utilizare a serviciului electronic „e-Cerere”, aprobat de Inspectoratul Fiscal Principal de Stat: nr. 1106 din 04.12.2015. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2015, nr. 332-339.
4. Planul de acțiuni privind reforma de modernizare a serviciilor publice pentru anii 2017-2021, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova: nr. 966 din 09.08.2016. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2016, nr. 265-276.
5. Raport privind progresul înregistrat în implementarea acțiunilor incluse în Planul anual de acțiuni al Ministerului Finanțelor pentru anul 2018 [online]. www.mf.gov.md/.
6. Servicii persoane juridice [online]. <https://servicii.fisc.md/Companies.aspx>.
7. Peste 1 milion 327 mii de rapoarte transmise prin Ghișeul unic de raportare electronică de la începutul anului. <https://www.ctif.gov.md/ro/peste-1-milion-327-mii-de-rapoarte-transmise-prin-ghiseul-unic-de-raportare-electronica-de-la>.

UDC: 657.036

JEL Classification: M41

CLASSIFICATION OF COUNTRIES BY SELECTED ACCOUNTING SYSTEM FOR IFRS

КЛАССИФИКАЦИЯ СТРАН ПО ВЫБРАННОЙ СИСТЕМЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА ПО МСФО

*Shkulipa Liudmila, PhD,
Associate Professor, Accounting and Taxation Department,
National Academy of Statistics, Accounting and Auditing, Kyiv, Ukraine*

*Шкулипа Людмила, кандидат экономических наук,
доцент кафедры учета и налогообложения,
Национальная академия статистики, учета и аудита, Киев, Украина*

Annotation: This document extends the classification of previous IFRS accounting systems to a wider range of 28 countries that have already adopted IFRS, plus the United States of America (USA). Based on the fact that differences in accounting practices can still be detected even in the era of IFRS, we seek to confirm this point of view by analyzing a wider range of important countries, namely non-European countries and those who do not adopt IFRS (USA). The results classify countries into three groups based on the similarity of their accounting methods: 1) Australia and New Zealand, 2) countries influenced by the United States (USA, Canada, Korea, Peru, Chile, Brazil, Kuwait, Turkey and Israel) and 3) South Africa, Oman and other European countries. This study contains a combination of alternative explanations for the existence of accounting options with other types of analysis. In particular, economic proximity to the United States provides important evidence of American influence on accounting practices.

Аннотация: Этот документ расширяет классификацию предыдущих систем бухгалтерского учета за МСФО на более широкий набор из 28 стран, которые уже приняли МСФО, плюс Соединенные Штаты Америки (США). Исходя из того, что различия в практике бухгалтерского учета все еще можно обнаружить даже в эпоху МСФО, исследование было нацелено подтвердить эту точку зрения путем анализа более широкого круга важных стран, а именно неевропейских стран и тех, кто не принимает МСФО (США). Результаты содержат классификацию стран в три группы, основанные на сходстве их методов бухгалтерского учета: 1) Австралия и Новая Зеландия, 2) страны, на которые влияют США (США, Канада, Корея, Перу, Чили, Бразилия, Кувейт, Турция и Израиль) и 3) Южная Африка, Оман и другие европейские страны. Это исследование содержит сочетания альтернативных объяснений существования вариантов учета с другими видами анализа. В частности, экономическая близость к США выступает важным доказательством американского влияния на практику бухгалтерского учета.

Key words: classification of accounting system, IFRS, USA influence.

Ключевые слова: классификация систем бухгалтерского учета, МСФО, влияние США.

Введение

Регулирующие органы во многих странах решили относительно недавно преобразовать Международные стандарты финансовой отчетности (МСФО) в обязательные и применять их принудительно. Ввиду значительного числа развитых стран и быстрого достижения результатов, процесс принятия МСФО в Европейском союзе, который произошел в 2005 году, считается особенно актуальным. Не менее важным является сближение австралийских стандартов бухгалтерского учета с МСФО (также в 2005 году) [1]. Совсем недавно, МСФО были приняты и другими странами бесспорного значения для мировой экономики, такие как Бразилия, Канада или Россия [2]. Эта реальность может быть объяснена усилением всемирной интеграции рынков и политики, и, учитывая влияние экономических и политических сил на формирование бухгалтерского учета, вероятно, как раз это привело к существующей интеграции стандартов и практики финансовой отчетности [1; 4]. Следует напомнить, что выгоды от внедрения МСФО включают устранение препятствий для международных инвестиций, повышение надежности, прозрачности и сопоставимости финансовых отчетов, улучшение ликвидности рынка и снижение стоимости капитала [7; 8]. Однако принятие МСФО само по себе вряд ли обеспечит существенное повышение качества и сопоставимости информации. Использование подобных правил само по себе недостаточно для создания общего делового языка. На формирование характеристик финансовой отчетности, вероятно, будут в значительной степени влиять стимулы управления и национальные институциональные факторы [22]. Как бы то ни было, по мере развития исследований последствий принятия МСФО во всем мире проблемные вопросы этого принятия становятся все более очевидными [27]. В настоящее время существует определенный консенсус в отношении идеи, что строгие механизмы соблюдения и стимулы для отчетности необходимы для реализации ожидаемых выгод от внедрения МСФО [23]. Такая реализация, по-видимому, в значительной степени зависит от множества факторов, включая характер местных стандартов, действующих до принятия, нормативно-правовую поддержку и степень обеспечения соблюдения [7]. Ряд недавних исследований [3; 21; 25; 26; 28; 32-35; 39-40] содержат выводы, свидетельствующие о том, что после принятия МСФО многие методы бухгалтерского учета все еще не одинаковые. Одной из важных причин, объясняющих эти выводы, является то, что практика, принятая до МСФО, остается такой же и в соответствии с МСФО. Похоже, что фирмы склонны выбирать варианты, которые позволяют им продолжать предыдущую практику [39].

Эта статья рассматривает разнообразие бухгалтерского учета на международном уровне, продолжающееся даже в эпоху широкого применения МСФО. Этот документ нацелен на классификацию различных национальных практик МСФО путем анализа учета в 29 странах, которые уже приняли МСФО. Цель состоит в том, чтобы выяснить, привело ли введение МСФО к смягчению различий между национальными практиками бухгалтерского учета и утратила ли свою актуальность старая классификация систем бухгалтерского учета. Поэтому, в следующем разделе предлагается обзор соответствующей литературы по классификации систем бухгалтерского учета.

Анализ последних исследований и публикаций

До всемирного принятия МСФО в последние годы в исследованиях в области бухгалтерского учета можно было встретить международные различия в практике финансового учета, их причины и классификацию стран по группам [39]. Среди множества факторов стран, которые объясняли различия в практике бухгалтерского учета, есть правовая

система, система корпоративного финансирования, взаимосвязь между налоговой и финансовой отчетностью, инфляция, политические и экономические связи [36]. Попытки классификации систем бухгалтерского учета на международном уровне датируются 1911 годом, когда Хэтфилд [20] предложил классификацию по трем странам: Великобритании, Соединенных Штатов и континентальной Европы (Франция и Германия). Несмотря на это, в основном после 1960-х годов Герхард Мюллер стал развивать эти исследования. Классификация учетных систем стала значимой в 1970-х годах, когда ряд ученых посвятили свои усилия этому исследованию, а именно: Коста, Буржуа и Лоусон (1978) [10], Фрэнк (1979) [16], Наир (1980) [30], Гудрич (1982) [18] и Ноубс (1983) [31]. Среди этих авторов Ноубс заслуживает особого внимания. Он на основе анализа различия практик бухгалтерского учета 14ти развитых западных стран предложил новую классификацию стран. Эта классификация демонстрирует традиционную дихотомическую сегрегацию систем учета: англосаксонские страны (Австралия и Великобритания) и страны континентальной Европы. Его классификация систем бухгалтерского учета получила значительное признание в международных исследованиях в области бухгалтерского учета и оказала значительное влияние на последующие исследования по этой теме. Она была эмпирически проверена Доупник и Салтер (1993), которые собрали данные о методах бухгалтерского учета в 50 странах (включая 14 стран, рассмотренных Ноубсом) [13].

Согласно Форст, «в то время как исследования по учетным классификациям сыграли заметную роль в международном бухгалтерском учете, в настоящее время ведутся споры о том, есть ли будущее у традиционных классификаций систем бухгалтерского учета после универсального принятия МСФО» [15, стр. 189]. С принятием МСФО во всем мире можно ожидать, что все страны будут в одной группе, учитывая гармонизированные методы бухгалтерского учета. Тем не менее, некоторые исследования свидетельствуют о значительных различиях между странами даже в эпоху МСФО [8; 11; 14; 24]. Следовательно, были проведены некоторые исследования по классификации систем бухгалтерского учета в поисках эмпирических доказательств национальных практик МСФО [15; 19; 21; 25; 26; 32-35; 49; 50; 40]. За исключением Уерфриц и Галлер [40], которые подтверждают идею, что даже в соответствии с МСФО, международные различия в практике бухгалтерского учета все еще можно будет найти. Поэтому важно отметить, что, в отличие от других исследований, Уерфриц и Галлер (2014) изучили объяснение и учетные оценки, а не выбор явных вариантов. Они проанализировали, использовали ли бухгалтеры Германии и Великобритании осмотрительность в интерпретациях и учетных оценках, попросив их учитывать идентичные случаи в соответствии с МСФО. Результаты Уерфриц и Галлер лишь частично поддерживают идею о том, что в соответствии с МСФО сохраняются международные различия в использовании осмотрительности при интерпретации и учетных оценках. Только в одном случае (признание запасов) выводы соответствовали ожиданиям: немецкие бухгалтеры оказались значительно более консервативными, чем их британские коллеги. В двух других случаях (оценка запасов и раскрытие условного актива) не было обнаружено существенных различий между суждениями британских и немецких бухгалтеров. Признавая различие между результатами их исследования и результатами соответствующих предыдущих исследований [15; 19; 21; 25; 26; 28; 32-35; 40], Уерфриц и Галлер пришли к выводу, что национальные бухгалтерские традиции кажутся менее актуальными в случае интерпретации и учетных оценок, чем в случае выбора явных вариантов.

Из-за своей масштабности стоит упомянуть исследование группы ученых во главе с Хельманом [1; 21], которое дополняет исследования Ноубса и Кваала. Они изучили, имели ли эти классификационные системы свои преимущества в период широкого перехода на МСФО, и изучили их эффективность в группировке учетных систем. Их выводы показали пролонгацию различий традиционных международных систем бухгалтерского учета в период перехода на МСФО.

Исследования Ноубса [34] и Лоуренчо [35] особенно актуальны для нашего исследования. Ноубс (2011) исследовал, имеет ли смысл классификация стран, которую он предложил в 1983 году, после принятия МСФО. И в 2006 году он подготовил новую классификацию восьми стран (Швеция, Германия, Франция, Италия, Нидерланды, Испания, Австралия и Великобритания) и сравнил ее с классификацией 1983 года. Результаты его более позднего исследования привели к выводу, что, несмотря на почти 30-летнюю гармонизацию бухгалтерского учета, значительные различия в методах бухгалтерского учета между англосаксонскими и европейскими континентальными странами по-прежнему сохраняются. Традиционное разделение между англосаксонскими и континентальными европейскими странами сохранялось даже после обязательного принятия МСФО, что свидетельствует о формировании национальных практик МСФО в Европе [35]. Лоуренчо расширил классификацию Ноубса для более широкого круга европейских стран, проанализировав, помимо восьми, рассмотренных Ноубсом, Бельгию, Данию, Финляндию, Норвегию, Польшу, Россию и Швейцарию. Результаты этого исследования предлагают классификацию, которая различает следующие четыре группы европейских стран: страны Северной Европы (Швеция, Дания, Финляндия и Норвегия); Соединенное Королевство; Россия; и все другие европейские страны (Швейцария, Франция, Нидерланды, Германия, Бельгия, Польша, Италия и Испания). Результаты также показывают более высокую степень однородности практики бухгалтерского учета, когда рассматриваются только те компании, которые включены в перекрестный список в США. Эти исследования не рассматривали другие европейские страны, такие как Греция или Турция, Украина, а также неевропейские страны, такие как Австралия, Бразилия, Канада или Южная Африка. Включение всех этих стран существенно обогатит анализ и позволит учесть влияние США на принятие МСФО в мире. Это то, что наше исследование предлагает сделать, учитывая, помимо стран, проанализированных Лоуренчо, некоторые другие европейские страны, а также множество неевропейских стран.

В недавней статье Раманна предлагает основу для объяснения и прогнозирования степени и сроков принятия МСФО странами на основе двух измерений: культурная дистанция и международная власть. Раманна ссылается на доступ стран к политической власти в Совете по международным стандартам финансовой отчетности (СМСФО), то есть «близость к существующим политическим силам в СМСФО», что в основном является «мерой культурного расстояния», «культура» определяется как «совокупность общих убеждений и предпочтений между субъектами» [36, стр. 6]. «Прямая политическая власть страны в СМСФО» заключается в ее «способности принимать решения в СМСФО» [36, стр. 6]. Страны, получившие высокие баллы по обоим параметрам, имеют больше стимулов для гармонизации с МСФО. К ним относятся более крупные государства-члены ЕС, такие как Франция, Германия и Великобритания, а также США. Тем не менее, США «являются одновременно одним из самых влиятельных учредителей СМСФО и наиболее сопротивляющимся сторонником, и это противоречит их уникальной роли в международной политике МСФО» [36, стр. 6]. Следовательно, США рассматриваются как формирующие и

предлагающие альтернативу МСФО – US GAAP [36, стр. 35]. Китай и Япония – страны, демонстрирующие низкую близость к существующим политическим силам СМСФО, но обладающие высокой потенциальной политической властью. Ожидается, что страны такого типа «разработают подходящие исключения в рамках своей стратегии реагирования на МСФО (как в Китае)» [36, стр. 6]. Страна с низкими показателями в двух измерениях – Индия, которую Раманна [36, стр. 32] изображает как недостаток политической власти Китая в формировании МСФО и отсутствие внутренних политических интересов, а также согласие с тем, чтобы Китай выступал «с сильным голосом на международном уровне». Ожидается, что этот тип стран «либо замедлит гармонизацию МСФО (как это сделала Индия), либо будет работать в региональных коалициях, чтобы получить более сильный голос в процессе принятия решений СМСФО (как в Сингапуре)» [36, стр. 6]. К странам с высоким уровнем близости к политическим силам СМСФО, но с низким уровнем политической власти, относятся страны, имеющие тесные культурные связи с существующими державами в СМСФО, то есть ЕС и, в частности, Великобритания, но которые вряд ли окажут существенное влияние на политику СМСФО. По словам Раманна, ожидается, что Австралия и Новая Зеландия будут использовать МСФО (как и Канада). Хотя результаты ученого не предназначены для объяснения и прогнозирования практики отчетности компаний, мы считаем, что это интересный угол для анализа, который также следует изучить в таких исследованиях. Культурное измерение, возможно, важно для объяснения различий в практике и стандартах бухгалтерского учета [12; 17; 21]. Мы считаем, что прямая политическая власть в СМСФО также важна, поскольку она может повлиять на то, как страны применяют МСФО на местном уровне, и, следовательно, на практику корпоративной финансовой отчетности. Наша цель состоит в том, чтобы проверить, полезна ли эта основа для анализа бухгалтерских решений компаний. Поэтому, эта статья дополняет исследования Ноубса и Кваала, согласно которым аргументы, объясняющие международное разнообразие бухгалтерского учета даже после широкого распространения МСФО, включают связь местных правовых систем, налоговых правил и местных правоприменений.

Материалы и методы исследования

Учитывая цель этого исследования, эмпирический анализ опирается на набор из 29 стран, которые уже приняли МСФО (за исключением США). Были выбраны все страны, которые уже приняли МСФО, с данными, имеющимися в базе данных Worldscope, плюс США, и страны, в которых насчитывается более 50 промышленных компаний, зарегистрированных на бирже. Кроме того, чтобы гарантировать однородность выборки, были проанализированы только промышленные фирмы (коды SIC 2, 3, 5, 7 и 8). Отсутствие страховых и банковских фирм (SIC 6) объясняется тем, что у этих фирм есть определенное законодательство, а также различные проблемы при раскрытии. Одним из примеров этих различий является то, что банковские фирмы обычно не разбивают активы и пассивы на текущие и внеоборотные категории. К тому же, следуя предшествующей литературе, в этом анализе рассматриваются только самые крупные фирмы по активам каждой страны. Для тех стран, в которых насчитывается менее 100 промышленных компаний, было избрано 10 крупнейших фирм. Для стран со 100-200 промышленными компаниями проанализировано 20 крупнейших фирм. Соответственно, для стран с 200-300 промышленными компаниями проанализировано 30 крупнейших фирм и, наконец, для тех стран, в которых более 300 промышленных компаний, рассмотрено 40 крупнейших фирм. Таким образом, в общей

сложности 630 промышленных компаний были проанализированы в этом исследовании и результаты по ним распределены по 29 странам в таблице 1.

Таблица 1. Распределение стран по количеству крупных фирм в стране

Количество крупных фирм в стране	10	20	30	40
Страны	Нидерланды	Италия	Польша	Франция
	Бельгия	Швейцария	Швеция	Германия
	Испания	Южная Африка	Турция	Великобритания
	Дания	Россия	Украина	США
	Финляндия	Греция		Корея
	Норвегия	Израиль		Австралия
	Оман	Бразилия		
	Кувейт	Канада		
	Чили			
	Перу			
	Новая Зеландия			
Общее количество фирм	110	160	120	240

Данные для эмпирического анализа были собраны вручную из консолидированной финансовой отчетности 630 промышленных компаний 29 стран мира. Были использованы данные за 2017 год, потому что они были самой последней доступной информацией в процессе сбора данных. Чтобы проанализировать методы бухгалтерского учета и, таким образом, предложить классификацию стран в соответствии с практикой бухгалтерского учета их фирм, был основан анализ списка открытых вариантов, предложенных Ноубсом. Этот автор определил те варианты учета, которые можно найти в МСФО (выбор политики МСФО) и которые явно указаны в качестве выбора. Тем не менее, список открытых вариантов, используемых Ноубсом, был адаптирован с учетом некоторых корректировок. Во-первых, исключены явные варианты 11 (капитализация или расход процентов), 13 (актуарная прибыль для прочего совокупного дохода, дохода в полном объеме или метода коридора) и 14 (метод пропорциональной консолидации или долевого участия для совместно контролируемых предприятий), поскольку они больше не применяются в Консолидированная финансовая отчетность за 2017 год (по крайней мере, не для значительного числа фирм). Во-вторых, исключены явные варианты 9 (инвестиционная собственность по справедливой стоимости или первоначальной стоимости) и 10 (определенное обозначение финансовых активов по справедливой стоимости), учитывая, что эти два явных варианта применяются только в нескольких фирмах и, следовательно, могли исказить полученные результаты. Поэтому, набор явных вариантов, которые были использованы в этом исследовании, представлен в таблице 2.

Таблица 2. Варианты учета по МСФО (открытые варианты), используемые в эмпирическом анализе

№ вариант а	Варианты учета по МСФО (открытые варианты)	
1	Структура баланса активы = пассивы	Показывает чистые активы
2	Активы с возрастающей ликвидностью (денежные средства внизу)	Снижение ликвидности (денежные средства вверх)
3	Отчет о прибылях и убытках по функциям	по характеру
4	Результаты учета собственного капитала исключены из операционной прибыли	включены в операционную прибыль
5	Совокупный доход в двух различных финансовых отчетах	В том же финансовом отчете
6	Косвенный расчет операционного денежного потока	Прямой расчет
7	Выплаченные проценты показаны как операционный отток денежных средств	Как финансовый отток денежных средств
8	Оценка долгосрочных материальных активов по себестоимости	по справедливой стоимости
9	Только средневзвешенная стоимость запасов	По методу FIFO

Большинство открытых вариантов, которые все еще остаются, теперь связаны больше с представлением, чем с проблемами измерения. Тем не менее, несмотря на это ограничение в этом наборе открытых вариантов, возможность определения разных групп фирм на основе различий в их практике бухгалтерского учета не ограничивается.

Статистический метод, используемый в этом исследовании, основан на литературе [9; 25; 27]. Сначала рассчитывался процент фирм, которые выбрали каждый вариант учетной политики МСФО, отдельно для каждой страны. Для этого приписывался один (1) выбору фирмой учета, и ноль (0) – альтернативному выбору учета. В тех случаях, когда какой-либо вариант неприменим для конкретной фирмы, эта фирма была исключена при расчете процента фирм, которые выбрали этот явный вариант. Основываясь на этом процентном соотношении фирм, разделенных по явным вариантам, и по странам, был проведен кластерный анализ с целью выявления наиболее похожих пар стран. Этот метод в основном присваивается с учетом того, что он будет группировать объекты (в данном случае страны) на основе их сходства с точки зрения практики бухгалтерского учета.

Результаты и обсуждения

Полученные результаты были разделены на две части. В первой части будут описаны результаты и анализ выбора учетной политики за МСФО, а во второй части будут представлены результаты кластерного анализа. Итак, *в первой части*, процент фирм, которые выбрали каждый вариант учета по МСФО, отдельно для каждой страны представлен в таблице 3.

Таблица 3. Варианты учета по МСФО по странам

№ варианта выбора	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Турция	100%	0%	100%	50%	77%	100%	33%	83%	83%
Украина	100%	100%	100%	70%	59%	90%	100%	79%	90%
Россия	100%	59%	88%	100%	31%	100%	75%	100%	94%
Греция	100%	94%	100%	100%	65%	100%	82%	94%	100%
Италия	100%	74%	37%	88%	100%	100%	79%	100%	63%
Швейцария	95%	45%	80%	93%	95%	100%	70%	100%	58%
Дания	100%	100%	80%	40%	100%	100%	100%	100%	30%
Норвегия	100%	80%	20%	56%	100%	90%	50%	100%	13%
Нидерланды	100%	80%	80%	89%	100%	100%	70%	100%	50%
Бельгия	100%	100%	88%	86%	100%	100%	38%	100%	63%
Финляндия	100%	100%	33%	50%	100%	89%	100%	100%	33%
Испания	100%	90%	10%	100%	80%	90%	30%	100%	78%
Оман	100%	100%	90%	100%	10%	70%	60%	91%	50%
Перу	100%	0%	100%	100%	80%	50%	50%	100%	90%
Новая Зеландия	20%	20%	40%	40%	70%	10%	80%	73%	50%
Кувейт	100%	50%	80%	67%	100%	100%	10%	90%	100%
США	100%	0%	98%	57%	100%	95%	100%	100%	27%
Франция	98%	100%	73%	97%	100%	100%	73%	98%	44%
Великобритания	13%	98%	68%	73%	95%	98%	65%	95%	34%
Германия	100%	78%	78%	63%	98%	100%	73%	100%	73%
Польша	100%	100%	91%	94%	87%	100%	13%	100%	67%
Швеция	100%	100%	90%	21%	80%	100%	87%	100%	13%
Южная Африка	95%	100%	35%	80%	65%	80%	95%	100%	22%
Австралия	0%	0%	48%	59%	75%	3%	93%	98%	47%
Бразилия	100%	0%	100%	36%	100%	100%	56%	100%	95%
Канада	100%	0%	75%	40%	85%	100%	76%	100%	72%
Чили	100%	0%	83%	100%	60%	17%	58%	100%	80%
Израиль	100%	0%	100%	80%	68%	100%	44%	95%	59%
Корея	100%	8%	98%	100%	48%	100%	79%	100%	89%

Примечания. Номер варианта выбора ведения учета за МСФО под 1 - Баланс показывает активы = пассивы. 2 - Активы с возрастающей ликвидностью (денежные средства снизу). 3 - Отчет о прибылях и убытках по функциям. 4 - Результаты учета собственного капитала исключены из операционной прибыли. 5 - Совокупный доход в двух различных финансовых отчетах. 6 - Косвенный расчет операционного денежного потока. 7 - Выплаченные проценты показаны как операционный отток денежных средств. 8 - Оценка долгосрочных материальных активов по себестоимости. 9 - Только средневзвешенная стоимость запасов.

Анализ таблицы 3 показывает, что для некоторых открытых вариантов существует большая однородность вариантов учета по всем странам. Например, в явном варианте 8 почти все фирмы во всех странах применяют оценку признания всех долгосрочных материальных

активов предприятия по себестоимости. Кроме того, Новая Зеландия – это страна с наибольшим количеством фирм, применяющих модель оценки справедливой стоимости (27%). В целом, существует высокий уровень **однородности** между странами с небольшим исключением. Это явные варианты 1 и 6. Несмотря на то, что почти все страны представляют баланс, отделяющий активы от обязательств и капитала, в Великобритании и Австралии только несколько фирм применяют такой метод учета (13% и 0% соответственно). Это сходство в представлении баланса между Великобританией и Австралией указывает на близость, с точки зрения практики бухгалтерского учета, этих двух стран. Очень интересно, что косвенный метод при представлении операционного денежного потока используют большинство фирм из других стран, за исключением Австралии, Чили и Новой Зеландии. Сильное сходство в выборе учета по МСФО наблюдается между США и Канадой. В этих двух странах существует аналогичная практика учета, за исключением метода измерения запасов. Кроме того, таблица 3 также показывает учетное сходство между этими двумя странами и некоторыми латиноамериканскими странами (Чили, Бразилия, Перу). Таким образом, эти результаты подчеркивают американское влияние на эти латиноамериканские страны. Подобное влияние также наблюдается, но с меньшей интенсивностью, в других странах – Израиль и Турции. Эти страны, за исключением явных вариантов 7 и 9, выбрали методы бухгалтерского учета, аналогичные в США и Канаде.

В остальных открытых вариантах (2, 3, 4, 5, 7 и 9) можно наблюдать большую **разнородность** между странами, учитывая, что процент фирм, выбравших определенную практику учета, значительно варьируется. Например, в то время как в Бразилии, России, Греции, Кувейте и Перу не менее 90% фирм используют только средневзвешенный метод для определения стоимости запасов, этот процент составляет менее 30% в Швеции, Норвегии, США и Южной Африке.

Во второй части, кластерный анализ, как статистический метод, основывается на методе средней связи между группами. Этот метод идентифицирует наиболее похожую пару, а затем объединяет эти две пары в одну единицу и ищет следующую ближайшую пару, и так далее. Результаты кластерного анализа, подтверждая доказательства анализе явных вариантов, позволяют выделить три группы стран: 1) Австралия и Новая Зеландия; 2) страны под влиянием США: США, Канада, Корея, Перу, Чили, Кувейт, Бразилия, Турция и Израиль; 3) Южная Африка, Оман и другие европейские страны (Франция, Нидерланды, Бельгия, Германия, Италия, Швеция, Швейцария, Польша, Испания, Дания, Финляндия, Норвегия, Греция, Россия и Великобритания, Украина). Наиболее похожей парой среди всех проанализированных стран являются Франция и Нидерланды, учитывая, что практика бухгалтерского учета фирм из этих двух стран довольно схожа. Более того, самая разная пара стран – это Австралия и Новая Зеландия, которые являются последней парой, слитой с другими странами.

Выводы

Полученные результаты показывают, что в случае изучения вариантов бухгалтерского учета фирмами, хотя и полезной является основа Раманна, ее следует сочетать с другими видами анализа. В частности, в этом случае выбор фирмами бухгалтерского учета может быть важным фактором их близости к США. Например, что касается Канады, предпочтение МСФО (а не US GAAP) противоречило интересам многих крупных фирм, которые получают средства на рынках капитала США [38]. Поэтому, когда эти компании сталкиваются с выбором, они, вероятней всего, выберут варианты, соответствующие в большей степени US GAAP. Аналогичные

рассуждения могут касаться Бразилии. Родригес, Шмидт и Сантос [37] подчеркивают важность торговли с США в качестве причины усиления влияния Америки на бухгалтерский учет в Бразилии в 1960-х годах и позже. Еще один важный фактор, который следует учитывать, связан с тем, что многие крупные бразильские фирмы котируют свои акции в США, главным образом на Нью-Йоркской фондовой бирже или на национальном рынке NASDAQ [5]. Этот тип рассуждений, безусловно, относится к другим латиноамериканским странам, таким как Перу и Чили, а также к странам, в которых известно историческое влияние США. Это касается Израиля, Кувейта, Оман и Южной Кореи. США являются одним из крупнейших торговых партнеров этих стран, и их культурное влияние также заметно. Нелегко понять Турцию, которая не является членом ЕС, но ее близкие отношения с США и Израилем, а также культурная дистанция с европейскими странами могут объяснить позицию с точки зрения практики бухгалтерского учета.

Случай с Канадой особенно интересен не только из-за ее близости к существующим политическим силам в СМСФО, но также из-за «привязанности связанных социальных режимов, включая правовые и регулирующие системы, к режимам, действующим в ЕС» [38, стр. 49]. Эта близость подразумевает чистую выгоду (то есть прибыль над затратами) от принятия МСФО, которая, вероятно, не существует в случае США, и предоставляет убедительный аргумент относительно того, почему Канада выбрала МСФО вместо US GAAP вопреки интересам многих крупных фирм, получающих средства на рынках капитала США [38]. Важно отметить, что если интересы чистой выгоды будут заменены на близость к сохранившейся политической власти СМСФО, США, Китай и Япония будут считаться странами с низкой чистой выгодой, но с высокой потенциальной политической властью. Тот факт, что решения канадских фирм в отношении выбора бухгалтерского учета делают Канаду страной, находящейся под влиянием США, является признаком того, что в случае с корпоративными практиками более прагматичные обоснования экономического характера могут быть более важными в объяснении и прогнозировании таких практик.

Эта статья вносит свой вклад в литературу, расширяя классификацию систем бухгалтерского учета, предложенную Ноубсом, а именно путем значительного увеличения числа рассматриваемых стран. Сходство между странами, которые находятся под влиянием США, и их образование в качестве группы с различными характеристиками заслуживает внимания. То же самое относится и к странам Океании. Таким образом, полученные доказательства свидетельствуют о существовании двух зарождающихся кластеров: «влияния США» и кластера стран Океании. Дальнейшие исследования могут изучить эти результаты, указав дополнительную информацию о различиях между этими кластерами и объяснив такие различия, а также включив в них дополнительные страны.

Библиография

1. Аль-Дарабсе Е.В. Международные стандарты учета и финансовой отчетности. Ульяновск: УлГТУ, 2018. 155 с.
2. Сердюк Е. Н. Сравнительный анализ моделей бухгалтерского учета, применяемых в мировой практике. В: Научный вестник Донбасской государственной машиностроительной академии. 2017. № 1. с. 188-198. http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvdgma_2017_1_29
3. Шигун М.М. Проблемы классификации систем бухгалтерского учета. В: Международный бухгалтерский учет, 2011, №11. <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-klassifikatsii-sistem-buhgalterskogo-ucheta>

4. Ball R. International Financial Reporting Standards (IFRS): pros and cons for investors. In: *Accounting and Business Research*, 2006, 36(1), p.5-27.
5. Black B. S., Carvalho, A. G. and Gorga, E. What matters and for which firms for corporate governance in emerging markets? Evidence from Brazil (and other BRIK countries). In: *Journal of Corporate Finance*, 2012, 18(4), p.934-952.
6. Brown P. International Financial Reporting Standards: what are the benefits? In: *Accounting and Business Research*, 2011, 41(3), p.269-285.
7. Brown. P. Some Observations on Research on the Benefits to Nations of Adopting IFRS. In: *The Japanese Accounting Review*, 2013, 3, p.1-19.
8. Chen H., Tang, Q., Jiang, Y. and Lin, Z. The role of international financial reporting standards in accounting quality: Evidence from the European Union. In: *Journal of International Financial Management & Accounting*, 2010, 21(3), p.220-278.
9. d'Arcy A. Accounting classification and the international harmonisation debate – an empirical investigation. In: *Accounting, organization and society*, 2001, 26(4), p.327-349.
10. Da Costa R. C., Bourgeois J. C., Lawson W. M. A classification of international financial accounting practices. In: *International journal of accounting*, 1978, p.73-85.
11. Daske H., Hail L., Leuz C., Verdi, R. Adopting a label: heterogeneity in the economic consequences around IAS/IFRS adoptions. In: *Journal of Accounting Research*, 2013, 51, p.495-547.
12. Ding Y., Jeanjean T., Stolowy H. Why do national GAAP differ from IAS? The role of culture. In: *The International Journal of Accounting*, 2005, 40, p.325-350.
13. Douppnik T. S., Salter S. B. An Empirical Test of a Judgemental International Classification of Financial Reporting Practices. In: *Journal of International Business Studies*, 1993, 24(1), p.41-60.
14. Florou A., Pope P. F. Mandatory IFRS adoption and institutional investment decisions. In: *The Accounting Review*, 2012, 87, p.1993-2025.
15. Forst A. IFRS implementation in the European Union and the survival of accounting families. In: *Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting*, 2014, 30, p.187-195.
16. Frank W. G. An empirical analysis of international accounting principles. In: *Journal of Accounting Research*, 1979, 17, p.593-605.
17. Glaum M., Schmidt P., Street D., Vogel S. Compliance with IFRS 3 – and IAS 36 – required disclosures across 17 European countries: company- and country-level determinants. In: *Accounting and Business Research*, 2013, 43(3), p.163-204.
18. Goodrich P. A typology of international accounting principles and policies. In: *AUTA Review*, 1982, 14, p.37-61.
19. Haller A., Wehrfritz M. The impact of national GAAP and accounting traditions on IFRS policy selection: evidence from Germany and the UK. In: *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 2013, 22 (1), p.39–56.
20. Hatfield H. R. Some variations in accounting practices in England, France, Germany and the United States. In: *Journal of Accounting Research*, 1966, 4, p.169-182.
21. Hellman N., Gray S. J., Morris R. D., Haller A. The persistence of international accounting differences as measured on transition to IFRS. In: *Accounting and Business Research*, 2015, 45(2), p.166-195.

22. Jeanjean T., Stolowy H. Do accounting standards matter? An exploratory analysis of earnings management before and after IFRS adoption. In: *Journal of Accounting and Public Policy*, 2008, 27(6), p.480–494.
23. Kaya D., Pillhofer J. A. Potential Adoption of IFRS by the United States: A Critical View. In: *Accounting Horizons*, 2013, 27(2), p.271-299.
24. Kim J., Shi H. IFRS reporting, firm-specific information flows and institutional environments: international evidence. In: *Review of Accounting Studies*, 2012, 17, p.474-517.
25. Kvaal E., Nobes C. W. International differences in IFRS policy choice. In: *Accounting and business research*, 2010, 40(2), p.173-187.
26. Kvaal E., Nobes C. W. IFRS policy changes and the continuation of national patterns of IFRS practices. In: *European Accounting Review*, 2012, 21(2), p.343-371.
27. Lourenço I., Branco M. Economic Consequences of IFRS Adoption: an analysis of extant literature and suggestions for future research. In: *Accounting & Finance Review*, 2015, 26(68), p.126-139.
28. Lourenço I. C., Sarquis R., Branco M. C., Pais C. Extending the Classification of European Countries by their IFRS Practices: A Research Note. In: *Accounting in Europe*, forthcoming, 2015.
29. Meek G. K., Saudagaran S. M. A Survey of Research on Financial Reporting in a Transnational Context. In: *Journal of Accounting Literature*, 1990, 9, p.145-182.
30. Nair R. D., Frank W. G. The impact of disclosure and measurement practices on international accounting classification. In: *Accounting Review*, 1980, 55(3), p.426-450.
31. Nobes C. W. A judgemental international classification of financial reporting practices. In: *Journal of business finance and accounting*, 1983, 10(1), p.1-19.
32. Nobes C. W. The survival of international differences under IFRS: towards a research agenda. In: *Accounting and Business Research*, 2006, 36(3), p.233-245.
33. Nobes C. W. Accounting classification in the IFRS era. In: *Australian Accounting Review*, 2008, 46(3), p.191-198.
34. Nobes C. W. IFRS practices and the persistence of accounting system classification. In: *Abacus*, 2011, 47(3), p.267-283.
35. Nobes C. W. The continued survival of international differences under IFRS. In: *Accounting and Business Research*, 2013, 43(2), p.83-111.
36. Ramanna R. The International Politics of IFRS Harmonization. In: *Accounting, Economics and Law*, 2013, 3(2), p.1-46.
37. Rodrigues L. L., Schmidt P., Santos J. L. The origins of modern accounting in Brazil: Influences leading to the adoption of IFRS. In: *Research in Accounting Regulation*, 2012, 24(1), p.15-24.
38. Saito S. The International Politics of IFRS Harmonization: A Comment. In: *Accounting, Economics and Law*, 2013, 3(2), p.47-52.
39. Stadler C., Nobes C. W. The Influence of Country, Industry, and Topic Factors on IFRS Policy Choice. In: *Abacus*, 2014, 50, p.386-421.
40. Wehrfritz M., Haller A. National influence on the application of IFRS: Interpretations and accounting estimates by German and British accountants, *Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting*, 2014, 30, p.196-208.

UDC: 336.1, 369.03

JEL Classification: J22, J65

GENERAL CONSIDERATIONS CONCERNING THE EVOLUTION OF LEGISLATIVE FRAMEWORK AND WAY OF ORGANIZING THE SOCIAL INSURANCE SYSTEM IN ROMANIA

CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND EVOLUȚIA CADRULUI LEGISLATIV ȘI A MODULUI DE ORGANIZARE A SISTEMULUI DE ASIGURĂRI SOCIALE ÎN ROMÂNIA

*SPINU Ana, PhD,
Free International University of Moldova, Chisinau
ROMAN Ana Maria, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*SPÎNU Ana, doctor în științe economice, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
ROMAN Ana Maria, doctorandă,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *Managing public funds for financial resources is a unitary and uninterrupted process that is done with the help of the financial distribution function. Managing public funds for financial resources is a unitary and uninterrupted process that is done with the help of the financial distribution function. The public social security system has a particular importance for the protection of citizens and their family members in preventing illness, restoring and strengthening work capacity in the event of temporary loss of work capacity in case of maternity, for raising and caring for the child at the age of two or the child who has a degree of disability until the age of three. The domain of study of the given article represents the legislative framework related to social insurances, which is in a continuous dynamics being modified and adjusted to the societal requirements.*

Adnotare: *Repartizarea resurselor financiare ale statului constituie un proces unitar și neîntrerupt care se realizează cu ajutorul funcției de repartiție a finanțelor. Sistemul public al asigurărilor sociale reprezintă o importanță majoră pentru ocrotirea cetățenilor și a membrilor lor de familie în prevenirea îmbolnăvirilor, refacerea și întărirea capacității de muncă, în caz de pierdere temporară a capacității de muncă, în caz de maternitate, pentru creșterea și îngrijirea copilului până la vârsta de doi ani sau a copilului care are un grad de handicap până la vârsta de trei ani, etc. Domeniul de studiu al prezentului articol îl constituie cadrul legislativ aferent asigurărilor sociale, care este în continuă dinamică, fiind modificat și adaptat la cerințele societății.*

Keywords: *public finances, regulation system, social insurance, protection, benefits.*

Cuvinte-cheie: *finanțe publice, sistem de reglare, asigurări sociale, ocrotire, prestații.*

Introducere

Finanțele au menirea să contribuie, prin mijloacele lor specifice, la înlăptuirea obiectivelor de natură economică și socială planificate. În dependență de țară, finanțele prezintă totodată diferențieri, trăsături specifice, în ceea ce privește direcțiile de acțiune, cât și reglementările juridice și aplicațiile tehnice, diferențieri determinate de caracteristicile economice respective, de obiectivele tactice ale etapei de construcție în care se află țara în cauză. Finanțele au rolul de a contribui asupra determinării priorităților în dezvoltarea multilaterală a țării, la menținerea rațională a proporțiilor și ritmurilor de creștere economică, să participe la obținerea unei eficiențe cât mai ridicate a activității economice. Dinamismul economiei naționale, progresul economic și social, îmbunătățirea sistematică a nivelului de viață al populației pot avea loc în condiții optime numai în cadrul unei economii care se dezvoltă echilibrat.

Sistemul asigurărilor sociale din România este organizat printr-o structură complexă și este format din sistemul public național al asigurărilor sociale, din asistență socială, din asigurările sociale pentru sănătate, din sistemul asigurărilor pentru șomaj și din complexul sistem al asigurărilor de persoane, de bunuri, de răspundere civilă, de reasigurări și din asigurările externe (valută).

Material și metodă

Argumentele prezentate în articolul dat se referă la aspectul reglementărilor în domeniul asigurărilor sociale ca factor important al asigurării echilibrului general economic printr-o permanentă confruntare a necesităților de resurse materiale, financiare și valutare, cu posibilitățile de procurare a acestora, ordonarea necesităților social – economice după anumite criterii și trierea acestora în fiecare etapă istorică. La elaborarea articolului au fost utilizate diverse metode științifice de cercetare: inducția, deducția, analiza, sinteza, documentarea, observarea.

Rezultate și discuții

Finanțele publice sunt utilizate în vederea satisfacerii necesităților generale ale societății, atât necesități cu caracter individual cât și necesități cu caracter social sau colectiv. Nevoile cu caracter social pot fi satisfăcute pe seama unor activități organizate de autoritățile publice vizând asigurarea apărării naționale, menținerea ordinii interne și a securității civile, păstrarea echilibrului ecologic, protecția socială etc. Nevoile sociale implică existența unor instituții publice capabile să satisfacă trebuințele cetățenilor, oferindu-le bunuri materiale sau serviciile de care au nevoie (în natură sau în bani) și pe care aceștia nu și le pot procura prin mecanismul pieței [2, p. 45]. De bunurile (serviciile) publice beneficiază întreaga colectivitate, toți membrii societății, indiferent dacă aceștia au participat sau nu la efortul de finanțare a acestora.

Participarea activă a finanțelor la stabilirea nivelurilor și ritmurilor de dezvoltare, precum și a proporțiilor economiei este o necesitate care decurge din însăși esența planificării, din legăturile de interdependență existente între latura materială și cea valorică a proceselor economice, din unitatea circuitului fondurilor în procesul reproducției.

Autorul cheamă autoritățile publice să recepționeze semnalele cetățenilor, să sesizeze nevoile justificate ale acestora și să se preocupe de satisfacerea lor, oferindu-le serviciile necesare. În cazul necesităților colective, instituțiile reprezentative ale autorităților publice trebuie să se preocupe de satisfacerea acestora în favoarea tuturor membrilor societății, fără anumite criterii de eligibilitate și fără anumite contribuții directe din partea acestora la finanțarea cheltuielilor instituțiilor publice care prestează astfel de servicii.

Există diverse categorii sociale – bătrâni, bolnavi cronici, persoane cu grad de handicap, orfani, copii abandonati, invalizi și văduve de război și de revoluție – care nu-și pot satisface nevoile individuale de trai din lipsa surselor de venit sau a susținătorilor legali. Ca urmare, nevoile individuale ale acestora capătă caracterul unor nevoi sociale, a căror satisfacere este trecută în sarcina colectivității naționale. Asistența socială se acordă fie în natură – internare și îngrijire în cămine de bătrâni, spitale, centre de plasament, încredințarea unor copii spre creșterea anumitor familii (asistență maternală), organizarea de cantine pentru săraci etc. – fie în bani – acordarea de pensii, ajutoare, facilități fiscale etc. și se suportă din fonduri publice. Întrucât capacitatea instituțiilor de asistență socială este inevitabil limitată, ocuparea locurilor în căminele de bătrâni, în centrele de plasament, la cantine este concurențială. Așadar, în aceste cazuri, deși nevoile de asistență socială se individualizează, nevoile respective nu pot fi satisfăcute prin mecanismul pieței, ci prin intermediul autorităților publice.

În România, primele forme ale asigurărilor sociale au luat ființă către sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, din inițiativa lucrătorilor din fabrici, pentru protecția acestora. Cea mai importantă problemă a funcționării și continuității sistemului de reglare a asigurărilor sociale este finanțarea. Acumularea resurselor financiare în scopul asigurării unui sistem eficient de securitate socială are la bază respectarea anumitor reguli menite să asigure un echilibru actuarial.

Convergența sistemelor asigurărilor sociale a fost amplu dezvoltată în literatura științifică. Comparând sistemele de asigurări sociale din țările europene și din întreaga lume se constată că între acestea există diferențe mari. Printre multitudinea de sisteme existente merită a fi analizate două tipuri de modele (sisteme): Bismarck și Beveridge.

Sistemul Bismarck a fost creat în anul 1889 de către cancelarul Bismarck. Lucrătorii care împlineau vârsta de 70 de ani se bucurau de o pensie de bătrânețe. După al doilea război mondial, cele două tipuri de sisteme de asigurări sociale au evoluat și s-au extins în întreaga lume.

Sistemul Bismarck era construit ca un sistem redistributiv și bazat pe ajutor reciproc pe contribuții voluntare. În anul 1883, Otto von Bismarck a introdus și primul sistem de asigurări de sănătate. Caracteristicile acestui sistem sunt prezentate în figura 1.

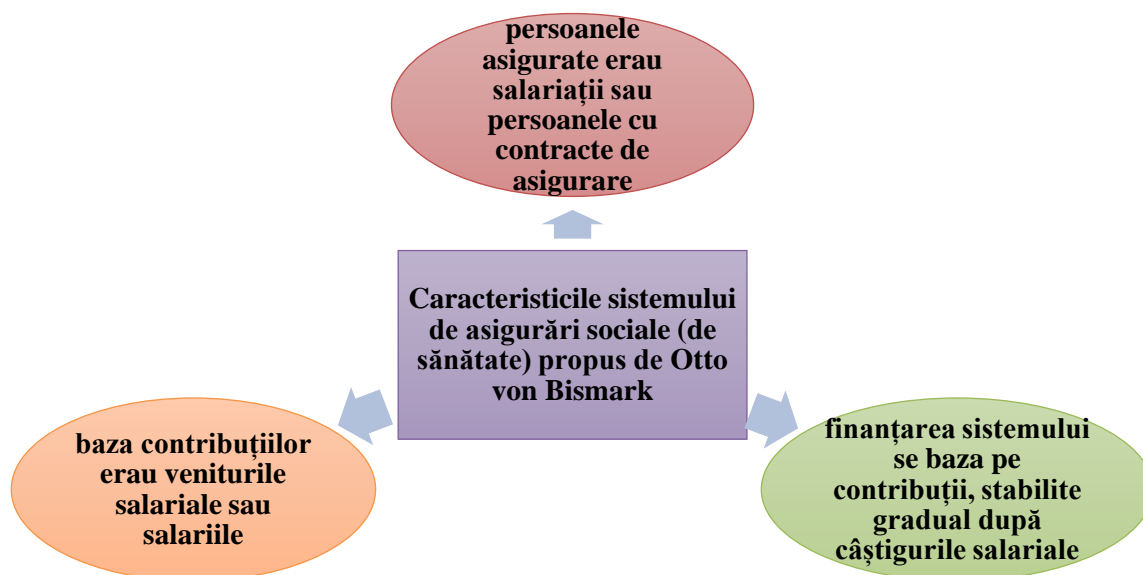

Figura 1. Caracteristicile sistemului de asigurări sociale propus de Otto von Bismarck
[elaborat de autor]

William Henry Beveridge, pentru ca fiecare persoană să facă parte dintr-un sistem de asigurări, a fost determinat să prezinte Parlamentului Britanic un raport asupra politicii sociale și să propună modalități concrete pentru a crea un sistem integrat de asigurări sociale (Fig. 2).

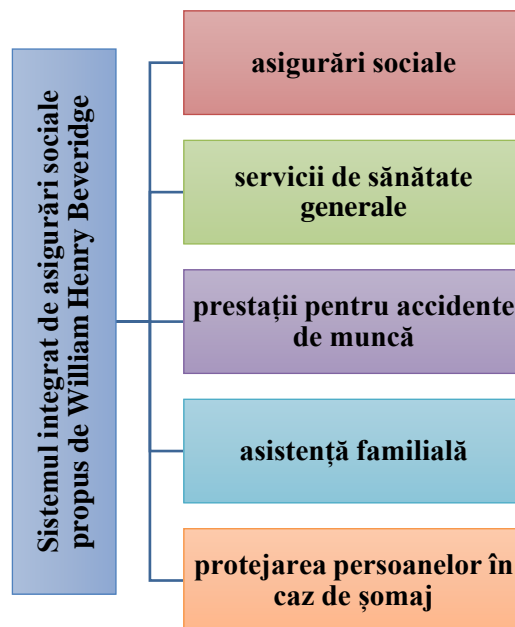

Figura 2. Sistemul integrat de asigurări sociale propus de Beveridge
[elaborat de autor]

Sistemul britanic propus de Beveridge avea trei trăsături fundamentale: includea întreaga populație, finanțarea era în principal de la bugetul de stat și permitea plăți egale care să acopere suma totală a contribuțiilor.

În urma analizei celor două sisteme concluzionăm că scopurile acestora sunt diferite, sistemul Bismarck avea ca scop asigurarea unui standard de viață lucrătorilor, iar sistemul Beveridge punea accentul pe securitatea socială și asigurarea unui nivel de subzistență adecvat.

Toate sistemele din țările europene au ca surse de finanțare contribuțiile salariaților, ale angajatorilor, ale persoanelor autoasigurate, dar și din alocări bugetare.

Sub aspect financiar, asigurările sociale participă la repartitia unei părți din produsul național brut, constituind un mijloc de control asupra formării, repartizării și utilizării acestuia, când se alimentează, se repartizează și se utilizează fondurile asigurărilor sociale. Conținutul economic al asigurărilor sociale este stabilit de trăsăturile orânduirii social – economice [1, p. 19].

Organizația Internațională a Muncii a identificat grupuri cheie de indicatori de evaluare a sistemului asigurărilor sociale, și anume: indicatorii stării de sănătate, rata sărăciei, inegalitatea veniturilor, indicatorii de nutriție și indicatorii de coeziune socială.

În anul 1965, Organizația Internațională a Muncii preciza faptul că înainte de primul război mondial, România, Germania, Suedia și Luxemburg au instituit regimuri de pensii care aveau la bază asigurarea socială obligatorie. În a doua parte a secolului al XIX-lea în România s-au înființat asociații de întrajutorare în centrele muncitorești, care s-au constituit în scopul întrajutorării persoanelor care aveau nevoie, înființându-se astfel „Asociația generală a tuturor lucrătorilor din

România”. Instituționalizarea asigurărilor sociale a apărut ca o necesitate, iar realizarea acesteia s-a manifestat prin adoptarea legilor care garantau aceste drepturi de către stat.

Legislația asigurărilor a reglementat la început drepturile funcționarilor. În anul 1895, prin Legea minelor s-a prevăzut înființarea Casei de ajutor și a unei Case de pensii. Fondurile erau constituite din cotizații ale muncitorilor care aveau vârsta mai mare de 16 ani și nu participau la greve sau acțiuni împotriva patronatului. Acestea erau cele două condiții pentru a putea beneficia de pensii și ajutoare. În anul 1902, s-a adoptat Legea Missir – legea pentru organizarea meseriilor, ce era aplicabilă meseriașilor. Corporațiile erau obligate să înființeze Case de asigurări sau să-și asigure membrii împotriva riscurilor de accidente, boli, deces. În anul 1902, prin Legea nr. XIX s-a instituit asigurarea obligatorie a muncitorilor în Transilvania.

Din anul 1912, a fost adoptată Legea „Nenițescu”, Legea pentru organizarea meseriilor, creditului și asigurărilor muncitorești, fiind un adevărat cod al muncii, atât prin istoricul său, prin câmpul general de aplicare, cât și prin reglementarea instituțiilor sale. Prin această lege, a fost instituită pentru prima dată pensia pentru bătrânețe și invaliditate, pensiile de urmaș, precum și acordarea de ajutoare în caz de accidente, boală, maternitate. Aceasta a fost prima lege românească a asigurărilor sociale în care s-au remarcat modernismul principiilor pe baza cărora se constituiau fondurile și se acordau beneficiile.

Schimbările istorice esențiale care au avut loc în România în anul 1918 au făcut ca și la nivelul organizării asigurărilor sociale să se pună problema unificării legislative.

În anul 1920 s-a înființat Ministerul muncii și ocrotirii sociale unde Grigore Trancu – Iași a pus bazele organizării specifice acestui domeniu. Intervenția statului în asistența socială începe odată cu crearea în anul 1920 a Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale. La nivel local s-a constituit o infrastructură diversificată: organele locale care aveau funcția de a oferi efectiv asistența socială erau Birourile județene și comunale, iar ca organ local consultativ, de aviz și coordonare era Comitetul Județean.

România este printre primele țări europene care au inclus în sistemul securității sociale atât domeniul de asigurări sociale cât și domeniul de asistență socială.

În anul 1933 s-a unificat legislația asigurărilor sociale care funcționa în vechea Transilvanie, Moldova și fostul Regat Unit prin Legea „Ioanițescu” conform căreia drepturile de pensii erau asigurate în caz de bătrânețe, invaliditate cauzată de boală sau accident de muncă. La acestea se adăugau ajutoarele de boală, pensiile de urmaș, indemnizațiile de maternitate și ajutoarele în caz de accidente. Împotriva riscului de șomaj nu erau prevăzute ajutoare.

Prin Legea „Ioanițescu” au fost promovate două principii fundamentale: principiul contributivității și cel al solidarității. Sistemul era garantat de stat și în caz de nevoie statul subvenționa fondurile asigurărilor sociale.

În anul 1945, schimbarea regimului politic și instaurarea regimului comunist avea să aducă modificări și în sistemul de asigurări sociale.

În anul 1949 a apărut Legea numărul 10 prin care s-a instituit un singur regim de pensii pentru funcționarii publici și pentru muncitori. Sub aspectul fondurilor legea dată este destul de importantă din considerentul că toate fondurile, atât cele publice, cât și cele private au fost incluse în bugetul de stat, iar asigurările sociale au devenit în acest mod pilonul principal al protecției sociale, iar din cheltuielile cu protecția socială se alocă o cotă procentuală pentru alimentarea fondului asigurărilor sociale.

La 16 aprilie 1964, la Strasbourg a fost adoptat Codul european de securitate socială al Consiliului Europei, care a intrat în vigoare la 17 martie 1968, fiind semnat și de România la 22 mai 2002. Codul european de securitate socială al Consiliului Europei a fost adoptat în scopul de a

încuraja statele membre ale Uniunii Europene să dezvolte sistemele de securitate socială, să recunoască necesitatea armonizării protecției sociale garantate în toate statele membre. Astfel, s-a optat pentru stabilirea unui cod european al securității sociale la un nivel superior celui stabilit prin standardele minime cuprinse în Convenția Organizației Internaționale a Muncii numărul 102 cu referire la standardele minime de securitate socială.

Codul european de securitate socială definește riscurile sociale, iar statele au obligația să prevadă reglementări minime referitoare la natura riscului, beneficiarii, condițiile necesare de îndeplinit în scopul de a beneficia de dreptul la anumite prestații sociale asociate riscului definit, natura prestațiilor și modalitatea de acordare, metodele de calcul ale prestațiilor periodice în bani și perioadele în care se acordă prestațiile.

Cele trei metode de calcul ale prestațiilor periodice în bani sunt bazate pe:

- un venit fix sau sunt stabilite în baza testului resurselor;
 - venituri dintr-un loc de muncă sau din activități economice similare;
 - media veniturilor dintr-o perioadă de activitate.
1. Decretul-lege numărul 70 din 1990 privind modificarea și completarea unor reglementări referitoare la pensii, asigurări sociale și ocrotiri sociale.
 2. Decretul-lege numărul 180 din 1990 privind acordarea unor drepturi persoanelor persecutate din motive politice de dictatura instaurată cu începere de la 6 martie 1945, precum și celor deportate în străinătate ori constituite în prizonieri.
 3. Legea numărul 42 din 1990 pentru cinstirea eroilor-martiri și acordarea unor drepturi urmașilor acestora, răniților, precum și luptătorilor pentru victoria Revoluției din decembrie 1989.
 4. Legea numărul 73 din 1991 privind stabilirea unor drepturi de asigurări sociale, precum și de modificare și completare a unor reglementări din legislația de asigurări sociale și pensii.
 5. În perioada 1989 – 2001 au fost aduse multe modificări asupra Legii pensiilor prin diverse acte normative care au vizat anumite aspecte. Prin legislația inițiată, perioada postcomunistă s-a caracterizat prin reducerea vârstei de pensionare reale și prin îmbunătățirea condițiilor de pensionare.

Legea care a schimbat radical metodologia de calcul și de stabilire a cuantumului pensiilor a fost legea numărul 19 din 2000 care a intrat în vigoare în 2001. Astfel, din momentul aplicării legii, pensiile stabilite în baza legislației anterioare au fost transformate în pensii în înțelesul Legii nr.19/2000, prin determinarea punctajelor medii anuale printr-o metoda rapidă de raportare a cuantumului aflat în plată la valoarea inițială a punctului de pensie stabilit prin Legea bugetului asigurărilor sociale. Modificarea a constat în faptul că pensiile stabilite conform legislației vechi, pentru o perioadă de 4 ani, au fost supuse recorelării prin acordarea unui punctaj suplimentar în funcție de anul pensionării și punctajul determinat. Pentru a elimina discrepanțele dintre pensiile noi stabilite și cele existente s-au aplicat măsuri de indexare. Parametrii standard de pensionare necesari de satisfăcut erau vârsta standard de pensionare și stagiul complet de cotizare.

Începând cu anul 2007, în urma aderării României la Uniunea Europeană, sistemul securității sociale a suportat modificări radicale prin introducerea unui sistem de pensii privat în variantă modernă.

Modificările esențiale în vederea creării unui sistem unitar de pensii s-au produs în anul 2010 prin adoptarea legii numărul 263 din 16 decembrie 2010 privind sistemul unitar de pensii publice, lege care este valabilă până în prezent. Prin această lege se stipulează că statul este cel care garantează dreptul la asigurările sociale, iar acest drept este exercitat, prin sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale.

În octombrie 2017 printr-un act normativ emis de către Camera Deputaților a fost adoptată modificarea și completarea legii numărul 263 din 2010 privind sistemul unitar de pensii publice, prin care s-a eliminat aplicarea tratamentului diferențiat beneficiarilor de pensii anticipate parțiale. În urma modificării date mărimea pensiei anticipate parțial se determină din valoarea pensiei pentru limită de vârstă, prin diminuarea acesteia în raport cu stagiul de cotizare realizat și cu numărul de luni cu care s-a redus vârsta standard de pensionare. Deoarece aceste prevederi legislative nu au valoare retroactivă, de prevederile noii legi beneficiau doar persoanele care au solicitat pensie anticipată parțială după data intrării în vigoare a Legii nr. 142/2016, creându-se o situație discriminatorie pentru cei care s-au pensionat în intervalul 1.01.2011 – 16.07.2016 (persoane pentru care mărimea pensiei a rămas în continuare diminuată prin aplicarea procentului de penalizare de 0,75% pentru fiecare lună de anticipare până la împlinirea vârstei standard).

Forma consolidată a legii nr. 263 din 16 decembrie 2010, publicate în Monitorul Oficial nr. 852 din 20 decembrie 2010 este realizată prin includerea tuturor modificărilor și completărilor aduse de ordonanțe de urgențe, legi, decizii ale Curții Constituționale, începând cu data de 23.12.2010 și până la data 11 martie 2019.

În actuala legislație, după aplicarea reducerii vârstei de pensionare pentru activități realizate în condiții de muncă speciale, vârsta minimă de pensionare este de 45 de ani conform art. 21 alin.2 din Legea nr. 223/2015 privind pensiile militare de stat, cu modificările și completările ulterioare [5]. În prezent, există un proiect de lege care prevede eliminarea pensiei anticipate parțiale și creșterea vârstei standard de pensionare de la minim 45 la minim 50 ani, autorul fiind de acord cu adoptarea acestui proiect de legislativ.

Securitatea socială este strâns legată de conceptul juridic de *risc* care, la rândul său, ține de apariția și dinamica asigurărilor sociale. Noțiunea de risc este definită din punct de vedere juridic ca fiind un eveniment îndepărtat sau incert care, atunci când are loc, produce un prejudiciu [9, p. 21], fiind indemnizat de către unul sau mai multe regimuri de protecție socială (numite și “sisteme de securitate socială”). Printre primele mecanisme de protecție socială se numără *asistența socială*, chiar dacă inițial aceasta era fondată pe ideea morală de caritate. Mai târziu, în urma unui lung proces amplu dezbătut mai ales din cauza situației de *dependență* în care se află beneficiarul asistenței sociale, se reglementează *dreptul* la ajutorul social ca mecanism de protecție și securitate socială. În plus, în afară de *responsabilitatea civilă*, o altă tehnică de indemnizare a riscurilor sociale este aceea a *asigurărilor sociale*, private sau de stat [6].

Riscurile sociale sunt acoperite prin prestații de tipul: îngrijiri medicale, prestații pentru șomaj, indemnizații de boală, prestații de bătrânețe, prestații în caz de accidente de muncă și boli profesionale, prestații familiale, prestații de invaliditate.

În România, pensia este dată în cvasitotalitate de pilonul public (similar, Greciei, Cehiei, Portugaliei, Austriei). Un număr foarte mic de persoane beneficiază de venituri suplimentare de asigurări de viață de tipul pensiei, pilonul privat obligatoriu fiind funcțional începând cu anul 2008 pentru cei până în 35 de ani, iar pensiile ocupaționale nu sunt încă reglementate legal. Rata de înlocuire a salariului cu pensia statutară în 2006 era de 27,1% din venitul brut și 35,9% din venitul net, proporții mult reduse față de alte țări membre.

Se acordă o atenție particulară următoarelor:

a) reforma sistemului public de pensii din statele membre, ca răspuns la schimbările demografice recente (vârstă de pensionare, contribuții, tratament fiscal, presiune fiscală, raport de dependență, rată de înlocuire, grad de acoperire, calcul pensie);

b) schemele de pensii private din statele membre, menite să suplimenteze pensia din sistemul public (tipuri de scheme, participanți, contribuții, investiții, plata prestațiilor, metode de calcul, proceduri de supraveghere și control, garanții - prezentate în fișele de țară).

Măsurile recente adoptate la nivel european în domeniul social, au fost evidențiate cu deosebire, ca răspuns la impactul îmbătrânirii populației (elementele de reformă care au determinat/vor genera îmbunătățirea sustenabilității finanțelor publice și asigurarea unui venit adecvat al populației); efectele politicilor sociale actuale asupra funcționării viitoare a sistemelor de protecție socială din perspectiva sustenabilității pe termen mediu și lung a sistemelor de asigurare de bătrânețe (publice și private); măsurile de ameliorare a riscurilor demografice (îmbătrânirea și mobilitatea pentru muncă); schemele de pensii private, caracteristicile, tratamentul fiscal (taxe, impozite aplicate contribuțiilor, beneficiilor, deduceri fiscale aplicabile etc.), precum și alte elemente de natura garanțiilor oferite, procedurilor și tehnicilor aplicabile etc..

Toate aceste elemente sunt analizate din perspectiva echilibrelor macroeconomice și a promovării echității intra și inter generaționale, în contextul reconsiderării rolului mediului de afaceri în susținerea și promovarea unui sistem mixt de asigurare de bătrânețe (public-obligatoriu, ocupațional și privat). Se subliniază rolul activ al ocupării și al sistemului fiscal în dezvoltarea pensiilor private care, prin fondurile generate, investite la nivel național, pot susține atât participarea individuală la sistemele facultative prin ocupare cât și dezvoltarea întregului sistem de pensii prin finanțarea dezvoltării economice locale [8].

În prezent se pune tot mai des sub semnul întrebării viabilitatea financiară a unui sistem de pensii multipilon, cu o componentă publică tot mai slabă.

Perspectiva creșterii numărului beneficiarilor de pensii și a duratei medii de acordare a pensiei, asociată cu tranziția demografică au făcut din organizarea și funcționarea sistemelor de pensii o provocare pentru majoritatea statelor membre ale Uniunii Europene, inclusiv pentru cele mai dezvoltate din punct de vedere economic și cu tradiție îndelungată a sistemelor de protecție socială.

Concluzii

Principala sursă de finanțare a bugetului asigurărilor sociale o constituie contribuțiile angajaților și angajatorilor. Alte surse sunt reprezentate de dobânzile și penalitățile colectate pentru întâzieri la plata contribuțiilor, veniturile nefiscale, veniturile din proprietate, veniturile din bunuri și servicii.

La momentul actual România, la fel ca și alte state membre ale Uniunii Europene, continuă șirul de reforme ale tranziției și aderării, asociate în ultimul timp cu măsurile de ieșire din criză și de redresare a sistemului complex de securitate socială. Acestea se desfășoară în contextul provocărilor generate de creșterea speranței de viață, scăderea ratei natalității și nivelului ridicat al migrației, în special în rândul populației active. Măsurile de redresare economică s-ar putea asocia cu un sistem flexibil de participare sau cu o reducere a contribuțiilor sociale, asociată fie cu creșterea masei contribuabililor, fie cu restructurarea schemelor contributivității și dezvoltarea parteneriatului public-privat.

Considerăm oportun și benefic pentru viabilitatea sistemului național de pensii o nouă abordare la nivelul actorilor de piață responsabili pentru sistemul de pensii din România, cu asumarea responsabilităților generatoare de echitate socială, etică economică și socială. Arhitectura sistemului integrat de asigurare de bătrânețe (pensii, asistență medicală și socială, îmbătrânire activă) rămâne un deziderat la nivel național, care se sprijină pe coordonatele de modernizare convenite la nivelul UE.

Bibliografie

1. Bistriceanu Gheorghe D. Sistemul asigurărilor din România. București: Economică, 2002. 432 p.
2. Bistriceanu Gh. D., Văcărel Iulian, Bercea Florian și alții. Finanțe publice. București: Didactică și Pedagogică, R.A., 2003. 665 p.
3. Legea finanțelor nr. 9/1972, formă aplicabilă de la 01 ianuarie 1973 până la 12 iulie 1979, fiind înlocuită prin republicarea (r1) din Buletinul Oficial nr. 59 din 13 iulie 1979.
4. Legea nr. 263 din 16 decembrie 2010 privind sistemul unitar de pensii publice, publicat în Monitorul Oficial al României, nr. 852 din 20 decembrie 2010.
5. Legea nr. 223/2015 privind pensiile militare de stat, cu modificările și completările ulterioare, publicat în Monitorul Oficial al României, nr. 556 din 27 iulie 2015.
6. Răducu Cătălina-Daniela, Ștefanachi Bogdan (coord.). Securitatea umana. Provocări contemporane. București: Pro Universitaria, 2015. 355 p.
7. <http://muhaz.org/ctre-avocatul-poporului-domnului-victor-ciorbea-domnule-avocat.html>
8. Vasile Valentina, Tache Ileana, Tudor Cristiana, Volintiru Clara. Analiza evoluțiilor politicilor sociale în UE în ultimii trei ani – pensii suplimentare/private și impactul îmbătrânirii populației. Institutul European din Romania. București: Alpha Media Print, 2012. 345 p.
9. Chauchard Jean-Pierre. Droit de la Sécurité sociale. 5e édition. Paris: L. G. D.J., 2010. 694 p.

UDC: 336.7:368

JEL Classification: J22

THÉORIE ET PRATIQUE DU DÉVELOPPEMENT DE L'ASSURANCE SUR INTERNET
TEORIA ȘI PRACTICA DEZVOLTĂRII ASIGURĂRILOR PRIN INTERNET

*DOGOTARI Ilie, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau
SPINU Ana, PhD,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*DOGOTARI Ilie, doctorand,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
SPÎNU Ana, doctor în științe economice, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *Le domain d'étude de cet article le constitue le marché d'assurances et la tendance de digitisation dans ce domain. L'objectif principal est de fournir des informations plus détaillées sur la nature des technologies informationnelles principales utilisées dans le secteur des assurances, tendances principales de digitisation, tant que l'argumentation du développement du marché des assurances par Internet.*

Adnotare: *Domeniul de studiu al prezentului articol îl constituie piața asigurărilor și trendul de digitalizare a acesteia. Obiectivul principal îl constituie determinarea principalelor categorii ale tehnologiilor informaționale utilizate în domeniul asigurărilor, principalele tendințe de digitalizare a asigurărilor cât și fundamentarea direcțiilor de dezvoltare a pieței de asigurări prin intermediul rețelei internet.*

Mots-clés: *assurance, assureur, courtier d'assurance, technologie informationnelles, digitisation des assurances, commerce électronique.*

Cuvinte-cheie: *asigurare, asigurator, broker de asigurare, tehnologii informaționale, digitalizarea asigurărilor, comerț electronic.*

Introducere

Condițiile economice actuale marcate de progresul impresionant al tehnologiei informației și utilizarea internetului au schimbat mediul de afaceri. Revoluția digitală a devenit un factor primordial de creștere economică și schimbare socială. Astfel, la începutul mileniului trei vorbim despre societatea informațională ca despre un nou stadiu în dezvoltarea civilizației umane, ca despre o revoluție a tehnologiei informației și comunicațiilor. Internetul este mesagerul unei noi ere în istoria umanității, transformându-se rapid în motorul marilor schimbări în societatea noastră, aducând o mulțime de noi provocări și oportunități.

Material și metodă

Argumentele prezentate în articolul dat se referă la aspectul digitalizării ca factor important al dezvoltării asigurărilor prin internet, la beneficiile aduse de noile tehnologii, produsele care sunt potrivite pentru mediul online, avantajele asigurărilor online. La elaborarea articolului au fost

utilizate diverse metode științifice de cercetare: inducția, deducția, analiza, sinteza, documentarea, observarea, gruparea.

Rezultate și discuții

În țările cu economie dezvoltată, tehnologiile informaționale sunt percepute ca un catalizator al proceselor de restructurare a activităților comerciale precum și a strategiilor de dezvoltare a întreprinderilor. Astfel, internetul reprezintă noi oportunități pentru companii, inclusiv prin diversificarea serviciilor oferite și promovarea de servicii noi, personalizate și atractive, pe care tehnologiile informaționale și de comunicații le fac posibile. Explozia internetului a permis dezvoltarea unei noi forme de comerț - comerțul electronic.

Comerțul online, denumit și *comerț electronic*, se referă la posibilitatea de a achiziționa produse direct de pe Web¹ prin simpla indicare a numărului cărții de credit și a adresei unde urmează să fie trimis produsul respectiv [2].

O definiție mai amplă, prezentată în Raportul referitor la dezvoltarea e-comerțului, publicat în urma organizării Conferinței Națiunilor Unite, specifică că prin comerțul electronic se subînțelege totalitatea plăților în care datele tranzacției (plătitor, destinatar, sumă, etc.) sunt transmise electronic, plătitorul și beneficiarul sunt implicați direct în tranzacție, iar toate informațiile necesare autorizării plății sunt schimbate între cele două părți, electronic [4].

Ca și în celelalte domenii, introducerea tehnologiilor informaționale și a internetului în domeniul asigurărilor a căpătat foarte repede un caracter de inevitabilitate, majoritatea practicienilor și cercetătorilor din domeniu susținând puternic acest fenomen. Beneficiile incontestabile aduse de noile tehnologii au fost dublate de apariția unor probleme, adesea insidioase, precum accesul limitat al anumitor categorii sociale și uzura morală a tehnicii.

Utilizarea IT în mediul de asigurări mărește abilitatea jucătorilor profesioniști pe piața asigurărilor de a-și gestiona activitatea. Tehnologia informației poate gestiona toate datele, informațiile și cunoștințele utilizate de entități pentru a-și atinge obiectivele de business, în conformitate cu misiunea și strategiile acestora. Ca urmare a accesului rapid la informații și a eliminării operațiilor inutile, IT și conectarea prin intermediul internetului au determinat modificări importante în activitatea profesioniștilor pe piața asigurărilor. Schimbările tehnologice oferă noi oportunități și aduc numeroase provocări domeniului de asigurări, ajutând, de cele mai multe ori, atât la gestionarea eficientă a portofoliului de clienți, cât și la prognozarea riscurilor. Impactul pozitiv al acestora depășește efectele negative, cum ar fi fraudă sau problemele de securitate a datelor manifestate ca urmare a utilizării IT.

Referitor la practica dezvoltării asigurărilor prin internet putem să ne adresăm mai multe întrebări. Cum va determina evoluția tehnologică rapidă a internetului, ca mijloc de relații sociale și comerciale să se schimbe atitudinea societății față de afacerile tradiționale? Cum vor reuși mărcile să creeze rețele sociale și rețelele sociale să creeze mărci în condițiile creșterii riscurilor apărute în afacerile ce utilizează IT? Cum va fi afectată concurența de către afacerile ce implementează IT? Cum vor îmbunătăți acestea calitatea serviciilor? Acestea sunt doar câteva din întrebările la care e necesar de găsit răspuns pentru a determina raportul dintre relațiile umane și de afaceri și dezvoltarea IT, iar în consecință a comerțului electronic. Răspunsul l-ar putea determina felul în care oamenii intră în relație cu tehnologia și cu ei înșiși.

¹ *WORLD WIDE WEB (WEB)* reprezintă un serviciu prin intermediul căruia, pe de o parte, se publică informații pentru cei interesați iar, pe de alta parte, utilizatorii se pot documenta, prin citirea și, mai nou, ascultarea și vizualizarea informațiilor. Acest serviciu este diferit de celelalte servicii, datorită modalității de prezentare a informației.

Mulți asigurători trec printr-o perioadă de restructurare a activității tradiționale de vânzare, încercând să implementeze sisteme informatice de vânzare online, desigur, această restructurare fiind respinsă de către managerii aflați la niveluri ierarhice superioare.

O analiză desfășurată asupra mai multor abordări ale IT utilizate în cadrul industriei asigurărilor a condus la următoarele concluzii [1].

1. *Asigurătorii care utilizează vânzarea on-line câștigă poziții importante în cadrul pieței.* Tranzacționarea online oferă companiei de asigurări posibilitatea reducerii timpului necesar încheierii unei asigurări, o flexibilitate mai mare în ceea ce privește structura portofoliului de produse și a modului de aplicare a managementului riscului.
2. *Tranzacțiile online conduc la creșterea eficienței activității economice.* Se estimează că, pe termen lung, companiile care oferă spre vânzare asigurări în regim online, vor reduce nivelul cheltuielilor administrative și al cheltuielilor generate de soluționarea unei despăgubiri.
3. *Tranzacțiile online reduc barierele de intrare a noilor competitori în cadrul pieței și determină creșterea intensității concurenței.* Internetul permite companiei de asigurări să reducă timpul necesar procesului de înființare și dezvoltare a rețelei tradiționale de vânzare.
4. *Furnizorii software oferă aplicații complet integrate,* ceea ce îi determină pe asigurători să renunțe la lanțul valoric tradițional și să externalizeze anumite activități care urmează a fi desfășurate de către furnizori specializați.
5. *În viitor, brokerii și agenții de asigurare vor trebui să se adapteze noilor condiții* în ceea ce privește schimbul electronic de date și, anume, să se concentreze asupra prestării de servicii de consultanță, de management financiar și management al riscului.
6. *Clienții vor beneficia de o transparență mai mare* în ceea ce privește încheierea unui contract de asigurare, de reducere a costurilor și îmbunătățire a serviciilor prestate de companiile de asigurări. Tranzacțiile online oferă posibilitatea reducerii costurilor.
7. *Cererea pentru asigurările de răspundere civilă auto, asigurările medicale pentru călătorii în străinătate, disponibile în mediul online, înregistrează o creștere semnificativă.*
8. *Internetul s-a dezvoltat inițial ca mediu de transmitere a informațiilor, de comunicare rapidă, pentru ca ulterior să devina un canal de distribuție foarte eficient.*

Astfel, constatăm că prin intermediul rețelei internet se accelerează trecerea de la vechea metodologie de lucru în asigurări, ce presupunea deținerea întregului lanț de distribuție, la noua metodologie de lucru ce presupune utilizarea comerțului electronic. Pentru a avea succes pe piață societățile de asigurări vor fi nevoite să se concentreze asupra utilizării comerțului electronic drept canal de distribuție pentru a putea obține avantaje competitive. Creșterea numărului de tranzacții automate între diferitele verigi ale lanțului de distribuție, precum și creșterea eficienței sistemului de distribuție în asigurări va determina reducerea avantajelor integrării verticale. În plus, barierele scăzute la intrarea pe piață și creșterea concurenței vor fi factori ce vor stimula tendința spre digitalizare.

Totuși, nu toate produsele de asigurare pot fi vândute prin intermediul internetului. În general, introducerea unui anumit produs spre a fi comercializat în mediul online se face în funcție de cât de multă asistență este necesară pentru încheierea unei polițe. De asemenea, cu cât produsul este mai complex și presupune tranzacționarea unor valori mai mari, cu atât clientul este mai dispus să plătească pentru consultanța de specialitate. Produsele care sunt potrivite pentru mediul online sunt cele care pot fi descrise și evaluate în funcție de un număr mic de parametri, cum ar fi asigurările de răspundere civilă auto, asigurările complexe pentru locuințe, asigurările medicale pentru călătorii în străinătate și asigurările de accidente.

În ciuda obstacolelor menționate anterior, asigurătorii care vor recurge la IT se așteaptă să înregistreze creșteri substanțiale ale cotelor lor de piață.

Online-ul face ca distribuția produselor de asigurare să fie în puterea consumatorilor, determinând o creștere fără precedent a posibilităților de alegere ale consumatorilor și o scădere nemaifântănită a controlului exercitat de către societățile de asigurare asupra clienților.

Orice societate de asigurări, dacă dorește să își desfășoare activitatea prin intermediul rețelei online, trebuie să studieze factorii cheie ai succesului și să își dezvolte strategii specifice. Abilitatea de identificare a acestor factori va determina crearea unei linii de demarcație între diferitele sectoare ale economiei, precum și între companiile concurente din același sector.

În trecut, multe produse de asigurare au fost distribuite în special prin intermediul agenților sau al brokerilor independenți. Acum însă online-ul capătă tot mai mult teren în toate domeniile vieții cotidiene. Utilizarea extrem de rapidă și simplă favorizează o maximă extindere a acestuia pe piața asigurărilor la un cost rezonabil. În plus, transparența pieței este în creștere, în condițiile în care informațiile despre produse și prețuri sunt mult mai accesibile prin Internet. Barierele de intrare pe piață sunt combinate cu intensificarea concurenței și forțarea în jos a prețurilor [3].

Pentru că mediul online reprezintă un mediu pasiv de vânzare, companiile care vând produsele pe Internet se bazează foarte mult pe capacitatea lor de a găsi modalități indirecte prin care să-și creeze un segment stabil de vizitatori ai site-ului lor.

În rețeaua internet există site-uri specializate, ce oferă comparații ale cotelor de primă și ale serviciilor furnizate de către diferite societăți de asigurări. Site-ul este soluția pentru clienții care doresc să cumpere o asigurare și nu au timp să se deplaseze la una dintre reprezentanțele asigurătorilor sau brokerilor, și oferă posibilitatea de a comanda polița online.

Clientul care apelează la internet, de obicei o persoană cu venituri peste medie, bine informat și conștient de importanța prețului, dorește în general să cumpere variantele pe care le are la dispoziție. În plus site-ul oferă un avantaj major și anume oferă suplimentar informații generale despre produsele de asigurare și tratează probleme legate de asigurări, realizând astfel educarea consumatorilor în ceea ce privește diferențele existente între diferitele produse de asigurare. Ca urmare a acestui fapt, societățile de asigurare vor fi nevoite să își îmbunătățească oferta de produse de asigurare, să scada primele de asigurare și să își îmbunătățească calitatea serviciilor oferite [4].

Site-urile specializate oferă deja mult mai rapid decât brokerii convenționali comparații pertinente ale prețurilor produselor de asigurare, astfel, încât clienții pot obține on-line diverse cotații și pot înainta direct solicitarea de asigurare urmând câțiva pași simpli.

Comparativ cu posibilitatea încheierii polițelor de asigurare auto (RCA și Carte Verde) la diverși brokeri cu sedii fixe, varianta de încheiere a asigurărilor online prin intermediul internetului oferă numeroase avantaje.

1. *Posibilitatea de comparare a tarifelor diverselor companii asigurătoare* - site-urile de profil colaborează cu majoritatea companiilor de asigurări din RM și pot oferi clienților informații despre tarifele practicate de către aceste companii. Pentru a putea accesa aceste informații este nevoie de un calculator, ce se poate găsi numai pe site-urile dedicate asigurărilor online, precum și de datele din acte. În urma analizării datelor, calculatorul poate lista ofertele tuturor companiilor asigurătoare cu care colaborează.
2. *Alegere în funcție de preț sau de companie* - odată ce ofertele companiilor de asigurări sunt cunoscute de către client, acesta are opțiunea de a alege compania la care va încheia asigurarea, în funcție de prețul practicat de acestea sau chiar în funcție de compania preferată. Există clienți care aleg o companie de asigurări sau alta după renumele pe care aceasta îl are chiar dacă practică un pret puțin mai ridicat față de celelalte.

3. *Timp redus* - durata de efectuare a comenzii unei polițe de asigurare online este incomparabil mai mică decât atunci când se alege deplasarea la sediul companiei de asigurări sau a unui broker. Pentru a comanda o poliță de asigurare online este nevoie de maxim 5 minute, iar pentru a apela la varianta clasică sunt necesare mult peste 30 de minute. În cazurile cele mai fericite, în care timpul de deplasare de la domiciliu la sediul companiei nu este mai mare de câteva minute, șoferul pierde totuși în jur de 40-50 de minute, de care adesea poate să nu dispună datorită programului încărcat.
4. *Livrare gratuită* - după ce polița de asigurare a fost comandată, aceasta este trimisă în cel mai scurt timp, prin intermediul curierilor. Adresa unde polița poate fi livrată nu trebuie să corespundă cu adresa din actul de identitate al solicitantului, acesta având dreptul de a alege orice alta adresă de livrare (birou, hotelul în care este cazat, etc.).
5. *Reminder* - un alt mare avantaj oferit de site-urile de profil este reprezentat de faptul că toți cei care au încheiat polița de asigurare (RCA) prin intermediul acestora sunt anunțați cu 7 zile înainte ca aceasta să expire pentru a nu exista posibilitatea ca șoferii ocupați să uite și să circule în ilegalitate.
6. *Informații utile* - mediul online dedicat asigurărilor auto pune la dispoziția vizitatorilor, sub formă de articole, cele mai noi informații legate de asigurări pentru ca aceștia să știe exact ce să facă și mai ales cum să ia decizia cea mai avantajoasă.
7. Statisticile arată că tot mai mulți clienți își îndreaptă atenția către mediul online atunci când trebuie să își încheie asigurarea obligatorie, folosirea unui calculator fiind singura metodă rapidă de aflare a tarifelor practicate de către toate companiile de asigurări din RM, dar și cea mai rapidă cale de încheiere a poliței.

Se preconizează că în scurt timp, procentul celor ce își încheie asigurarea auto online va trece de o treime din numărul total al acestora, iar că în următorii 5 ani va depăși 50% și se va apropia de Ungaria, care în momentul actual înregistrează cel mai mare procent din Uniunea Europeană - 60% [3]. Printre cele mai importante aspecte care determină succesul ieșirii online pot fi enumerate:

- servicii non-stop 24 de ore, 7 zile pe săptămână;
- furnizarea de informații complexe, cum ar fi comparații de preț, informații despre produse;
- lipsa restricțiilor date de granițele naționale;
- timp de răspuns rapid;
- confidențialitate;
- mai multă transparență.

În mod surprinzător, sectorul asigurărilor a fost pentru mult timp ineficient în ceea ce privește relațiile cu clienții în ciuda concurenței acerbe în acest domeniu. Utilizarea rețelei Internet pentru distribuția produselor de asigurare va schimba această stare de fapt, determinând creșterea puterii consumatorilor în defavoarea societăților de asigurări. Persoanele care doresc să achiziționeze un produs de asigurare vor face acest lucru cu o mai mare comoditate, vor avea acces la oferta mai multor asigurători și vor avea controlul total asupra deciziei de achiziționare.

Ca rezultat, noile posibilități oferite de utilizarea IT aduc îmbunătățiri semnificative în distribuție, administrarea polițelor de asigurare și în procesul de soluționare a cererilor de despăgubire. Asigurătorii pot crea valoare utilizând internetul pentru administrarea online a polițelor precum și pentru rezolvarea cererilor de despăgubire. O dezvoltare fezabilă ar putea fi introducerea on-line a informațiilor conținute în solicitările de acordare a despăgubirilor, utilizarea fotografiilor digitale fiind recomandată. Progresele tehnologice vor da posibilitatea clientului să urmărească permanent în ce stadiu se află soluționarea cererii lui de despăgubire și să obțină

informații de la cel care se ocupă de cererea lui. Includerea unei terțe persoane sau companii în procesul de soluționare a cererii de despăgubire, cum ar fi atelierul de reparații auto, nu va îngreuna procesul, ci, dimpotrivă îl va grăbi și îl va face mai transparent. În viitor, despăgubirile vor putea fi plătite chiar electronic.

În cadrul companiilor comerciale sunt fezabile multe soluții radicale datorită mărimii contractelor de asigurare și volumul mare de date transferate. Asigurătorul poate avea acces on-line la schimbarea continuă a informațiilor despre riscuri, permițând astfel ajustarea cotațiilor de prime.

Virtual nu există limite pentru noile oportunități oferite de implementarea tehnologiilor inovatoare. Asigurătorii trebuie să fie suficient de inventivi pentru a exploata noile tehnologii și serviciile sofisticate apărute în scopul câștigării avantajului competitiv.

În această eră a informației putem avea impresia că toate lucrurile sunt posibile, să accesăm orice vrem în orice moment sau să lucrăm în companii non ierarhice și democratice. Lucrurile nu stau tocmai așa. Revoluția informațională a deschis într-adevăr noi drumuri comerțului și organizării, dar, ca și în celelalte revoluții tehnologice, efectele nu se vor produce decât atunci când tehnologia va fi potrivită cu instituțiile ce reglementază activitatea de asigurări și noile relații sociale. Încrederea decurge din interacțiunea între indivizi care își respectă angajamentele și spun adevărul și aceasta este mult mai greu de realizat decât legătura fizică.

Într-un viitor nu foarte îndepărtat, aplicațiile dezvoltate de asigurători îi vor ajuta pe oameni să ducă o viață mai sănătoasă. Prima de asigurare pe care o vor avea de achitat clienții va fi mai mică sau costul va varia în funcție de nivelul de exerciții fizice și frecvența cu care le practică, dar și de alimentație și stilul de viață sănătos.

Într-o lume în care primii roboți primesc cetățenie și se vorbește despre noua revoluție în comunicare prin *internet of things*², jucătorii din industrie vor să aducă asigurările mai aproape de clienți, prin tehnologie.

Industria asigurărilor urmează clar un trend de digitalizare, dar nu se află încă acolo unde ar trebui. Băncile, de exemplu, au făcut pași mari înainte, dar și firmele de asigurări fac progrese remarcabile de la un an la altul, în a digitaliza procesul de vânzare a asigurărilor, cel de acordare a suportului pentru clienți și mai nou, de acordare a despăgubirilor. Tot acest proces crește ușurința, transparența și rapiditatea cu care un client intră în contact cu asigurătorii. Până acum, aceste procese erau destul de laborioase și exista o anumită rețineră. Prin tehnologizare, tot mai mulți oameni vor avea acces la posibilitatea de a se proteja pe ei și cei dragi lor.

Unul din procesele cele mai importante este acela de a-l ajuta pe client să înțeleagă ce fel de asigurare este potrivită pentru el. De aceea, un prim pas este formularul de analiză a necesităților, adică momentul în care un consultant stă de vorbă cu el, răspunde la niște întrebări și în felul acesta își dă seama de ce are nevoie. Procesul este unul digital, dar este însoțit de un agent. Depinde de complexitate, pentru că dacă este vorba de o poliță de asigurare la o mașină, atunci e simplu. Cu cât produsul este mai complex, cu atât nevoia de personalizare va rămâne. Din perspectiva autorului, orice client este diferit, are necesități diferite, și, de aceea, fiecare trebuie tratat diferit. Interacțiunea cu clientul rămâne în continuare importantă în luarea deciziei de cumpărare, ceea ce este firesc. Este important să fie definite zonele în care un instrument digital este oportun și cele în care contactul

² IoT cuprinde toate dispozitivele care pot detecta aspecte ale lumii reale cum ar fi: temperatura, lumina, prezența sau absența unor persoane sau obiecte etc. IoT colectează aceste informații și pe baza acestora acționează. Dispozitivele inteligente folosesc tehnologia internet prin Wi-fi pentru a comunica între ele, sau uneori direct prin Cloud. În mod ideal, punctul de acces central îl deține utilizatorul, prin intermediul smartphone-ului, tabletei sau a laptopului oriunde ar fi.

uman rămâne unul necesar. Mulți oameni își doresc să discute cu un agent, să interacționeze cu o persoană care să le explice, să le răspundă cu răbdare la toate nelămuririle pe care le au.

Vor fi aplicații care se vor integra cu modul de viață al asiguraților, modul în care se ocupă de sănătate și modul în care își protejează familia și proprietățile de lucruri neprevăzute. În funcție de complexitate, aplicațiile îi vor ajuta să interacționeze cu toată gama de oferte și îi vor ajuta să aleagă care este cea mai bună și avantajoasă asigurare. Toate produsele pe care le oferă jucătorii probabil că se vor strânge într-o singură platformă din care va fi posibilă compararea ofertelor, să aleagă și să cumpere, inclusiv pe perioade determinate de timp. Există deja în Statele Unite astfel de încercări, aplicații care spun pentru profilul de risc al clientului, acestea sunt rezultatele de căutare, acestea sunt cele mai bune oferte. Se va ajunge la o eficiență foarte mare. Prin digitalizare, devine mai simplu, mai rapid, mai transparent.

Progresul tehnologic a avut un efect colosal și asupra industriei de asigurări, și mai ales a modului în care companiile de asigurări utilizează tehnologiile inovative.

În urma studiului realizat, autorul poate concluziona că la momentul actual, toți jucătorii profesioniști pe piața asigurărilor se focusează pe dezvoltare de astfel de soluții digitale, prin care intenționează să capteze nișe de piață care nu au fost până acum abordate și spre a oferi o experiență net superioară așteptărilor clienților. Nevoile clienților sunt motorul ce stimulează companiile spre adaptarea digitalizării. Nevoile și așteptările clienților au evoluat mult în ultimii ani, și au evoluat datorită faptului că modul de viață s-a schimbat, acum au posibilitatea de a obține informația mult mai rapid și într-o formă mult mai consistentă și mai utilă decât în trecut, schimbare care s-a produs practic în ultimii 10 ani, odată cu apariția internetului, telefoanelor inteligente și a platformelor de prezentare și distribuție a informației. Actualmente, toată informația despre o companie de asigurări este disponibilă în următoarele 5 secunde printr-o simplă căutare pe internet, ceea ce pentru client este bine, iar pentru asigurători înseamnă că aceștia trebuie să pună la dispoziția clientului informație de calitate, trebuie să fie prezentă online, să furnizeze potențialului client orice informație necesară întru luarea unei decizii corecte de asigurare.

Dacă în trecut, doar pentru a-și fundamenta decizia de cumpărare, un client trebuia să investească mult timp în căutarea diferitor oferte comparative ca și preț, dar ca și condiții de acoperire, acum totul se poate întâmpla foarte rapid și simplu, toată informația poate fi obținută în câteva momente accesând site-uri specializate ale brokerilor online ce concentrează ofertele tuturor asigurătorilor de pe piață, ba mai mult, la dispoziția clientului sunt puse deja platforme de tranzacționare directă, adică, acesta are posibilitatea online să achiziționeze o poliță.

Dezvoltarea de noi tehnologii în zona de IT a dus la diversificarea posibilităților de a face tranzacții și de a schimba procese și proceduri în a servi clienții, ceea ce în esență oferă perspective nelimitate. Însă, când o companie își elaborează o strategie de prezență digitală, sau când dorește să răspundă așteptărilor clienților care sunt din ce în ce mai ambițioase, trebuie să aibă în vedere și să coreleze toate acțiunile cu cadrul legislativ, atât din perspectiva tranzacționării, a protecției datelor cu caracter personal cât și din perspectiva calității serviciilor pe care le oferă.

Generația tânără vine cu anumite așteptări față de jucătorii pe piața asigurărilor, și așteptările sunt ca compania să fie prezentă ca și asigurător, acolo unde își dorește el și la momentul în care își dorește clientul, pentru că și disponibilitatea în timp era o problemă în trecut, practic trecând în zona de tranzacționare online, se elimină această barieră sau această limitare legată de timp, timpul fiind cea mai prețios lucru care curge ireversibil.

O dilemă ce apare în rezultatul digitalizării este că unele produse, fiind prea sofisticate, nu pot fi introduse în mediul online, fiind necesară în acest sens consultația unui specialist. În opinia autorului există loc pentru ambele canale, vorbim de canale tradiționale de vânzare

consultativă versus canale online de vânzare. Există și va exista în continuare o nișă foarte importantă de clienți care nu vor vrea sau nu vor putea face pasul spre a-și adapta modul de viață spre a interacționa cu companiile de asigurări prin intermediul tehnologiilor digitale, și vor prefera să aibă conexiune cu un consultant de specialitate, care oferă informații suplimentare.

Pe de altă parte, zona online se dezvoltă mai ales pe segmentul produselor obligatorii și a produselor simple, al căror nivel de acceptare și înțelegere în piață este răspândit, cum ar fi la momentul de față asigurările medicale „Travel” a căror condiții sunt ușor de explicat, sau chiar în perspectivă asigurări de bunuri, proprietăți și locuințe, produse ce pot fi astfel împachetate încât să completeze gama de produse oferite în mediul online.

Totuși există o zonă de produse complexe în care valoarea oferită de un consultant specializat cu experiență nu va putea fi înlocuită ușor de informații, conținut video sau scris disponibil pe un mediu de stocare. Deasemenea, după cum bine se știe, penetrarea asigurărilor în RM este încă la un nivel incipient, astfel există spațiu mare de creștere atât pentru tradițional, cât și pentru online, dar fiecare urmărindu-și propria strategie și poziționare, atât din perspectiva produselor, a ofertei cât și din perspectiva avantajelor pentru companii de a fi prezente în mediul online, de a-și oferi propriile atuuri și spre a înclina decizia clienților în favoare unei decizii corecte de asigurare, indiferent de canalul ales.

Concluzii

Pentru ca industria asigurărilor să rămână competitivă, este esențial ca ea să se afle în fruntea acestei noi revoluții industriale prin intermediul inovării și bazându-se pe sustenabilitate. Țările dezvoltate se bucură de avantaje evidente în acest sens. Ele dispun de cunoștințele necesare, de lucrători calificați, de o mare piață unică, de experiența combinării inovației și a serviciilor.

În acest context, Republica Moldova are nevoie de o strategie ambițioasă de modernizare a industriei de asigurări, care să asigure digitalizarea sectorului.

O astfel de strategie presupune o abordare holistică, bazată pe următoarele elemente:

- coordonare și o viziune europeană;
- stabilirea unor condiții-cadru adecvate (infrastructură, investiții, inovare);
- promovarea securității cibernetice ca specificitate europeană a dezvoltării noilor tehnologii-cheie;
- consolidarea rezilienței sociale prin intermediul tehnologiilor noi, prin intermediul competențelor, al educației consumatorului și al inovării.

Bibliografie

1. Barefoot C. *Revoluția comerțului electronic*. București: Amaltea, 2004. 255 p.
2. Dobrin Marinica. *Comerțul electronic și încrederea în industria asigurărilor*. În: *Analele Universității Spiru Haret*, nr.1, București, 2001, pag. 201-205.
3. Dla Piper. *Digital transformation in the insurance sector*. Disponibil online: <https://www.dlapiper.com/en/global/>
4. *E-Commerce and Development Report, 2001*, UNCTAD, United Nations. Disponibil online: https://unctad.org/en/Docs/ecdr2001overview_en.pdf.

UDC: 37.06

JEL Classification: I26

**ARAB MINORITY AND JEWS MAJORITY IN THE ISRAELI EDUCATION SYSTEM
MINORITATEA ARABĂ ȘI MAJORITATEA EVREILOR ÎN SISTEMUL DE EDUCAȚIE
ISRAELIAN**

*ALVAKILI Noha, Israel, PhD student,
Institute of International Relations of Moldova, Chisinau,*

*ALVAKILI Noha, doctorand,
Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Chișinău*

***Annotation:** Israel is composed of a Jewish majority but has also an Arab minority. The members of the national-ethnic minorities in Israel are the Arabs, the Druze, the Bedouins and the Circassians. In this article we examine the integration and segregation of the Israeli educational system, at the same time emphasizing the integration of Arabs into bilingual schools such as the Yad Beyad Network, and the motives of two different ethnic groups to create a common education.*

***Adnotare:** Israelul este format dintr-o majoritate evreiască, dar are și o minoritate arabă. Membrii minorităților naționale-etnice din Israel sunt arabii, druzii, beduinii și circasienii. Acest articol va examina integrarea și segregarea sistemului educațional israelian, subliniind, în același timp, integrarea arabilor în școli bilingve, precum rețeaua Yad Beyad, și motivele a două grupuri etnice diferite de a crea o educație comună.*

***Keywords:** minority, majority, integration, segregation, Israeli education system.*

***Cuvinte cheie:** minoritate, majoritate, integrare, segregare, sistemul de învățământ din Israel.*

Introduction

The importance of equal opportunity in the education system and the attempts to achieve it are almost universally agreed upon in Israel, and consent crosses of political and ethnic boundaries. In international tests, Israeli students are often at the top of the list of educational gaps between students of different classes and backgrounds, and over the years several committees have been established to discuss solutions on mentioned situation. The pursuit of equal opportunities in society in general, and in education in particular, is a cornerstone accepted by most of the public. But the connection between the idea and the possibility of its implementation is complicated and raises many issues. The deeper the issues are – less clear are the answers, and the agreement on the concrete meaning of “equal opportunity” is lower.

Israel is composed of a Jewish majority but has also an Arab minority. The members of the national-ethnic minorities in Israel are the Arabs, the Druze, the Bedouins and the Circassians. The minority is a group of people separated from the majority group. The minorities in Israel are not uniform, and it has different approaches to Israel, even within the same population group. It is agreed that the Israeli education system has responsibility for the minorities that include it. This process governs the Israeli’s institutions, including educational and social frameworks. Education in

Israel is motivated by the necessity, and on the other hand, to preserve the identity of the minority and to ensure their integration into Israeli society.

Materials and methods of research

In this article we examine the integration and segregation of the Israeli educational system, at the same time emphasizing the integration of Arabs into bilingual schools such as the Yad Beyad Network, and the motives of two different ethnic groups to create a common education.

Results and considerations

Integration and segregation between Jews and Arabs is reflected in the education system by integrating Arab students into Jewish schools. In the 4,000 Hebrew schools, about 10% of students/pupils are Arabs [5]. Most of them study in mixed cities.

The term "mixed cities" describes cities with a variety of ethnic, national or religious groups. In general, such differences creates sometimes conflicts between groups. In Israel, "mixed cities" refers namely to five big cities - Jaffa, Acre, Haifa, Ramle and Lod. In recent decades, Arab immigrants have begun to move to cities that have been Jewish since 1948, so the number of mixed cities has doubled. Today the category also includes Hatzor Haglilit, Safed, Carmiel, Nazareth Illit and Be'er Sheva. With the increase in the number of mixed cities, the discussion of them increases in public discourse. Ethnic and national tensions are rising, and their problems and difficulties are often on the agenda. One of the main issues is that of education, emphasizing the gaps in education. The focus on education stems from the fact that education is a set of values, knowledge and tools that are used by youngsters when they join the adult society. In this sense, education is supposed to contribute to a better society, at the same time enhancing the individual's chances of life [8]. Education is a type of resource that depends on the position of the educated person in relation to others, the so-called English positional good. When people aspire to reach positions that are valued and rewarded as much as possible, the chances of a graduate of the education system are determined not only by his/her education but also, and perhaps mainly, by the education of others. The larger is the number of people whose education is lower than their own, the greater is their value in the labour market, the value that determines their chances of life. This feature fuels the aspirations of students and their parents to achieve a higher education than others in order to be in a better position to succeed. This understanding and integration in Israeli society is one of the mechanisms that influence Arabs to integrate into the Israeli education system [5].

Integration or segregation

The term "segregation in education" describes the separation of social groups defined on an ethnic, racial, national, and cultural or class basis. Separation can occur between or within schools, between classes or subjects. The preoccupation with school segregation received considerable attention in sociological literature thanks to a well-known ruling of the United States Supreme Court. For eighty years, there was a "separate but equal" policy in many countries throughout the United States. This policy separated blacks and whites from the schools and hid behind the practice of offering the members of different races a separate but seemingly equal education. However, in 1954, the court ruled in an unprecedented ruling "a separate education is discriminatory, and argues that racial segregation is contrary to the American Constitution and calls for its immediate annulment [5].

Segregation in the context of education segregation is also common in theoretical and research studies in the field of education. Much has been said and discussed about segregation among students. Educational integration is a meeting and mixing of students from different social

strata or ethnic groups within the framework of joint studies - a heterogeneous school and a heterogeneous class. In 1968, a structural reform of the education system was introduced, with the main goals of which were to raise the level of teaching and academic achievement, to reduce the gap in the level of education between students and to meet students from all levels. The implementation of the reform was slow and gradual and continued from the early 1970s until the 1990s, when structural changes were already defined in other areas, and researchers focusing on pedagogical aspects would be divided in arguments for and against segregation. The main reason for merging students in heterogeneous frameworks (for the sake of inclusion) is to create a didactic match, and the teacher will better adapt the learning material, the pace of progress, Integration) focuses on the fact that the learning process is a collective activity in which students, teachers and study materials interact, and in this process the students use an educational resource which quality is influenced by the level of the learners' composition [4]. The freedom of choice or the lack of freedom of choice of parents to direct their children in schools, is in fact one of the mechanisms that influence the level of integration / segregation of students from different backgrounds in schools. For the influence of freedom of choice on the level of segregation, there are arguments and different approaches. The arguments of those who oppose freedom of choice and integration are centred on the fact that freedom has led to the establishment of private schools designed for strong students, and that people have a "natural" and voluntary tendency for social segregation. The arguments advocating the freedom of choice as an integrator focus on the fact that in the residential population there is segregation as well, and only a break from the boundaries of residence can enable poor populations.

In addition to the studies examining the degree of success of integration in promoting achievements and social relations between groups, there are quite a few studies dealing with the difficulties of integration and opposition to the integration of minorities into the majority groups in schools. The racial aspect is a major consideration in the choice of parents to send their children to a particular school. In order to cope with the forced integration by law, schools have developed methods of segregation by means of in-school paving. Officially, tracks and clusters are designed to accommodate students with different levels of achievement; but the differences they overlap largely coincide with the ethnic, racial and class divisions. Formal engagement processes in some schools accelerated the flight of white students from the same institutions; especially the school abandonment of middle-class students who could move to private schools or to less racially mixed districts. With regard to this phenomenon, "White Flight" argued that the policy aimed at mixing and integration eventually led to the opposite effect [9].

To integrate into studies with the stronger populations, according to Resh & Dar [6], the research knowledge cannot decide in favour of or against freedom of choice. However, it can certainly be said that granting absolute freedom of parental choice will result in social segregation between schools and will polarize academic achievements. This situation is a result of the excessive demand for some schools. As a result, they have trained the good students and left the less-wanted schools (which are usually located in weaker/poor areas) with the weaker or poor students. This will create a vicious circle that harms the less-wanted schools [7].

Integration between Jews and Arabs in the Israeli education system

In Israel, the separation between Jews and Arabs takes place in many aspects of life, as in the education system. Registration for elementary schools is based to a large extent on a residential area.

Since 90% of the Arab citizens of Israel live in Arab localities [7] and an even higher percentage of the Jews live in Jewish neighbourhoods and settlements, this policy creates a

significant separation between the nationalities and the fact that the studies are conducted in different languages (Al-Haj [1]). In contrast to the integration plan between Mizrahim and Ashkenazim described above, the policy of formal integration between the two national groups has never been implemented: the institutionalized separation takes place in the Ministry of Education, between Hebrew and Arab supervision, and the retention of segregation on a national basis.

An analysis of students' data in Israeli schools between 2003 and 2013 shows that of the 4,500 state-run schools in Israel, about 84% are completely different from a national perspective; In 14% of the Hebrew State schools there is a small Arab minority (up to 5%), 111 Hebrew schools have an Arab minority that exceeds 5%, about half of which are institutions of special education. Where there was a Jewish-Arab mix in which the minority group numbered is more than 5%, all of these schools, except for three, are Hebrew and most of them are located in mixed cities.

In 1997, an educational network called Yad Beyad - Center for Jewish-Arab Education in Israel was established. The network was founded to initiate and encourage equal Jewish-Arab cooperation in education, mainly through the development of bilingual, bi-national and multi-cultural educational institutions. Since 1997 Yad Beyad has been involved in the establishment of five schools and kindergartens in accordance with these principles - in Jerusalem, in Wadi Ara, in the Galilee (Bekerman, 2000), and in 2013 in Haifa and Jaffa. The Center adheres to an ideology that emphasizes equality and symmetry between the national groups in school. Thus, the teams in the schools, with their principals and teachers, are nationally balanced and the schools try to maintain a numerical balance between the students of the two national groups [3].

What are the reasons for sending Arab students to Jewish schools?

Bekerman [2] conducted a study on the Yad Beyad network. He found a gap between Jewish and Arab parents in the motivation to choose to send their children to school. In contrast to the former, who sought to express an egalitarian ideology, the latter did so to a large extent in order to provide their children with a higher quality education than Arab public education, and in the hope of improving their achievements. Bekerman [2] also found a gap between ideology and practice among Jewish parents. Many of them stated that they support equal representation and full recognition of the other, but many have chosen to take their children out of school for various reasons, including opposition to criticism by many school's teachers about Jewish national values. Parents of Arab children saw this act as overt racism (Bekerman & Horenczyk [3]).

In contrast to the veteran Jews, the Arabs in the school learn from it on the basis of a certain initiative on the part of the parents. The easiest choice for them was to send the children to one of the Arab schools in the area. Most of the middle-class Arabs in the mixed cities sent the children to one of the selective church schools or to the selective public Agial. Most of the poor Arab population sends their children to Arab state schools. The choice of Arab and Jewish schools reflects real or imagined awareness of qualitative differences between Arab and Jewish schools, a conscious preference for Hebrew education over Arab education and parental initiative. In other words, compared to the veteran Jews, for whom the combined school is a default option, for the Arabs studying it, it is an expression of active choice [5].

Levy and Shavit [5] claim that the Arab parents are quite passive about the school's conduct. The struggles are conducted mainly by the Jewish members of the parents' committee. The Arabs do not play in the home court; they feel alienated and accept the judgment even when it conflicts with their interests. Their concern is to promote Hebrew education at the school because they came for it, but they also understand that this requires the halting of the wave of Arab integration into it. Thus they are in a tough position in which the realization of their cause requires the restraint of their friends and relatives and obliges them to play down their Arabness.

Conclusions

Integration and segregation between Jews and Arabs is reflected in the education system by integrating Arab students into Jewish schools. In 4,000 Hebrew schools, about 10% of students are Arab [5]. Most of them are in mixed cities. The integration of ethnic groups is directed from above and is intended to promote social integration between them. One way is to create schools for different ethnic groups, such as Jews and Arabs in Israel. These bilingual schools combine Arabs and Jews in the education system. The motivation between Jewish parents and Arab parents to send their children to school is different. And not always based solely on ideological motivations. Parents who can afford are committed first and foremost to the quality of their children's education. They will act out of ideological motives as long as this does not involve sacrificing their children's educational and economic future.

Bibliography

1. Al-Haj M. *Education among Arabs in Israel: Control and Social Change*. Jerusalem: The Magnes Press 1996.
2. Bekerman Z. Dialogic directions: Conflicts in Israeli/Palestinian education for peace. *Intercultural Education*, 2000, 11, p.41–51.
3. Bekerman Z., Horenczyk G. *Bilingual education in Israel: Final report submitted to the Ford Foundation*. Jerusalem: School of Education, The Hebrew University of Jerusalem, 2007.
4. Gavison R. Does equality require integration? The case of the state education system in Jaffa. Jerusalem: The Van Leer Jerusalem Institute, 1999.
5. Levy and Shavit. Chronicle of Disappointment: Integration between Arabs and Jews in Elementary School, *Israeli Sociology*, 2015, 16 (2), p.7-27.
6. Resh N., Dar Y. The rise and fall of school integration in Israel: Research and policy analysis. *British Educational Research Journal*, 2012, 38(6), p.929–951.
7. Smooha S. *Not Breaking the Tools - The Arab-Jewish Relations Index in Israel 2012*. Jerusalem: The Israel Democracy Institute, 2013.
8. Svirsky M., Mor-Sommerfeld A., Azaiza F., Lazarowitz R. Bilingual education and practical interculturalism in Israel: The case of the Galilee. *The Discourse of Sociological Practice*, 2007, 8(1), p.55–81.
9. Yun J. T., Reardon S. F. Trends in public school segregation in the South, 1987–2000. Paper presented at *The Resegregation of Southern Schools? Conference*, Chapel Hill, NC, 2002.

UDC: 334

JEL Classification: G37

BUSINESS MODEL OF MANAGEMENT AT ENTERPRISES OF MUNICIPAL INFRASTRUCTURE

БИЗНЕС-МОДЕЛЬ УПРАВЛЕНИЯ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ КОММУНАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ

КОВАЛЬСКИЙ Андрей, аспирант кафедры учета и налогообложения в отраслях экономики, Одесский национальный экономический университет, Одесса, Украина

*KOVALSKYI Andrii, Accounting and taxation
department, Odessa National economic university,
Odessa, Ukraine*

Annotation: business models can play a positive and powerful role in corporate governance. This article is devoted to the understanding of the theoretical design of a business model at enterprises of municipal infrastructure.

Аннотация: бизнес-модели могут сыграть положительную и мощную роль в корпоративном управлении. Исследованию теоретической конструкции бизнес модели на предприятиях коммунальной инфраструктуры посвящена данная статья.

Keywords: business model, value creation, key consumers, profit, strategy

Ключевые слова: бизнес модель, создание стоимости, ключевые потребители, прибыль, стратегия

Введение

Последние два десятилетия понятие «Бизнес модель» прочно вошла во все словари по менеджменту. В середине 90-х фирмы предпочитали использовать это понятие для привлечения инвестиций. В настоящее время компании из разных отраслей используют эту концепцию: инновационные, технологические, е-бизнеса и бизнеса информационных систем адаптируют существующие подходы под быстроизменяющуюся бизнес среду.

По нашему мнению, бизнес-модели могут сыграть положительную и мощную роль в корпоративном управлении. Прежде чем исследовать эту роль более подробно, сначала необходимо понять, что именно представляет собой бизнес-модель.

Результаты и обсуждения

Анализ зарубежной экономической литературы показал, что многие авторы предложили собственные определения термина «бизнес-модель». В нашем обзоре соответствующей литературы мы привели 9 определений в авторитетных зарубежных публикациях в течение (1998–2011) годов.

Таблица 1. Дефиниции «бизнес-модель» в зарубежной экономической литературе

Автор	Определение
Fisken and Rutherford (2002) [1, с. 3]	«... Бизнес-модель описывает, как компания генерирует доходы во взаимосвязи со всей структурой цепи создания стоимости и ее взаимодействие с отраслевой системой ценностей».
Rappa, M. 2001. [19, с.12]	«Метод ведения бизнеса, с помощью которого фирма может поддерживать себя» и отмечает, что бизнес-модель четко показывает, как фирма генерирует доходы и где она находится в цепочке создания стоимости
Chesbrough and Rosenbloom (2002) [4, с.56]	Бизнес-модель технологической компании - это конструкция, которая обеспечивает процесс создания стоимости между технической и экономической областями, выбирая и фильтруя технологии и формируя их в конкретные конфигурации, предлагаемые на рынке.
Mutaz M. Al-Debei, Ramzi El-Haddadeh, David Avison (2008) [13, с.10]	Бизнес-модель представляет собой абстрактное представление организации, будь то концептуальной, текстовой и / или графической, всех основных взаимосвязанных архитектурных, совместных и финансовых механизмов, разработанных и разрабатываемых организацией в настоящее время и в будущем, а также все основные продукты и / или услуги, которые организация предлагает или будет предлагать на основе этих механизмов, которые необходимы для достижения ее стратегических целей и задач.
Osterwalder, Pigneur, Tucci (2005) [14, с.12]	Бизнес-модель - это концептуальный инструмент, содержащий набор объектов, концепций и их взаимосвязей с целью выражения бизнес-логики конкретной фирмы. Поэтому мы должны рассмотреть, какие концепции и взаимосвязи позволяют упростить описание и представление того, какая ценность предоставляется клиентам, как это делается и с какими финансовыми последствиями.
Osterwalder, A. 2004. [15, с.6]	Бизнес-модель может рассматриваться как концептуальная и архитектурная реализация бизнес-стратегии и как основа для реализации бизнес-процессов.
George, G. and Bock, A. (2011) [7, с.107]	Бизнес-модель обычно описывает и отражает (1) организационный дизайн бизнеса (2) основанное на ресурсах представление (RBV) фирмы (3) описание и осмысление деятельности организации (4) природу инноваций (5) природу возможностей и (6) транзакционные структуры.
Scott M. Shafer, H. Jeff Smith, Jane C. Linder, 2005 [21, с.68]	Определяет бизнес-модель как представление базовой логики фирмы и стратегических решений для создания и удержания стоимости в цепочке создания стоимости.
Malone, T. W., Weill, P., Lai, R. K., D'Urso V. T., Herman, G., Apel, T. G. and Woerner, S. L. (2006) [11, с.35]	Типология «Архетипы бизнес-моделей МПТ» основана на двух фундаментальных измерениях бизнеса любой компании. Первое измерение: типы прав на активы, которые продаются компанией. Данное измерение позволяет выделить четыре базовые бизнес-модели: Создатель (Creator), Дистрибьютор (Distributor), Владелец (Landlord), и Брокер (Broker). Второе измерение: какие активы вовлечены в бизнес. Данное измерение позволяет выделить четыре основных типа активов: физические, финансовые, нематериальные и человеческие. На основе основных типов активов в пределах каждой из четырех основных бизнес-моделей выделяются еще по четыре подкатегории бизнес-моделей. В общей сложности в рамках данной типологии выделено 16 типов специализированных бизнес-моделей.

Однако ни одно из этих определений не является полным, и это связано с тем, что с точки зрения множества различных перспектив (например, е - бизнеса, стратегии, технологии и информационных систем), каждый автор концентрирует свое внимание на определенном факторе.

Очевидно, что число потенциальных бизнес моделей было бы безгранично, и некоторые исследователи начали концентрироваться на модельных таксономиях [12, с.34]. Даже несмотря на это, прогресс в этой области сдерживается отсутствием консенсуса по ключевым компонентам модели. Наиболее часто упоминаются следующие компоненты бизнес моделей: ценность фирмы (11), экономическая модель (10), интерфейс / отношения с клиентами (8), партнерская сеть / роли (7), внутренняя инфраструктура / связанные действия (6) и целевые рынки (5). Некоторые элементы перекликаются, такие как отношения с клиентами и партнерская сеть фирмы или фирмы - основные источники дохода, продукты и предложение стоимости. [12, с.34].

Теоретическим основам разработки бизнес моделей уделяется недостаточно внимания. Исключением является работа Amit and Zott (2001) [1, с.43], которые подходят к конструкции бизнес-моделей как к объединяющей единице анализа, фиксирующих создание стоимости из нескольких источников. Они выступают за кросс-теоретическую перспективу, заключая, что ни одна теория не может полностью объяснить потенциал создания стоимости предприятия.

Конструкция бизнес-модели основывается на центральных идеях бизнес-стратегии и связанных с ней теоретических традициях. Более непосредственно, это основывается на концепции цепочки создания стоимости (Porter, 1985) [17, с. 8], и расширенных понятиях систем стоимости и стратегического позиционирования (Porter, 1996) [18, с.54]. Поскольку бизнес-модель включает в себя конкурентное преимущество, она также опирается на теорию, основанную на ресурсах (Barney et al., 2001) [3, с. 4]. С точки зрения соответствия фирмы более широкой сети создания стоимости модель относится к теории стратегических сетей (Jarillo, 1995) [10, с. 17] и стратегиям сотрудничества (Dyer and Singh, 1998) [5, с.28]. Кроме того, модель включает в себя выбор (например, вертикальная интеграция, конкурентная стратегия) в отношении границ фирмы (Barney, 1999) [2, с. 16] и связана с экономикой транзакционных издержек (Williamson, 1981) [19, с.72].

Большинство точек зрения на модели включают предложения фирмы и действия, предпринятые для их выполнения. Здесь руководство должно рассмотреть ценностное предложение фирмы, выбрать виды деятельности, которые оно будет выполнять внутри фирмы, и определить, как фирма вписывается в сеть создания стоимости. Основываясь на теории экономического развития Шумпетера (1936) [20, с.41], стоимость создается из уникальных комбинаций ресурсов, которые производят инновации, а экономика транзакционных издержек определяет эффективность транзакций и граничные решения в качестве источника стоимости. Позиционирование внутри более крупной сети стоимости может быть критическим фактором в создании стоимости. В рамках своего позиционирования фирма должна установить соответствующие отношения с поставщиками, партнерами и клиентами.

Модели неявно или явно затрагивают внутренние компетенции, которые лежат в основе конкурентного преимущества фирмы. Это согласуется с теорией, основанной на ресурсах, где фирма рассматривается как совокупность ресурсов и возможностей (Barney et al., 2001) [2, с. 18]. Конкурентное преимущество может возникнуть в результате превосходного выполнения определенных действий во внутренней цепочке создания

стоимости фирмы, превосходной координации между этими действиями или превосходного управления взаимодействием между фирмой и другими в сети создания ценности. Кроме того, в тех случаях, когда модель имеет запатентованные инновационные элементы, актуальна теория ресурсного преимущества (Hunt, 2000) [9, с.21].

Экономика предприятия занимает видное место в исследованиях бизнес-моделей. Эффективная модель включает в себя уникальные комбинации, которые приводят к созданию превосходных ценностей, что, в свою очередь, обеспечивает превосходную прибыль для фирмы, что согласуется с теорией Шумпетера (Schumpeter, 1936) [20, с.41]. В то же время стремления предпринимателей к росту прибыли значительно различаются. Стратегические цели отражают отношение фирмы к развитию бизнеса в целом. Бизнес-модели будут отличаться для предприятий с более умеренными и более амбициозными устремлениями. Различные теоретические традиции имеют значение для предпринимательских намерений относительно характера и масштабов предприятия. Теория самоэффективности является тому примером, с ее акцентом на роль когнитивных способностей и навыков предпринимателя в определении результатов. В качестве альтернативы теория эффективности предполагает, что предприниматели высказывают догадки о будущем, определяют, что можно сделать, и цели со временем возникают (Wiltbank and Sarasvathy, 2002) [23, с.312].

С теоретической точки зрения можно также рассматривать бизнес-модель как к взаимосвязанные компоненты системы, составляющей архитектурную основу фирмы. В теории систем бизнес рассматривается как открытая система с различными уровнями комбинаторной сложности между подсистемами, ограниченная средой и открытым обменом информацией (Petrovic et al., 2001) [16, с. 19].

В целом, если обобщить все подходы к определению бизнес-моделей, следует отметить, что трактовки термина «бизнес-модель» можно разбить на две большие группы: ценностно – ориентированные и процессно-ориентированные. Отдельная группа определений связана с развитием e - бизнеса и интернет торговли, а также компаний в области информационного бизнеса. Однако исследования в этой области выходят за рамки нашей статьи.

Поскольку на сегодняшний день не существует общепринятого определения бизнес-модели для предприятий коммунальной сферы, мы предлагаем новое определение, руководствуясь следующими двумя принципами.

Во-первых, наше определение базируется на богатых наработках ученых в этой области. Во-вторых, сфера коммунальной собственности, по нашему мнению, направлена на создание стоимости как на уровне предприятия, так и в целом для региона и страны. То есть фокус внимания при определении бизнес-модели у ценностно - ориентированных компаний направлен на внешнего пользователя – инвесторов, кредиторов, потребителей и других стейкхолдеров.

В качестве отправной точки мы начали с анализа термина «Бизнес модель». В частности, бизнес в основном занимается созданием стоимости и получением прибыли от этой стоимости, а модель является просто представлением реальности. Комбинируя эти концепции с результатами, полученными в результате анализа литературы, *мы определяем бизнес-модель предприятий коммунальной инфраструктуры как комплексную систему стратегических действий и взаимоотношений по созданию ценности для потребителя при оптимальном распределении ресурсов с целью удержания стоимости в целостной цепочке ее создания.*

Это определение включает в себя четыре ключевых термина. Первый ключевой термин, **комплексная система стратегических действий**, предполагает, что правильно разработанная бизнес-модель помогает четко сформулировать ключевые предположения о причинно-следственных связях и внутренней согласованности стратегического выбора. Второй ключевой термин: **оптимальное распределение ресурсов** – очень важен для муниципальной собственности. Термин «создание и **удержание** стоимости» отражает две фундаментальные функции, которые должны выполнять все организации, чтобы оставаться жизнеспособными в течение длительного периода времени. Успешные фирмы создают ценность, оказывая услуги или производя товары таким образом, чтобы они отличались их от конкурентов. Фирмы могут развивать основные компетенции, возможности и преимущества, которые отличают их от существующих у конкурентов. Они могут использовать эти основные компетенции и возможности, например, для выполнения производственных действий уникальным способом или могут объединять свои действия в бизнес-процессы таким образом, чтобы превосходить своих конкурентов. У них даже может быть уникальный подход к обеспечению капитала, который необходим для финансирования создания основных компетенций, возможностей и позиционных преимуществ. В конце концов, коммерческие компании должны зарабатывать деньги, чтобы выжить; таким образом, их жизнеспособность связана как с ценностью, которую они создают, так и с тем, как они удерживают стоимость и, как следствие, получают прибыль. Однако создание ценности или ее удержание не происходит в вакууме. Как утверждает Хамел (Hamel, 2000) [8, с. 141], и то, и другое происходит внутри цепи создания ценности, в которую могут входить поставщики, партнеры, каналы распространения и коалиции, расширяющие собственные ресурсы компании. Фирма может быть в состоянии создать уникальные отношения с любой из этих сторон или даже со своими конечными клиентами. Роль, которую фирма выбирает в своей сети создания ценности, является важным элементом ее бизнес-модели.

Выводы

В целом, если обобщить все подходы к определению бизнес-моделей, следует отметить, что трактовки термина «бизнес-модель» можно разбить на две большие группы: ценностно – ориентированные и процессно – ориентированные. Отдельная группа определений связана с развитием e - бизнеса и интернет торговли, а также компаний в области информационного бизнеса. Однако исследования в этой области выходят за рамки нашей статьи.

Бизнес в основном занимается созданием стоимости и получением прибыли от этой стоимости, а модель является просто представлением реальности. Комбинируя эти концепции с результатами, полученными в результате анализа литературы, мы определяем бизнес-модель предприятий коммунальной инфраструктуры как комплексную систему стратегических действий и взаимоотношений по созданию ценности для потребителя при оптимальном распределении ресурсов с целью удержания стоимости в целостной цепочке ее создания.

Библиография

1. Amit R., Zott C. Value creation in e-business. Strategic Manage J 2001; 22(2):493 – 520.
2. Barney JB. How firm capabilities affect boundary decisions. Sloan Manage Rev 1999; 40(1):19 – 32.

3. Barney J, Wright M, Ketchen D. The resource-based view of the firm: ten years after. *J Manage* 2001;27(6):625-641
4. Chesbrough and Rosenbloom (2002). Explaining the attacker's advantage: technological paradigms, organizational dynamics, and the value network Boston7 Harvard Business School Press.
5. Dyer J, Singh H. The relational view: cooperative strategy and sources of interorganizational competitive advantage. *Acad Manage Rev* 1998; 23(4):660 – 79.
6. Fisker and Rutherford (2002) Business models and investment trends in the biotechnology industry in Europe Washington (DC): Academy of Management, 2001. p.1–7.
7. George G. and Bock, A. (2011) The business model in practice and its implications for entrepreneurship research, *Entrepreneurship Theory and Practice*, Vol. 35, No. 1, pp. 83-111.
8. Hamel, G. (2000). *Leading the revolution*. New York7 Plume.
9. Hunt S.D. *A general theory of competition*. Thousand Oaks (CA): Sage Publications, 2000.
10. Jarillo JC. *Strategic networks*. Oxford: Butterworth-Heinemann, 1995.
11. Malone, T. W., Weill, P., Lai, R. K., D'Urso V. T., Herman, G., Apel, T. G. and Woerner, S. L. (2006). Do some business models perform better than other? MIT Sloan Research Paper No. 4615-06, May 18, 2006.
12. Morrisa M., Schindehuttb M., Allenc J. The entrepreneur's business model: toward a unified perspective *Journal of Business Research*, 2005, 58.
13. Mutaz M. Al-Debei, Ramzi El-Haddadeh, David Avison (2008). *Defining the Business Model in the New World of Digital Business*
14. Osterwalder, Pigneur, Tucci. (2005) Clarifying business models: origins, present, and future of the concept.
15. Osterwalder A. 2004. The business model ontology - A proposition in a design science approach. Dissertation 173, University of Lausanne, Switzerland.
16. Petrovic O., Kittl C., Teksten R.D. *Developing business models for e-business*. Vienna: International Electronic Commerce
17. Porter M.E. *Competitive advantage*. New York: Free Press, 1985.
18. Porter M.E. What is strategy. *Harvard Bus Rev* 1996;74(6):.61–78.
19. Rappa M. (2001). *Business models on the web: Managing the digital enterprise*. Retrieved December 2018 from digitalenterprise.org/models/models.html.
20. Schumpeter J. *Theory of economic development*. Cambridge (MA): Harvard University, 1936.
21. Scott M. Shafer, H. Jeff Smith, Jane C. Linder, 2005. The power of business models.
22. Williamson OE. The economics of organization: the transaction cost approach. *Am J Sociol* 1981;87(4):548 – 77.
23. Wiltbank R, Sarasvathy S. Patterns of business model change as measures of causation and effectuation. In: Reynolds P, editor. *Research in frontiers of entrepreneurship research*. Babson Park (MA): Babson College Press, 2002. p.328.

UDC: 330.1

JEL Classification: I25

**THE EXPANSION OF THE KNOWLEDGE ECONOMY ON THE LOCAL SOCIETY
EXPANSIUNEA ECONOMIEI CUNOAȘTERII PRIVIND SOCIETATEA LOCALĂ**

*MASHAL Lama, PhD student,
Institute of International Relations of Moldova, Chisinau,
Kaye College, Beer – Sheva, Israel*

*MASHAL Lama, doctorand,
Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Chișinău,
Kaye College, Beer – Sheva, Israel*

Annotation: *The premises for the formation and development of the knowledge economy on the society are currently in advanced stages in developed countries. The use of knowledge, in time, contributed to the social and economic development of the human community, in supporting the economic progress. The contemporary society becomes more and more based on knowledge and information, a global civilized reality. Actually, information is a strategic and fundamental resource, - an innovative capital expansion in the industrial society. This article will try to describe the economic development of local zone by contribution of the knowledge economy.*

Adnotare: *Premisele pentru formarea și dezvoltarea economiei cunoașterii în societate se află în prezent în stadii avansate în țările dezvoltate. Utilizarea cunoștințelor în timp a contribuit la dezvoltarea socială și economică a comunității umane, la susținerea progresului economic. Societatea contemporană devine tot mai mult bazată pe cunoaștere și informație, o realitate globală a civilizației. De fapt, informația este o resursă strategică și fundamentală - o expansiune inovativă a capitalului în societatea industrială. Acest articol va încerca să descrie dezvoltarea economică a zonei locale prin contribuția economiei cunoașterii.*

Keywords: *knowledge economy, knowledge society, globalization, GDP.*

Cuvinte cheie: *economia cunoașterii, societatea cunoașterii, globalizarea, PIB.*

Introduction

The premises for the formation and development of the knowledge economy on society are currently in advanced stages in developed countries. The use of knowledge, in time, contributed to the social and economic development of the human community, in supporting the economic progress. The contemporary society becomes more and more based on knowledge and information, a global civilized reality. Actually, information is a strategic and fundamental resource, - an innovative capital expansion in the industrial society. In economically advanced communities, the intensive use of knowledge is seen as a major driver of progress [7]. The knowledge economy is about determination of a new development stage of contemporary economy. The European Councils of Lisbon (2000) and Barcelona (2002) have set as a target the transformation of Europe [EU] into the most competitive and dynamic knowledge-based economy in the world, able to produce sustainable growth and a higher social cohesion.

Materials and methods of research

The research methods used in the writing of this article are the following: theoretical analysis of scientific literature, comparative analysis method. The results of the study presented in this article may be useful for shaping ideas about policy of knowledge economy.

Results and considerations

The first immersions in the knowledge of society are signalled by the progressive dynamics of the *New economy*, through which the digital economies facilitate the access, processing, storage and transfer of information. The huge information volume offers opportunities to exploit them by creating new products and services, the appearance of new activities and jobs [3]. Modern of knowledge economy, with the influence of the globalization, in its pure form is a classic public good. It is a keystone for innovation, and in its more applied forms is a basic component of our economy. Although recent technical advances have stimulated its generation and greatly accelerated its spread, other forces may limit its public-domain characteristics.

The concept of public economy/goods is not new. Although it is being applied in an increasing number of areas of social importance, this does not yet seem to be true of the natural sciences. Science is seldom mentioned in the public goods literature, or public goods in scientific literature. Yet the combination is a logical and useful one. A few economists and health specialists have recognized this, but the same cannot be said of the scientific community more generally [2].

Also, the related concept of public domain for the local society, is also not new. Although it is even broader conceptually [7], it has found a more specific meaning, particularly among lawyers, in the context of intellectual property rights (IPRs). Lawyers, however, seem to assume the availability of public goods and scientific knowledge and their focus may be limited to national and local legal systems.

The features of the new knowledge-based economy are expressed in a conceptual manner, from global to individual [11]:

- from a political perspective, the knowledge society is a democratic one;
- from an administrative point of view, development possibilities for business and public administration are quantified;
- from the social reporting requirements, the new knowledge-based economy offers to the population easy access to education through the development of the information and communication infrastructure;
- from a legal point of view, amends the type of work, creating conditions for the performance of the activities specific for the informational age;
- from an economic point of view, determines the growth of the business potential, of the labour productivity and efficiency;
- from a cultural perspective, knowledge ensures the establishment of human values;
- at individual level, it is widely allowed to capitalize intelligence with minimum investments.

Knowledge and Economic Growth. The role of knowledge, and particularly of scientific knowledge, in economic growth has received relatively little concerted study Kenneth Boulding [5] was one of the first to draw attention to the connection. In 1965, he stated at a meeting of the American Economic Association that the recognition that development, even economic development, is essentially a knowledge process has slowly been penetrating the minds of economists. Only Machlup [15] appears to have taken up the subject in a comprehensive manner, but even he did not get very far into the development side.

Why he does that? Part of the problem is that it is difficult to reduce knowledge to numerical form so that it can be used in economic models. As Boulding [5] also said: “*One longs, indeed, for a unit of knowledge, which might perhaps be called a ‘wit,’ analogous to the ‘bit’ used in information theory; but up to now at any rate no such practical unit has emerged*”. Another problem was that there was an uneasy relationship between growth economics that was macroeconomic in orientation and development economics that was more microeconomic and multidisciplinary in its approach [19].

Romer [18], a macroeconomist, did go on to do some seminal work (first reported in 1986, with further contributions in 1990, 1993, and 1994). It was based on the assumption that long-run growth is driven primarily by the accumulation of knowledge. Knowledge was considered the basic form of capital. New knowledge is the product of research and will grow without bound. In the industrial sector its production may have an increasing marginal product, in part because the creation of new knowledge by one firm can have a positive effect on the production possibilities of other firms because knowledge cannot be perfectly patented or kept secret. Hence, knowledge, even if generated for private gain, has an important public good characteristic. Romer suggested that an intervention that shifts the allocation of current goods away from consumption and toward research is likely to improve welfare.

In the last ten years there where slow changes where the old lifestyle and the technical industrial production manner can be found on occasions. The *industrial society* concept first appears in the ‘60s with the authors Daniel Bell, Herman Kahn, Collin Clark and Jean Fourastié, which in the context notified the arrival of the “post-industrialism” [3]. One cannot say that after the industrial era there will no longer be industry; this will be in the form of nano industry, an industry based on cybernetics, robotics, automation. The new type of industry can be found in the specialized literature under different names, such as post-industrial society, information society, technological civilization, post-capitalist society, knowledge and information economy, etc. All the terms under which the new industry is found prove that it has not yet achieved a clear, unrivalled outline [4]. As the consolidation processes shall be formed and completed, the specific terminology shall be finalized. In relation to this, we considered useful to analyse the evolution of the economic and technological systems from the past until now. So, in the *industrial revolution*, the main formalized aspect was the *mechanization*, passing from artisanal, hand activity to the mechanized factory activity. In this manner, mechanization was focused on urban settlements, being a foundation of the big industry. At the same time, the division of labour evolved through the connection between workers, in cooperation with machines and equipment, laying the grounds to obtain economic efficiency and rationalization. The main distinctive element of the industrial revolution was rationalization. In time it was represented by Taylor’s conception of production organization. Taylor’s conception provides increasing the efficiency in two manners:

- a) stopping conflicts between owners and workers;
- b) performing the permanent control of production processes.

Rationalization also generated performance regulations and standards which can measure the efforts of workers and the distribution of peoples on jobs, in order to obtain maximum yields. The next following figure will try to map the sharing of civilian research in GDP structure of OECD countries (By %).

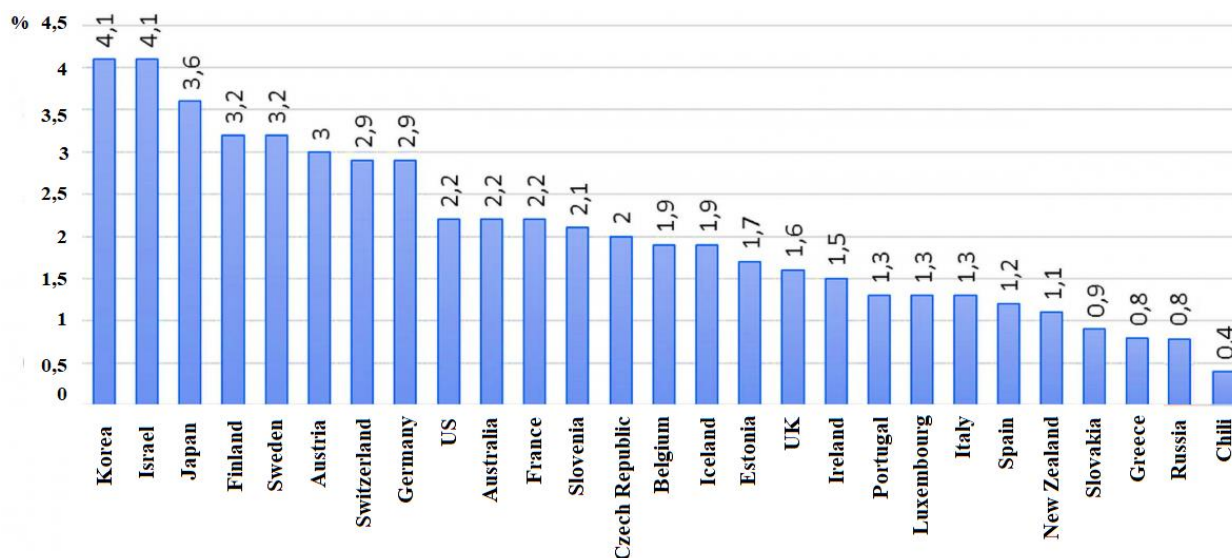

Figure 1. Share of civilian research and development spending in the GDP structure of OECD member countries [17]

Taylor's principles [Taylor] refer to the permanent teaching of workers, to motivating them through remuneration systems according to the work provided, performing the control of the activity performed. These principles create a work model determined by the adaptation of people to the machines. In time it was proven that the technical and economic rationality must be connected to the reality and not imposed in an authoritarian manner [21].

The next technical and scientific revolution introduced the *automation* of production. Global solutions, new technologies, conceptions and development programming of the economic value were assimilated. The non-productive notion almost did not exist in the socio-economic area. The design, conception in the technological and social field represented the main economic actions characterized by efficiency. The IT technologies and the computer became basic elements of the second industrial revolution; new technologies appeared, such as: microbiology, communication, energetics. The management revolution took place by organizing labour by modules. A new type of worker appears, respectively "the knowledge proletarian", as called by Peter Drucker [9].

Receiving knowledge as development source is what the *new economy* is based on. It is noticed that the universalization of the science and technique values knows no alternative to the human society evolution scale. Called nuanced and varied, the *new economic and social reality* has specific **features such as:** the technologies based on microelectronics and informatics; the biologic technologies; genetic engineering; the green revolution; the nuclear technique; space navigation [10].

The new economy, specific to the knowledge society, transforms information into economic and social value, creating new industries, altering the existing ones and deeply affecting citizens' lives.

Economic growth is an important macroeconomic category, which is an indication not only of absolute increase in social production, but also the ability of the economic system to meet the growing needs and improve life quality. Current stage of global economic development is characterized by gradual increase in the level of intellectualization and the transition to an economy based on knowledge [1]. This position of many countries has contributed to the priority development of their information production, much higher level of economic and social

development compared to other countries. And this trend must be considered in determining the strategic outlook of the domestic economy in the direction of the transition to a knowledge-based economy.

Economic growth is a central social and economic problem faced by all countries. According to the economic growth dynamics, we can analyse the development of national economies, the standards of living, solving of limited resources problem. This is the main indicator of development and prosperity of any country and one of the main macroeconomic objectives. System alignment and balance of sustainable development principles (economic, environmental and social principles) is the task of enormous complexity and one of the

main challenges all over the world. In recent years, the role of knowledge in economic development is growing ahead of the significance of production and natural resources.

Economic growth increasingly depends on the ability to acquire new knowledge and apply it in all areas of life. Relocation of scientific knowledge at the center of the key factors for sustainable economic growth caused concentration-date research on the problem of becoming a knowledge economy. Knowledge economy is a complex and multifaceted phenomenon that has attracted and continues to attract the attention of many researchers. Thousands of publications that explored different aspects of knowledge economy, hundreds of conferences around the world on this issue have demonstrated the relevance of this issue. Various observers describe today's global economy as one in transition to a "knowledge economy", or an "*information society*".

Economic growth is the increase in the market value of the goods and services produced by an economy over time, the increase in national income or gross national product. Economic growth depends on many factors, including the development of knowledge and science. It is therefore important to know how different factors affect the GDP per capita and therefore choose a specific set of independent variables that can provide a better analysis of this influence.

Conclusions

However, the rules and practices that determined success in the industrial economy of the twentieth century need rewriting in an interconnected world where resources, such as know-how are more critical than other economic resources. These briefing highlights recent thinking and developments and offers guidance on developing appropriate organizational strategies to succeed into the new millennium.

Bibliography

1. Altman D. Small-Picture Approach to a Big Problem: Poverty. New York: New York Times, August 20, 2002.
2. Anderson J., Dalrymple, D. The World Bank, The Grant Program, and the CGIAR; A Retrospective Review. Washington DC: The World Bank, Operations Evaluation Department. OED Working Paper Series No. 1. 2009, p.15–16.
3. Bacon F. The New Organon. Ed. by L. Jardine, editor; and M. Silverthorne, editor. Cambridge University Press, Cambridge, ix, xiv, 66. 2012, p.56–59.
4. Barzun J. From Dawn to Decadence: 1500 to the Present, 500 Years of Western Cultural Life, New York: Harper - Collins, 2000, p.129–133.
5. Boulding K. Available at: <http://csf.colorado.edu/boulding/dev-as-evol.html>
6. David P. Knowledge, Property, and the System Dynamics on Technological Change. World Bank, Washington, D.C: Proceedings of the World Bank Annual Conference of Development Economics. 2012, p.215-255.

7. Drache D. *The Market or the Public Domain? Global Governance and the Asymmetry of Power*. London: Routledge Press. 2011, 78 p.
8. Drayton R. *Nature's Government: Science, Imperial Britain, and the 'Improvement' of the World*. New Haven: Yale University Press. 2012, p.58-66.
9. Drucker P. *Management challenges for the 21st century*. Oxford: Butterworth-Heinemann, 1999, p.167–169.
10. Drucker P. *The daily Drucker: 366 days of insight and motivation for getting the right things done*. London: HarperCollins, 2004, 88 p.
11. Hayek F. A. *Economics and Knowledge*. New York: Economical 4 Press. 1994, p.33-54.
12. Henry J. *Knowledge is Power; Francis Bacon and the Method of Science*. Cambridge: Icon Books, 6, 8,16 (quote). 2002, 15; p.48-51.
13. Kahn B. Z. *Intellectual Property and Economic Development: Lessons from American and European History*. London: Commission on Intellectual Property Rights. 2012, 21-24 (patents), 37-38 (copyright), 48. Available at: www.ipcommission.org.
14. Machlup F. *Knowledge: Its Creation, Distribution, and Economic Significance*. Princeton: vol. II, *The Economics of Information and Human Capital*. Princeton University Press. 1996, p.98–111.
15. Mokyr J. *The Gift of Athena: Historical Origins of the Knowledge Economy*. Princeton: University Press, Princeton. 2013, 89 p.
16. OECD – data. Available at: <https://data.oecd.org/economy.htm>
17. Romer P. *Endogenous Technological Change*. In *Journal of Political Economy* 98, 71-102. 1999, p.45-46.
18. Ruttan V. W. *Technology, Growth, and Development: An Induced Innovation Perspective*. New York: Oxford University Press 82-85, p.436-437.
19. Taylor Principles. Available At: <https://www.managementstudyhq.com/taylor-principles-of-scientific-management.html>
20. World Bank – data. Available at: <https://data.worldbank.org/country>

1.2. SOCIAL SCIENCES

1.2. ȘTIINȚE SOCIALE

UDC: 37.062

ARE ROMANIAN ADOLESCENTS STILL MOTIVATED TO ENGAGE IN SCHOOL? SOME EVIDENCE AND PRACTICAL CONSIDERATIONS

MAI SUNT MOTIVAȚI ADOLESCENȚII ROMÂNI SĂ SE IMPLICE ÎN ACTIVITĂȚILE ȘCOLARE? DOVEZI ȘI CONSIDERAȚII PRACTICE

*ROBU Viorel, PhD, lecturer,
“Vasile Alecsandri” University of Bacau, Romania
CARANFIL Narcisa Gianina, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*ROBU Viorel, doctor în psihologie, lector universitar,
Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău, România
CARANFIL Narcisa Gianina, doctorandă,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: Changes taking place in puberty and adolescence and transitions from elementary school to middle school and from secondary education to higher education make adolescents vulnerable to difficulties they may encounter in academic activities and in their social and emotional functioning. These difficulties may have a long-lasting impact on adolescents' development, which can sometimes extend over the life span. Besides the findings of studies that focused on the fluctuations of school motivation, according to which this variable tends to decline after the transition from elementary education to secondary education, factors that explain the adolescents' disengagement with school deserve to be paid special attention. This work analyzes the findings of studies tackling the school motivation in Romanian adolescents. Factors that explain the decline of school motivation are also analyzed.

Adnotare: Schimbările care au loc la vârsta pubertății și în adolescență, precum și perioadele de tranziție de la școala primară la gimnaziu, apoi de la liceu la facultate îi fac pe adolescenți vulnerabili în fața dificultăților care pot apărea în activitățile școlare și în funcționarea socială și emoțională. Aceste dificultăți pot avea un impact de durată asupra dezvoltării adolescenților, care, uneori, se poate extinde pe toată durata vieții. Dincolo de constatările studiilor care și-au focalizat atenția asupra fluctuațiilor motivației școlare, potrivit cărora această variabilă tinde să evidențieze un declin după tranziția de la ciclul primar la ciclul gimnazial al traseului educațional, trebuie să acordăm o atenție specială factorilor care explică dezangajarea adolescenților în domeniul școlar. Această lucrare analizează constatările studiilor care s-au preocupat de motivația școlară în rândul adolescenților români și factorii care pot explica declinul acesteia.

Keywords: school motivation, survey-based findings, explanatory factors, adolescents.

Cuvinte cheie: motivație școlară, constatări bazate pe anchete, factori explicativi, adolescenți.

Introducere

Motivația este considerată unul dintre domeniile cheie, a cărui înțelegere și descriere facilitează explicarea complexității funcționării individului uman în diferite contexte ale dezvoltării. Într-un sens foarte general, motivația include totalitatea forțelor intrapsihice care conduc la comportamente orientate către anumite scopuri [22]. Motivația reprezintă un factor fundamental care condiționează succesul în domeniul școlar. Primele cercetări care s-au preocupat de învățarea și succesul în domeniul școlar au separat factorii cognitivi și cei motivaționali, urmându-se direcții de investigație distincte. Începându-se cu anii 1980, cercetătorii au conștientizat faptul că factorii cognitivi și motivaționali interacționează și influențează împreună procesele învățării și ale achiziționării cunoștințelor, precum și obținerea performanțelor în contextele instructiv-educative oferite de școală [13, 17]. Cu alte cuvinte, s-a argumentat că elevii trebuie să aibă atitudine și deprinderi și abilități cognitive, cât și dorința de a învăța, pentru a obține succesul în activitatea școlară. Integrarea factorilor cognitivi și motivaționali ce contribuie la succesul în domeniul școlar a fost facilitată de comutarea interesului teoreticienilor motivației de la modelele tradiționale ale motivației pentru învățare și succesului în activitatea școlară către modelele socio-cognitive ale motivației [18]. Elevii cărora le este caracteristic un optimum motivațional tind să manifeste atitudini și să utilizeze strategii de învățare adaptative, precum menținerea interesului intrinsec pentru învățare și studiu, stabilirea unor scopuri de învățare clare și auto-monitorizarea în procesul învățării [1].

Modelele socio-cognitive ale motivației în domeniul școlar au pornit de la trei asumții importante pentru înțelegerea dinamicii și a mecanismelor motivaționale implicate în procesul învățării elevilor [18]:

a) motivația reprezintă un fenomen dinamic și multidimensional, care nu poate fi conceptualizat într-o manieră strict cantitativă, potrivit căreia elevii se diferențiază unii de alții prin nivelul motivației pentru învățare și succes, întâlnindu-se la un pol elevi total nemotivați, iar la celălalt elevi foarte motivați pentru învățatură; conform modelelor socio-cognitive, elevii pot fi motivați să învețe în multiple feluri, importantă pentru psihologi și educatori fiind înțelegerea mecanismelor și a factorilor ce condiționează motivația pentru realizare în domeniul școlar;

b) în general, motivația nu este o trăsătură stabilă a unei persoane, ci reprezintă un domeniu care se contextualizează în funcție de activitățile specifice ce jalonează traseul dezvoltării individului uman; cu alte cuvinte, motivația elevilor pentru activitatea școlară poate varia foarte mult, în funcție de situațiile sau contextele de învățare și cele socio-emoționale ce apar în activitatea instructiv-educativă realizată în clasă sau în mediul din școală; această asumție specifică faptul că motivația elevilor se poate schimba în timp și este sensibilă în raport cu diferențele ce apar între contextele în care are loc învățarea;

c) motivația elevilor este influențată nu doar de caracteristicile demografice, de personalitate, culturale sau de caracteristicile ce delimitează mediul de învățare din clasa de elevi, ci și de eforturile elevilor orientate către reglarea propriei lor motive de învățare, cogniții și comportamente; aceste eforturi mediază relațiile dintre caracteristicile individuale și cele contextuale, respectiv indicatorii succesului în domeniul școlar; cu alte cuvinte, credințele pe care elevii le au despre propria lor motivație și învățare mediază angajamentul în activitatea școlară și succesul subsecvent.

În câmpul educației, macroteoria autodeterminării poate fi aplicată în vederea stimulării interesului elevilor pentru învățatură, orientării acestora către valorizarea școlarității, precum și pentru creșterea încrederii pe care elevii trebuie să o aibă în propriile lor capacități [5, 6]. Numeroase studii au relaționat motivația intrinsecă cu rezultate pozitive în domeniul educației,

utilizând eșantioane variate: de la elevi în clasele primare până la studenți. Perspectiva motivației școlare intrinseci presupune faptul că indivizii umani manifestă tendința naturală de a căuta experiențe care să-i ajute să-și îmbogățească competențele, să le stârnească curiozitatea și să le mențină/crească autonomia [5]. Specifică motivației intrinseci în context școlar este curiozitatea sau dorința elevilor de a cunoaște cât mai multe lucruri din diverse domenii de studiu [4]. Elevii motivați extrinsec merg la școală și depun eforturi de învățare fie pentru a-și satisface părinții sau pentru a primi din partea acestora diverse recompense materiale sau morale, fie din dorința de a petrece timpul cu alți convârșnici și de a întreprinde activități sociale specifice vârstei, fie pentru a evita repercusiunile negative ale comportamentelor care nu sunt în concordanță cu expectanțele părinților și ale profesorilor. Elevii motivați intrinsec merg la școală și se implică sistematic în activitățile de învățare și studiu, deoarece cred că ceea ce învață la școală și, în general, în viață are valoare pentru propria lor dezvoltare. Atunci când această convingere se asociază cu un nivel ridicat al curiozității și se permanentizează, le oferă elevilor motivați intrinsec trăiri intense, stimă de sine și satisfacția față de domeniul școlar [4, 14]. O altă caracteristică a elevilor motivați intrinsec este nivelul ridicat al aspirației pentru competență și realizare în domeniul școlar și, în general, într-un anumit domeniu de activitate profesională.

Material și metodă

Motivația reprezintă unul dintre factorii cheie ai succesului elevilor în domeniul școlar [6, 13]. Din păcate, constatările studiilor efectuate în țările europene (inclusiv în România), precum și rapoartele elaborate în contextul studiilor internaționale PISA (Programme for International Student Assessment), TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) și PIRLS (Progress in International Ready Literacy Study) evidențiază declinul motivației pentru învățare și studiu individual, respectiv al achizițiilor școlare de bază în rândul adolescenților. Prezenta lucrare analizează constatările studiilor care s-au preocupat de motivația în domeniul activităților școlare în rândul adolescenților români și factorii care pot explica declinul acesteia. Investigația s-a bazat pe metoda analizei documentare. Au fost valorificate constatările unor analize ale sistemului de învățământ preuniversitar din România, care au fost realizate de către specialiști din cadrul Institutului de Științe ale Educației.

Rezultate și discuții

Dovezi pentru declinul motivației în domeniul școlar în rândul adolescenților români

Schimbările importante care au loc la vârsta pubertății, sporirea abilităților cognitive, centrarea atenției adolescenților pe propria lor identitate, la care se adaugă perioadele de tranziție de la școala elementară la gimnaziu, apoi la liceu și facultate sau în câmpul muncii îi fac pe adolescenți vulnerabili mai ales la dificultățile care pot apărea în domeniul activității școlare și în planul funcționării socio-emoționale [23]. Aceste dificultăți pot avea un impact de durată care, uneori, se poate extinde pe tot restul vieții. Atunci când mediile educaționale facilitează îndeplinirea nevoilor specifice pe care adolescenții le au, școala poate deveni un loc în care aceștia sunt motivați să învețe, iar motivația pentru învățatură și studiu corelează pozitiv și consistent cu starea de bine a adolescenților [21]. Totuși, o concluzie consistentă a cercetărilor care au vizat fluctuațiile motivației pentru activitatea școlară este că această variabilă tinde să intre într-un declin după tranziția de la ciclul primar la ciclul secundar al traseului educațional [7, 10, 16]. Declinul cel mai consistent în ceea ce privește motivația școlară apare în perioada adolescenței timpurii, până la vârsta de 15-16 ani [9, 10].

Rezultatele studiilor efectuate în țările europene (inclusiv în România), precum și rapoartele elaborate în contextul studiilor internaționale comparative PISA, TIMSS și PIRLS evidențiază declinul motivației pentru învățatură și studiu, precum și scăderea nivelului achizițiilor școlare în rândul adolescenților. Asupra cauzelor acestei stări de fapt vom reveni, după ce vom analiza, pe scurt, situația din România. Astfel, conform unui raport publicat de Institutul de Științe ale Educației, care s-a preocupat de analiza situației sistemului de învățământ preuniversitar din România pentru perioada 2009-2014 [12], în anul 2013, doar 75.9 % din totalul adolescenților de clasa a VIII-a, care s-au prezentat la examenul național de Capacitate, au promovat această testare importantă pentru continuarea traseului educațional (cu o diferență destul de consistentă între promovabilitatea în rândul fetelor – 81.8 % și cea în rândul băieților – 69.8 %). La nivel național, media generală obținută de întreaga populație de elevi de clasa a VIII-a, care au promovat examenul național de Capacitate, a fost egală cu 7.69 (7.84 pentru fete, respectiv 7.50 pentru băieți). În anul 2014, rezultatele obținute la același examen național au fost mai slabe: rata totală a promovabilității = 71.1 % (76.9 % pentru fete, respectiv 65 % pentru băieți), media generală pentru întreaga populație de elevi care au promovat examenul a fost egală cu 7.37 – în scădere față de anul 2013 (7.70 pentru fete, respectiv 7.20 pentru băieți). În perioada 2009-2013, rata absolvirii învățământului liceal, prin promovarea examenului național de Bacalaureat, a înregistrat o scădere aproape constantă. Factorii care au contribuit la această situație au inclus măsurile de control a fraudei care au fost implementate în sistem, respectiv percepția potrivit căreia Bacalaureatul este un examen dificil. Pentru anii școlari 2009-2010, 2010-2011, 2011-2012, respectiv 2012-2013, ratele absolvirii învățământului liceal (indiferent de filieră) cu examen de Bacalaureat au fost 63.4 %, 42.4 %, 39.2 %, respectiv 44.6 % [cf. 12]. Pentru toți cei patru ani școlari, promovabilitatea la examenul de Bacalaureat a fost mai ridicată în rândul fetelor, comparativ cu cel al băieților. De asemenea, promovabilitatea în rândul elevilor din liceele teoretice și vocaționale a fost mai ridicată, comparativ cu cea înregistrată în rândul elevilor din liceele tehnologice.

Pe de altă parte, rezultatele studiilor internaționale comparative PISA, TIMSS și PIRLS indică scăderea performanțelor elevilor din România la matematică, științe exacte și citire. Aceste rezultate reflectă declinul semnificativ al interesului și motivației pentru școală și învățatură. Astfel, conform unui raport al Ministerului Educației Naționale publicat în data de 6 decembrie 2016 (www.edu.ro), România a înregistrat un scor mediu de 435 de puncte pentru domeniul științelor exacte, care a fost de interes principal pentru evaluarea PISA 2015. Pentru acest domeniu, România a ocupat poziția 48 din 70 de țări/economii, pentru care s-a dispus de baze de date validate. Pentru domeniul științelor exacte, scorul mediu al țărilor membre OCDE a fost egal cu 493 de puncte, pe primele șase locuri situându-se Singapore (556 puncte), Japonia (538 puncte), Estonia (534 puncte), Taipei – China (532 puncte), Finlanda (531 puncte) și Canada (528 puncte). Rezultatele elevilor din România au făcut țara noastră comparabilă cu țări, precum Albania, Cipru, Republica Moldova sau Turcia. De precizat este faptul că, pe scala performanțelor utilizată în cadrul studiului PISA 2015, pentru domeniul științelor exacte, au fost definite șapte niveluri de performanță, al doilea nivel fiind considerat baza care trebuie să fie atinsă de către un adolescent de 15 ani până la finalizarea învățământului obligatoriu, pentru a putea funcționa eficient în societatea bazată pe cunoaștere. La evaluarea PISA 2015, 35 % dintre elevii români s-au situat la nivelul doi, iar alți 38.6 % s-au situat sub al doilea nivel. Pentru matematică, domeniul secundar în evaluarea PISA 2015, România a înregistrat scorul mediu de 444 de puncte (cu mult sub media țărilor membre OCDE), având performanțe similare unor țări, precum Argentina, Bulgaria, Cipru sau Grecia. Pentru domeniul referitor la citire, România a înregistrat scorul mediu egal cu 434 puncte, având performanțe similare cu țări, precum Bulgaria, Trinidad-Tobago sau Uruguay. În România, programul de

evaluare și studiul PISA 2015 s-a desfășurat prin intermediul Centrului Național de Examinare și Evaluare. Au fost validate testele susținute de 4876 de elevi cu vârsta de 15 ani din 182 de școli eșantionate de consorțiul OCDE. Conform unui raport al Comisiei Europene, în anul 2008, România avea cel mai mare număr de elevi (53.5 %) care prezentau dificultăți de citire, aspect ce poate fi relaționat cu așa-numitul fenomen al analfabetismului funcțional [20].

În cadrul unui program de cercetare doctorală, E. Calotă [3] a urmărit inventarierea factorilor care contribuie la (și mențin) motivația pentru învățare și comportamentele orientate către studiu în rândul a 550 de elevi de clasele IV-VIII din România. Profilul motivațional al elevilor cu vârste cuprinse între 10 și 15 ani, pe care autoarea i-a investigat, era mai degrabă extrinsec, deoarece factorii care îi motivau pe elevi să învețe erau (așa cum s-au evidențiat aceștia din răspunsurile elevilor): satisfacerea dorințelor părinților și succesul în viață (pentru ambii factori, peste 65 % dintre elevii chestionați au făcut indicații), dorința de a obține note mari și de a intra la un liceu bun, respectiv dorința de a-i impresiona pe profesori (ambele peste 50 %) sau imaginea în ochii colegilor (36 %). Participarea activă la ore a fost indicată de doar 39 % dintre elevii chestionați, în timp utilitatea cunoștințelor achiziționate în școală de doar 36 %. În contextul aceluiași studiu, interesul cognitiv pentru învățare în rândul elevilor s-a asociat pozitiv cu dorințele de a avea succes în viață și de a mulțumi părinții, precum și cu nevoia de prestigiu în clasă.

Factori care au contribuit la scăderea motivației adolescenților pentru activitățile școlare

Cercetătorii în domeniul științelor educației au încercat să delimiteze și să explice factorii care stau la baza scăderii motivației pentru activitatea școlară în rândul adolescenților [2, 8, 15, 20]. Cercetările asupra valorilor culturale au sugerat că, începând cu anii 1970, mai ales în țările industrializate din Vest, profilul valorilor s-a schimbat considerabil, predominând orientările axiologice post-materialiste, cum ar fi activitățile de timp liber sau exprimarea de sine [11]. Schimbarea orientărilor valorice a fost relaționată cu o multitudine de transformări macrosociale care au avut loc atât în Europa, cât și în SUA și în alte state ale lumii. Deoarece orientările valorice reflectă și experiențele de socializare pe care tinerii le au, motivația pentru domeniul școlar nu are cum să nu fie afectată. Mai mult, Hofer și Peetsma [11] sunt de părere că o serie de variabile relevante pentru adaptarea adolescenților la sarcinile școlarității (de exemplu: evaluările pe care elevii le fac cu privire la învățare și școală, imaginea de sine, anxietatea pe care o resimt în legătură cu școala, perspectiva pe care o au cu privire la propriul lor viitor sau investițiile pe care le fac în domeniul școlar) sunt conectate cu valorile culturale și credințele care domină societatea.

În aceeași direcție a influenței pe care contextul cultural o are asupra atitudinii adolescenților față de școală și învățatură, se înscrie și părerea exprimată de M. Boekaerts [2], potrivit căruia contextul social și cultural în care adolescenții sunt socializați le influențează scopurile de viață și comportamentele implicate în autoreglare. Un exemplu elocvent pentru impactul pe care îl au diferențele culturale este reprezentat de timpul pe care adolescenții îl investesc în studiul pentru diferite discipline școlare. Astfel, în timp ce adolescenții din societățile situate în Asia de Est (China, Coreea de Sud, Japonia), care sunt foarte competitive, tind să-și petreacă timpul rezolvând sarcinile pentru școală, în Europa, elevii de liceu preferă să-și umple timpul liber cu activități recreative. Aceasta, deoarece adolescenții din societățile vestice se străduiesc să-și satisfacă o multitudine de scopuri personale în domeniul activităților sociale și al celor recreative, ca urmare a schimbărilor profilului valoric individual și transformărilor ce au marcat sistemele de valori societale. În acest context, valorile referitoare la realizarea de sine, inclusiv prin pregătirea temeinică pentru școală, reprezintă doar un set care intră în competiție cu alte valori, precum cele referitoare la viața socială.

Peetsma T. [15] a argumentat faptul că perspectiva temporală pe care adolescenții o au cu privire la propriul viitor în domeniul școlar a devenit mult mai puțin importantă decât reprezentarea pe care adolescenții o au cu privire la alte domenii ale existenței, precum dezvoltarea personală, relațiile sociale sau petrecerea timpului liber. În această optică, este rezonabil să presupunem că alternativele pe care un adolescent le poate alege, pentru a-și dezvolta personalitatea și a-și diversifica interesele, pot conduce la declinul motivației pentru domeniul școlar. Alți autori au pus scăderea motivației școlare pe seama nepotrivirii dintre mediul și oportunitățile pe care școala le oferă, respectiv particularitățile și nevoile de dezvoltare specifice adolescenților [8]. S-a pornit de la premisa că relațiile sociale, dezvoltarea personală și activitățile desfășurate în afara școlii devin mai importante la vârsta adolescenței, mediul educativ promovat de școala neputând să răspundă total acestor nevoi de dezvoltare.

Pentru contextul românesc, o analiză detaliată a factorilor care au contribuit la scăderea motivației școlare în rândul adolescenților a fost realizată de S. Popenici și C. Fartușnic [20]. Autorii și-au bazat analiza pe radiografierea stării de fapt din sistemul de învățământ preuniversitar din România, încercând să răspundă la întrebarea: „Cât de motivați (mai) sunt elevii din România?”. În sistemul de învățământ autohton, elevii olimpici (care au un profil socio-demografic special și urmează programe de pregătire intensive) au mascat, pentru bune decenii, realitatea cu care se confruntă profesorii la clasă și sistemul de educație, în ansamblul său. Situația îngrijorătoare cu privire la nivelul slab al achizițiilor școlare de bază și, implicit, motivația în scădere în rândul adolescenților români reiese și din datele statistice sau rezultatele cantitative ale unor studii efectuate la nivel național, care au urmărit performanțele elevilor la evaluările și examenele naționale (Capacitatea – evaluare care are loc la sfârșitul clasei a VIII-a, respectiv Bacalaureatul – examen care trebuie susținut la sfârșitul clasei a XII-a) sau la evaluările internaționale PISA sau TIMSS. Popenici și Fartușnic [20] citează rezultatele unui studiu publicat în anul 2005 de către Institutul de Științe ale Educației. Eșantionul a inclus 2007 elevi de clasa a XII-a sau elevi din anii terminali ai școlilor de arte și meserii din 17 județe care au acoperit toate zonele geografice și economice ale României [19]. Dintre participanți, 91.4 % erau rezidenți în mediul urban. Pe primul loc în ceea ce privește opțiunile adolescenților investigați pentru un model de urmat în viață, s-au situat vedetele de televiziune (36.5 %), a căror notorietate se convertește în trăsături, valori și atribute pe care tinerii le-ar dori transpuse în propria lor viață. Pe următoarele trei locuri, s-au situat familia (16.6 %), sportivii (13.3 %) și oamenii de afaceri (11.2 %). Îngrijorător este faptul că profesorii au fost considerați un model de succes atractiv doar de către 7.5 % dintre elevii chestionați, în timp ce oamenii de cultură au fost aproape „invizibili” (1.2 %) în opțiunile tinerilor care au participat la studiu. Conform aceluiași studiu, motivele dominante pentru care adolescenții preferau modelele pe care le-au indicat au inclus: realizarea profesională (30.4 %), notorietatea (24.7 %), banii (20.3 %), inteligența (16.8 %), competențele sociale (15.9 %) și frumusețea fizică (10.4 %). Educația (2.6 %), credibilitatea (2.9 %) și bunătatea/altruismul (2.5 %) s-au situat la finalul clasamentului motivelor alegerii modelelor de succes [cf. 19]. În contextul studiului analizat, s-a constatat că primul loc în ierarhia modelelor de succes în viață s-a corelat cu opinia majorității tinerilor investigați cu privire la rolul redus pe care învățătura și reușita în activitatea școlară îl aveau pentru atingerea succesului personal.

Popenici și Fartușnic [20] argumentează rolul negativ pe care modelele sociale și presiunile culturale (transmise mai ales prin mass-media) îl au în raport cu motivația pentru școală în rândul elevilor din România. Prezentarea insistentă în mass-media a unor personaje agramate sau semianalfabete, care au dobândit notorietate, resurse financiare sau putere politică fără prea multă educație, contribuie la erodarea constantă a motivației pentru școală în rândul adolescenților români.

În spațiul public românesc, educația este prezentată ca fiind calea spre succesul personal și socio-profesional doar accidental. Un alt factor de care sistemul de învățământ preuniversitar din România trebuie să țină cont este reprezentat de atitudinea și lipsa de responsabilitate, la care se adaugă incompetența unora dintre cadrele didactice, dar și de lipsa de implicare a familiei în activitatea școlară a unora dintre adolescenți. De multe ori, părinții aplică metode educative neadecvate (de exemplu, exercită presiuni asupra tinerilor să depună eforturi la școală). Un alt factor de risc este reprezentat de stereotipurile și miturile asociate motivației pentru învățatură, pe care atât părinții, cât și unii dintre educatori le asimilează, mai mult sau mai puțin explicit, în eforturile educative pe care le depun. Printre aceste mituri, se numără [20]: „Bătaia este bună pentru a-i băga mințile în cap unui adolescent să învețe !”, „Nimic nu-l mai motivează pe copilul ăsta pentru școală !”, „Cu rezultatele acestea, copilul nu o să fie niciodată interesat de școală !”, „Trebuie să îi cumpăr ceva și va fi motivat să învețe !” sau „Să fii cel mai bun din clasă !”.

Concluzii

Din punct de vedere practic, nu doar în SUA, dar și în țările UE (inclusiv România), s-a constatat, în ultimele decenii, un declin global al motivației pentru învățatură și al atitudinii pozitive față de școală, mai ales în rândul adolescenților. Pentru adolescenții contemporani din România, școala nu mai reprezintă singura cale către dezvoltare și succes, percepție pe care o considerăm un factor de risc major pentru scăderea participării tinerilor generații la propria lor educație, precum și pentru integrarea optimă a acestora în dinamica socială, economică și culturală a societății românești.

Sistemele educaționale contemporane se confruntă cu noi provocări, inclusiv în domeniul motivării elevilor pentru succesul în plan educațional și al dorinței acestora de a urma un traseu educațional solid, care să-i echipeze cu un set de competențe necesar pentru o viață sănătoasă și productivă și pentru participarea la progresul societății post-industriale. Printre competențele cerute tinerilor generații, pentru a se putea integra în viața profesională și în cea socio-culturală, se numără: capacitatea de a sintetiza și evalua critic un flux continuu și variat de informații, abilitatea de gândire critică, mobilitatea și flexibilitatea în rezolvarea unei varietăți de probleme practice, capacitatea de a învăța sarcini noi într-un timp scurt, precum și abilitatea de a adopta decizii eficiente.

Determinarea caracteristicilor individuale ale elevilor, precum și a variabilelor familiale, de mediu educațional, socio-economice și culturale care condiționează performanțele sistemului educațional trebuie să reprezinte o prioritate pentru cercetătorii din domeniul științelor educației, precum și pentru principalii actori care participă la procesul educațional (manageri ai instituțiilor de învățământ, cadre didactice, specialiști în domeniul asistenței psiho-pedagogice). Tinerii generații care primesc o educație solidă reprezintă viitorii contribuitori la dezvoltarea socială, economică și culturală a unei națiuni. De aceea, analiza caracteristicilor de dezvoltare și a vulnerabilităților populației școlare reprezintă un obiectiv de referință pentru cercetătorii din domeniul științelor educației, decidenții din instituțiile statului și organizațiile non-guvernamentale care participă la elaborarea și implementarea politicilor publice din domeniul educației, precum și pentru educatori.

Bibliografie

1. Alderman M. K. Motivation for Achievement: Possibilities for Teaching and Learning. London: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 2003, 343 p.

2. Boekaerts M. Adolescents in Dutch culture: A self-regulation perspective. În: Pajares F., Urdan T. (Eds.), *Adolescents and Education: International Perspectives on Adolescence and Education (Vol. III)*. Greenwich, CT: Information Age Publishing, 2003, p. 101-124.
3. Calotă E. Învățarea motivată la elevii de 10-15 ani: explorări și strategii formative. Teză de doctorat. Universitatea din București, 2011, 245 p. www.unibuc.ro
4. Cosmovici A. Aspecte motivaționale ale învățării în școală. În: Cosmovici A., Iacob L. (Coord.). *Psihologie școlară*. Iași: Editura Polirom, 1999, p. 199-212.
5. Deci E. L., Ryan R. M. A motivational approach to self: Integration in personality. În: Dienstbier, R. (Ed.). *Nebraska Symposium on Motivation (Vol. 38 – Perspectives on Motivation)*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press, 1991, p. 237-288.
6. Deci E. L. și al. Motivation and education. The self-determination perspective. În: *Educational Psychologist*, 1991, vol. 26, nr. 3-4, p. 325-346.
7. Eccles J. S., Lord S., Midgley C. What are we doing to early adolescents? The impact of educational contexts on early adolescents. În: *American Journal of Education*, 1991, vol. 99, nr. 4, p. 521-542.
8. Eccles J. S., Midgley C. Stage/environment fit: Developmentally appropriate classrooms for young adolescents. În: Ames R., Ames C. (Eds.), *Research on Motivation in Education (Vol. 3)*. New York: Academic Press, 1989, p. 139-181.
9. Gillet N., Vallerand R. J., Lafrenière M. K. Intrinsic and extrinsic school motivation as function of age: The mediating role of autonomy support. În: *Social Psychology of Education*, 2012, vol. 15, nr. 1, p. 77-95.
10. Gottfried A. E., Fleming J. S., Gottfried A. W. Continuity of academic intrinsic motivation from childhood through late adolescence: A longitudinal study. În: *Journal of Educational Psychology*, 2001, vol. 93, nr. 1, p. 3-13.
11. Hofer M., Peetsma T. Societal values and school motivation. Students' goals in different life domains. În: *European Journal of Psychology of Education*, 2005, vol. 20, nr. 3, p. 203-208.
12. Institutul de Științe ale Educației. Analiza sistemului de învățământ preuniversitar din România din perspectiva unor indicatori statistici. Politici educaționale bazate pe date. București: Editura Universitară, 2015, 66 p. www.ise.ro
13. Linnenbrink E. A., Pintrich P. R. Motivation as an enabler for academic success. În: *School Psychology Review*, 2002, vol. 31, nr. 3, p. 313-327.
14. Oka E. R. Motivation. În: Lee S. W. (Ed.), *Encyclopedia of School Psychology*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc., 2005, p. 330-335.
15. Peetsma T. Decline in Pupils' Motivation During Secondary Education. Paper presented at the 7th Biennial Meeting of the European Association for Research on Learning and Instruction, Athens, Greece, 1997, August.
16. Peetsma T. și al. Relations between adolescents' self-evaluations, time perspectives, motivation for school and their achievement in different countries and at different ages. În: *European Journal of Psychology of Education*, 2005, vol. 20, nr. 3, p. 209-225.
17. Pintrich P. R., Marx R. W., Boyle R. A. Beyond cold conceptual change: The role of motivational beliefs and classroom contextual factors in the process of conceptual change. În: *Review of Educational Research*, 1993, vol. 63, nr. 2, p. 167-199.
18. Pintrich P. R., Schunk D. *Motivation and Education: Theory, Research, and Applications (2nd ed.)*. Upper Saddle, NJ: Prentice-Hall, Inc., 2002, 460 p.
19. Popenici Ș. (Coord.). *Motivația învățării și reușita socială*. București: Institutul de Științe ale Educației, 2005, 112 p. www.forum.portal.edu.ro

20. Popenici Ș., Fartușnic C. Motivația pentru învățare. De ce ar trebui să le pese copiilor de ea și ce putem face pentru asta. București: Didactica Publishing House, 2009, 127 p. www.researchgate.net
21. Roeser R. W., Eccles J. S., Sameroff A. J. School as a context of early adolescents' academic and social-emotional development: A summary of research findings. În: *The Elementary School Journal*, 2000, vol. 100, nr. 5, p. 443-471.
22. Strickland B. R. Motivation. În: Strickland B. R. (Executive Editor). *The Gale Encyclopedia of Psychology* (2nd ed.). Farmington Hills, MI: Gale Group, 2001, p. 440-441.
23. Wigfield A., Eccles J. S., Pintrich P. R. Development between the ages of 11 and 25. În: Berliner D. C., Calfee R. C. (Eds.), *Handbook of Educational Psychology*. New York: Macmillan, 1996, p. 148-185.

UDC: 316.6

THE IMPORTANCE OF THE LOCUS OF CONTROL IN THE SOCIAL ADAPTATION OF INTERNATIONAL STUDENTS

IMPORTANȚA LOCULUI CONTROLULUI SUBIECTIV ÎN ADAPTAREA SOCIALĂ A STUDENȚILOR INTERNAȚIONALI

*RUSNAC Svetlana, PhD in Psychology,
Free International University of Moldova, Chisinau
KHORY Johny, MA, psychologist, Israel*

*RUSNAC Svetlana, doctor în psihologie, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
KHORY Johny, master în psihologie, psiholog, Israel*

Annotation: *The article presents the results of the experimental research on the role of the locus of control in the adaptation of international students. Two questionnaires were used - the Rotter Locus Control Scale and the Questionnaire on Adaptation to Student Environment and Academic Requests (QASEAR). The external place of locus of control correlates negatively with adaptation to the academic environment and academic requests. Respondents who have accumulated scores denoting the internal place of locus of control are more adaptable and more open to communicating with young people from other cultural backgrounds.*

Adnotare: *În articol sunt prezentate rezultatele cercetării experimentale ale rolului locului controlului subiectiv în adaptarea studenților internaționali. Au fost utilizate două chestionare – Scala Rotter Locus de control și Chestionarul de adaptare la mediul studențesc și solicitările academice (AMSSA). Locul extern al controlului subiectiv corelează negativ cu adaptarea la mediul universitar și solicitările academice. Respondenții care au acumulat scoruri ce denotă locul intern al controlului subiectiv sunt mai adaptați și mai deschiși pentru comunicare cu tinerii din alte medii culturale.*

Keywords: *locus of control, social adaptation, adaptation to the university environment.*

Cuvinte cheie: *locul controlului, adaptare socială, adaptare la mediul universitar.*

Introduction

Young persons, who entered a foreign university, are simultaneously facing different challenges - adaptation to a new culture, as well as adaptation to a new social role – that of student, which offers new models of social and educational organization unknown for them, as well as requires different behavior. Actually, in the second hypostasis an international student has to face similar situations as every young person from the university environment: to adapt to academic requirements and to the university environment itself. But, unlike the native students, the international ones go through a double adaptation process. Thus, this process flows quite difficult, even if the person anticipated the difficulties and performed some actions which would facilitate their integration, or, at least, was aware of the adaptation problems in a new socio-cultural context. However, when it comes to those, who wrongfully think that the new social environment functions identically to the one from their motherland, the situation is even harder. A majority of international

students get lost in this “transition” process from one environment to another, trying to learn unusual social experiences, wasting time which could be allocated to studying. The impact of such experiences of assimilating unfamiliar things was studied in the case of cultural travels and was called “cultural shock”. International students are an example of a “cultural travel”, although their failures on the path of becoming a professional are much more expensive than those of tourists who fail to understand the specificity of visited country. Considering this, but more important – due to increased mobility of young people for learning, the problem of social adaptation of international students is researched more frequent nowadays.

It is estimated that more than one million of young persons are studying in universities abroad [25]. The quality of the psychological, socio-cultural and educational experiences of this large group of people is important, both for solving the problems of the international labor market and for promoting interculturality at a global level. This is why there have been a lot of studies that have explored the networks in social relations and friendship, the process of acquiring new social skills, methods to deal with stress caused by the difficulties of adaptation, perception and intergroup relations etc. In the study presented in this article we will identify the role of the locus of control of the person in the social and academic adaptation of the international students.

Theoretical-conceptual approaches

The concept of locus of control (the place of subjective control). The concept of locus of control, proposed by Rotter more than six decades ago [20], is presented as one of the most important in the range of explanations of interpersonal differences [12]. Locus of control is a notion that reflects a person's conviction that she/he has control over life events [5]. People who feel personally responsible for things that happen to them are called, according to Rotter's theory, internalists. Those who believe that life events are caused by forces that are not under their control are called externalists [5]. It is obvious that most people fall between these two extremes, forming a normal distribution of the place of subjective control, a mixed type.

The locus of control is considered to be a relatively durable dispositional feature, although it can be modified by experience [5]. The concept of locus of control refers to the extent to which people believe that what happens to them depends on their own behaviors and, therefore, can be controllable or, alternatively, events are produced by non-contingent factors such as chance, fate or the influence of some human powers [4]. Starting with Theory of Social Learning (1954), Rotter developed the concept of locus of control in the 1966 publication [19], which turned out to be the most cited article in the psychological and psychosocial scientific literature over the next 25 years, with 4700 citations until the late 1980s [18]. The internal and external localization of control has stimulated thousands of studies in psychology and educational sciences.

The journal of research shows that internalists and externalists differ, especially in terms of cognitive activity and how to master the environment. The positive relationship between the subjective place of beliefs and control with personal achievements is attractive to researchers, producing interest for various investigations. Positive perception of success and one's own abilities directs the person's efforts towards performance. The difference between internalists and externalists also manifests itself in the reaction to success or failure [16]. Persons with the internal control place take responsibility for the results of their own efforts, experiencing strong feelings about achievement or failure, while externalists face less intense emotions. Thus, the relative "attractiveness" of the successful experience for internalists is presented as a condition of performance orientation. A number of studies have associated the internal place of environmental control beliefs with behaviors that increase the likelihood of success [5]. Ducette and Wolk [3]

found that externalists tend to show less persistence in tasks. This should mean that internalists are more likely to perform better.

Although the relationship between internality and performance has been studied in many situations, probably the most important context is that of education [5], the number of researches in this field presenting itself as imposing.

The place of the subjective control and the academic achievements of the students. Still Findley and Cooper [5] analyzed the research of the relationship between the place of subjective control and academic achievement. They examined 98 studies comparing locus of control with the level of academic performance and found statistically significant positive correlation for 193 of the 275 hypotheses with such content. 70% of these hypotheses consist of demonstrating significantly higher academic results in the case of persons with the place of the subjective internal control, compared to the external ones. Students who attribute the success of the internal factors are likely to expect success in the future, those who attribute the failure of the internal factors can expect future failures, unless they are considered capable and participatory approach to the situation. On the contrary, attributing the success of external factors would make future successes unpredictable and uncontrolled. In the field of education, the place of internal control was considered a positive predictor, and the external one – a negative predictor of the academic achievements [8].

According to Ray [17], such conclusions are foreseeable even by the content of Rotter's theory. Individuals with internal control are expected to be rewarded for performing specific behaviors, striving to achieve academic performance and are proud of the results. This positive emotional experience makes achievement more appealing, which enhances performance-specific behaviors and strengthens reward expectations.

Taking into account that internalists are more responsible for their situation, they exert more control over their lives, partly by better knowing the environment [13]. That is, internalists obtain and use information that is more relevant to their goals. Rotter [18] had two explanations for this phenomenon. First, the place of subjective control offers high predictability in new situations. Secondly, the “externalist defenses” were identified - the individuals who adopt the external perspective as a defense mechanism to protect their self from failure. For these reasons, people with the place of internal control in case of failure share feelings of guilt and shame, which affect their ego. Therefore, they, being motivated to achieve high academic performance, choose an external perspective. This weakens the correlation between the place of the subjective control and the academic achievements, because the scores at the place of the control do not represent an accurate measure of the real beliefs regarding the possibility of control over the situation.

Park and Kim [15] conducted two studies to investigate the relationship between behavioral patterns, place of subjective control and academic achievement. The first study analyzed the behavioral patterns and the place of control of students with academic performance holding scholarships, compared to those with low performance. The results of the first study showed that the persons with high performances presented an internal control place, compared to the second group, with the external control place. The second study introduced an additional variable – cultural belonging, being carried out in three groups: Korean, Chinese and Korean-Chinese students. The study also showed a positive relationship between the internal place of control, academic achievements and overall performance.

Place of subjective control and adaptation to new social and university environments.

For most international students, the enthusiasm for studying in another country diminishes in the first months [14], as most face the pressure of adapting to new ways of thinking and behavior in the

host environment. According to adaptation studies, personality traits are presented as critical factors for psychological balance and adaptation to host culture [10, 9, 26].

A number of researches have highlighted the effects of the locus of control on intercultural adaptation (for example, Black, JS (1990) [2]). Researchers [2, 23, 9] determined that students with the internal place of control are more participative in intercultural communication and make the situation of psychological balance easier, than people with an external place. Ward and Kennedy (1992) developed a predictive model in which locating the control was found to have a significant effect on psychological stress. These authors concluded that the locus of control has a linear effect that does not necessarily interact with the elements of socio-cultural adaptation. In other words, the factors that mediate psychological well-being during cultural adaptation seem to be the same as those that lead to adaptation in other contexts.

The place of subjective control might be one of the explanations for the fact that some students adapt more easily to the host country culture and the university environment than others. Seipel (1988) [23] examined the behavior of Koreans in the United States and concluded that respondents with the internal locus of control maintained more positive psychological health. Wheelless, Erickson and Behrens (1986) [27] identified that international students with the place of external control were more attached to the values of the culture of origin. Yamaguchi and Wiseman (2003) [7] found a positive relationship between the external location of the control and the communication of the international students with the representatives of the host country. In a more recent study [24] it was found that international students with the internal locus of control accumulated higher scores for the communication competence with the hosts than the students with the external control place.

In a more recent research it was established that there are statistically significant differences between motivation and achievement in students, the place of control having a mediation effect. Moreover, moderate levels of control and self-efficacy appear to be more convenient for the adaptation process than are extremely high or low [1].

As the conclusions of the studies are contradictory, we asked ourselves: what is the relationship between the place of the subjective control of the international students and their competence in communicating with the representatives of the host country, in training in a new context, in solving the problems of everyday life under unusual conditions, and finally, adapting to the university environment and, in general, to the new cultural environment?

Materials and methods of research

The research presented in this article was carried out in order to identify the relationship between the place of the subjective control and the quality of the psychosocial adaptation of the international students.

For researching the relationship between the place of subjective control and the adaptation to the cultural and university environment of international students, we used the Questionnaire on adaptation to the student environment and academic requests (QASEAR) [22], the Rotter Questionnaire to identify the place of subjective control.

The QASEAR questionnaire presents a model of social-psychological adaptation (Figure 1). Macrosocial adaptation implies a state of comfort in the general social environment, which allows to satisfy the socio-communicative, eco-social and socio-economical needs. At the meso-social level, the needs of communication with relatives and friends, faculty colleagues and teachers are measured. The state of comfort / discomfort, determined by the changes at the microsocial level, implies the satisfaction of the needs of identification and professional training, of time management.

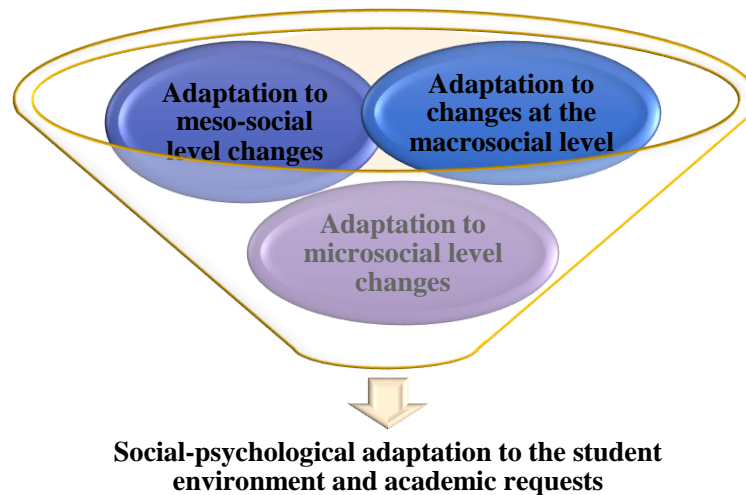

Figure 1. Theoretical model of socio-psychological adaptation [developed by the author]

The questionnaire includes 45 items – “I” statements, with formulation which requires the presentation of an individualized attitude, offering the respondent the opportunity to offer answers that characterize them. For example: “I can successfully distribute the financial means at my disposal”, “I successfully combine learning with other activities”, “I satisfy my religious needs”, “I am autonomous in determining the course of my professional training”, “I am happy with the understanding from relatives and those close to you”. The measurements involve the Likert Scale, the subjects being asked to specify the level of agreement/disagreement with the statements contained in the questionnaire by using five values that highlight the intensity-frequency of the manifestation described in the statement: 1 – not at all, 4 – sometimes, 3 – as and when, 4 – almost always, 5 – always. The 45 statements refer to affective states (14), reasonings (11) and behaviors (20).

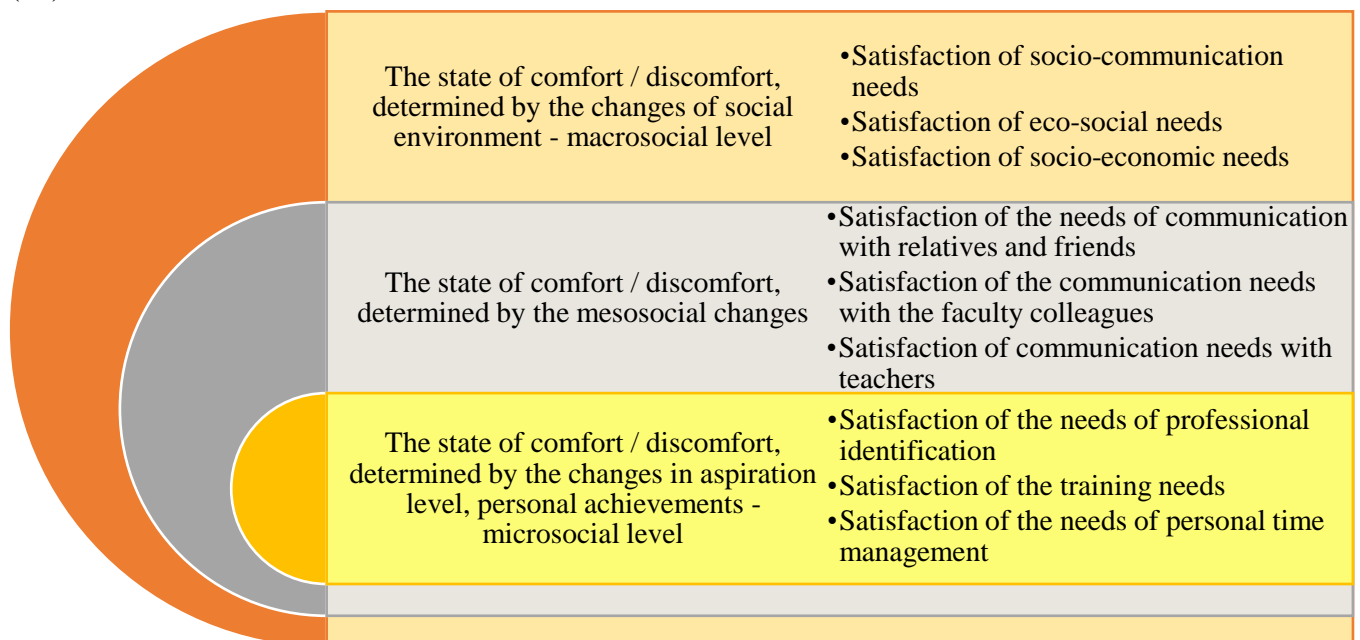

Figure 2. Scales of the ASEAR questionnaire [developed by the author]

Grouping the items in the questionnaire and table offers the possibility of simple calculations, but also the detailed analysis of the scores, written in 9 secondary dials, 3 – generalizers and a final one (Figure 2). The scores are grouped in low – up to 15, average – 15-20, high – 21-25.

The second method – the Locus of control Rotter Scale [21] presents 29 pairs of statements, with subjects choosing one of two that characterizes them more. By simple calculations, the place of the subjective control of the person is established.

For statistical processing we used such methods as the t-Student to compare the means for independent samples and the Spearman's to calculate the correlation coefficient of the ranks.

The sample consisted of 250 subjects, of which 121 are international students, 129 - native students, between the ages of 18 and 35, most of whom are 18-24 years old (96.8%). Of these, 72 (28.8%) are men, 178 (71.2%) - women. International students were selected as representing countries with a culture different from that of the Republic of Moldova: Israel, Congo, Turkey. The selection was made at three universities in Chisinau, the majority of the respondents being from the Free International University of Moldova. Four students from four years of study were selected: the preparatory year for international students (students from the Republic of Moldova - from the General Skills Training Program) - 40 (16%), year I - 79 (31.6%), year II - 89 (35.6%), III - 42 (16.8%).

In the research we checked several hypotheses:

- regarding the adaptation to the cultural environment and the academic requests during the university studies and the difficulties of adaptability faced by the international students;
- the existence of the relationship between the place of the subjective control and the adaptation to the cultural environment and the academic requests.

Results and considerations

The averages calculated for the place of the subjective control indicate a balance between internality and externality for both groups of respondents. However, in the case of the native students there is a tendency towards a more obvious internality, statistically different from the scores for the location of the place of the subjective control of the international students ($p < 0.01$).

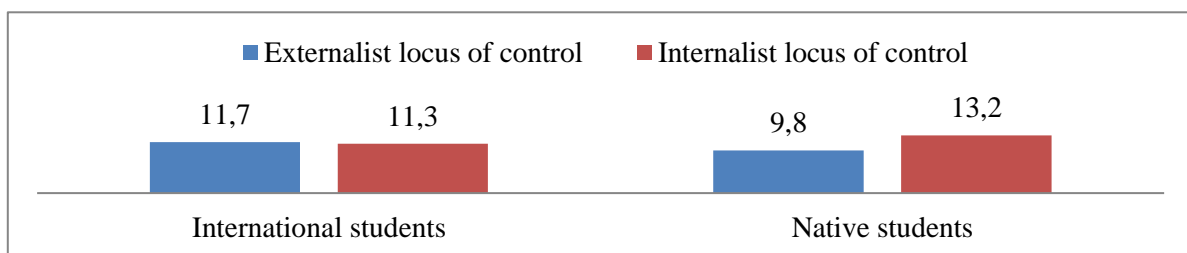

Figure 3. The locus of control of the international and the native students [developed by the author]

In the research of the relation between cultural belonging and the place of control, carried out in the second half of the last century, its presence is frequently found. However, in the last decades of the century, in a series of researches, including those of Gaa and Shores (1979), Krampen and Weiberg (1981), it is suggested that culture may be linked to the place of control, but not in the direct sense, as previously considered. Gaa and Shores [6] tested the hypothesis about the predominance of the external control place among the representatives of the minority groups, applying a measuring instrument on a sample made up of 29 students of color, 299 - Anglo, 12 - Chicano, Southwest Latin population US. The results showed that students of color and Chicano

were significantly more internal than Anglo in terms of success in intellectual activities; (b) there were no significant differences between groups in terms of physical activity; (c) Anglo were significantly more internal than students of color and Chicano in relation to social success; and (d) Anglo were significantly more internal than students of color, who, in turn, were significantly more internal than Chicano in terms of social failure. The findings indicated that the location of the subjective control for areas of activity and assessment of success-failure is different, so the treatment of the place of the subjective control through the prism of cultural belonging would be reviewed.

This idea that culture is only one aspect of the place of control in different areas of life was also developed in the study by Krampen and Weiberg (1981), who found differences in the internality and externality of American, Japanese and German students [11].

The relationship between the culture of belonging and the place of subjective control was certainly well researched, with evidence being presented for both opinions – about the existence or non-existence of any relationship. Debates are still ongoing. But this field of research requires caution and critical spirit, because it would be wrong to find that a certain culture determines the degree of internality or externality. The interest is to focus more on the implications of the degree of internality or externality in the areas of life and the person's decisions.

By applying the QASEAR questionnaire we checked the student's adaptation to the social and academic requirements (Figure 4).

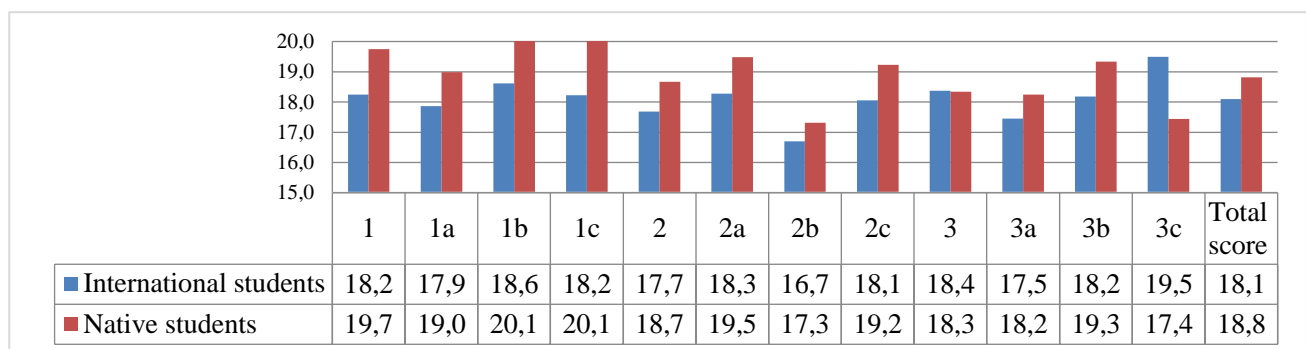

Figure 4. Average scores for the QASEAR Questionnaire* [developed by the author]

Although there is a higher adaptability of the native students, the scores get average level for both groups. There are statistically significant differences, which indicate to difficulties related to the adaptation at the macro social level ($p < 0.01$): meeting the socio-communicative, echo-social and socio-economic needs; meso-social ($p < 0.01$): communication with relatives and friends, and teachers; and in general to psychosocial adaptation ($p = 0.05$). Higher scores and leveling the differences with the native students were registered to the variables that illustrate the adaptation at the micro social level – meeting the needs of identification and professional training, of organizing

* 1. The state of comfort / discomfort, determined by the changes of social environment - macrosocial level; 1a. Satisfaction of socio-communication needs; 1b. Satisfaction of eco-social needs; 1c. Satisfaction of socio-economic needs; 2. The state of comfort / discomfort, determined by the mesosocial changes; 2a. Satisfaction of the needs of communication with relatives and friends; 2b. Satisfaction of the communication needs with the faculty colleagues; 2c. Satisfaction of communication needs with teachers; 3. The state of comfort / discomfort, determined by the changes in aspiration level, personal achievements - microsocal level; 3a. Satisfaction of the needs of professional identification; 3b. Satisfaction of the training needs; 3c. Satisfaction of the needs of personal time management; Total score for social-psychological adaptation

time. We statistically checked and compared the averages for both internal and external place of control obtained for the groups of international students from different years of studies. No significant statistical differences were determined, giving their detailed description.

By analyzing the quality of adaptation of international students in relation to the year of study, we followed the dynamics of this process.

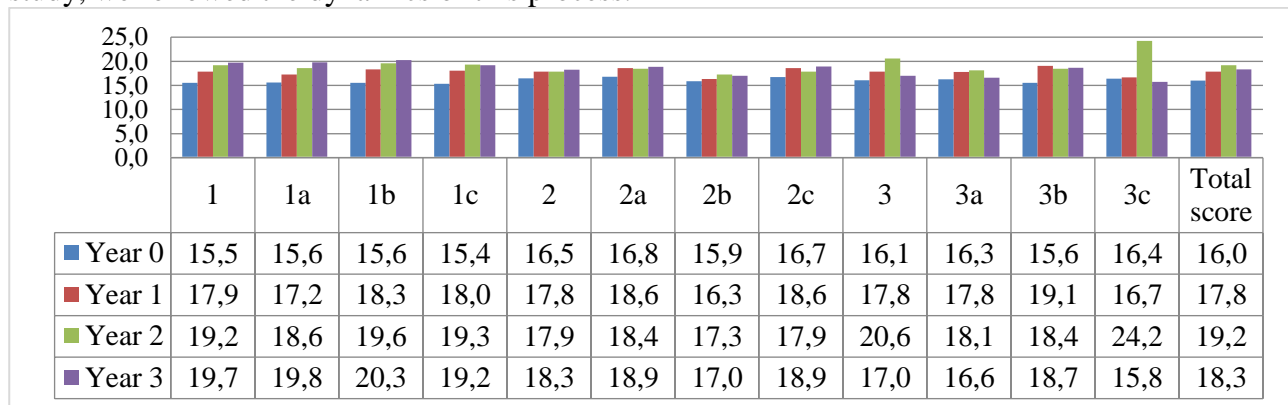

Figure 5. Average scores on the ASEAR Questionnaire per year of studies for international students [developed by the author]

The biggest changes occur at the macrosocial level. With each year of being in another country, international students are increasingly learning to meet the needs of intercultural communication – they enjoy social support, they live a way of life that does not surprise them with unusual things, they find a common language with those around them, they meet their religious needs, they feel good about people. There are statistical differences between the possibilities of satisfying the socio-communicative needs of the students from the preparatory year and year 1 ($p < 0.05$), preparatory year and year 2 ($p < 0.02$), preparatory year and year 3 ($p < 0.01$), year 1 and 2 ($p < 0.02$), year 1 and 3 ($p < 0.01$), year 2 and 3 – without differences.

If, in the first year of their stay in the Republic of Moldova, the respondents considered the possibility of meeting the needs of communication with the social environment as low, during the next two years they adapt to it, in order to reach the year three high levels. As well, there are considerable changes in meeting the social needs – from low to high: young people orient themselves very well in the urban transport system, they get used to the atmosphere of city, they feel good in the street, they organize their daily regime, they wear comfortable clothing without feeling out of place. Statistical differences were identified between the possibilities of satisfying the ecosocial needs of the students from the preparatory year and year 1 ($p < 0.02$), the preparatory year and year 2 and 3 ($p < 0.01$), year 1 and 2 (without differences), year 1 and 3 ($p < 0.05$), year 2 and 3 - no differences.

The situation is similar for the development of the possibilities of satisfying the socio-economical needs: the young people learn to successfully distribute the financial means they have, they have a satisfactory diet, they find, without any difficulties, the services they need, they get the things they need, they organize their free time. And in this case, there are statistical differences between the possibilities of satisfying the socio-economic needs of the students from the preparatory year and the year 1, 2 and 3 ($p < 0.01$), year 1 and 2, 3 - without differences. It turns out that during the first year of their stay in a foreign country, young people learn the new socio-economic space and conditions, making them more difficult to organize their communication, probably being influenced by language difficulties, but also by cultural differences. During the

studies there is a high adaptation at the macro social level, which causes many of the graduates of the degree programs to continue their studies at the masters.

Correlating the data by means of Spearman's rho rank (rank correlation coefficient), we identified high positive associations between the place of internal control and the possibility of meeting socio-communicative ($p < 0.01$) and eco-social ($p < 0.02$) needs.

The psychosocial comfort status at the meso-level is slower – international students attest an adaptation to the lower limit of the average in the first year of their stay in the Republic of Moldova, so that in the third year they will denote a level at the upper limit of the average. The separation from the close social environment makes them feel the difficulty of direct communication with their relatives and friends during the first year, during the following years the situation somehow improves: ways of communication are found, maintained relations with old friends, with relatives, they feel the support and understanding from family and loved ones. There are statistical differences between the possibilities of satisfying the communication needs with relatives and friends of the students from the preparatory year and year 1 ($p = 0.01$), the preparatory year and year 2 ($p = 0.02$), the preparatory year and the year 3 ($p < 0.05$). This parameter of psychosocial comfort improves substantially during the first year.

In fact, there is an adaptation to another close social environment, which offers the necessary support. We refer to the statistical information regarding the communication with the faculty colleagues, which, although, is maintained from the beginning until the last year of studies at an average level, attesting significant statistical differences only between the average ones obtained by the students from the preparatory year and the year 2 ($p = 0.02$), the relationships with the native students or from other countries forming during the year 1 of studies, are important for the adaptation at the meso-social level.

International students learn to communicate effectively with teachers: they assess the marks that teachers give, communication with them, and analyze the management of university and faculty, involvement in extracurricular activities. In this case, the assessments are average, and statistically significant differences are attested only between the averages registered by the young people from the preparatory year and those from year 3 ($p = 0.045$).

By using the correlation coefficient Spearman's rho, we also identified in the case of meso-social level of adaptation high positive associations between the place of internal control and communication with relatives, friends ($p < 0.03$) and teachers ($p = 0.02$). And in this case the beliefs about own possibilities and own resources, assuming personal responsibilities for the quality of interpersonal communication represent a condition of the psychosocial adaptation of international students.

In the analysis of the environments acquired for the third parameter of social adaptation – at the micro social level, personally – we identified the same phenomenon, which we presented in a similar research conducted on a sample of students from the Republic of Moldova: improving the results during the first years of study and reduction of the potential for adaptation to the graduation year [22]. The explanation that was reached then, consisted in changing the social situation of the student and confronting the "stress" of graduation: worries about the future employment in the field of work. In the case of international students, the fulfillment of the needs of professional identification improves in the first years - it increases the satisfaction of the fact that they have chosen the university, the faculty, the specialty, they appreciate their abilities, skills as being appropriate to the chosen profession, they are currently linking their future plans, seeing the professional perspective, as to drop considerably in year three of studies. Statistically significant

differences are attested between the average of the young people from the preparatory year and those from year 2 ($p < 0.02$).

The assessment of the satisfaction of the needs of vocational training is low in the preparatory year, average - in the year 1,2,3, finding statistically significant differences between the average obtained in the preparatory year and years 1 ($p < 0.01$), 2 ($p < 0.01$), 3 ($p = 0.01$). The data attests to the continuous increase of the satisfaction of the curricular and extracurricular activities program, the professional training course, the implementation of the plans, the freedom in the development of the skills.

The data recorded for assessing the capacity of personal time management are curious - averages at the preparatory year and the 1st year, considerably increasing and reaching very high levels at year 2, so that in the graduation year there is a low level. The international students from year 3 appreciate that the possibilities of accomplishing the planned things, of combining the teaching with other activities, of finding the time to rest, sleep, mention that they have a defective regime.

No associations were identified between the locus of control and the adaptation at the micro social level in general, its factors. That is, the place of subjective control has no significance for the identification and professional training, time management of international students.

Processing the statistical analysis by mean of correlation coefficient Spearman's rho, we identified high positive associations between the place of internal control and the psychosocial adaptation of international students ($p < 0.02$).

It can be seen that the psychosocial adaptation of the international students presents itself as a dynamic process, evaluating from a low-medium novel to the preparatory year, to an average – to the 1st year, high – to the 2nd year, in order to decrease until the 3rd year. There are statistically significant differences between the adaptation level of the students in the preparatory year and year 1 ($p < 0.01$), 2 ($p < 0.01$), 3 ($p < 0.01$). That is, this process takes place especially during the first year, dedicated to the learning of the language, but also of the culture, customs, the way of organizing life and others, in the host country.

We divided the international students into three groups, according to the data that illustrates the place of the subjective control: external – 36 persons, mixed – 59, internal – 26, verifying in this case the quality of adaptation.

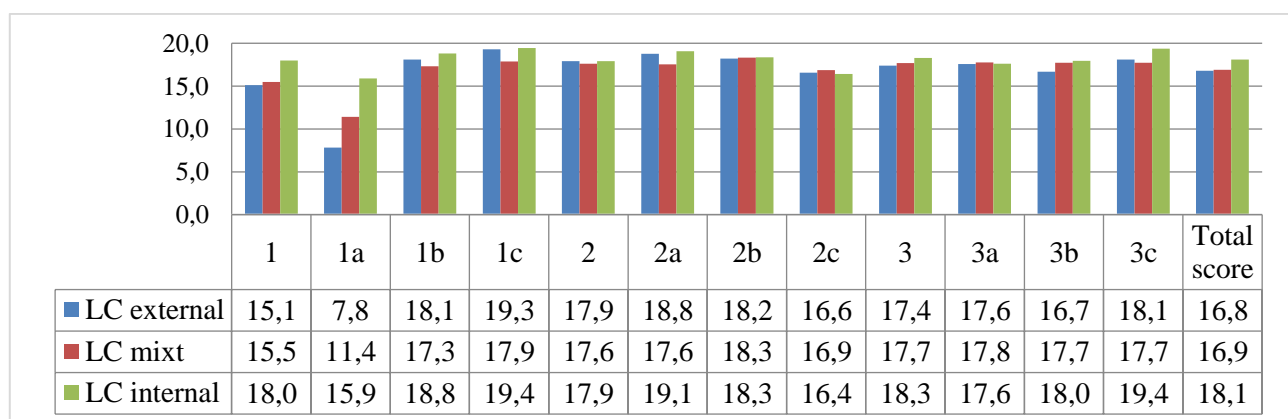

Figure 6. Average scores at the QASEAR Questionnaire for international students with different place of locus of control [developed by the author]

The environments denote a higher level of macro social adaptation in the case of the students with the place of internal control, them being more satisfied with the quality of social relations, the interaction with the environment and the possibility of solving the socio-economic needs. Students with the place of internal control face great difficulties in social communication, at the lower level these needs are met by those with the place of mixed control as well. There were identified statistically significant differences between the subjects with the place of the external and mixed control in satisfying the needs of social ($p<0.01$), socio-economic ($p=0.05$), in general in the capacity of adaptation at macro social level ($p=0.05$). Among the subjects with the place of internal and external control, statistically significant differences were identified in meeting the needs of social communication ($p<0.01$), eco-social ($p=0.03$), in general in the ability to adapt at the macro social level ($p=0.01$), and between those with the place of mixed and internal control - in meeting the social ($p<0.01$), eco-social ($p<0.02$), socio-economic ($p<0.03$) needs, generally in the capacity of adaptation at macro social level ($p<0.02$), and between those with the place of mixed and internal control. The place of control is significant for the areas of social life, with international subjects assuming more often the responsibility of adapting to social, cultural, habitual and socio-economic conditions, than those with the place of mixed or external control.

The analysis of the media that illustrates the quality of adaptation to the influence of the meso-social level factors shows relatively similar results. Both the general adaptation to the university environment and the intergroup communication, as well as the measured parameters, were appreciated within the limit of the high average. Only in the case of meeting the needs of communication with relatives and friends, there was a statistically significant difference between the subjects with the place of mixed control, and those with internal and external place of locus of control ($p=0.05$). The sphere of interpersonal communication is not, in the case of the given sample, strongly influenced by the place of the subjective control.

The place of the subjective control influences to a certain extent the field of relations with oneself as a subject of the professional training, the subjects with the place of the internal control being more adapted to the requests of micro social level, than those with external ($p<0.03$) and mixed ($p<0.05$) place of control, more oriented towards vocational training (respectively $p<0.01$ and $p<0.05$), more satisfied with personal time management capabilities (respectively $p<0.02$ and $p<0.01$). The place of internal control is a condition of ensuring the psychosocial adaptation of the international students, the young people with the place of external and mixed control face certain difficulties, denoting an adaptation to the lower limit of the average.

Conclusions

Based on the obtained results we can conclude that there is a significant difference between the international students who have an internal place of control and those with the place of external control regarding the general psychosocial adaptation, but especially at the level of macro social relations – with reference to the communication with the country environment, adjustment to new living and socio-economic conditions. However, the place of subjective control is a personality trait that does not change over time, but the adaptation according to the research presented in this article represents a process – it changes over time. Bigger difficulties are met by the international students who have just arrived in the host country, related namely to the study of language, while being engaged in activities of knowing a new socio-cultural environment. Communication with peers – faculty colleagues, social support offered by relatives, the effective teaching and networking style promoted by teachers is presented as a condition of adaptation of international students. Another condition is the attitude towards becoming a professional. The research hypotheses, although

confirmed, refer only to a distinct context – the university environment in the Republic of Moldova. There are certain limitations of the given study, given that not all analyzes were performed based on the accumulated experimental data. Further research is to compare in detail the particularities of adaptation to the university environment and the academic demands of international and local students. The scores accumulated during the application of the research protocols will be further analyzed, in order to provide more detailed conclusions on the adaptation to the culture of the host country and the new academic conditions of the international students.

Bibliography

1. Anderson A., Hamilton R. Locus of Control, Self-Efficacy, and Motivation in Different Schools: Is moderation the key to success? In: *Educational Psychology*, 2005, 25(5), p. 517-535. (PDF Download Available). Available from: https://www.researchgate.net/publication/241333664_Locus_of_Control_Self-Efficacy_and_Motivation_in_Different_Schools_Is_moderation_the_key_to_success
2. Black J.S. Locus of control, social support, stress and adjustment in international transfers. In: *Asia Pacific Journal of Management*, 1990, 7, p. 1-29.
3. Ducette J., Wolk S. Locus of control and extreme behavior. In: *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1972, 39, p. 253-258.
4. Elliott J. T. Locus of Control; Problem Children--Behavior modifications; behavior disorders in children – treatment. In: *British Journal of Counseling & Guidance*, 1977, 25, Issue 1, p. 27-47.
5. Findley M. J., Cooper H. M. Locus of control and academic achievement: A literature review. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 1983, 44, No. 2, p. 419 – 427.
6. Gaa J. P., Shores J. H. Domain Specific Locus of Control among Black, Anglo, and Chicano Undergraduates. In: *The Journal of Social Psychology*, 1979, 107/1, p. 3-8.
7. Hammer M.R., Bennett M.J., Wiseman R. Measuring intercultural sensitivity: The intercultural development inventory. In: *International Journal of Intercultural Relations*, 2003, 27, p. 421–443.
8. Keith T.Z., Pottebaum S.M., Eberhrdt S. Effects of self-Concept on academic achievement: a large-sample path analysis,. In: *Journal of Psycho educational Assessment*, 1986, 4, p. 61–72.
9. Kim Y.Y. *Becoming intercultural: An integrative theory of communication and cross-cultural adaptation*. Thousand Oaks, CA: Sage, 2001.
10. Kramer M., Wayne S., Jaworski R. Sources of support and expatriate performance. The mediating role of expatriate adjustment. In: *Personal Psychology*, 2001, 54, p. 71-101.
11. Krampen G., Wieberg H.J.W. Three aspects of locus of control in German, American, and Japanese university students. In: *The Journal of Social Psychology*, 1981, 113, p. 133-134.
12. Lefcourt H.M. *Locus of Control: Current trends in theory and research*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1982.
13. Lefcourt H.M., Von Baeyer C.L., Ware E.E., Cox, D.J. The Multidimensional Multiattributitional Causality Scale: The development of a goal specific locus of control scale. In: *Canadian journal of behavioral science*, 1979, 11 (4), p. 286-304.
14. Olaniran B.A. Social skill acquisition: A close look at foreign students on college campuses and factors influencing their level of social difficulty in social situations. In: *Communication Studies*, 1996, 47, p. 72-88.
15. Park Y. Sh., Kim U. Locus of Control attribution style, and academic achievement comparative analysis of Korean, Korean-Chinese, and Chinese students. In: *Asian Journal of Social Psychology*, 1998, 4, p. 191-208.

16. Phares E.J. Locus of control in personality. Morristown, N.J: General Learning Press, 1976.
17. Ray J.J. Belief in luck and locus of control. In: *The journal of social psychology*, 1980, 111, p. 299-300.
18. Rotter J. Internal versus external control of reinforcement: A case history of a variable. In: *American psychologist*, 1990, 45 (4), p. 489-493.
19. Rotter J. Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. In: *Psychological Monographs*, 1966, 80 (1), p. 609.
20. Rotter J.B. *Social Learning and Clinical Psychology*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1954
21. Rotter's Locus of Control Scale. <http://www.mccc.edu/~jennings/Courses/documents/Rotter-locusofcontrolhandout.pdf>
22. Rusnac S., Zmuncila L., AlAli Abdalrahman. Construirea, validarea și aprobarea Chestionarului de adaptare la mediul studentesc și solicitările academice (AMSSA). In: *Preocupări contemporane ale științelor socio-umane. Materialele Conferinței Științifice Internaționale prilejuite aniversării a 15 ani de la fondarea Facultății Psihologie, Științe ale Educației și Asistență Socială. Ediția a VI-a – Mentalități ale societății în transformare. Chișinău, 11-12 decembrie, 2015. Vol. 1. Chișinău: Tipogr. Biodesign, 2016, p. 265-274.*
23. Seipel M.M.O. Locus of control as related to life experiences of Korean immigrants. In: *International Journal of Intercultural Relations*, 1988, 12, p. 61-71.
24. Sheldon P. Host communication competence and locus of control of international students in the United States. <https://immi.se/intercultural/nr24/sheldon.htm>
25. Taylor M. Catch'em while you can. In: *Education Guardian*, 2005, February, p. 8.
26. Ward C., Kennedy A. (1996). Crossing cultures. The relationship between psychological and sociocultural dimensions of cross-cultural adjustment. In: J. Pandey, D. Sinah, D. P. S. Bhawak (Eds.), *Asians contributions to cross-cultural psychology*. Thousand Oaks, CA: Sage, 1996, p. 289-306.
27. Wheelless L.R., Erickson K.V., Segars Behrens J. Cultural differences in disclosiveness as a function of locus of control. In: *Communication Monographs*, 1986, 53, p. 36-46.

UDC: 316.6 + 613.8

**THE PSYCHOLOGICAL INFLUENCE OF AESTHETIC DEFECTS AND
DERMATOLOGICAL DISEASES: RESEARCH REVIEW**
**INFLUENȚA PSIHOLAGICĂ A DEFECTELOR ESTETICE ȘI AFECȚIUNILOR
DERMATOLOGICE: REVISTA CERCETĂRILOR**

*RUSNAC Svetlana, PhD in Psychology,
Free International University of Moldova, Chisinau
RUSANOVSKI Valeria, PhD student, university lector,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*RUSNAC Svetlana, doctor în psihologie, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
RUSANOVSKI Valeria, doctorandă, lector universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *This article provides an overview of the current understanding of psychological factors and processes that play a major role in the continuum of stress and the positive adjustment of people who have aesthetic defects or who are affected by dermatological diseases that change physical appearance. We strive to concentrate on the human qualities – ours and of surrounding people – but at the same time, we can not stop ourselves from analyzing the ways we look, the ways of looking of the people that we are in contact with. Our external view is not idle, as it is not indifferent to how we are seen and evoked by the others. Despite the research that demonstrates the significant psychosocial challenges represented by the visible difference and the growing evidence of the role played by psychosocial variables in the etiology, exacerbation and treatment of skin conditions, current healthcare provisions focus primarily on improving physical manifestations. Impediments to progress in understanding psychological adjustment and challenges for the implementation of integrated psychological and medical care are reviewed.*

Adnotare: *Acest articol oferă o imagine de ansamblu asupra înțelegerii actuale a factorilor și proceselor psihologice care joacă un rol important în continuumul stresului și ajustarea pozitivă a persoanelor care prezintă defecte estetice sau sunt afectate de boli dermatologice care schimbă aspectul fizic. Ne străduim să ne concentrăm pe calitățile umane, ale noastre și ale celor din jur, dar în același timp nu ne putem opri să nu analizăm modul în care arătăm noi și cei cu care venim în contact. Aspectul nostru exterior nu ne este indiferent, cum nu ne este indiferent cum suntem văzuți și evaluați de ceilalți. În ciuda cercetărilor care demonstrează provocările psihosociale semnificative reprezentate de diferența vizibilă și dovezile crescânde ale rolului jucat de variabilele psihosociale în etiologia, exacerbarea și tratamentul afecțiunilor cutanate, dispozițiile actuale de asistență medicală se concentrează în principal asupra ameliorării manifestărilor fizice. Se revizuiesc impedimentele pentru progresul în înțelegerea ajustării psihologice și provocările pentru implementarea îngrijirii psihologice și medicale integrate.*

Keywords: *physical aspect, social entity, biological entity, development models, dermatological disorders, physical attractiveness.*

Cuvinte cheie: *aspect fizic, entitate socială, entitate biologică, modele de dezvoltare, afecțiuni dermatologice, atractivitatea fizică.*

Introducere

Noi trăim în societatea în care un aspect sănătos și atrăgător joacă un rol important. Diverse surse media finanțate de un număr mare de companii cosmetice promovează aspectul ideal al pielii în publicitate, ceea ce face posibilă extinderea economiei globale a industriei cosmetice. Această situație se prezintă ca un mesaj malign care afectează starea psihologică a oamenilor, însuflând neîncredere față de propriul exterior, față de aspectul pielii. În viața noastră cotidiană ne înconjoară imaginile idealurilor impuse de mass-media, pline de mesaje directe și indirecte, care ne transmit că înfățișarea noastră este una plastică. În mare parte noi însușim doar imperativul care ne impune gândul că aspectul fizic influențează direct viața noastră socială și relațiile interpersonale. Importanța care se dă aparenței, aspectului fizic devine din ce în ce mai disproporționată în raport cu alte aspecte, cum ar fi stima de sine și valoarea propriei persoane.

Material și metodă

Articolul de față prezintă cercetarea surselor bibliografice în scop de crearea a unei imagini de ansamblu asupra înțelegerii științifice actuale a factorilor și proceselor psihologice care joacă un rol în continuumul stresului și ajustarea pozitivă a persoanelor care prezintă defecte estetice sau sunt afectate de boli dermatologice care schimbă aspectul fizic. Problema este cercetată destul de puțin, iar identificarea cercetărilor care oferă o bază experimentală și date raportate la acest fenomen poate contribui la stabilirea modelului variabilelor experimentale și realizarea unei investigații a situației din Republica Moldova.

Rezultate și discuții

În majoritatea societăților se acordă o mare importanță aspectului tenului. Ideile de frumusețe din toate culturile includ tonul uniform al pielii care nu prezintă pete și alte defecte estetice. Cu toate acestea, aspectul pielii poate fi diferit. În Regatul Unit, mai mult de jumătate (54%) din populație suferă de boli de piele, în fiecare an de la 15% la 25% din consultările privind asistența medicală primară sunt asociate cu boli de piele. Pe lângă pacienții cu afecțiuni cutanate diagnosticate care încearcă să-și normalizeze aspectul, sunt și pacienți care sunt motivați de perspectiva obținerii de beneficii psihosociale prin îmbunătățirea aspectului pielii cu produse cosmetice (de exemplu, îndepărtarea petelor sau reducerea semnelor vizibile de îmbătrânire) [4].

Este recunoscută în general că o condiție fizică care prezintă un aspect exterior diferit de normele și idealurile existente conduce la probleme psihosociale serioase. În ciuda gamei largi de etiologie, simptome și grade de severitate, starea pielii este foarte asemănătoare cu problemele psihologice și psihosociale pe care le prezintă. Indiferent dacă sunt tranzitorii, progresive sau episodice, majoritatea problemelor generale de sănătate a pielii sunt asociate cu o serie de dificultăți psihosociale semnificative care afectează zonele-cheie ale vieții cotidiene și ale calității vieții, inclusiv efectele manifestărilor emoționale, cognitive și comportamentale asupra imaginii de sine, relațiilor sociale și profesionale. Raportul dintre afecțiunile dermatologice și condiția psihosocială a persoanei a generat și încă generează numeroase controverse [1]. Cu certitudine, acest raport este semnificativ prin existența unei morbidități psihologice ridicate în rândul pacienților cu boli de piele. Cu toate acestea, cercetările interdisciplinare din domeniu, precum și existența într-un număr suficient a serviciilor de suport psiho-social a pacientului cu afecțiuni dermatologice prezintă la momentul actual un câmp puțin explorat.

Bolile de piele sunt, în general, evaluate ca puțin importante și grave perspectiva severității și sunt considerate ca mai puțin periculoase, prezentând un risc foarte scăzut de a genera dizabilitate

pentru individ în comparație cu alte categorii de îmbolnăviri. În mod particular, afecțiunile de piele cornice reprezintă totuși o provocare atât pentru medicină, cât și pentru psihologia sănătății.

Specificul afecțiunilor dermatologice, mai ales a celor de natură cronică, ridică o serie de probleme pentru echilibrul psihologic și psihosocial al persoanei, necesitând în multe cazuri și un tratament medical destul de complicat, situație pentru care pacientul nu este pregătit, nu deține modalități de a reacționa adecvat și de a se adapta la schimbarea care intervine în aspectul său exterior, dar și în relațiile cu mediul social. Papadopoulos și al. [7] menționează câțiva factori responsabili de adaptarea individului la boală, menționând că severitatea bolii nu întotdeauna se raportează direct la modul în care se produce adaptarea la aceasta. Factorii enumerați de cei doi autori sunt următorii: stilul de coping, suportul social, credințele legate de boală, stigmatul social și experiența anterioară în legătură cu boala. Pe de altă parte, adaptarea individului uman la boală, complianța terapeutică și modul de evoluție al bolii depind atât de factorii predispozanți și agravanți obiectivi, identificați în investigațiile medicale, cât și de factorii subiectivi, legați de tipul de personalitate, experiența individuală, cultura și mediul social de apartenență, calitatea relațiilor cu ambianța și alții [7].

Pe lângă faptul că afecțiunile dermatologice influențează și schimbă, uneori cardinal, viața pacientului, societatea denotă o atitudine deosebită față de acesta, pe de o parte marginalizându-l într-un anumit mod, limitând comunicarea cu el, pe de altă parte diminuând din severitatea și pericolozitatea îmbolnăvirii, evaluând-o cu un grad înalt de indiferență și lipsă de compasiune, modalitate care de multe ori subdimensionează impactul bolii asupra vieții pacientului.

Gravitatea și prevalența problemelor psihologice asociate bolilor de piele nu trebuie subestimată. Este raportat că 25% dintre oameni care prezintă afecțiuni dermatologice se confruntă cu probleme grave în mai multe domenii-cheie ale vieții. În cadrul raportului efectuat în anul 2012 de British Skin Foundation (BSF, raportată în APPGS, 2013), au fost menționate trei domenii care au prezentat îngrijorare la 729 de respondenți. Din cadrul acestora fac parte „încrederea în sine”, „subminarea vieții profesionale”, și „prietenia”. În cazurile persoanelor care prezintă boli de piele aceste domenii sunt adesea mai nefavorabile decât în situația măsurată pentru populația generală. De la 25% la 50% dintre pacienții adulți cu afecțiuni dermatologice prezintă un nivel crescut de stres psihologic.

Wolkenstein [10] prezintă o serie de afecțiuni (cancer, artrită, hipertensiune arterială, afecțiuni cardiovasculare, diabet și depresie) al căror impact la nivel fizic și psihologic este comparabil cu cel înregistrat în psoriazis. Rolul stresului în debutul și evoluția psoriazisului a constituit o temă aparte pentru o serie de cercetări (retrospective, prospective, etc.), ale căror concluzii le prezintă Picardi și Abeni [8]. În datele conținute în cercetările efectuate de Polenghi, Gala, Citeri, Manca, Guzzi, Barcella, Finzi, (1989) se atestă incidența înaltă a evenimentelor de viață stresante în anul precedent debutului acestei îmbolnăviri la 72% dintre cei 76 de bărbați, și la 71% dintre cele 24 de femei – pacienți cu psoriazis incluși în studiu. 25% din întregul lot experimental au raportat prezența evenimentelor de viață stresante pe parcursul ultimii luni de până la debutul bolii [apud 5].

În cercetări se raportează stări emoționale negative provocate de afecțiunile pielii, care includ anxietatea, depresia, precum și stări tranzitorii de rușine și jenă, stigmatizare, manifestare de sentimente precum furia și vinovăția.

S-a stabilit că pierderea sprâncenelor și a genelor, care poate schimba radical aspectul feței persoanei, poate contribui la probleme ale identității personale, iar pierderea pigmentării pielii la pacienții cu vitiligo poate influența identitatea etnică a persoanei. Vitiligo, astfel, prezintă o afecțiune cutanată depigmentantă, care are un impact major asupra calității vieții pacienților,

afectarea aspectului exterior determinând consecințe psihologice de multe ori devastatoare. Leziunile extinse de vitiligo, mai ales cele cu localizare facială și, în mod particular, în cazul adolescenților, provoacă sentimente de frustrare, umilință, anxietate, iritabilitate și tulburări depresive, care uneori conduc până la tentative de suicid. Pe lângă viața personală, leziunile de vitiligo pot influența și activitatea profesională a pacienților, datorită preocupării excesive pentru diferite metode terapeutice care determină absenteism la locul de muncă (de ex. fototerapia) [apud 7].

Bundy a sintetizat un șir de rapoarte privind tulburările psihice asociate anumitor condiții ale aspectului fizic. S-a stabilit că prevalența dismorfozelor la persoanele cu acnee variază de la 14% la 21%. Au fost identificate tulburări semnificative și la persoanele care suferă de căderea părului, acestea confruntându-se cu un risc mai mare de a dezvolta o serie de tulburări psihice, inclusiv în formă de episod depresiv sever, tulburare de anxietate, fobie socială sau tulburare paranoică. Prezența tulburărilor mintale este semnificativ mai mare la pacienții cu focare de alopecie decât la cei fără boli de piele. În plus, a fost raportat despre gândurile de suicid la unul din 10 persoane cu psoriazis [1].

Ca și în cazul altor condiții de deteriorare a aspectului exterior, tulburările cutanate vizibile pot crea impresia de povară socială semnificativă, în special afectând formarea relațiilor de prietenie și stabilirea-menținerea relațiilor cu partenerul. Reacțiile adverse din partea mediului social, inclusiv în formă de întrebări, comentarii, intuiții sau evitări, care pot fi tratate ca fiind foarte personale, sunt un factor care influențează negativ calitatea vieții. Frica legată de contaminare și / sau lipsa igienei pot duce la înlăturarea persoanei din anturaj și la evaziunea socială a pacientului (Papadopoulous și Walker, 2003), în anumite condiții luând forme și mai severe ale deteriorării contactelor sociale, cum ar fi crearea unei situații de excluziune socială sau conștientizarea unei asemenea situații de către pacient și, în rezultat, recurgerea la autoexcludere din viața socială. Au fost raportate frecvent exemple de autoexcluziune, cum ar fi evitarea locurilor publice (a piscinelor și vestiarelor publice) [7].

În studiul BSF (APPGS, 2013), 29% dintre respondenți au crezut că starea lor de sănătate legată de afecțiunile pielii era un obstacol activ în calea găsirii unui partener. În unele culturi, credințe, mituri sau tabuuri defectele estetice prezente pe suprafața pielii influențează direct perspectiva de căsătorie. Sharratt (2017) a remarcat că impactul cumulativ al experiențelor sociale negative poate fi semnificativ, iar afectarea dezvoltării relațiilor în intimitatea fizică și activitatea sexuală pot fi tulburate de sentimentele de jena, de rușine sau de frica. Douăzeci la sută dintre respondenții chestionați într-un studiu BSF cred că boala lor de piele este principalul factor care a influențat negativ relațiile lor anterioare [apud 7].

Pielea fragilă în cazurile bulelor de epidermoliză poate interfera cu atingerea și, astfel, afectează condițiile psihologice cheie ale apartenenței, prieteniei și sprijinului [8]. Psoriazisul, prin implicațiile sale asupra calității vieții pacientului, nu se reduce doar la trăirile individuale, ci afectează calitatea vieții de familie în ansamblul său, aducând în același timp și modificări în rețeaua de suport social a pacientului. Pacienții cu psoriazis au nevoie de un interval de timp zilnic pentru aplicarea tratamentului și pentru igienă ca. Lipsa de înțelegere din partea membrilor familiei poate conduce la sporirea nivelului de anxietate al pacientului. [2]. Într-un studiu asupra impactului secundar al psoriazisului asupra calității vieții membrilor familiei persoanelor cu psoriazis (28 dintre participanți erau rude, iar 35 aveau statut fie de soție fie de partener) Eghlieb [2] evidențiază următoarele rezultate negative cu impact psihologic: 57% declară anxietate, epuizare, supărare, nefericire și îngrijorare asupra stării pacientului și a posibilelor efecte adverse ale tratamentului sistemic; la nivel social - se relatează mai puțin timp petrecut în activități sociale, trăirea unui

sentiment de jenă de către membrii familiei puși în situația de a răspunde la întrebările oamenilor cu privire la psoriazisul partenerului, oferirea de timp pentru a ajuta pacientul la aplicarea tratamentului sau pentru susținerea lui emoțională. Sunt limitate, de asemenea, activitățile zilnice, cum ar fi efectuarea cumpărăturilor, plimbările de seară sau petrecerea timpului cu alți membri ai familiei, deoarece timpul este alocat ajutorului și grijii față de pacient, realizarea programării pentru tratamente și analize [9].

Au fost raportate și restricții privind funcționarea profesională a persoanelor cu afecțiuni cutanate. La examinarea persoanelor care suferă de psoriazis, 67% au susținut că activitățile lor profesionale au fost limitate, iar condiția provocată de îmbolnăvire a influențat oportunitățile lor de muncă (APPGS, 2013), precum și a provocat discriminarea angajatorilor potențiali în legătură cu locurile de muncă [apud 5].

Sunt, de asemenea, descrise în literatura de specialitate opțiunile de stil de viață cu potențial de efecte negative asupra stimei de sine și calității vieții, inclusiv alegerea îmbrăcăminte pentru cei care încearcă să prevină mâncărimea, să evite situațiile sociale, să restricționeze alegerea sărbătorilor, pentru pacienții cu fotosensibilitate, să evite alergeni care pot agrava condiția pielii [1].

Bunăstarea și sănătatea fizică pot, de asemenea, să depindă de stilul de viață sedentar, care este preferat ca urmare a evitării efortului fizic datorită posibilității transpirației excesive, exacerbării pruritului sau necesității de a purta anumite tipuri de îmbrăcăminte. S-a stabilit că incidența obezității este mai mare la persoanele cu psoriazis decât la populația generală. Ratele înalte de pacienți cu îmbolnăviri de piele au fost raportate și pentru alte moduri de viață nesănătoase, inclusiv pentru consumul de alcool și fumat [1]. Motivele acestor comportamente nesănătoase sunt neclare, probabil fiind legate de stresul psihologic. În plus, deficiențele de somn care apar ca urmare a pruritului și a zgârieturilor cu anumite condiții ale pielii pot duce la deficiențe comportamentale și cognitive care afectează bunăstarea, precum și activitățile sociale și profesionale [2].

Studiile recente din ultimul deceniu ale efectelor condițiilor de sănătate a pielii au condus la identificarea unei game largi de diferențe individuale de ajustare la un mod de viață dictat de îmbolnăvire, variind de la inconveniente minore în viața de zi cu zi până la consecințele perturbatoare pentru bunăstarea psihologică [1, 9]. Rezultatele acestor cercetări, de multe ori în contrast cu credințele profesioniștilor din domeniul sănătății și a publicului șarg, atestă faptul că etiologia și gravitatea desfigurării îmbolnăvirii nu sunt predictorii buni ai adaptării, inclusive a celei sociale. Afecțiunile pielii, uneori destul de vizibile, nu prezintă un obstacol insurmontabil în calea unei bune calități ai vieții, iar sexul, vârsta sau fundalul socio-economic nu sunt predictorii favorizanți de adaptare. În schimb, cercetarea s-a axat pe factorii și procesele psihosociale care contribuie la rezistență sau cădere, și a subliniat rolul-cheie al viziunii unei persoane asupra vieții sale (de exemplu, poziția optimistă sau pesimistă) și al edificării unei poziții personale prin care s-ar evita aprecierile greșite ale aparenței personale, ale atitudinilor de care dau dovadă cei din jur, cu efecte în stima de sine și respectul social [9].

Cei mai mulți oameni reacționează la mesajele emise de agențiile de publicitate, rețelele sociale și colegii lor despre cum ar trebui să arate, și cu cât percep mai mult decalajul dintre exteriorul propriu și aceste idealuri, cu atât este mai mare probabilitatea că ei se vor subestima și vor fi nemulțumiți de aparența fizică [10].

Mulți factori care contribuie la bunăstarea persoanelor cu afecțiuni de piele vizibile sunt susceptibili de a se schimba situația, fapt care subliniază potențialul suportului și al intervenției

psihologice în scop de a îmbunătăți efectele serviciilor dermatologice și a răspunde mai bine nevoilor pacienților.

În ciuda acordului tot mai mare evident în mediile științifice cu privire la importanța factorilor psihologici și sociali, furnizarea actuală de îngrijire psihosocială ca parte a serviciilor dermatologice responsabile de tratamentul și rezultatele bolnavilor cu boli de piele, este de natură eterogenă, fiind ilustrat de efectele pe care l-a avut în cazul clinicilor de stat și private care l-au inclus în lista serviciilor medicale [11].

În încercarea de a îmbunătăți situația și a elimina efectele secundare ale bolilor de piele, s-au raportat o serie de intervenții cu conținut cosmetic. Camuflajul poate fi foarte util în reducerea emoțiilor negative care sunt de obicei asociate cu defectele vizibile, cum ar fi anxietatea socială și evitarea situațiilor sociale [6], dar experții psiho-sociali consideră că acest lucru nu ar trebui utilizat în măsura în care devine o unică modalitate, de exemplu, atunci când apare anxietatea, o rezolvare care determină succesul într-o relație în curs de dezvoltare sau în contextul unui rol profesional. Există și practice de altă natură, cu rezultate mai consistente și de durată. De exemplu, prin intervențiile educaționale de transmitere a informației pacienților în scop de a facilita auto-gestionarea aspectelor fizice ale stării pielii, pentru a îmbunătăți starea de bine prin sporirea percepției capacității de control al situației. Cu toate acestea, nu există dovezi concludente care ar demonstra eficiența acestor abordări ale adaptării psihologice [1]. Ca răspuns la identificarea rolului stresului ca antecedent al îmbolnăvirii, au fost de asemenea utilizate diferite metode de gestionare a stresului, inclusiv cele de relaxare, hipnoterapie și suport. Dar rezultatele acestor abordări au fost, de asemenea, neconcludente [1].

Dures a raportat dorința de a căpăta sprijin din partea semenilor în rândul adulților cu epidermoliză buloasă. Cu toate acestea, este dificil de organizat asemenea suport, în special în condiția când se referă la grupurile de persoane cu îmbolnăviri relativ rare. Suportul de tip peer oferit online (atât în timp real cât și ireal) pentru tinerii cu afecțiuni cronice ale pielii poate diminua sentimentele de izolare și contribui la sporirea încrederii în sine. Totuși, este menționată deosebit importanța activităților de asigurare a unui dialog pozitiv și de implicare cu o anumită doză de precauția a membrilor grupului social de apartenență, cu asigurarea atmosferei de siguranță și suport pentru întregul grup [apud 3].

Papadopoulos și al. [7] evidențiază câteva modalități de coping social prin care pacientul este ajutat să facă față mai ușor reacțiilor celor din jur, manifestate în curiozitate excesivă, frică de caracterul contagios al îmbolnăvirii, incertitudine sau impolitețe. Astfel, decizia de a răspunde sau nu întrebărilor adresate, aparține pacientului, chiar dacă cei din jur vor observa boala. În cazul în care pacientul alege să vorbească despre boală, acesta are câteva opțiuni: își construiește o explicație standard generală despre boală; își asumă rolul de „educator”, oferind informații legate de boală și de modul în care aceasta îl afectează. Curiozitate insistentă a celor din jur poate fi contracarată prin menținerea contactului vizual însoțit de zâmbet cu persoana, mesajul transmis fiind cel de înțelegerea reacției interlocutorului și de acceptarea propriului exterior, a modalității de a se prezenta și de a fi în acord cu sine. Totodată, a fost demonstrat faptul că gratitudinile și gândurile optimiste conduc la perioade de remisiune mai lungi în rândul pacienților cu psoriazis. Complianta reprezintă o componentă importantă a managementului comportamentului pacientului cu psoriazis. Rezultatele prezentate de Fouere, Adjadj, și Pawins (2005) privind modul în care pacienții cu psoriazis experimentează starea de boală derivă dintr-un sondaj realizat la nivel european. Dintre pacienții investigați 73% au declarat o lipsă de compliantă cu privire la tratament, diferențele nefiind semnificative între țările participante. Un procent de 70% dintre respondenți au declarat că aplică tratamentul doar când consideră că este necesar. Cele mai importante motive pentru

atitudinea de non-complianță terapeutică au fost: eficiența slabă a tratamentului (27%); efectele cosmetice scăzute ale tratamentului (29%), consumul mare de timp pentru aplicarea tratamentului topic (26%) și efectele secundare ale tratamentului (15%) [apud 7].

Este nevoie de o îmbunătățire a complianței terapeutice în rândul pacienților cu psoriazis. O condiție importantă care trebuie respectată este introducerea monitorizării active a pacientului cu referință nu doar la starea lui de sănătate, dar și la condiția psihologică și psihosocială pe care o trăiește.

În ecuația complianței terapeutice, variabilele importante se referă nu doar la pacient, ci și la medic, la calitatea comunicării dintre cei doi, gradul de încredere, de satisfacție în ceea ce privește tratamentul. În acest context face să luăm în seamă o serie de factori familiali, psihosociali și culturali. Complianța terapeutică este în relație directă cu acceptarea bolii de către pacient. Un nivel scăzut de acceptare a bolii are ca rezultat non-aderența la indicațiile medicale, automedicația, acutizarea distresului psihologic și manifestarea unor reacții emoționale negative. Completarea abordării medicale a afecțiunilor dermatologice, prin introducerea unor informații privind calitatea vieții pacienților, a modului de raportare la boală și a reprezentării bolii, a factorilor psiho-sociali implicați, deschide perspectiva aprofundărilor cercetărilor în domeniu și a preocupărilor psihologice față de afecțiunile dermatologice în general. Harth, Gieler, Kusnir și Tausk, (2009) prezintă o serie de recomandări privind unele etape importante în procesul terapeutic al pacientului cu psoriazis: îngrijire psihosomatică primară, psihoeducația, terapia de relaxare, reducerea stresului, hipnoza, îmbunătățirea complianței, întărirea modalităților de coping la boală, strategiile de adaptare la viața de zi de zi, terapia de grup și psihoterapia individual, toate fiind ajustate la comorbiditatea dominantă [apud 2].

Concluzii

Într-o societate în care atractivitatea fizică și integritatea sunt evaluate atât de înalt, există probleme grave pentru cei care au o afecțiune care duce la apariția unor defecte estetice. Aceste probleme conduc la consecințe psihosociale negative pentru un număr semnificativ de persoane care suferă de boli de piele. Este imperativ să se ajungă la un consens în măsurarea și colectarea datelor pentru a îmbunătăți nivelul actual de înțelegere a adaptării psihosociale la bolile de piele care conduc la diferențe vizibile. Mulți profesioniști din domeniul sănătății nu au abilitățile necesare pentru a răspunde în mod eficient nevoilor psihosociale ale victimelor. Beneficiile semnificative pot fi obținute prin îmbunătățirea instruirii și prin introducerea unui model de îngrijire complex cu implicarea specialiștilor psihologi.

Bibliografie

1. Bundy C. Visible difference associated with disease: skin conditions. In: The Oxford Handbook of the Psychology of Appearance. (N Rumsey, D Harcourt, eds.). New York: Oxford University Press, 2012, p. 398–413.
2. Eghlileb A. Psoriasis has a major secondary impact on the lives of family members and partners. În: British Journal of Dermatology, 2012, nr. 156, p. 1245-1250.
3. Fortune D. Psychological stress, distress and disability in patients with psoriasis: Consensus and variation in the contribution of illness perceptions, coping and alexithymia. In: The British Journal of Clinical Psychology, 2002, nr.3, p. 157-173.
4. Humphreys F. Psychiatric morbidity and skin disease: what dermatologists think they see. London: British Journal of Dermatology, 1998, v.139/4, p.679-681.

5. Jobling R. Assessing the impact of psoriasis and the relevance of qualitative research. In: *J. Invest. Dermatol.*, 2006, 126 (7), p. 1438-1440.
6. Murphy E. Qualitative research in health technology assessment: a review of the literature. In: *Health Technol. Assess.*, 1998, 2 (16), p. 1-274.
7. Papadopoulos L., Bor R., Legg C. Coping with the disfiguring effects of vitiligo: A preliminary investigation into the effects of cognitive-behaviour therapy. In: *British J. Med. Psychol.*, 1999, 72 (3), p. 385-396.
8. Picardi A., Abeni D., Braga M. et al. Increased psychiatric morbidity in female outpatients with skin lesions on visible parts of the body. In: *Acta Derm. Venereol.*, 2001., 81 (6), 410-414.
9. Rumsey N., Harcourt D. (Eds.). *Oxford Handbook of the Psychology of Appearance*. New York: OUP Oxford, 2012. 736 p.
10. Wolkenstein P. Living with psoriasis. In: *Journal of the European Academy of Dermatology and Venerology*, 2006, nr. 20, p. 28-32.
11. Young M. The Psychological and Social Burdens Of Psoriasis. In: *Dermatology Nursing*, 2005, nr. 17 (1). P. 15-19.

UDC: 37.06 + 316.4

EDUCATION FOR MASS-MEDIA IN THE CONTEXT OF NEW EDUCATIONS

EDUCAȚIA PENTRU MASS-MEDIA ÎN CONTEXTUL NOILOR EDUCAȚII

*SANDU Ștefan-Antonio, PhD, University Professor,
University „Ștefan cel Mare” of Suceava, Romania
CRIBINCEA Zinaida, lecturer,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*SANDU Ștefan-Antonio, doctor, profesor universitar,
Universitatea Ștefan Cel Mare din Suceava, România
GRIBINCEA Zinaida, lector universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova*

Annotation: *This article provides an analysis of the pedagogical orientations and sociological approaches to the media, focused as a priority on developing the skills and media culture of the public consuming public information. The main issues specified in this context refer to media education concept analysis, the theoretical models underlying the different approaches, the difference between actions and purpose in the educational activities and of the pedagogical perspective of the educational and community environment.*

Adnotare: *Acest articol oferă o analiză a orientărilor pedagogice și abordărilor sociologice privind mass-media, concentrate ca prioritate pe dezvoltarea abilităților și a culturii media a publicului consumator de informații publice. Principalele probleme specificate în acest context se referă la analiza conceptului de educație media, a modelelor teoretice care stau la baza diverselor abordări, a diferenței dintre acțiuni și scop în activitățile educaționale și a perspectivei pedagogice a mediului educațional și comunitar.*

Keywords: *media education, media literacy, culture media, media skills.*

Cuvinte cheie: *educație pentru media, învățarea media, cultura media, competențe media.*

Introducere

În știința pedagogică a secolului trecut, în diverse țări ale lumii, s-a conturat o nouă orientare - educația pentru media, care are drept misiune instruirea unui educabil capabil de a se adapta fluxului continuu de informații, creat într-un spațiu comunicațional-mediatic marcat de diversitate, schimbare, concurență și imixiune politică. Mass-media are un rol semnificativ în procesul de educare și culturalizare a maselor, însă, intervențiile educative se deosebesc de cele ale altor factori educogeni prin particularitățile demersului educativ, conținut, obiective și impactul exercitat asupra societății.

Material și metodă

Scopul cercetării prezentate în publicația de față constă în revista abordărilor educaționale și sociologice privind educația pentru media ca proces important pentru culturalizarea maselor pe dimensiunea instituțională și non-formală. Obiectivele investigației se axează pe identificarea modelelor conceptual teoretice care interpretează rolul mass-mediei și a sistemelor educaționale în dezvoltarea culturii și competențelor informaționale ale publicului consumator de mesaje mediatice.

Rezultate și discuții

Evoluția rapidă a societății contemporane, a condus la schimbarea filosofiei educaționale și apariția „noilor educații”, prevăzute în programul UNESCO, precum educația pentru democrație; educația pentru toleranță; educația pentru mediu; educația pentru sănătate; educația pentru familie; educația pentru mass-media etc. Noile educații reprezintă un set de conținuturi speciale, ajustate la problematica lumii contemporane, fiind generate de evoluțiile negative și pozitive înregistrate în societatea modernă și postmodernă în diferite domenii. Importanța noilor educații este recunoscută la nivel de politică globală prin contribuția UNESCO, începând cu anii 1970-1980, iar direcțiile angajate vizează recunoașterea și valorificarea noilor educații la nivel de sistem și de proces [6].

Noua filozofie a educației întrunește o serie de caracteristici definitorii și anume: prefigurează o nouă viziune asupra ființei umane, integră nu numai moral, dar și ca entitate națională și socială; desăvârșită conceptual, teleologic, spiritual, estetic; echilibrată ecologic și sănătoasă fizic; tolerantă național, cultural și religios; liberă prin conștientizarea propriei valori și a valorilor și problemelor societății actuale, a valorilor și problemelor celor din alteritate; conștientă de propria identitate și de identitatea lumii în care trăiește; deschisă la schimbare și adaptabilă schimbărilor. De asemenea, elaborează un model de educație centrat pe ființa celui educat, în baza principiului libertății în educație și al identității ființei sale. Noul concept educațional răspunde, de fapt, la întrebarea: cum este, cum poate și cum trebuie să fie ființa umană într-o lume a schimbării, a comunicării interumane și interculturale, într-o lume a consumului și a creației, într-o lume amenințată de pericole și cataclisme sociale și naturale la scară planetară, și totuși încrezătoare în ideea pozitivă a lumii și a ființei umane [5].

Ajustarea obiectivelor noilor educații pe dimensiunea mass-mediei, constă în educarea unei personalități capabile de a gestiona corect și adecvat mesajele mediatice, pentru a descrie operativ sensurile diferitor informații în consonanță cu valorile adevărului, dreptății, pluralității de opinii, etc.; să poată evalua informația în funcție de sursele emitente, ori să se racordeze simultan la emitenți alternativi pentru a verifica veridicitatea informațiilor, să amendeze și să neutralizeze informațiile false etc. La nivelul statelor membre ale Uniunii Europene, sistemul educației formale și-a conturat un sistem propriu de valori în ceea ce privește mass-media și educația pentru media, reușind prin aceasta să evidențieze necesitatea de formare a culturii informaționale și educare a maselor în spiritul valorilor democratice.

Conținuturile și principiile noii educații pentru mass-media au fost reflectate în documentele elaborate și promovate de UNESCO de la 1950 până în prezent, cât și în rezoluțiile și recomandările adoptate la reuniunile din Grunwald (1982), Toulouse (1990) Paris (1997), Viena (1999), Seville (2002) etc. Astfel, în recomandările UNESCO (Seville, 2002), educația mediatică este o componentă a drepturilor cetățenilor din orice țară la libertatea de autoexprimare și recepționare a informației, contribuind prin aceasta la menținerea democrației. Recunoscând diferențele în ceea ce privește evoluția și abordările educației mediatice în plan național, conform acestor prevederi, este recomandabil de a implementa tematica respectivă în planurile de studii, cât și în planul educației suplimentare, neformale și a autoeducației pe parcursul întregii vieți [18].

Educația publicului în ceea ce privește consumul mediatic este o prioritate a pedagogiei, în contextul unor caracteristici evidente ale societății contemporane care, în virtutea unor legități de ordin social-psihologic, nu manifestă tendințe de percepție selectivă, profundă și calitativă a informațiilor difuzate prin mijloacele de comunicare în masă. L. Masterman, un exponent al pedagogiei și teoriei mediatice a specificat următoarele premise ale actualității educației pentru mass-media: nivelul înalt al utilizării media, cât și suprasaturația societății contemporane la nivel de

prezență și implicare a mijloacelor de comunicare în masă; importanța ideologică a mass-mediei, ca ramură a industriilor mediatice, asupra conștiinței audienței; accelerarea ritmului de producție și intensificarea mecanismelor de dirijare și diseminare a informației mediatice; intensitatea imixtiunii mass-mediei în principalele procese democratice; maximalizarea semnificației informației și a comunicării vizuale în toate domeniile vieții sociale; necesitatea instruirii prospective a elevilor/studentilor astfel, încât să corespundă cerințelor societății; tendințe de comercializare și monopolizare a informației în plan național și internațional [12]. În categoria factorilor ce determină utilitatea educației mediatice putem include, de asemenea, industrializarea producției mediatice, ficționalizarea informației, superficializarea conținutului produselor jurnalistice și diminuarea independenței mass-mediei, factori care, nefiind conștientizați de către publicul consumator, pot produce diverse efecte și prejudicii de ordin psihologic, axiologic, moral etc.

Actualmente, există diverse viziuni privind interpretarea conceptului *educație mediatică* (*media education*), astfel, potrivit abordărilor UNESCO aceasta referă la „învățarea teoriei și dezvoltarea abilităților practice în domeniul mijloacelor de comunicare în masă, considerate ca parte componentă, specifică și autonomă a teoriei și practicii pedagogice” [14]; din perspectiva practicilor pedagogice, educația pentru media este un proces de dezvoltare a personalității prin intermediul și în baza materialelor de presă, în scopul dezvoltării gândirii critice, formării culturii comunicării și a abilităților de percepție, analiză, interpretare și evaluare a textelor mediatice. Prin urmare, într-o abordare unitară, educația mediatică reprezintă o totalitate de acțiuni sistemice ale subiecților activității educaționale, orientate spre formarea unei personalități ce posedă un anumit nivel de cultură a comunicării în/ și cu mass-media în baza unor valori și idealuri umanistice. În acest proces sunt implicați pedagogi dar și reprezentanți ai comunității mediatice, care asigură, într-o formă particulară, realizarea obiectivelor educaționale într-un mediu eterogen, format din diverse categorii de persoane.

În sens larg, educația pentru media este parte integrantă a educației pentru cetățenie, în contextul căreia se dezvoltă competențe specifice referitoare la gândirea critică și cultivarea responsabilității sociale și democratice a tinerilor. Din această perspectivă, cadrul conceptual a educației pentru cetățenie în școlile din Europa se concentrează pe dezvoltarea a patru domenii de competențe.

✓ Interacțiunea eficientă și constructivă cu ceilalți, inclusiv dezvoltarea personală (încrederea în sine, responsabilitatea personală și empatia); comunicarea și abilitățile de ascultare; colaborarea cu ceilalți.

✓ Gândirea critică, inclusiv raționamentul și analiza, competența mediatică, cunoașterea, descoperirea și utilizarea surselor.

✓ Acțiunea responsabilă din punct de vedere social, inclusiv, respectul față de principiul dreptății și drepturilor omului; respectul față de alte ființe umane, față de alte culturi și alte religii; dezvoltarea unui sentiment de apartenență; și înțelegerea problemelor legate de mediu și sustenabilitate.

✓ Acțiunea democratică, inclusiv respectul față de principiile democrației; cunoașterea și înțelegerea proceselor, instituțiilor și organizațiilor politice; cunoașterea și înțelegerea conceptelor sociale și politice fundamentale [1].

În societățile democratice, educația pentru mass-media, ca dimensiune a educației pentru cetățenie îi ajută pe elevi să devină cetățeni activi, informați și responsabili, care sunt dispuși și capabili să-și asume responsabilitatea pentru ei înșiși și comunitățile lor, la nivel național, european și internațional. Abordată din acest unghi de vedere, acțiunea educativă reprezintă o treaptă importantă în planul cultivării civismului și a unei atitudini obiective față de realitatea mediatizată,

„educația pentru cetățenie democratică este o dimensiune a educației, care presupune formarea unor viziuni, atitudini, convingeri social-filosofice, dar și a unui comportament democratic. Cu alte cuvinte, formarea unei personalități deschise, inovatoare, adaptabile la schimbare într-o lume a competiției continue. Individul trebuie format pentru a-și exprima poziția, pentru a se implica în luarea deciziilor, pentru a fi activ și eficient, a putea reacționa adecvat la fenomene de totalitarism, autoritarism”[3].

Educația pentru media este unul dintre mijloacele funcționale de diminuare a efectelor profunde și de lungă durată a propagandei și a manipulării mediatică. Propaganda și manipularea sunt două fenomene care contribuie, în mod implicit, la modelarea conștiinței sociale, suprimând capacitatea consumatorilor de a analiza critic mesajul mediatic. Conform *Dicționarului de Sociologie*, *propaganda* este definită ca „activitate sistematică de transmitere, promovare sau răspândire a unor doctrine, teze sau idei de pe pozițiile unei anumite grupări sociale și ideologii, în scopul influențării, schimbării, formării unor concepții, atitudini, opinii, convingeri sau comportamente. Propaganda se realizează astfel, încât să conducă la realizarea scopurilor și intereselor grupului pe care îl servește, neexistând o propagandă neutrală valoric sau obiectivă”, iar *manipularea* este explicată ca „acțiunea de a determina un actor social (persoană, grup, colectivitate) să gândească și să acționeze într-un mod compatibil cu interesele inițiatorului, nu cu interesele sale, prin utilizarea unor tehnici de persuasiune care distorsionează intenționat adevărul, lăsând impresia libertății de gândire și de decizie. Spre deosebire de influența de tipul convingerii raționale, prin manipulare nu se urmărește înțelegerea mai corectă și mai profundă a situației, ci întipărirea în minte a unei înțelegeri convenabile, recurgându-se la inducerea în eroare cu argumente falsificate, cât și la apelul la palierele emoționale non-raționale” [7].

În țări precum Franța, Canada, Anglia, Australia, SUA, etc. educația mediatică se prezintă ca un sistem funcțional în cadrul instituțiilor de învățământ mediu și superior, fiind realizată prin două modalități: prima constă în integrarea disciplinei respective ca obiect facultativ sau obligatoriu, iar cea de-a doua se referă la integrarea tematicii privind educația mediatică în cadrul disciplinelor tradiționale. Ultima variantă este cea mai răspândită în practica internațională, ceea ce presupune integrarea subiectelor respective în aria tematică a disciplinelor umanistice. În așa mod, baza factuală a disciplinei de studiu servește drept fundament pentru realizarea obiectivelor educației mediatică, în baza principiilor: *priorităților* (prin juxtapunerea ori subordonarea scopurilor și obiectivelor educației mediatică, scopurilor și obiectivelor disciplinei de studiu); *completării* (selectarea acelor scopuri și obiective ale educației mediatică, care completează și dezvoltă obiectivele disciplinei concrete de studiu); *inserării/includerii* în diverse sisteme metodice.

Reieșind din caracterul formal și informal al mecanismelor de implementare, pot fi identificate mai multe direcții ale educației pentru media și anume: pregătirea profesională a specialiștilor în domeniul comunicării de masă; a pedagogilor în cadrul instituțiilor de profil, dar și a cursurilor de calificare organizate post-factum; educația mediatică ca parte componentă a sistemului de învățământ, integrată în cadrul disciplinelor tradiționale ori în mod autonom, în calitate de cursuri speciale, facultative etc.; educația mediatică informală; educație mediatică la distanță realizată prin intermediul presei scrise, tv, audio, Internet pentru elevi, studenți, adulți; educație mediatică individuală, permanentă pe parcursul întregii vieți.

Obiectivele de bază ale educației mediatică rezidă în formarea *competenței mediatică* și a *culturii mediatică* a educabilului. Competența mediatică presupune formarea unui set de calități personale – cunoștințe, abilități, deprinderi, capacități, necesare oricărei persoane care are tangență cu fluxul informațional difuzat prin mass-media. În plan structural, competențele formate vizează: *componenta cognitivă* (cunoștințe despre media); *componenta motivațională* (exprimată prin

tendința de utilizare a produselor mediatice în toate sferile activității); *componenta axiologică* (semnificația competenței mediatice ca parte integrantă a ascensiunii personale și profesionale); *componenta comportamentală* (reflectarea competenței mediatice privind recepționarea mesajului mediativ în diverse situații standarde și nestandarde).

În acest context, competența mediatică îndeplinește următoarele funcții: comunicativă (capacitatea de a utiliza media ca platformă de comunicare și socializare; cultura interacțiunii cu mass-media); culturologică (conștientizarea rolului mass-mediei în societatea contemporană, participare asumată, în cunoștință de cauză în dialogul intercultural prin intermediul media, abilitatea de a determina contextul social, politic, cultural al textelor mediatice); funcția adaptativă (adaptarea la condițiile societății informaționale); funcția protectoare (conștientizarea consecințelor influenței informației mediatice asupra psihicului și asigurarea securității informaționale); funcția dezvoltationistă (capacitatea de edificare a potențialului de creație și a gândirii independente, critice); funcția axiologică (integrarea valorilor reflectate în mass-media și corelarea acestora cu modelul existent al lumii); funcția analitică (dezvoltarea abilităților de analiză și interpretare a textelor mediatice) [19].

Educația pentru media contribuie la formarea culturii mediatice, ce reprezintă un mijloc specific de însușire a realității prin intermediul mijloacelor de informare în masă, este un tip de cultură dominantă specifică Societății Informaționale, o cultură-universum, ce include o diversitate funcțională a culturilor de masă, populare și elitiste, cât și modificări ale acestora, o cultură-metamesaj despre mentalitățile umanității la o anumită etapă de existență. Cultura mediatică este percepută, într-un cadru integrator, ca rezultat a influenței diferitor factori, inclusiv, a transformărilor în sfera industriei media, dar și a declinului publicului național în materie de consum media [10].

Mijloacele de comunicare în masă influențează dezvoltarea și universul personalității indiferent de vârstă, astfel, educația pentru media intervine ca factor determinant al consumului eficient de informații, difuzate prin mass-media și educarea unor comportamente favorabile în ceea ce privește participarea și responsabilitatea cetățenească. Acțiunea educativă se axează, în acest sens, pe dezvoltarea capacității de gândire critică (autonomie critică) și evaluare obiectivă a produselor mediatice, diverse prin conținut și unghiul de reflectare a realității social-politice.

În literatura de specialitate, conceptualizarea educației pentru media interferează cu inițiativele comunității mediatice de a participa în acest proces, astfel, baza teoretică a educației mediatice se află în spațiul mijloacelor de comunicare în masă, iar idealul pedagogic, conform metodologiei de sorginte pedagogică, rămâne neschimbat: educarea unei personalități adulte și responsabile din punct de vedere social. În acest sens, Pierre Moeglin aprecia că pedagogizarea consumului cultural e problematică pentru că presupune o deșcolarizare a serviciului educativ și o pedagogizare a industriilor culturale” [4].

În prezent, nu există o concepție teoretică integrală, congruentă privind educația pentru media, fapt ce a marcat atât terminologia (pe alocuri, ambiguă) în domeniu, dar și încadrarea conținuturilor și a obiectivelor educaționale în limitele unui model pluridimensional complex. Cele mai reprezentative abordări conceptual-teoretice, în acest sens, sunt următoarele: teoriile paternalistă, etică, ideologică, ecologică, estetică, culturologică, semiotică și socioculturală, modelul educației mediatice ca sursă de *satisfacere a necesităților* publicului, *teoria practică* a educației mediatice, teoria educației mediatice ca model de dezvoltare a *gândirii critice* [2].

✓ *Teoria educației mediatice ca model de dezvoltare a gândirii critice* (Critical Thinking Approach). Baza conceptuală a acestei abordări este reprezentată de modelul Agenda Setting (M. McCombs & D. L. Shaw, 1972), conform căruia mass-media își exercită rolul de putere a patra

care, prin subiectele incluse în agendă, poate influența anumite modele de comportament și cultiva anumite valori sociale. Teoria dată vizează instruirea publicului în vederea identificării și analizei influenței manipulative a mass-mediei, orientarea în fluxul informațional specific societății informaționale, cât și dezvoltarea gândirii critice a diferitor categorii de public în raport cu textele mediatică. Conceptul *gândire critică*, este explicat în accepțiunea Asociației Americane de Filosofie ca „raționament intenționat, având rol de autoreglare, care are drept finalitate interpretarea, analiza, evaluarea și interactivitatea, precum și explicarea percepțiilor contextuale și conceptual-metodologice evidente pe care se bazează acest raționament” [16]. Gândirea critică are tangență nemijlocită cu flexibilitatea, curiozitatea, reflexivitatea, autonomia; a gândi critic înseamnă a pune întrebări, a căuta răspunsuri, a găsi alternative la atitudini deja fixate, a adopta o poziție pe baza unei întemeieri individuale argumentate, etc. Conform acestei teorii, consumatorul media, trebuie să se ghideze de anumite repere în condițiile suprasaturării cu informații, trebuie să fie educat în sensul percepției adecvate a mesajului difuzat, să aibă capacitatea de a analiza și a înțelege, să posede cunoștințe despre mecanismele și efectele influenței mediatică. Informația unilaterală, incompletă, distorsionată (în special, mesajele difuzate la tv, care au o pondere semnificativă în ceea ce privește influența propagandistică) necesită a fi supusă evaluării critice pentru a evita manipularea, persuadarea și intoxicarea propagandistică.

În acest context, vectorii educaționali necesită a fi instruiți în sensul sesizării diferențelor dintre faptele sociale reale și varianta mediatizată a acestora prin verificare și comparare a informațiilor referitoare la același subiect emise de către emitenți diferiți, siguranța sursei de informare, raționamente și opinii părtinitoare, argumente neclare și ambigue, neconcordanță logică între raționamente, etc. În acest sens, cercetătorul L. Semali, afirmă că “competența mediatică critică contribuie la dezvoltarea poziției civice a partenerilor educaționali în procesul de percepție și asimilare a textelor mediatică prin: analiza prealabilă a reprezentărilor privind textul mediatic; analiza percepției proprii referitoare la textul și subtextul conținutului mediatic; determinarea, în rezultatul analizei, a adevărului de semi-adevăr, ce este corect și incorect, faptul de ficțiune, mitul de realitate, obiectivitatea de tendențiozitate” [17]. În așa mod, se educă cetățeni responsabili și bine informați, care își pot forma opinii și exprima judecăți de valoare argumentate în baza de dovezi [13]. Referitor la acest aspect, numeroși autori, precum (Beyer, 1988; Chance, 1986 et al.), afirmă că procesele democratice care au loc în societate, depind de capacitatea cetățenilor de a avea o gândire critică privind probleme complexe de ordin politic, economic, social și cultural. Autorii afirmă că misiunea școlii constă în a dezvolta o viziune prospectivă referitoare la pregătirea cetățeanului pentru societatea de mâine, iar pentru aceasta elevii trebuie să fie capabili de a interpreta, de a face inferențe și a emite deducții asupra acestor probleme, de a emite judecăți și raționamente pentru a putea lua decizii argumentate [15].

Dat fiind faptul că producția mediatică este rezultatul unei activități corporative conștiente, L. Masterman menționează că prezintă interes patru întrebări care activează „criticismul”: cine este responsabil de crearea și calitatea textelor mediatică; cine este proprietarul ori controlează o instituție mediatică; cum se produce un anumit efect mediatic; care este dimensiunea axiologică a realității mediatizate și cum este percepută această realitate de către public. În opinia acestuia, educația mediatică nu este un proces de evaluare a creației și culturii mediatică, dar proces de cercetare în cadrul căruia ambii parteneri educaționali au calitatea de cercetători [12].

✓ *Modelul etic al educației mediatică (Ethic Approach, Moral Approach)*. Conform modelului respectiv, mass-media contribuie la formarea anumitor principii etico-morale, în special în rândul tinerilor, adolescenților [2]. Scopul educației, prin prisma acestui model, constă în crearea unui atașament a publicului față de anumite modele etice de comportament (corespunzătoare

societății, anumitor religii, norme democratice, etc.). Strategia pedagogică se bazează pe studierea aspectelor etice ale mass-mediei, în general, și a textelor mediatic, în particular, cât și dezvoltarea abilităților de apreciere a corelației dintre valorile sociale și contextul sociocultural și politic și în care s-a creat mesajul mediatic. Este o teorie actuală care contracarează dezumanizarea conștiinței, deprecierea valorilor etico-morale și a spiritualității și se bazează în mod prioritar pe educația bazată pe valori democratice, umanism, toleranță etnică, rasială, națională, religioasă.

✓ *Teoria paternalistă a educației mediatic (Protectionist Approach)*. Această abordare se referă la asigurarea securității împotriva efectelor nocive ale mass-mediei [2]. Scopul educației mediatic este de a atenua efectele negative ale mass-mediei asupra adolescenților, ca segment important al audienței. Pedagogii au misiunea de a oferi suport acestora astfel, încât, prin exemple concrete și inteligibile să perceapă diferența dintre realitatea cotidiană și cea transmisă prin intermediul mesajului mediatic. Obiectivele educaționale, prin prisma acestei teorii, se referă la identificarea și contracararea fenomenelor negative expuse prin intermediul mijloacelor de comunicare în masă, precum rasismul, sexismul, discriminarea, persecutarea psihologică, inechitatea, intoleranța, etnocentrismul, xenofobia etc.

✓ *Teoria ideologică a educației mediatic (Ideological Approach)* Se presupune că mass-media poate intenționat să manipuleze opinia publică, în special în interesul unei clase sociale, națiuni etc., iar audiența poate fi foarte ușor influențată în sens ideologic, propagandistic. Scopul educației mediatic, conform acestei teorii, constă în dezvoltarea unor abilități de recunoaștere a tehnologiilor de influențare în sens ideologic, și educarea spiritului critic [2]. În acest context, studierea dimensiunilor ideologice ale mass-mediei, permit identificarea sistemului de idei și valori la care se referă mesajul. Punându-și întrebări asupra intereselor mass-mediei, studentul obține cunoștințe de ansamblu asupra corelației între semnificațiile transmise și relațiile de putere (stereotipuri sexiste sau rasiste, menținerea inegalităților, conformismul social etc.) [11].

Teoria ecologică a educației mediatic (Ecologic Approach, Therapy Approach). Această abordare reflectă faptul că este necesar de a dezvolta conceptul *ecologie a percepției mediatic*. Aceasta utilizarea strategiei ecologice ca anti-acțiune contra violenței și reflectării patologicului la ecran și păstrarea orientării spiritual-estetice a propriei concepții în calitate de spectator”[2].

✓ *Teoria educației mediatic ca sursă de satisfacere a necesităților publicului (Uses and Gratifications Approach)* Baza teoretică a acestei teorii o constituie teoria „*utilizări și gratificații*” și presupune faptul că indivizii selectează și apreciază în mod individual textul mediatic în raport cu propriile necesități [2]. Conform acestei abordări, influența media este limitată, iar scopul prioritar al educației mediatic constă în extragerea cât mai multor beneficii corespunzătoare necesităților proprii, astfel, „problema principală nu este cum media influențează publicul, dar ce face publicul cu informațiile din media?. Auditoriul – reprezintă a totalitate de indivizi ce prezintă particularități de gândire și comportament, care utilizează produsele mediatic în scopul satisfacerii necesităților de informare, divertisment, autorealizare, a apartenenței sociale și identitare” [8].

✓ *Teoria „practică” a educației mediatic (Practical Approach, Technology Approach, Hands-on Making Approach)* Această abordare se referă la dezvoltarea abilităților practice de exploatare a diverselor instrumente și tehnici destinate creării produselor mediatic, astfel, este posibil, de a analiza și interpreta post-factum acțiunii educative, un material de presă din perspectiva calității (montaj, unghi de vedere etc.) [2].

✓ *Teoria culturologică a educației mediatic (Cultural Studies Approach)*. Are la bază modelul cultivării, conform căruia, mass-media propune, dar nu impune interpretarea mesajului mediatic. Auditoriul se află în mod firesc într-un proces de dialog și evaluare a textelor mediatic, aceștia nu doar „citesc informația” dar acordă în rezultatul analizei individuale, semnificații textelor

mediatice. În opinia lui A. Hart, adept al abordării culturologice a educației mediatice, personalitatea care posedă un anumit nivel de cultură mediatică este cea care cunoaște principiile educației mediatice: mass-media nu doar reflectă dar și oferă un tablou asupra lumii, iar procesele de selecție, analiză și creare a textelor mediatice parcurg un proces complex de redactare și redefinire a mesajelor; audiența nu este pasivă și previzibilă, dar activă și dispusă spre reacții schimbătoare la textele mediatice; conținutul mesajelor mediatice nu sunt determinate doar de producători și redactori, guverne, companii publicitare, magnați media, dar și de public; media deține un potențial diversificat de forme, tehnologii, limbaje și tehnici de influență [9].

✓ *Teoria estetică a educației mediatice (Aesthetical Approach)* Teoria respectivă are anumite coincidențe cu modelul culturologic, iar ideea de bază se referă la instruirea / ghidarea auditoriului în vederea înțelegerii legităților de bază și a spectrului estetic a limbajului textelor mediatice, cât și de dezvoltarea abilității de percepție estetică a produselor mediatice. L. Masterman critică această teorie, afirmând că „problemele legate de calitatea estetică a textelor mediatice trebuie să aibă rol secundar, și nu principal” [12]. În același timp, autorul susține că educația mediatică estetică este mai eficientă decât cea protecționistă, deoarece militează în favoarea și nu contra mass-mediei.

✓ *Teoria semiotică a educației mediatice (Semiotic Approach, Le decodage des medias)* Această teorie are la bază lucrările teoreticienilor media de orientare semiotică (structuralistă), astfel, conform pedagogilor „semiotici” media are tendința de a ascunde natura polisemantică a textelor, astfel aceasta influențează și subminează libertatea consumului de informații. Conținutul de bază al educației mediatice se referă la codurile și „gramatica” textelor mediatice a limbajului mediatic, iar strategia pedagogică se construiește pe învățarea unor reguli de decodificare a acestora, descrierea conținutului, a asociațiilor, particularităților lingvistice, etc. În acest context, A. Hart afirmă că educația mediatică trebuie să se implementeze mai activ în procesul de studii, deoarece „noua competență impune cunoașterea „metalimbajului”, care permite, de fapt, de a înțelege media” [9]. Abordarea semiotică a educației mediatice este opusul celei ideologice, deoarece accentele se pun pe problema limbajului media, și nu pe decriptarea sensului politic sau social al textelor mediatice. Are anumite tangențe cu teoria educației mediatice ca model de dezvoltare a gândirii critice, fără a evidenția, însă, aspectele manipulative ale mass-mediei în societate.

✓ *Teoria socioculturală a educației mediatice (Social and Cultural Approach)* Fundamentele teoriei socioculturale se bazează pe abordarea culturologică (cultura mediatică–rezultat al educației) și sociologică (educația ca rezultat al conștientizării în pedagogie a importanței și rolului social al media) [2].

Concluzii

În concluzie, putem afirma că societatea sex. XXI este dominată de mijloacele de comunicare în masă, care au o influență majoră asupra tuturor subsistemelor sistemului social, a evoluției proceselor sociale, a indivizilor și a societății, în general. Ca parte componentă a noilor educații, educația mediatică este un răspuns la dezideratul societății contemporane, privind necesitatea conștientizării reacțiilor cognitive, afective și comportamentale, care apar în rezultatul influenței latente și manifeste pe care o exercită mass-media, dar și dezvoltarea unor abilități și competențe de interiorizare selectivă a valorilor transmise prin mass-media. Realizarea respectivului deziderat educațional reprezintă o cvasi-acțiune comună a pedagogilor, dar și a comunității mediatice, prin responsabilizare în ceea ce privește conținutul mesajelor emise.

Bibliografie

1. Educația pentru cetățenie în școlile din Europa 2017: Sinteză Eurydice. Agenția Executivă pentru Educație, Audiovizual și Cultură, 2018. Disponibil: http://publications.europa.eu/resource/cellar/e0f2801c-184c-11e8ac7301aa75ed71a1.0007.01/DOC_1
2. Fedorov A. Media and Information Literacy Education Dictionary. Moscow: ICO "Information for All, 2017. 30 p.
3. Guțu VI., Vicol, M. Tratat de pedagogie – între modernism și postmodernism. Iași: Performantica, Institutul Național de Inventică, 2014. 554 p.
4. Industriile educației și noile media. Iași: Polirom, 2003. 272 p.
5. Pâslaru VI. Principiul pozitiv al educației: studii și eseuri pedagogice. Chișinău: Museum, 2003. 320 p.
6. Văideanu G. UNESCO – 50. Educație. București, 1996. 149 p.
7. Zamfir C. Vlăsceanu L. Dicționar de Sociologie. București: Babel, 1998. 753 p.
8. Gripsrud J. Understanding Media Culture. London – New York: Arnold & Oxford University Press Inc., 2002. <http://www.kinoppete.org/PDFs/Readings%20II/Jostein%20Gripsrud%20%20Understanding%20Media%20Culture%20-%20Chapter%204%20Semiotics.pdf>
9. Har, A. Understanding Media: a Practical Guide. London: Routledge. 1991. 268 p.
10. Hodkinson P. Media, culture and society. London: SAGE Publications Ltd, 2017. 326 p.
11. Lyonnais P. Approches pedagogiques de l'education critique aux medias aux niveau collegial. 2008. 117 p. <https://archipel.uqam.ca/1900/1/M10719.pdf>
12. Masterman L. Teaching the Media. London: Comedia Publishing Group, 1885. 348 p. Disponibil: <http://bookyear.eu/?name=Teaching+the+Media.pdf>
13. Masterman L. L'éducation aux médias dans l'Europe des années 90, un guide pour les enseignants. Strasbourg: Conseil de l'Europe, 1994. 180 p.
14. Media Education Paris: UNESCO. 1984. 397 p. Disponibil: <http://unesdoc.unesco.org/images/0006/000625/062522eo.pdf>
15. Piette J. Éducation aux médias et fonction critique. Editions L'Harmattan, 1996, 358 p.
16. Ruminski H., Hanks, W. Critical Thinking. In: Media Education Assessment Handbook. Mahwan, New Jersey: Lawrence Erlbaum Assoc. Publishers, 1997, pp.143-164.
17. Semali L.M. Literacy in Multimedia America. New York – London: Falmer Press, 2000, 243 p. Disponibil: <http://cantdolthebor.com/bucoquvipi.pdf>
18. The Seville Recommendation. In: Youth Media Education Seville. 2002. Disponibil: <http://www.mediamilion.com/wp-content/uploads/2011/05/Seville-Seminar.pdf>
19. Груцо Е. И. Медиаобразование как фактор развития личности в условиях перехода к информационному обществу <http://www.pws-conf.ru/nauchnaya/lss-2009/153-smi-mediakultura/7303-mediaobrazovanie-kak-fakt.html>

UDC: 159.942. (043.21)

REDUCING THE RISK OF ABANDONMENT OF CHILDREN BY IMPROVING THE MOTHER'S PARENTAL SKILLS

DIMINUAREA RISCOLUI DE ABANDON AL COPIILOR PRIN ÎMBUNĂTĂȚIREA COMPETENȚELOR PARENTALE ALE MAMEI

**CORCEVOI Maria, PhD,
State University "Alec Russo", Balti**

**CORCEVOI Maria, doctor în psihologie,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți**

***Annotation:** This research reflects an issue of great importance today: the psychological assistance of mothers at risk of abandoning their children. The poor living conditions among vulnerable families increase the number of cases of alcoholism, violence, ill-treatment and neglect of children. As a result, parents may be deprived of rights and children suffer the most because they are placed in various specialized institutions for children in difficulty. The abandoned child is a child allied in difficulty, his/her development, respectively, physical or moral integrity being jeopardized. By developing parental competence we can form a set of physical, intellectual and emotional abilities of parents regarding how they interact with their minor children.*

***Adnotare:** Cercetarea reflectă un aspect de o importanță mare în ziua de azi. Este vorba despre asistența psihologică a mamelor cu risc de abandon a copiilor. Condițiile proaste de viață în rândul unor familii vulnerabile măresc numărul cazurilor de alcoolism, violență, maltratare și neglijare a copiilor. Ca urmare, părinții pot fi privați de drepturi, iar copii suferă cel mai mult, deoarece sunt plasați în diverse instituții specializate pentru copii aflați în dificultate. Copilul abandonat este un copil aliat în dificultate, dezvoltarea sa, respectiv, integritatea fizică sau morală fiindu-i periclitată. Prin dezvoltarea competenței parentale putem forma un ansamblu de abilități fizice, intelectuale și emoționale ale părinților cu privire la modul în care interacționează cu copiii lor minori.*

Keywords: parental competence, communication, abandonment, child.

Cuvinte-cheie: competență parentală, comunicare, abandon, copil.

Introducere

Aspectele sociale ale protecției copiilor, cât și a maternității au fost actuale pentru toate perioadele de dezvoltare a societății, rămânând actuale și în prezent. Fenomenele sociale negative din perioada de tranziție pe care o parcurge Republica Moldova, în special explozia sărăciei, șomajul au cauzat o agravare a situației de abandon al copiilor. Migrația excesivă a populației din ultimii zece ani a condus nu doar la îmbătrânirea rapidă a populației, ci și la creșterea numărului de copii orfani și abandonați de părinți, mai des în căutarea unui loc de muncă peste hotare. Consecința acestui climat social negativ duce familia la pierderea încrederii în viitor, apare comportamentul de delăsare, neimplicare - „lenea socială” [7, p.10]. Abandonul copiilor ia forme grave, conform Studiul „Abandonul copilului în Moldova”, [apud, 1] fiecare zi, în Moldova cel puțin un copil de

până la 7 ani este separat de familie; Jumătate din acești copii sunt abandonati; Nouă din zece copii despărțiți de mediul familial au părinți în viață; Fiecare al treilea copil este părăsit în primele 4 zile de la naștere; Șase din zece copii sunt lăsați de propriii părinți în maternități sau secții de pediatrie; Fiecare a cincea femeie care își părăsește copilul este la prima sarcină; 60 la sută din femeile care renunță la propriul copil sunt mame solitare.

Studiile efectuate în domeniile sănătății, educației, protecției copilului au constatat lipsa sau existența unor cunoștințe, atitudini, practici lacunare și inadaptate condițiilor socioculturale actuale în rândul familiilor, referitoare la aspecte ce țin de îngrijirea, educarea și dezvoltarea copilului. Studiul „Îngrijirea și dezvoltarea timpurie a copiilor în Moldova”, realizat cu sprijinul UNICEF, în 2003-2004 și repetat în 2009 a constatat că practicile parentale de îngrijire, educație și protecție a copilului mic sunt perimate, depășite. Deși 50% din îngrijitori au admis că întârzierea în educație conduce la întârzieri în dezvoltare, mai mult de jumătate (cca 57%) întâmpină diverse dificultăți în creșterea și educarea timpurie a copiilor, invocând lipsa de timp pentru copil, lipsa de cunoștințe/informare, lipsa accesului la servicii de educație/sănătate. Este îngrijorătoare constatarea că o bună parte a îngrijitorilor (39,2%) nu au nici o sursă de informare cu privire la educarea copilului. Mai mulți părinți își exercită rolurile parentale în funcție de experiența pe care au trăit-o cu proprii părinți/bunici, reproducând modelele comportamentale tradiționale. Din nevoia de informare, părinții apelează deseori la surse care nu pot fi verificate, care nu prezintă credibilitate și care conduc la confuzii și necunoaștere (prietenii, Internet, alte surse informaționale învechite etc.). În mod special, acest fenomen se atestă în familiile cu nivel educațional scăzut, în cele cu statut socioeconomic precar, din mediul rural, din familiile în situații de risc.

Conform Studiului realizat de EveryChild Moldova, în colaborare cu Institutul de Marketing, Analize și Sondaje (IMAS) în cadrul Proiectului „Prevenirea abandonului copiilor la naștere”, cu suportul financiar al World Childhood Foundation, cauzele abandonului copiilor, în viziunea femeilor, sunt: situația materială precară („sărăcie”, „situație financiară grea”, „nu are cu ce să-și crească copilul”); lipsa susținerii din partea părinților mamei/familiei lărgite; mame singure („femeia e singură, nu are soț, rude”); mame minore, ale căror părinți, de cele mai multe ori, sunt plecați peste hotare; atitudinea dezaprobată a societății („rușine”, „atitudinea negativă din partea comunității”); lipsa sau insuficiența educației sexuale („femeile de la țară nu cunosc nimic, au un nivel social inferior”, „lipsa celor 7 ani de acasă”, „insuficiența informațiilor cu privire la relațiile sexuale”); nașterea unui copil bolnav, cu dizabilități; lipsa sentimentului de responsabilitate la femeie, indiferența femeii față de copil („lipsa conștiinței, indiferența femeilor”); nepregătirea psihologică, emoțională a femeii pentru nașterea copilului; probleme relaționale între parteneri și între membrii familiei extinse [apud, 5].

Șoitu L. evidențiază esența familiei în 4 C - compromis, considerație, comunicare, cooperare. În teza noastră, încercăm să aducem valoare celui de al 5-lea C – competența parentală [10]. Competența parentală este reprezentată de către ansamblul abilităților fizice, intelectuale și emoționale ale părinților cu privire la modul în care interacționează cu copiii lor minori. Nivelul de competență parentală influențează dezvoltarea fizică și psihică, abilitățile prosociale ale copilului de-a lungul stadiilor de dezvoltare și maturizare prin care acesta trece [4, p.71]. Cercetătorii M.Diaconu, L.Cuznețov, M.Călin, N. Mitrofan și F.Turcu consideră că esența competențelor parentale trebuie să se axeze pe:

- protecția copilului împotriva loviturilor din afara familiei;
- satisfacerea trebuințelor elementare ale copilului;
- asigurarea copilului cu un cadru de dezvoltare coerent și stabil;

- asigurarea copilului cu sentimentul de a fi acceptat de ai săi atât ca membru al familiei, cât și ca ființă umană;
- stabilirea cu claritate a obiectivelor educative pe care urmează să le realizeze;
- prezentarea performanțelor care trebuie atinse de către copil;
- identificarea și conceperea activităților și situațiilor educative relevante pentru contexte reale de viață;
- selectarea strategiilor educative și a materialelor pe care le utilizează în conformitate cu vârsta copilului, pregătirea lui anterioară, valorile culturale și nevoile individuale de educație;
- crearea și menținerea unui climat familial favorabil [apud, 8].

În general, părinții solicită consiliere pentru schimbarea atitudinii și comportamentelor copiilor pe care le considera indezirabile. Își doresc ca aceștia să dețină cunoștințe, priceperi, deprinderi, să se comporte civilizată, să posede un limbaj adecvat, să relaționeze cu alți copii de vârsta lor, să se adapteze programului grădiniței/ școlii, să evite comportamentele nepotrivite. Părinții au nevoie de informații, de exercițiu, de sprijin, de educație pentru a contribui la dezvoltarea copiilor sau pentru a preveni unele situații de risc. Așadar, una din principalele preocupări ale consilierii este aceea de a motiva părinții să se implice activ în educația propriilor copii. Sprijinul consilierului vizează atât dezvoltarea rolului de părinte, cât și dezvoltarea personală a adultului care se găsește într-o situație problematică.

Consilierea părinților se adresează și crizelor parentale sau dificultăților pe care le au părinții în îndeplinirea rolurilor lor. Consilierul susține persoana în luarea deciziilor, în dezvoltarea capacității de autocunoaștere, de autoînțelegere. Acesta orientează persoana către soluții, dar nu le oferă, ajută la formarea unor deprinderi care susțin funcționalitatea rolului de părinte (engl. parenting competences) [6, p.68].

Material și metodă

Problema investigației constă în identificarea rolului intervenției psihologice mamelor aflate în situații dificile, cu risc de abandon a copilului.

Scopul cercetării constă în reliefaarea specificului intervenției psihologice a mamelor cu risc de abandon a copilului, în ceea ce privește îmbunătățirea abilităților și competențelor parentale.

Ipotezele cercetării: competențele parentale insuficiente ale mamei conduc spre creșterea riscului de abandon al copiilor. Intervenția psihologică în vederea îmbunătățirii competențelor parentale va diminua riscul de abandon al copiilor.

Metode, procedee și tehnici de cercetare: Chestionarul de investigare a competenței parentale (C.C.P.), după S. Glăveanu.

Baza experimentală a cercetării:

- 27 de subiecți de gen feminin, cu vârste cuprinse între 25-38 de ani, mame ale copiilor de vârste preșcolară și școlară mică.

- 12 mame cu risc de abandon, dintre care: 7 mame cu copii care se confruntă cu probleme materiale și relaționale, beneficiari ai Centrul de plasament temporar a copiilor în situație de risc „Drumul spre casă”, mun. Bălți și 5 mame abuzate și neglijate, beneficiari ai Centrul de criză familială „Sotis”, mun. Bălți.

- 15 mame, copii cărora sunt elevi ai Liceului Teoretic „G. Coșbuc” mun. Bălți.

Rezultate și discuții

În analiza statistică a ipotezei precum că: Mamele social vulnerabile au un risc de abandon a copilului mai mare, am corelat Variabila Independentă (VI): *Status mama*: 1. Sunt beneficiare ale centrelor sociale; 2. Nu sunt beneficiare ale centrelor cu Variabila Dependentă: (VD) *Gând de abandon* (rezultat obținut la interviu): 1. Niciodată; 2. Foarte rar; 3. Deseori; 4. Întotdeauna persistă gândul de abandon al copilului.

În urma interviului cu cei 27 de subiecți de gen feminin s-a constatat ca soluție în rezolvarea critică a problemelor cu care se confruntă: din 15 mame la 12 niciodată nu le apare gândul de abandon al copilului; 3 foarte rar, în cazuri critice.

Tabelul 1. Frecvența gândurilor de abandon [elaborat de autor]

		Frequency
Valid	niciodată	12
	foarte rar	3
	deseori	4
	întotdeauna	8
	Total	27

Se constată că 12 subiecți - mame cu status de beneficiare ale centrelor sociale, aflându-se în situații social vulnerabile prezintă un risc crescut al abandonului copiilor.

Rezultatele corelației Spearman sunt $r=-0,091$, $p\leq 0,001$, corelația având semn negativ, ceea ce semnifică faptul că la mamele din grupul care nu sunt beneficiare ale serviciilor centrelor sociale foarte rar apare gândul de abandon al copilului față de mamele social vulnerabile. Prima ipoteză a studiului s-a confirmat astfel încât: *mamele social vulnerabile au un risc de abandon a copilului mai mare*.

În analiza ipotezei unde presupunem că slabe competențe parentale ale mamei duc la creșterea riscului de abandon al copiilor, am aplicat testul t pentru eșantioane independente, obținând:

Mediile celor două grupe: $M_{gr1}=166$, $M_{gr2}=306$

Tabelul 2. Rezultatele mediilor la scorurile competențelor parentale [elaborat de autor]

	Status mama	N	Mean
Scor competențe parentale	este beneficiar al centrelor sociale	12	166,0000
	nu este beneficiar al centrelor sociale	15	306,0000

Testul LEVENE ($F=0,096$ $p=0,75$) este nesemnificativ (am greși în 75% din cazuri dacă am respinge ipoteza de nul care afirmă că slabe competențe parentale ale mamei nu vor conduce spre creșterea riscului de abandon al copiilor). Deci varianțele celor două populații sunt egale și vom extrage rezultatele din primul rând.

$t(25)=-8,80$, $p\leq 0,001$. Valoarea lui t este semnificativă, deci apar diferențe semnificative între scorurile la competențele parentale la mamele care sunt beneficiare ale centrelor sociale și cele care nu sunt beneficiare. Astfel încât mamele social vulnerabile au competențe parentale mult mai reduse. Odată ce am demonstrat că mamele social vulnerabile au un risc de abandon a copilului mult mai mare, ajungem la concluzia că slabe competențe parentale ale mamei conduc spre creșterea riscului de abandon al copiilor.

În urma primului contact cu obiectivul de evaluarea a mamelor am cerut acordul acestora să participe și la experimentul formativ. Având acordurile tuturor mamelor social vulnerabile pentru a

participa la un program prestabilit din timp am programat încă 4 întâlniri (4 ședințe) cu ele în mediul Centrelor de plasament Sotis și Drumul spre casă.

Pentru analiza ipotezei conform căreia presupunem că: intervenția psihologică în vederea îmbunătățirii competențelor parentale va diminua riscul de abandon a copiilor, am proiectat intervenția având în considerație terapia centrate pe obiective și soluții.

Această abordare nu pornește cu întrebarea: „Care este cauza problemei?” deoarece implicit se afirmă că există o problemă, o cauză și odată cu înlăturarea cauzei se va rezolva problema. Întrebarea de la care pornește intervenția este: „Cum construim soluțiile?”, ceea ce implică că inventăm mai multe soluții. Acest demers cuprinde, în linii mari, trei etape importante [3, p.115]:

1. Definirea, mai degrabă, a ceea ce vrea clientul-mamă, decât a ceea ce nu vrea.
2. Identificarea a ceea ce merge bine, funcționează, și dezvoltarea de comportamente orientate în această direcție.
3. Dacă ceea ce face clientul-mama nu conduce la soluție, atunci trebuie făcut altceva.

De cele mai multe ori mamele în situație de risc exprimă ceea ce nu vor să li se întâmple mai degrabă decât ceea ce își doresc. Centrarea pe problemă, pe lipsuri și puncte slabe - întrucât evidențiază doar ceea ce nu merge și nu funcționează nu ne spune nimic sau aproape nimic despre soluție, în timp ce focalizarea pe soluție înseamnă focalizarea pe resurse. Dacă se adoptă modelul centrării pe soluție, interviul terapeutic va evidenția resursele clientului-mamă, succesele ei, ceea ce merge bine și funcționează corespunzător în toată activitatea sa.

Povestindu-și succesele, mamele dezvoltă imagini și emoții pozitive, iar comportamentele lor devin din ce în ce mai evidente influențate de acest univers interior pozitiv. Când, în discursul mamelor referitor la viitorul lor, verbele trec de la conjunctiv și condițional la indicativ, este evident că ele vorbesc din interiorul acestui univers pozitiv despre soluționarea problemei (se trece de la „intenționez să fac”, „aș face” la „voi face”!). De fapt, soluția problemei nu este altceva decât extensia ariei de manifestare a strategiilor de succes pe care clientul le-a utilizat deja. Puneți, de exemplu, un elev cu probleme la matematică să vă povestească cum reușește să obțină succese la orice alt obiect de studiu și veți identifica, iar el va conștientiza ce strategie de succes trebuie să utilizeze pentru rezolvarea problemelor sale.

Oamenii au resursele necesare rezolvării problemelor lor. Terapia ericksoniană subliniază ideea că fiecare persoană are resursele și aptitudinile necesare rezolvării problemelor sale. Adoptând o perspectivă paradoxală, M. Erickson spunea deseori pacienților săi în timpul transei: „Există lucruri pe care le știți, dar nu știți că le știți. Când veți ști ceea ce nu știți că știți, atunci vă veți schimba”. Acest tip de formulare provoacă clientul să caute în el însuși resursele necesare schimbării așteptate. Schimbarea terapeutică este, din această perspectivă, o extensie a ceea ce clientul știa deja. „Terapeutul - spune J. Zeig - pornește la principiul că pacientul, în istoria sa, a făcut dovada unei funcționări adecvate și eficiente. Prin urmare, terapeutul nu trebuie să-și propună să învețe clientul cum să se comporte adecvat. Mai degrabă, munca terapeutului este aceea de a ajuta clientul să-și deblocheze istoria constructivă adormită [apud 3, p.123].

Explorarea interviului terapeutic cu mamele în risc de abandon a copiilor evidențiază trei dintre principalele caracteristici ale terapiei centrate pe soluție:

1. Centrarea pe aspectele pozitive, pe soluție și pe viitor facilitează schimbarea în direcția dorită.
2. Excepțiile de la fiecare problemă pot fi create de consilier și mamă și pot fi utilizate în construirea soluțiilor.
3. Schimbarea se manifestă tot timpul.

Referitor la construirea soluțiilor putem utiliza mai multe strategii:

1. *De la scop la excepții.* Această cale este utilizată atunci când mama, răspunzând la întrebarea: „Ce dorești să schimbi în viața ta?” formulează scopuri, apoi identifică în istoria sa recentă manifestarea unor comportamente incluse în formulările scopului. Drumul cel mai scurt către resurse și soluții îl reprezintă - așa cum am subliniat până acum - identificarea excepțiilor. Este suficient ca consilierul să utilizeze întrebări adecvate - deseori întrebări ce conțin presupuziția excepției - pentru a le evidenția. Vom prezenta în continuare câteva tipuri de astfel de întrebări: *Ce anume este diferit în momentele în care te înțelegi bine cu copilul?, Cum ați procedat pentru ca aceasta să se producă? În ce fel anume ziua în care (excepția) se produce diferă de celelalte zile? Cum ai reușit să pui capăt certurilor?*

Întrebând-o pe mama care are frecvente certuri cu copilul său: „Cum faci să înceteze cearta?”, există o mare probabilitate să primim următorul răspuns: „După un timp, complet exasperată, las lucrurile baltă mă comport ca și cum el ar fi absent. Puțin timp după aceea el se oprește”. Deseori, oamenii nu consideră ignorarea celorlalți ca pe o soluție, ci mai degrabă ca pe un fel de capitulare frustrantă. Acel punct de vedere ar putea fi modificat punând o întrebare de tipul următor: „Cum ați ajuns să vă dați seama că, pentru a rezolva aceeași problemă, cea mai bună soluție este să-l ignorați? Este într-adevăr un lucru extraordinar! ”. Chiar dacă persoana nu a ajuns la această soluție intenționat, întrebarea noastră o pune în situația autovalorizantă de a-și asuma rezolvarea problemei. 2. *De la scop la soluții ipotetice.* Această cale este utilizată în cazul în care mama nu poate identifica excepții, când afirmă că toate comportamentele-scop nu s-au manifestat deloc în istoria sa recentă sau că problema se manifestă tot timpul. Pentru identificarea soluțiilor ipotetice se pun întrebări orientate spre viitor, cu scopul de a-l provoca pe client să descrie cât mai clar și mai specific posibil ce și cum va fi viața lui după dispariția problemei. Formula-standard pentru provocarea soluțiilor ipotetice este așa-numita „întrebare-miracol” - formulată pentru prima dată de S. de Shazer (1988): „Imaginează-ți că într-o noapte, în timp ce dormi, se întâmplă un miracol și problema despre care mi-ai vorbit dispăre. Deoarece erai adormit, nu ai cum să știi că miracolul a avut loc. Când te vei trezi, care vor fi pentru tine primele semne că miracolul s-a întâmplat? Ce anume va fi diferit?”. Această întrebare este similară tehnicii bilei de cristal utilizate de Erickson, în care el invita pacienții să privească în viitor și apoi să explice cum anume s-a întâmplat ceea ce s-a întâmplat. Consilierul ajută clientul să dezvolte răspunsuri la întrebarea-miracol, utilizând o ascultare activă, empatizând și punând întrebări cu potențial terapeutic. Iată câteva direcții de acțiune:

- invită clientul să descrie, în detaliu, prima zi după miracol și explorează cum diferențele, comportamentele noi din prima parte a zilei influențează ce se întâmplă după-amiaza și seara;
- pune întrebări pentru a identifica cum anume influențează miracolul comportamentul celorlalte persoane.

Se poate întâmpla ca, în cursul interviului, să nu identificăm excepții de la problemă sau comportamente pozitive, și singurele informații care să poată fi utilizate pentru continuarea intervenției cu mamele în risc de abandon să fie doar cele referitoare la soluțiile ipotetice. În același timp, nu putem să le trimitem acasă spunându-le să practice soluțiile ipotetice, deoarece acestea - după cum am văzut - sunt încă de domeniul miracolului. De aceea, trebuie să dezvoltăm cu clientul un proces de negociere și „experimentare”. La întrebarea-miracol clientul enumeră o serie de comportamente a căror manifestare va semnifica pentru acesta dispariția problemei. Consilierul trebuie să provoace descrieri cât mai detaliate ale acestui viitor fără probleme. Cu cât aceste descrieri sunt mai amănunțite și cuprind comportamente mai variate, cu atât putem identifica mai

ușor, împreună cu clientul, unul sau mai multe comportamente care să poată fi puse în acțiune până la ședința următoare [3]. Consilierea părinților privind autoperfecționarea și formarea deprinderilor de viață este un obiectiv esențial al consilierii pentru dezvoltare. Ea ajută oamenii să învețe cum să se adapteze cerințelor vieții, să devină satisfăcuți, se obțină un tonus și un optimism ce le conferă sentimentul autorealizării și al autoîmplinirii [2, p.31]

Concluzii

Plecând de la specificul și complexitatea problemei de cercetare abordate, am considerat oportun să analizăm impactul formativ al intervenției centrate pe obiective și soluții aplicate în vederea formării competențelor parentale la mamele cu risc de abandon.

După realizarea și aplicarea strategiilor, prin care ne-am propus să dezvoltăm competențele parentale, iar aceasta să conducă spre diminuarea riscului de abandon al copiilor, am reevaluat cu același instrument (Chestionarul de investigare a competenței parentale) subiecții participanți la experimentul formativ, obținând următoarele rezultate: Mediile inițiale și finale ale subiecților: Min=166, Mfin=188. Valoarea lui t și a pragului de semnificație: $t(11)=-3,92$, $p=0,002$. Apar diferențe semnificative ale scorurilor la competențele parentale înainte și după aplicarea intervenției bazate pe orientarea centrată pe obiective și soluție. A crescut semnificativ media scorurilor. În urma aplicării Ghidul de interviu familial Darlington, am obținut, din spusele mamelor:

- ameliorarea relației mamă-copii;
- cunoașterea și conștientizarea dificultăților emoționale și educaționale;
- oferirea unui suport moral și emoțional mamelor;
- dezvoltarea încrederii mamelor și crearea unei relații pozitive cu copilul;
- împărtășirea și valorificarea experiențelor personale ale mamelor;
- dezvoltarea încrederii în sine;
- mai rar apar gânduri de abandon al copiilor, căutând soluții alternative în ameliorarea problemelor.

Așteptările generale ale mamelor au fost îndeplinite la încheierea psihointervenției. Cu toate acestea, participantele au remarcat în final cât de emoționate se simțeau la prima ședință, întrucât nu erau obișnuite să vorbească despre sentimentele lor și nu erau sigure dacă își vor putea îmbunătăți relația cu copilul. Mamele, din lotul experimental, s-au implicat în proporție de 100% în studiu, fapt dovedit de rata lor de participare la ședințele noastre. Ele s-au simțit mai relaxate la încheierea ședințelor și mai capabile să facă față provocărilor vieții cotidiene. Mamele resimt nevoia de a păstra legătura cu psihologul. Acestea consideră că sprijinul asigurat de psiholog este important în ameliorarea relației mamă-copil, în vederea asigurării și conștientizării sentimentelor mamă-copil. Menționăm, totuși, faptul că acest gen de constatări nu poate fi aplicat la un mod general și exhaustiv, competența parentală, fiind influențată de existența altor factori ca de ex: aspirațiile părinților, genul de cultură, nivelul lor de maturitate emoțională, temperamentul și inteligența copilului etc. Ceea ce am obținut este o imagine a nivelului dezvoltării competențelor parentale, la un anumit moment dat și într-un anumit cadru specific, restrâns, suficient pentru a atrage atenția și a constitui un punct de pornire pentru investigații mai aprofundate.

Bibliografie

1. Cum putem preveni separarea copilului de părinți. Ghid pentru profesioniști. UNICEF. 17 p.
2. Cuznețov L. Consilierea parentală. Ghid metodologic. Ministerul Educației al Republicii Moldova, UPS „I. Creangă” din Chișinău. Ch.: Primex-Com, SRL, 2013.

3. Dafinoiu I., Vargha J. L. Psihoterapii scurte. Strategii, metode, tehnici. Iași: ed. Polirom, 2005. 352 p.
4. Glăveanu S. Competența parentală. Modele de conceptualizare și diagnoză. București: Editura Universitară, 2012. 329 p.
5. Milicenco S. Bulat C. Consecințe ale abandonului asupra dezvoltării personalității copilului în Republica Moldova. În: STUDIA UNIVERSITATIS Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2010, nr.8(38) p.13-20
6. Protecția drepturilor copiilor lipsiți de îngrijire părintească sau care sunt expuși riscului de a fi separați de familiile lor. Studiul calitativ. <http://www.cnp.md/en/working-groups/social-health-and-education/news/item/download/162>
7. Sorici O. Repere conceptuale privind formarea competențelor parentale. În: STUDIA UNIVERSITATIS Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, 2011, nr. 9(49), p.72-76.
8. Strategia Intersectorială de dezvoltare a abilităților și competențelor parentale pentru anii 2016-2022. Aprobata prin Hotărârea Guvernului nr.1106 din 3 octombrie 2016.
9. Șoitu L., Vrajmaș E. Păun E. Consiliere familială: fișe. Iași: Institutul European, 2001. 126 p.

UDC: 316.6 + 37.07

**THE IMPACT OF HYBRIDIZATION OF EDUCATION ON PROFESSIONAL
QUALITIES OF A CONTEMPORARY TEACHER**

**IMPACTUL HIBRIDIZĂRII EDUCAȚIEI ASUPRA CALITĂȚILOR PROFESORULUI
CONTEMPORAN**

*STEFIRTA Adelina, PhD in Pedagogy,
Free International University of Moldova, Chisinau
MOGOSAN Vergina, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*ȘTEFĂRȚA Adelina, doctor în pedagogie, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
MOGOȘAN Vergina, doctorandă,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *The article gives a view on some qualities of contemporary teachers, considered to be the most important in the context of hybridization of education: the ability to create relationships with pupils and colleagues, the ability to adapt to different roles, the level of emotional intelligence, the ability of team-work, communication ability, the level of self-esteem. There were questioned 200 persons teachers from Gorj county, rural and urban environment, that teach on 3 educational levels: preschool, primary and middle schools.*

Adnotare: *În articol sunt prezentate datele obținute în urma chestionării a 200 de cadre didactice din județul Gorj (România) din mediul urban și mediul rural care predau la ciclul preșcolar, primar și gimnazial. Astfel, au fost determinate: capacitatea de a stabili relații cu elevii și colegii, capacitatea de adaptare la roluri diverse, nivelul de inteligență emoțională, capacitatea de a lucra în echipă, capacitatea de comunicare, nivelul stimei de sine.*

Keywords: *school, abilities, relationship, pupils, teachers, colleagues, conditions.*

Cuvinte cheie: *școală, capacități, relații, elevi, profesori, colegi, condiții.*

Introduction

Contemporary life and crises give us a feeling of living in a challenging and controversial times. In the era of complexity and globalization, the knowledge, itself, is in a complicated process of creation, expansion, and renovation. From this perspective, contemporary schools are not longer the single way for young people to get in contact with knowledge. That is why the contemporary school should rethink how to develop the process of teaching and learning [1].

The classical, traditional educational structures are not able to provide a meaningful educational process, although, the fundamental human being's need consist in having a meaningful life. The first need of education in contemporary society is to help young people to understand, to explore and to evaluate the meaning of (their) (successful) life. We want believe that last contemporary researches made in the field of computer science, as artificial intelligence (AI) is, and, also, the virtual reality (VR) will help us to develop the process of reflection of what is building a person that is able to correspond to today's life needs [2, 3, 4, 5].

We were interested to research some qualities that we consider to be crucial in the era of globalization that has an effect of education – hybridization of educational process. In our opinion these are: the ability to create relationships with pupils and colleagues, the ability to adapt to different roles, the level of emotional intelligence, the ability of team-work, communication ability, and the level of self-esteem.

Materials and methods of research

The research population: 200 teachers from Gorj county, rural and urban environment, of 3 educational levels: preschool, primary and middle schools: 1) urban area - Liceul Tehnologic nr. 2 Tg-Jiu, Colegiul National,,George Coşbuc’’Motru, Şcoala Nr. 1 Motru; 2) rural area - Scoala Gimnaziala Vagiulesti, Scoala Gimnaziala,,Prof Nicolae Caranda’’ Glogova, Şcoala Gimnaziala Slivilesti.

There were 78 (39%) teachers of urban area and 122 (61%) teachers of rural area (131 (65,5%) females and 69 (34,5%) males):

- city of Tg-Jiu - 21 teachers (10,5%);
- city of Timișoara - 1 teachers (0,5%);
- city of Motru - 55 teachers (27,5%);
- city of Rovinari - 1 teachers (0,5%);
- village of Vagiulesti - 36 teachers (18%);
- village of Catune - 21 teachers (10,5%);
- village of Glogova - 29 teachers (14,5%);
- village of Slivilesti - 27 teachers (13,5%);
- village of Crainici - 9 teachers (4,5%).

Results and considerations

For the ability to create relationships with pupils and colleagues we had 3 levels: low (0 - 4 points); average (5 – 8 points); advanced (9-10 points).

Table 1. The results (by gender) of the ability to create relationships with pupils and colleagues [developed by the author]

1	low (0 - 4 points)			
	The teachers manifest a very poor initiative, accuracy in the information given to the students, creativity, communication and collaboration skills, logic, abilities to use modern teaching strategies, have poor relationships with colleagues, students, parents, management team, non-teaching staff, the local authorities and other members of the community. They demonstrate low tolerance for the mistakes of others, being arrogant, labeling both students and parents, management team, non-teaching staff, local authorities and other community members.			
	Women		Men	
2	10	5.00%	19	9,5 %
4	average (5 – 8 points)			
	The teachers manifest low initiative, accuracy in the information given to the students, creativity, communication and collaboration skills, logic, abilities to use some modern teaching strategies, have adequate relationships to a lesser extent with colleagues, students, parents, management team, non-teaching staff, local authorities and other members of the community.			
	Women		Men	
5	71	35, 5 %	29	14,5 %
6				

	advanced (9-10 points)			
7	The teachers manifest to a great level of initiative, accuracy in the information given to the students, creativity, communication and collaboration skills, logic, abilities to use modern teaching strategies, have good relationships with both colleagues and students, parents, management team, non-teaching staff, local authorities and other members of the community. The topics are well justified in the criticism of colleagues, students, parents, management team, non-teaching staff, local authorities and other community members. They largely demonstrate that they have tolerance for the mistakes of others, are not arrogant, are not labeling both students and parents, management team, non-teaching staff, local authorities and other community members.			
8	Women		Men	
9	50	25.00%	21	10,5 %
10	131	65, 5%	69	34,5 %

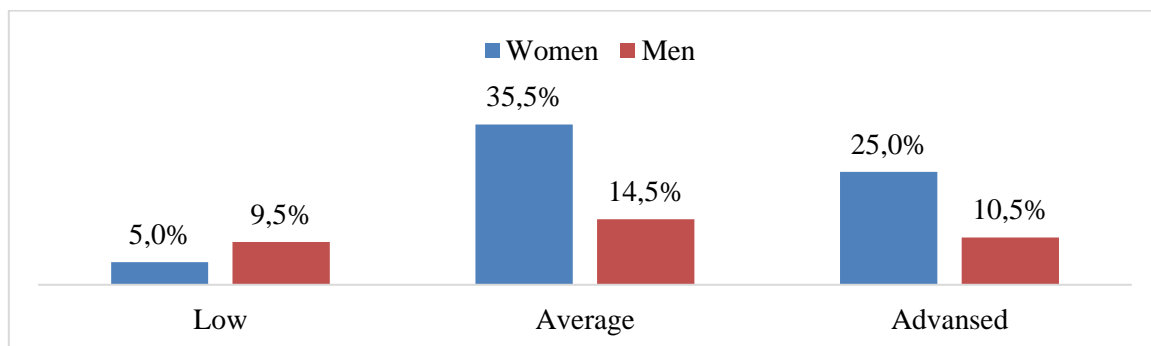

Figure 1. The results (by gender) of the ability to create relationships with pupils and colleagues [developed by the author]

Discussions:

- 14.5% of the teachers manifest very poor initiative, accuracy in the information given to the students, creativity, communication and collaboration skills, logic, abilities to use modern teaching strategies, have poor relationships with colleagues, students, parents, management team, non-teaching staff, local authorities and other members of the community. They demonstrate a very low tolerance level for the mistakes of others, being arrogant, labeling both students and parents, management team, non-teaching staff, local authorities and other community members.

- 50% of teachers manifest low initiative, accuracy in the information given to the students, creativity, communication and collaboration skills, logic, abilities to use some modern teaching strategies, have adequate relationships to a lesser extent with colleagues, students, parents, management team, non-teaching staff, local authorities and other members of the community.

- 35.5% of teachers manifest to a great level of initiative, accuracy in the information given to the students, creativity, communication and collaboration skills, logic, abilities to use modern teaching strategies, have good relationships with both colleagues and students, parents, management team, non-teaching staff, local authorities and other members of the community. The topics are well justified in the criticism of colleagues, students, parents, management team, non-teaching staff, local authorities and other community members. They largely demonstrate that they have tolerance for the mistakes of others, are not arrogant, are not labeling both students and parents, management team, non-teaching staff, local authorities and other community members.

It is noted that the teachers who obtained low percentages are mostly young, but also single or divorced teachers. In the context of hybridization of education, teachers must easily establish relationships with others.

For the ability to adapt to different roles we had 8 characteristics: perfectionist, dominator, coordinator, creator, communicator, evaluator, pragmatic, collaborator.

Table 2. The results (by gender) of the ability to adapt to different roles
[developed by the author]

Characteristics and results					TOTAL		
					nr	%	
1	Perfectionist The teacher is reserved for change, manifesting responsibility towards the tasks that lie to him. Pay attention to details, first make plans and then act. Not self-confident, constantly in a state of disruption, strives to make things perfect. The risk of misbehaving causes them anxiety. Dedicated to work and less to relationships with people, can be perceived as shy. There is a permanent sense of urgency. Time is very short for what they want to do. Severe with themselves and those around them, check everything.						
2	Women		Men				
3	3	1,5 %	0	0.00%	3	1,5	
4	Dominator The teacher is somehow an open thread, dominant in the relations with those around them, like to impose their point of view. Stubborn, combative, support their conceptions until the conflict. Brave, with risk-prone tendencies, have the power to overcome obstacles seemingly without exit. Insensitive, centered only on themselves, they did not manifest camaraderie. Impulsively, want everything to be done yesterday, not today or tomorrow. Looking forward to seeing the flaws and the negative aspects.						
5	Women		Men				
6	1	0,5 %	7	3,5 %	8	4	
7	Coordinator The teacher is somehow active, participatory, with a lot of working power, manifests a higher level of aspirations. In constant movement, motivated by the desire for knowledge, it expresses itself easily and clarifies the objectives. Mature, self-assured, regarded as a "sage" of the group they belong to. Natural coordinator of the team, supports decision making. Slightly interested in the personal image, they risk being viewed as manipulative or trying to "pass" others on their tasks.						
8	Women		Men				
9	13	6,5 %	12	6.00%	25	12,5	
10	Creator The teacher is more or less sensitive to the beautiful, with a very good capacity for analysis, manifests a higher level imagination. Generator of ideas, pay attention even to the unimportant things. Slightly self-centered at times, they have the feeling that they are not understood enough by those close to them. In the permanent search of the new one, it easily notices the solutions for solving the problems with high level of risk. Severe with themselves, they do not overlook some leftists. In a moment of failure, they seek solitude until they have the power to regain strength.						

Characteristics and results					TOTAL	
					nr	%
11	Women		Men			
12	1	0,5%	1	0,5%	2	1
13	<p>Communicator The teacher is more or less open, with the need to participate in collective activities, they like to make their ideas about life known. Enthusiastic, participatory, with a sense of humor, they manifests self-confidence in relations with others. Able, speculative, soul-searching, with the desire to support those who encounter difficulties, they dreams of attracting the dislike of the bosses and of being regarded by them as a possible "union leader".</p>					
14	Women		Men			
15	3	1,5%	4	2.00%	7	3,5
16	<p>Evaluator The teacher is to a greater or lesser degree stable, without any problems of adaptation, has a high coefficient of intelligence. Critically, difficult to be satisfied, severe with themselves and others, they do not easily make friends. Prudently, they tend to split the thread into four. Sober, with an analytical thinking, they lack the sense of humor. Attention to detail, a critic can be perceived rather than a creator. Lacking spontaneity, they see things cold, which is why they rarely makes mistakes. In closing, it risks losing the joy of living.</p>					
17	Women		Men			
18	10	5%	12	6.00%	22	11
19	<p>Pragmatic The teacher is somehow open and stable, with a very good ability to adapt to overload. Efficiently, focused on practical actions, it responds positively to requests. Disciplined, trustworthy, it supports the interests of the group to which it belongs. They do not give up easily if they have a plan in mind. Conservative, attached to family values, cannot be easily fooled. If they are wrong, never forget.</p>					
20	Women		Men			
21	97	48,5%	43	21,5%	140	70
22	<p>Collaborator The teacher is more or less sociable, with a very good ability to adapt to change, inspires enthusiasm, optimism and team spirit. Conciliatingly, it promotes the harmony and unity of the group of which it is part. Socially pleasing, it manages to gain the trust of others. In anticipation, avoids direct confrontation and tends to "go" with the group. Is not responsible for decisive actions.</p>					
23	Women		Men			
24	3	1,5%	0	0.00%	3	1,5
TOTAL	131	65.50%	69	34.50%	200	100

Discussions:

In the case of the ability to adapt to different roles, according to the interpretation grid, the pragmatic type appears dominant, 70% of the respondents. We explain it in terms of their experience. Most teachers have didactic experience, of which 2/3 are women and only 1/3 are men because women are used to finding the best way to solve problems, from which they are expecting more efficiency.

The coordinator type has 12.5%, a number of 13 women and 12 men, followed by the evaluator type 6%, 10 women and 2 men, the dominant type 4% a number of 1 woman and 7 men, the communicator type 3.5% a number of 3 women and 4 men, the perfectionist and collaborator type with 1.5%, a number of 3 women and 0 men. The creative type only occupies 2% respectively 1 woman and a man.

In the conditions of hybridization of education, in addition to the other predominant types, the type of creative teacher who is sensitive to the beautiful, with a very good capacity for analysis, demands a higher level of imagination. Generator of ideas, pay attention even to the unimportant things. Slightly self-centered at times, they have the feeling that they are not understood enough by those close to them. In the search permanence of the new one, it easily notices the solutions for solving the problems with high level of risk.

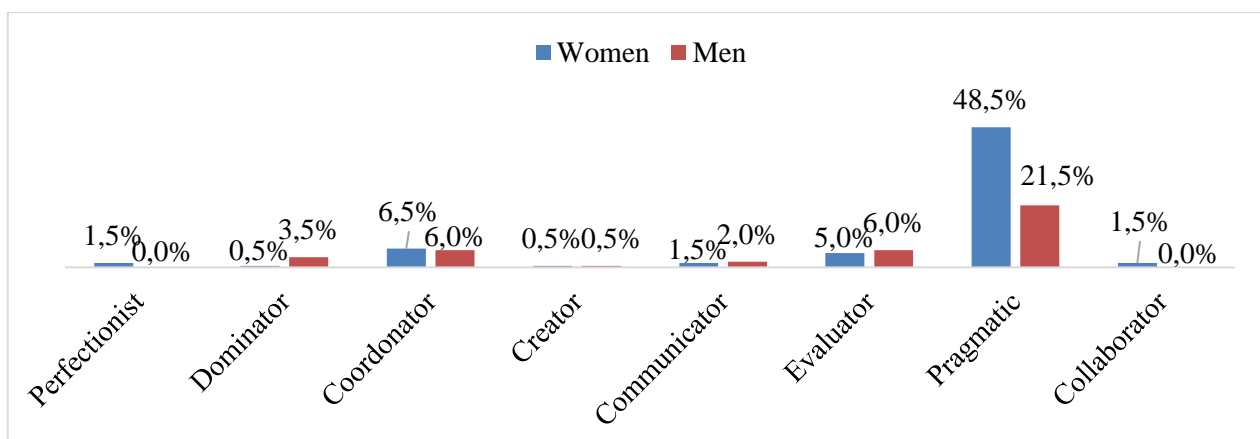

Figure 2. The results (by gender) of the ability to adapt to different roles [developed by the author]

For the level of emotional intelligence we had 3 levels: low (0 - 4 points); average (5 – 8 points); advanced (9-10 points).

Table 3. The results (by gender) of the level of emotional intelligence [developed by the author]

low (0 - 4 points)				
1	Teachers demonstrate a very small potential innate abilities: emotional sensitivity, emotional memory, emotional processing ability and emotional learning ability, the ability to identify, evaluate and control their own emotions as well as those of others. They have a very low capacity for self-awareness and to know and understand others.			
2	Women		Men	
3	15	7,5 %	6	3.00%
average (5 – 8 points)				

4	Teachers with a small innate potentials: emotional sensitivity, emotional memory, emotional processing ability and emotional learning ability. the ability to identify, evaluate and control their own emotions as well as those of others, have a low ability to know self-knowledge and to know and understand others.			
5	Women		Men	
6	77	38,5 %	39	19,5 %
7	advanced (9-10 points) Teachers largely demonstrate a great innate potentials: emotional sensitivity, emotional memory, emotional processing ability and emotional learning ability, the ability to identify, evaluate and control their own emotions as well as those of other people, have a great capacity for knowing self-knowledge and for knowing and understanding others.			
8	Women		Men	
9	39	19,5 %	24	12,00%
10	131	65,5 %	69	34,5 %

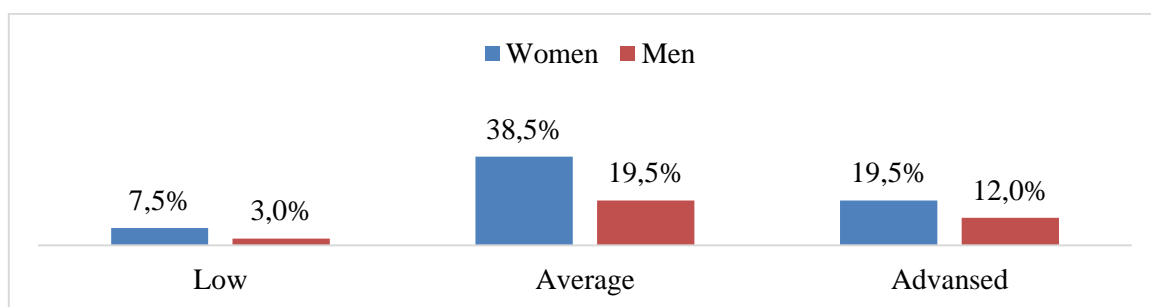

Figure 3. The results (by gender) of the level of emotional intelligence [developed by the author]

Discussions:

- 31.5 of the respondents (39 women and 24 men) largely demonstrate an innate potentials: emotional, emotional memory, emotional processing ability and emotional learning ability. the ability to identify, evaluate and control their own emotions as well as those of other people, have a great capacity for knowing self-knowledge and for knowing and understanding others;

- 58% of teachers (77 women, 39 men) demonstrate an average extent of innate potentials: emotional sensitivity, emotional memory, emotional processing ability and emotional learning ability. the ability to identify, evaluate and control their own emotions as well as those of other people, have a low ability to know self-knowledge and to know and understand others;

- 10.5% of teachers (15 women, 6 men) of teachers demonstrate a very poor extent potential innate aptitudes: emotional sensitivity, emotional memory, emotional processing ability and emotional learning ability. the ability to identify, evaluate and control their own emotions as well as those of others, have a very low capacity for self-awareness and to know and understand others.

For the ability of team-work we had 3 levels: low (0 - 4 points); average (5 – 8 points); advanced (9-10 points).

Table 4. The results (by gender) of the ability of team-work [developed by the author]

1	low (0 - 4 points)			
	Teachers realize very little that working with people in the workplace is important and does not try to collaborate with colleagues while solving their problems. They possess very little communication skills with people.			
2	Women		Men	
3	14	7 %	7	3,5 %
4	average (5 – 8 points)			
	Teachers realize that working with people at work is important and they try to work with colleagues to a small extent while solving their problems. Have a small ability of communication skills with people.			
5	Women		Men	
6	80	40 %	41	20,5 %
7	advanced (9-10 points)			
	Teachers largely realize that working with people in the workplace is important and trying to work with colleagues to a great extent while solving their problems. They have a great deal of communication skills with people.			
8	Women		Men	
9	37	18,5 %	21	10,5 %
10	131	65,5 %	69	58,5 %

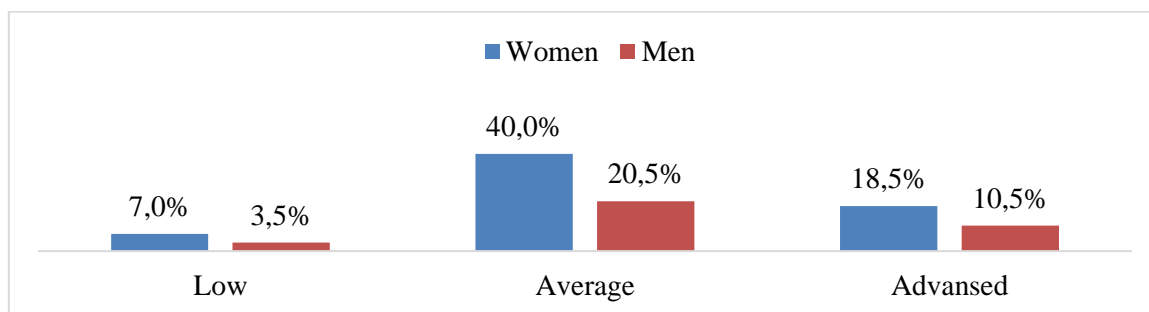

Figure 4. The results (by gender) of the ability of team-work [developed by the author]

Discussions:

-29% of teachers realize that working with people in the workplace is important and trying to work with colleagues, while solving their problems. They have a great deal of communication skills with people;

- 60.5% of teachers realize that working with people in the workplace is important and tries to work with colleagues to a small extent, while solving their problems. Have a small level of communication skills with people;

- 10,5 % of teachers largely realize that working with people in the workplace is important and trying to work with colleagues to a great extent while solving their problems. They have a great deal of communication skills with people.

For communication ability we had 3 levels: low (0 - 4 points); average (5 – 8 points); advanced (9-10 points).

Table 5. The results (by gender) of communication ability [developed by the author]

low (0 - 4 points)				
1	The teachers do not express themselves clearly and, possibly, do not interpret the messages received correctly. They must pay close attention to communication, which can help them be more efficient at work and enjoy collegial relationships.			
2	Women		Men	
3	12	6 %	10	5.00%
average (5 – 8 points)				
4	The teacher is a capable communicator, but sometimes has communication problems. They need to give themselves time to think about how to approach communication and focus on how to receive messages effectively, as much as how to send them. This will help them to improve their communication skills.			
5	Women		Men	
6	69	30 %	46	23.00%
advanced (9-10 points)				
7	The teacher understands the role of communicator very well, when sending messages, and when receiving them. Anticipate problems and choose the best ways to communicate. People respect them for their ability to communicate very well and appreciate their listening skills.			
8	Women		Men	
9	50	25 %	13	6,5 %
10	131	65,5 %	69	58,5 %

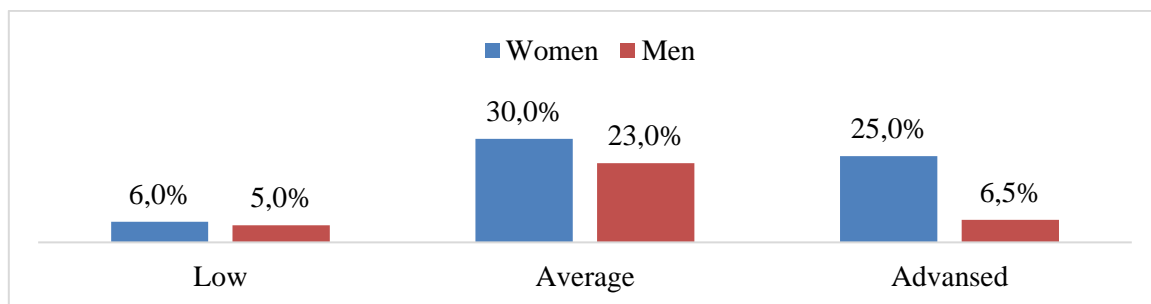

Figure 5. The results (by gender) of communication ability [developed by the author]

Discussions:

- 31.5% of teachers understand the role of communicator very well, when sending messages, and when receiving them. Anticipate problems and choose the best ways to communicate. People respect them for their ability to communicate very well and appreciate their listening skills;

-53% of teachers are capable communicators, but sometimes have communication problems. They need to give themselves time to think about how to approach communication and focus on how to receive messages effectively, as much as how to send them. This will help them to improve their communication skills.

-11% of the teachers do not express themselves clearly and, possibly, do not interpret the messages received correctly. They must pay close attention to communication, which can help them be more efficient at work and enjoy collegial relationships.

For the level of self-esteem we had 3 levels: low (0 - 4 points); average (5 – 8 points); advanced (9-10 points).

Table 6. The results (by gender) of the level of self-esteem [developed by the author]

low (0 - 4 points)				
1	Teachers say rarely that they are satisfied of themselves. They often think that they are worthless, and that they rarely have good qualities. They are rarely able to do things as well as others. They often think about them as missed people. They would like to have more confidence many times and a positive opinion about themselves.			
2	Women		Men	
3	13	6,5 %	14	7.00%
average (5 – 8 points)				
4	Teachers say rarely that they are satisfied with them, often think that they are worthless, often think of them as having no good qualities, rarely are they able to do things as well as others. Often they would like to have more confidence in themselves and a positive opinion about themselves.			
5	Women		Men	
6	82	41 %	36	18.00%
advanced (9-10 points)				
7	Teachers say they are very satisfied with them, they rarely think that they are worthless, they think largely about them having a number of good qualities, they are able to do things as well as others, they do not think about they are lost people, they have great confidence in themselves and a positive opinion about themselves.			
8	Women		Men	
9	36	18 %	19	9.50%
10	131	65,5 %	69	58,5 %

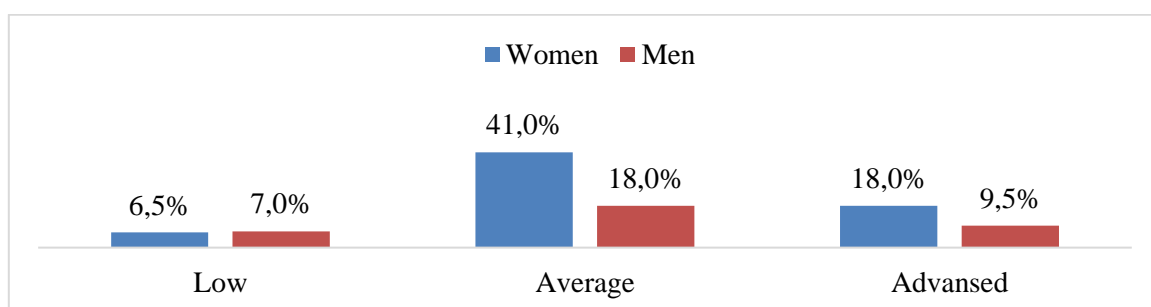

Figure 6. The results (by gender) of the level of self-esteem [developed by the author]

Discussions:

-27.5% of teachers (36 women and 19 men) say they are very satisfied with them, they rarely think that they are worthless, they think largely about them having a number of good

qualities, they are able to do things as well as others, they do not think about they are lost people, they have great confidence in themselves and a positive opinion about themselves;

-59% of teachers (82 women and 36 men) say rarely that they are satisfied with them, often think that they are worthless, often think of them as having no good qualities, rarely are they able to do things as well as others. Often they would like to have more confidence in themselves and a positive opinion about themselves.;

-13.5% of teachers (13 women and 14 men) say rarely that they are satisfied of themselves. They often think that they are worthless, and that they rarely have good qualities. They are rarely able to do things as well as others. They often think about them as missed people. They would like to have more confidence many times and a positive opinion about themselves.

Conclusions

Our research showed that most of teachers are not adjusted to the needs of contemporary pupils and are not flexible in terms of hybridization of education in today`s world.

We found that for the ability to create relationships with pupils and colleagues the respondents are on **average level** - 50% of teachers (71 women 29 men) manifest low initiative, accuracy in the information given to the students, creativity, communication and collaboration skills, logic, abilities to use some modern teaching strategies, have adequate relationships to a lesser extent with colleagues, students, parents, management team, non-teaching staff, local authorities and other members of the community.

We found that for the ability to adapt to different roles we had 8 characteristics: perfectionist, dominator, cooperator, creator, communicator, evaluator, pragmatic, collaborator. 70% of teachers are on **pragmatic level** - the teacher (97 women and 43 men) is somehow open and stable, with a very good ability to adapt to overload. Efficiently, focused on practical actions, it responds positively to requests. Disciplined, trustworthy, it supports the interests of the group to which it belongs. They do not give up easily if they have a plan in mind. Conservative, attached to family values, cannot be easily fooled. If they are wrong, never forget.

The results showed that for the level of emotional intelligence, the most of teachers are on **average level** - 58 % of teachers (77 women and 39 men) think that they are with a small innate potentials: emotional sensitivity, emotional memory, emotional processing ability and emotional learning ability. the ability to identify, evaluate and control their own emotions as well as those of others, have a low ability to know self-knowledge and to know and understand others.

There are about 60,5 % (80 women and 41 men) teachers on **average level** for the ability of team-work. Teachers realize that working with people at work is important and they try to work with colleagues to a small extent while solving their problems. Have a small ability of communication skills with people.

It was shown that for communication ability there are 53 % (69 women and 46 men) of teachers on **average level** - the teacher is a capable communicator, but sometimes has communication problems. They need to give themselves time to think about how to approach communication and focus on how to receive messages effectively, as much as how to send them. This will help them to improve their communication skills.

As for the level of self-esteem, about 59 % (82 women and 36 men) of teachers are on **average level** - teachers say rarely that they are satisfied with them, often think that they are worthless, often think of them as having no good qualities, rarely are they able to do things as well as others. Often they would like to have more confidence in themselves and a positive opinion about themselves.

Bibliography

1. Allen R. T. The meaning of life and education. In: *Journal of Philosophy of Education*, Nr. 25 (1), p. 47-57.
2. Mogosan V. Some theoretical premises of educational process as basis of hybridization of contemporary education. In: *Modern trends in science and education. International scientific-practical conference. Astana, Kazahstan, 2018*, p. 233-254.
3. Mogosan V., Stefarta A. Hybridization and value of education in crisis times. In: *Actual issues of science and education in the XXI century. International scientific-practical conference. Dushanbe, Tajikistan, 2018*, p. 370-374.
4. Mogosan V. Hybridization of education: some cultural and national historical perspectives. In: *Issues of modern sciences: new achievements. International scientific-practical conference. Sofia, Bulgaria, 2018*, p. 317-320.
5. Mogosan V. Some theoretical questions about hybridization of education. In: *Innovative development and potential of modern science. Prague, Czech Republic, 2018*, p. 525-528.

UDC: 316.6

**NONVERBAL COMMUNICATION AS A BASIC CONDITION OF IMPRESSION
MANAGEMENT**

**COMUNICAREA NONVERBALĂ CA O CONDIȚIE DE BAZĂ A MANAGEMENTULUI
IMPRESIEI**

*BITCA Lucia, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*BÎTCA Lucia, doctorandă,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *One of the most important skills present in the social life of people refers to the presentation of own person in a positive light in front of others. The management of the impression which person can perform was recognized over time as a vital aspect regarding the look of the romantic attraction, the occupational and organizational success, the accomplishment of the desired identity, the establishment of interpersonal relationships as well as other desirable results.*

Although there has been a growing interest in research during the 1960s, 1970s, the concept of impression management has remained a relatively peripheral subject concerning social psychology or personality psychology, this is leading some researchers to the idea according to which the impression management is rather a model for guidance in other researches, then a theory related to the interpersonal behavior.

In the specialized literature there are a lot of variables that influence the management of impression, but there are only two of these variables that are representative for a careful analysis of the process. These variables refer to the two distinct processes, represented by "impression motivation" and "impression construction". People are used to monitor their impact on others, trying to model the impressions which others have or form about them. Once the person is motivated to create a certain impression on others, the problem is limited to the desirable image and the means by which one can achieve this image.

The topic of nonverbal communication and impression of management, represent actuality, because the its strongest argument represents persons, which are, par excellence, social beings, that communicate a lot and establish relationships between them. People need tools as best as possible to communicate efficiently and harmoniously. Moreover, the knowledge of some peculiarities related to communication can give us a strong sense of confidence and personal strength, because it manages to make ourselves better, to be more convincing and to influence normally, to sell our image efficiently. Any means of communicating with other people is seen through the need to be considered an integral part of a community where they live in.

During the course of human evolution, the nonverbal aspects of communication had a low attention, being studied starting with 1960s. The earliest attempts to approach systematically expressive actions, even in the writings of Greece and, later, of Rome, have been accorded, in one way or another, great importance. In the broad sense, by nonverbal communication we mean to transmit voluntarily and involuntarily of information and to exert influence by behavior elements and the physical presentation of the individual or other social units (human unities or groups), as

well as the perception and the usage of space and time, artifacts, cumulating messages which are not expressed by words and which can be decoded, creating meanings.

Nonverbal communication, called as well the body language or analogic communication has a greater height regarding the content of a message, in comparison with verbal communication. Nonverbal communication make easy the coding information and decoding messages, and when it doesn't harmonize or it is in contradiction with verbal message, or what is known about a certain person is that who gains more trust, because it is a well-known fact recognized by many specialists from the field – it is more difficult to lie by nonverbal communication, even if, frequently, the lie is the result of consequences.

Adnotare: Una dintre cele mai importante abilități prezente în viața socială a oamenilor se referă la prezentarea propriei persoane într-o lumină pozitivă în fața altora. Managementul impresiei pe care o persoană o poate face a fost recunoscut de-a lungul timpului ca un aspect vital în ceea ce privește atracția romantică, succesul ocupațional și organizațional, atingerea identității dorite, stabilirea de relații interpersonale precum și alte rezultate dezirabile.

Cu toate că a cunoscut un interes crescut în cercetare de-a lungul anilor 1960, 1970, conceptul de management al impresiei a rămas un subiect relativ periferic în ceea ce privește psihologia socială sau a personalității, acest lucru ducând unii cercetători la ideea conform căreia managementul impresiei este mai mult un model cu care să te ghidezi în alte cercetări, decât o teorie referitoare la comportamentul interpersonal.

Există în literatura de specialitate enumerate o multitudine de variabile care influențează managementul impresiei, însă doar două dintre aceste variabile sunt reprezentative pentru o analiză acurată a procesului. Cele două variabile se referă la două procese distincte, acestea fiind „motivația impresiei” și „construcția impresiei”. Oamenii obișnuiesc să monitorizeze impactul lor asupra altora, încercând de asemenea să modeleze impresiile pe care ceilalți și le formează despre ei.

Odată ce persoana este motivată să creeze o anumită impresie asupra celorlalți, problema se rezumă la imaginea dezirabilă și la mijloacele prin care respectiva imagine poate fi atinsă.

Motivul comunicării nonverbale și a managementului impresiei, prezintă actualitate, deoarece cel mai puternic argument al său îl constituie oamenii, care sunt, prin excelență, ființe sociale, care comunică mult și leagă relații între ele. Oamenii au nevoie de instrumente cât mai bune pentru a comunica eficient și armonios. Mai mult, a cunoaște subtilitățile ce țin de comunicare ne poate da un puternic sentiment de încredere și forță personală, căci reușim să ne facem mai bine înțeleși, să fim mai convingători și mai influenți în relațiile noastre, să „ne vindem imaginea” eficient. Orice mijloc de a comunica cu ceilalți semeni se traduce prin nevoia de a fi considerat parte integrantă a comunității în care acesta trăiește.

În decursul evoluției umane, aspectelor nonverbale ale comunicării li s-au acordat o atenție scăzută, ele începând să fie studiate mai intens abia în anii '60. Cele mai vechi încercări de abordare sistematică a acțiunilor expresive, atât în scrierile din Grecia și, mai târziu, din Roma, gesturilor li s-au acordat, într-un fel sau altul, o mare importanță. În sensul larg, prin comunicarea nonverbală înțelegem transmiterea voluntară sau involuntară de informații și exercitarea influenței prin intermediul elementelor comportamentale și de prezența fizică a individului sau ale altor unități sociale (grupuri sau unități umane), precum și percepția și utilizarea spațiului și timpului ca și artefactelor, cumulumul de mesaje, care nu sunt exprimate prin cuvinte și care pot fi decodificate, creând înțelesuri.

Comunicarea nonverbală, denumită și limbajul trupului sau comunicarea analogică are pondere mai mare în ceea ce privește conținutul unui mesaj, decât comunicarea verbală.

Comunicarea nonverbală este aceea care facilitează codificarea informațiilor și decodificarea mesajelor, iar atunci când nu se armonizează sau este în contradicție cu mesajul verbal, sau cu ceea ce se știe despre o anumită persoană este cea care i se acordă mai multă credibilitate, întrucât este un fapt recunoscut și frecvent menționat de numeroși specialiști în domeniu că este mult mai greu să mințim prin intermediul comunicării nonverbale, chiar dacă, adeseori, minciuna este rezultatul circumstanțelor vieții.

Keywords: *nonverbal communication, impression management, impression construction, desirable image, self concept.*

Cuvinte cheie: *comunicarea nonverbală, managementul impresiei, construcția impresiei, imaginea dezirabilă, conceptul de sine.*

Introducere

Actualitatea cercetării prezentate în acest articol vine din nevoia de a aprecia influența capacității de comunicare nonverbală asupra managementului impresiei. Se menționează frecvent actualmente, în viața socială a oamenilor, una dintre cele mai importante abilități se referă la prezentarea către ceilalți a propriei imagini într-o lumină pozitivă. Registrul nonverbal este de o importanță covârșitoare în comunicarea umană, datorită bogăției sale considerabile și vitezei cu care transmite idei și mai ales emoții. Importanța comunicării nonverbale pentru comunicarea umană derivă și din faptul că ea este ontogenetic și filogenetic primordială, și că este imposibil să nu comunicăm nonverbal [6]. Se apreciază că din totalul comunicării, 7% este reprezentat de cuvinte, 38% de paralimbaj (adică semnale de ordin vocal, fără a fi cuvinte, ce țin de intonație, ton, intensitatea vocii, sunete nearticulate) și 55% reprezintă limbajul nonverbal [8]. Numeroase cercetări au demonstrat că din punct de vedere cronologic, comunicarea este primul instrument al omului în procesul socializării sale. Reieșind din complexitatea și multidisciplinaritatea problemei comunicării nonverbale și a managementul impresiei în mediul organizațional, investigația acesteia constituie un subiect comun pentru mai multe științe, fiind situat la confluența psihologiei sociale a personalității, psihologiei comunicării, psihologiei educației, psihologiei organizaționale și psihologiei businessului, reflectând în asemenea mod tendința contemporană de apropiere și escaladare mutuală a hotarelor domeniilor științifice. Pe de altă parte, problema comunicării nonverbale și a managementul impresiei ca fenomen social și cultural a preocupat interesul cercetătorilor mereu și a fost investigată atât de clasicii științelor sociale, cât și de oamenii de știință contemporani. Unii cercetători consideră că conceptul de management al impresiei, este mai mult un model de ghidare în alte cercetări, decât o teorie care se referă la comportamentul interpersonal [11]. Managementul impresiei pe care o persoană o poate face a fost recunoscut de-a lungul timpului ca un aspect vital în ceea ce privește atracția romantică, succesul ocupațional și organizațional, atingerea identității dorite, stabilirea de relații interpersonale precum și alte rezultate dezirabile [24].

Privind fenomenul din aceeași perspectivă, B.R. Schlenker și M.R. Leary (1982) definesc managementul impresiei ca și „încercarea de a controla imaginile care sunt proiectate în interacțiunile sociale reale sau imaginare”, sau „încercările conștiente sau inconștiente de a influența imaginile pe parcursul interacțiunii”, lumina căzând astfel pe factorii care afectează autoprezentarea în fața celorlalți. Managementul impresiei se referă la o activitate orientată spre scop, cu rolul de a influența impresiile pe care audiența și le formează despre o anumită persoană, grup sau eveniment [29]. Pentru o mai acurată înțelegere a termenilor, dorim să precizăm faptul că în literatura de specialitate constructul de management al impresiei apare atât sub această denumire,

cât și sub denumirea de autoprezentare, sau prezentare a sinelui. Diferența dintre concepte se referă la faptul că managementul impresiei presupune controlul percepției celorlalți în orice fel de contexte, în situații atât reale cât și imaginare, iar termenul de autoprezentare este folosit doar în situațiile care imaginile proiectate sunt relevante pentru persoana respectivă, sunt autorelevante. E.E. Jones și T.S. Pittman [22] definesc managementul impresiei ca și „*încercările oamenilor de a controla impresiile celorlalți referitoare la propriile caracteristici*”, același proces fiind văzut ca și încercarea oamenilor de a influența imaginile pe care ceilalți și le-au format despre ei [25], iar J.T. Tedeschi [27] concluzionează: „ *motive secrete, dorința de a-i manipula sau înșela pe ceilalți, scopul de a-i determina pe ceilalți să medieze întăriri care în alte contexte nu ar putea fi obținute, la fel ca și existența de perspective, informații și valori diferite, toate acestea contribuie la diferențe importante între observațiile și evaluările propriului comportament, și atribuțiile făcute de către ceilalți*”.

Cercetările pe care le-au realizat B. Pease și A. Pease în anii '70 -'80, asupra a mii de interviuri și negocieri de afaceri, au demonstrat că în întâlnirile de afaceri în proporție de 60% - 80% din rezultate obținute în jurul mesei de negocieri se datorează limbajului trupului [10]. O altă constatare a fost că oamenii își formează primele păreri, impresii despre o persoană pe care o întâlnesc prima dată în mai puțin de 4 minute. Studiile au arătat că, în discuțiile de negociere ce se poartă la telefon, câștigă interlocutorul cu cele mai puternice argumente, însă acest lucru nu se întâmplă mereu în cazul negocierilor directe, deoarece majoritatea deciziilor pe care le luăm, deciziile finale se fondează pe ceea ce vedem și mai puțin pe ce auzim. Iar prin intermediul comunicării nonverbale se poate realiza influențarea altora și propria noastră influențare. Experimentele conduse de A. Mehrabian și M. Williams, [7] au demonstrat că, în general, cu cât se apelează mai mult la gesturi care au funcția de a păstra și consolida bunele relații interpersonale cu atât probabilitatea de a-i persuadea pe alții este mai mare. De la sociologi și psihologi sociali, subiectul a intrat în atenția cercetătorilor din domeniul comportamentului organizațional. În organizațiile contemporane, formarea impresiei pozitive joacă un rol important. Sociologul E. Goffman a fost primul care a văzut managementul impresiei ca un câmp obiectiv de studiu. El a definit conceptul de management al impresiei ca gestionare conștientă a impresiilor pe care oamenii le transmit altora în interacțiunile interpersonal [19]. Sociologul a propus o perspectivă dramaturgică a interacțiunilor sociale în care oamenii sunt priviți ca actori care se angajează în diverse spectacole, în fața unui public, pentru a forma o anumită definiție a situației. E. Goffman afirmă că managementul impresiei se referă la modul în care individul se prezintă altora pe sine și activitatea sa, modul în care el ghidează și controlează impresia pe care o formează, felul în care își promovează performanțele și abilitățile sale [26]. B.R. Schlenker și M.F. Weigold afirmă că managementul impresiei se referă la activități, prin care „*oamenii încearcă să reglementeze și să controleze, uneori conștient și uneori fără a conștientiza, informațiile pe care le prezintă publicului, în special informațiile despre ei*” [28].

Studiile din ultimele decenii s-au axat pe studiul relației dintre machiavelism și autoprezentare [16], a relației dintre factorii de personalitate și înclinația spre monitorizare de sine [18], evidențiindu-se faptul că persoanele înclinate spre autopromovare de sine sunt prietenoase, amabile și extravertite, oricând fac cunoștință cu cineva și sunt înclinate spre autodezvăluiri intime [9]. Comunicarea nonverbală este aceea care facilitează codificarea informațiilor și decodificarea mesajelor, iar atunci când nu se armonizează sau este în contradicție cu mesajul verbal, sau cu ceea ce se știe despre o anumită persoană este cea care i se acordă mai multă credibilitate, întrucât este un fapt recunoscut și frecvent menționat de numeroși specialiști în domeniu că este mult mai greu să

mințim prin intermediul comunicării nonverbale, chiar dacă, adeseori, minciuna este rezultatul circumstanțelor vieții.

Există însă și situațiile în care indivizii sunt motivați să controleze maniera în care ceilalți îi percep [33]. Procesul de motivație a impresiei este asociat cu dorința de a crea o anumită impresie în mintea celorlalți, dar această intenție poate sau nu să se manifeste la nivel de comportament [23].

Comportamentele nonverbale au mai multe caracteristici care le deosebesc de comportamentele verbale utilizate în autoprezentare. DePaulo (1992) menționează următoarele caracteristici:

- comportamentul nonverbal este nestăpânit. există întotdeauna un comportament nonverbal. chiar dacă oamenii încearcă să fie cât de pasivi posibil, comportamentul lor este perceput ca inexpressie, inhibare, retragere sau tensiune;
- comportamentul nonverbal este în strânsă legătură cu emoțiile. spre deosebire de comportamentele verbale, se pare că există anumite legături automate între trăirea emoțiilor și declanșarea mușchilor faciali;
- comportamentul nonverbal este mai puțin accesibil observatorilor decât actorilor. actorii nu văd expresiile lor faciale și posturale și nu aud tonul vocii lor la fel ca observatorii;
- comportamentul nonverbal este neoficial. spre deosebire de expresiile verbale, de multe ori este foarte greu de descris o expresie facială sau tonul vocii;
- comportamentul nonverbal poate comunica sensuri unice. anumite expresii pot fi comunicate numai prin intermediul nonverbalului;
- comportamentul nonverbal are loc rapid. multe expresii nonverbale apar imediat după un eveniment ce a avut loc, în timp ce deseori oamenii au nevoie de ceva timp pentru a formula și transmite reacții verbale [17].

Oamenii obișnuiesc să monitorizeze impactul lor asupra altora, încercând de asemenea să modeleze impresiile pe care ceilalți și le formează despre ei. Adesea ei realizează acest comportament fără a-și dori în mod deliberat să creeze o anumită impresie, ci pur și simplu pentru a se asigura că imaginea lor publică capătă dimensiunea, sau aura, dorită. Acesta este cazul în care indivizii chiar nu încearcă să pară mai mult decât sunt. Există însă și reversul, adică situațiile în care indivizii sunt motivați să controleze maniera în care ceilalți îi percep. Procesul de motivație a impresiei este asociat în literatura de specialitate cu dorința de a crea o anumită impresie în mintea celorlalți, dar aceasta intenție poate sau nu să se manifeste la nivel de comportament [22].

Acest aspect conform căruia persoana este motivată să creeze o anumită impresie, dar nu este sigur dacă acesta intenție se va manifesta sau nu, ne duce spre a doua componentă a managementului impresiei, și anume construcția impresiei. Aspectul referitor la construcția impresiei presupune nu doar alegerea tipului de impresie care este dezirabil a fi creat ci și alegerea manierei în care se va crea impresia respectivă. Modelul de prezentare al managementului impresiei descris mai sus cuprinde nu doar motivul pentru care oamenii sunt preocupați de impresia pe care o creează în anumite structuri sociale, ci și preferința pentru o anumită tehnică de management al impresiei sau alta.

Pentru o mai bună înțelegere a acestui model este utilă schema de mai jos prezentată în articolul lui M.R. Leary și R.M. Kowalski.

Acest aspect conform căruia persoana este motivată să creeze o anumită impresie, dar nu este sigur dacă acesta intenție se va manifesta sau nu, ne duce spre a doua componentă a managementului impresiei, și anume construcția impresiei. Aspectul referitor la construcția impresiei presupune nu doar alegerea tipului de impresie care este dezirabil a fi creat ci și alegerea manierei în care se va crea impresia respectivă. Modelul de prezentare al managementului impresiei

descriș mai sus cuprinde nu doar motivul pentru care oamenii sunt preocupați de impresia pe care o creează în anumite structuri sociale, ci și preferința pentru o anumită tehnică de management al impresiei sau alta.

Tabelul 1. Motivația impresiei vs. construcția impresiei, M.R. Leary și R.M. Kowalski (1990) [22]

Motivația impresiei	Construcția impresiei
<ul style="list-style-type: none"> • relevanța scopului impresiilor • valoarea rezultatelor dezirabile • discrepanța dintre imaginea actuală și cea dezirabilă 	<ul style="list-style-type: none"> • conceptul de sine • imagini ale identității atât dezirabile cât și indezirabile • constrângerile rolului • valorile țintei • imaginea socială actuală sau potențială

Conform modelului de management al impresiei prezentat de M.R. Leary și R.M. Kowalski [22], motivația impresiei este influențată de trei factori primari:

a) *relevanța scopului impresiilor*, acest factor referindu-se la faptul că oamenii sunt motivați să apeleze la managementul impresiei în situațiile în care acest lucru duce la atingerea unor obiective sau recompense importante, relevante pentru ei;

b) *valoarea rezultatelor dezirabile* vizează următorul aspect: motivația crește ca o funcție a valorii, respectiv importanței scopurilor dezirabile [12]. Din această perspectivă, motivația impresiei este expectantă să crească direct proporțional cu valoarea scopurilor pe care individul dorește să le atingă. În cele mai multe teorii ale comportamentului social este acceptat faptul că oamenii acționează de multe ori pentru a restabili și a maximiza propria stimă de sine [32, p.15]. Stima de sine depinde parțial de considerații și aprecieri favorabile din partea altora semnificativi. Oamenii depun eforturi pentru consolidarea și susținerea imaginii de sine prin verificarea acestor imagini îmbunătățite prin intermediul altora [30]; deci, exprimând o opinie pozitivă despre sine, indirect crește stima de sine [26, p.15];

c) *discrepanța existentă între imaginea actuală a individului și imaginea dezirabilă* implică diferența dintre imaginea care se dorește să o aibă ceilalți despre o anumită persoană, și imaginea pe care individul respectiv crede că o au ceilalți despre el în realitate. S. Stryker (1980) susține, deopotrivă cu W. James (1890), ideea că o persoană deține mai multe identități, respectiv conceptul Eului multiplu [20].

Odată ce persoana este motivată să creeze o anumită impresie asupra celorlalți, problema se rezumă la imaginea dezirabilă și la mijloacele prin care respectiva imagine poate fi atinsă. Factorii care influențează *construcția impresiei* sunt:

a) *conceptul de sine*, acesta reprezentând un determinant primar al impresiilor pe care oamenii încearcă să le proiecteze. De cele mai multe ori imaginile pe care oamenii doresc să le promoveze sunt consistente cu imaginea proprie despre sine, aceștia recurgând de fapt la managementul impresiei doar pentru a se asigura că sunt percepuți acurat de către ceilalți;

b) *imaginile identității dezirabile și indezirabile* se referă la tendința oamenilor de a transforma impresiile eronate în direcția identității dezirabile, acestea rămânând totuși în limitele realității;

c) *constrângerile rolului* din cadrul organizației se referă la expectanțele referitoare la normele de comportament, tipul de persoană, sau calitățile pe care trebuie să le îndeplinească posesorul unui anumit rol. Eșecul în emiterea de imagini congruente cu propriul rol nu doar

diminuează eficacitatea persoanei referitoare la respectivul rol, ci poate chiar să ducă la pierderea dreptului de a deține rolul respectiv;

d) *valorile țintei* se referă la aspectul conform căruia oamenii au tendința de a-și croi imaginile publice astfel încât să fie congruente cu valorile și preferințele percepute ale persoanelor semnificative [15]. Acest aspect poate presupune chiar prezentarea propriei persoane într-o lumină negativă dacă au impresia că persoanele relevante pentru ei apreciază atributele negative;

e) *imaginea socială actuală sau potențială* se referă la încercarea oamenilor de a-și forma imaginea în funcție de maniera în care cred că sunt percepuți actualmente, și totodată de modul în care cred că îi vor percepe ceilalți pe viitor.

În acest sens, am dorit să prezentăm acest model referitor la componentele managementului impresiei pentru a înțelege atât motivația care duce la acest comportament, cât și comportamentul în sine, respectiv construirea impresiei dezirabile.

Una dintre cele mai frecvent folosită taxonomie este cea propusă de către E.E. Jones și T.S. Pittman [21, p. 231-261], care are la bază cinci strategii de management al impresiei pe care oamenii le folosesc. W.H. Turney și M.C. Bolino [13, p. 351-360] menționează următoarele tactici de management al impresiei.

1. Autopromovarea (*self promotion*) este strategia care presupune etalarea abilităților de către indivizi în așa mod, încât să fie percepuți ca fiind competenți. Acestea pot fi realizate prin revendicarea responsabilității pentru evenimente cotate pozitiv sau a unor evenimente care sunt prezentate mult mai favorabil decât sunt în realitate pentru care un individ se face responsabil. O altă tactică de promovare a sinelui este scoaterea în evidență a unor situații în care respectiva persoană a trecut peste anumite obstacole pentru a-și atinge scopurile.

2. Complimentarea (*ingratiation*) sau insinuarea, se referă la cazul în care indivizii apelează la flatări sau favoruri în încercarea de a se face agreabili. O tactică de complimentare este conformarea opiniei sau aprobarea și implementarea valorilor pe care le dețin ceilalți [31, p. 589]. Dintre cele cinci tehnici de management al impresiei prezente în taxonomia lui E.E. Jones și T.S. Pittman [21], cea mai frecvent studiată este complimentarea.

3. Exemplificarea (*exemplification*), este componenta care presupune un efort substanțial superior din partea indivizilor, astfel încât aceștia să pară dedicați atribuțiilor, muncii lor.

4. Suplicarea (*supplication*) presupune faptul că oamenii își etalează foarte bine rezultatele pe termen scurt, astfel încât să fie percepuți ca fiind utili și importanți. Adesea, oamenii se folosesc de suplicare pentru a părea neajutorați și pentru a beneficia de mai multă atenție.

5. Intimidarea (*intimidation*) este strategia cu ajutorul căreia persoanele doresc să pară amenințatori, înfricoșători, cu scopul de a fi percepuți de către ceilalți ca fiind autoritari. Intimidarea îi ajută pe indivizi să pară amenințatori atunci când sunt în pericol [14].

Cercetarea experimentală a comunicării nonverbale și a managementului impresiei se bazează pe delimitările conceptuale existente în literatura de specialitate cu privire la noțiunile și caracteristicile de comunicare nonverbală, managementul impresiei, adaptate la obiectul cercetării de față – angajații aflați în mediul organizațional. Modelul de investigare a integrării comunicării nonverbale și a managementului impresiei a pornit de la premisa existenței dimensiunilor comunicării nonverbale: contactul vizual, expresia facială, gesturile și postura, expresivitatea paraverbală, proxemica, aspectul exterior (Fig.1.) și cele cinci tactici de management al impresiei: complimentare, autopromovare, suplicare, exemplificare, intimidare (Fig.2.) prezente în taxonomia lui Jones și Pittman [21], strategii de management al impresiei pe care oamenii le folosesc.

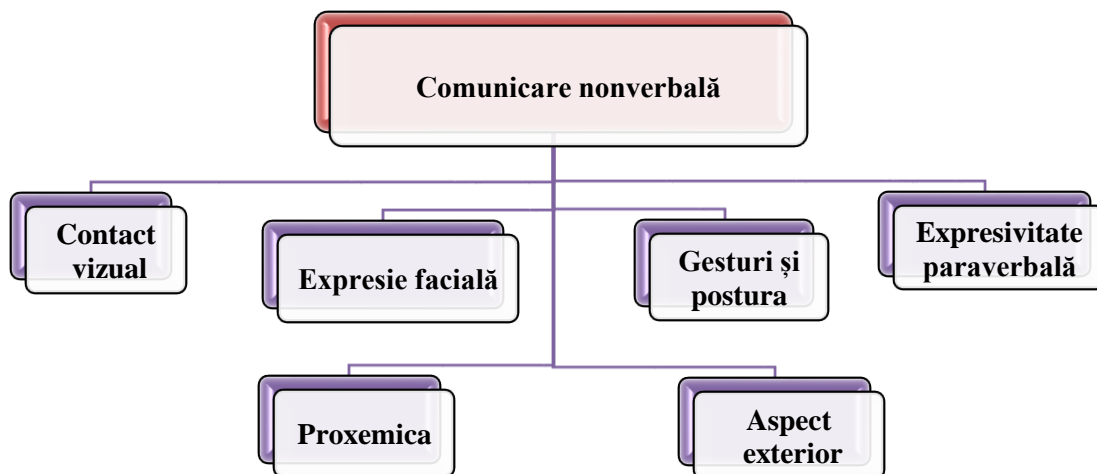

Figura 1. Modelul de conceptualizare a variabilelor definatorii pentru comunicarea nonverbală [elaborat de autor]

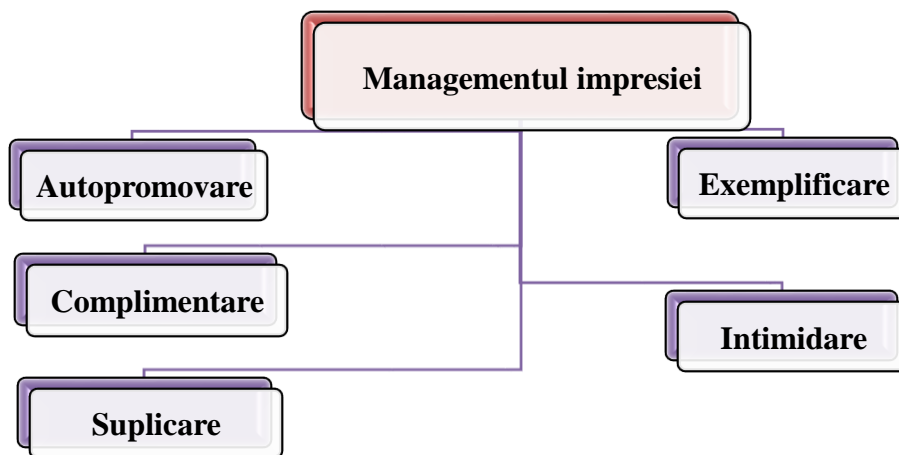

Figura 2. Modelul de conceptualizare a variabilelor definatorii pentru managementul impresiei prin tactici verbale [elaborat de autor]

Astfel, managementul impresiei se referă la activitatea indivizilor desfășurată cu scopul de a controla informațiile despre un obiect, despre un eveniment sau despre propriul eu, invocând numeroase modalități prin care oamenii încearcă să controleze impresiile altora despre ei în ceea ce privește comportamentul, motivația, atitudinea și atributele personale. Motivația de a gestiona impresiile altora despre sine depinde de valoarea pe care o are scopul pentru persoană și relevanța impresiilor pentru atingerea acestui obiectiv, iar comunicarea nonverbală este o condiție de bază a managementului impresiei, referindu-se la contactul vizual, postura, expresii faciale și mișcările sau poziția corpului. Acestea vin întotdeauna cu tacticile verbale, pentru a le întregii și a crea o imagine completă a individului.

Material și metoda

Problema de cercetare se conturează din lipsa unei metodologii științifice de cercetare a rolului comunicării nonverbale și identificarea unor condiții psihologice, care ar determina capacitatea de comunicare nonverbală prin aspectul referitor la construcția impresiei și care ar

presupune nu doar alegerea tipului de impresie dezirabil de a fi creat, ci și maniera în care se va crea impresia respectivă.

Obiectul cercetării. În calitate de obiect al cercetării au fost capacitatea de comunicare nonverbală, raportată la tacticile de management al impresiei: autopromovare, considerație, exemplificare, intimidare, suplicare.

Metodele și instrumentele utilizate în cercetare au fost condiționate de variabilele luate în studiu. Aceste metode au fost: *Chestionarul de evaluare a capacităților de comunicare nonverbală* și *Inventarul de autoevaluare a managementului impresiei*. Calculul statistic s-a realizat prin utilizarea softului specializat *Statistical Package for the Social Sciences (SPSS)*, fiind calculate mediile, diferența mediilor, coeficienții de corelație.

Chestionarului de evaluare a capacităților de comunicare nonverbală (CECCN) conține 24 de itemi, construit să evaluează 6 medii de transmitere a mesajelor nonverbale (proxemica, contactul vizual, expresia facială, gesturile și postura, expresivitatea paraverbală, aspectul exterior), și are ca scop evaluarea competenței de a interpreta și decodifica manifestările nonverbale în comunicare. Prin formularea itemilor s-a solicitat de la respondenți să aleagă răspunsul potrivit din cele 4 variante propuse.

De exemplu: „Persoana de vizavi păstrează contact vizibil cu dvs. Aceasta semnalizează: a) Dezinteres; b) Interes; c) Siguranță; d) Nesiguranță”.

A fost elaborată cheia chestionarului, în urma studierii cercetărilor elementelor comunicării nonverbale și decodificarea acestora. Opiniile subiecților chestionați sunt cotate cu puncte conform corectitudinii itemilor, notate într-un tabel, fără descifrarea conținutului scalelor, obținându-se un punctaj total.

Inventarul de autoevaluare a managementului impresiei (IAMI) conține 50 de întrebări, care evaluează cele 5 tactici de management al impresiei (autopromovare, considerație, exemplificare, intimidare, suplicare), cu câte 10 afirmații pentru fiecare dintre acestea. Aceste instrumente pot fi utilizate nu doar pentru măsurarea nivelului de cunoaștere și interpretare a manifestărilor nonverbale în comunicare și de management al impresiei în ședințe individuale de psihodiagnostic, dar și în mediul organizațional, pentru a evalua activitatea și relațiile dintre membrii grupului, iar prin identificarea strategiilor de management al impresiei - a forma și consolida imagini favorabile în cadrul evoluției profesionale.

Pentru Inventarul de autoevaluare a managementului impresiei, s-au creat afirmații de la persoana întâi, prin formularea căror s-a solicitat de la respondenți o atitudine individualizată, oferindu-li-se posibilitatea de a da răspunsuri care-i caracterizează. De exemplu: „Îmi place să vorbesc despre realizările colegilor”, „Prefer să fac cadouri colegilor”, „Încerc să obțin simpatia de care am nevoie din partea celorlalți”.

Instrumentele utilizate sunt chestionare de tip creion - hârtie, cu administrare individuală, fără limită de timp. Ele au fost aplicate de respondenții angajați în mediul organizațional, după o instruire prealabilă. În urma aplicării Inventarului de autoevaluare a managementului impresiei, pentru efectuarea măsurării s-a optat în favoarea Scalei Likert, subiecții fiind chemați să specifice nivelul de acord/dezacord față de afirmațiile conținute în chestionar prin utilizarea a cinci valori care pun în evidență intensitatea - frecvența manifestării descrise în afirmație: 1 – deloc, 2 – rareori, 3 – uneori, 4 – deseori, 5 – foarte des. Calculul statistic s-a realizat prin utilizarea softului specializat *Statistical Package for the Social Sciences (SPSS)*, fiind calculate mediile, diferența mediilor, coeficienții de corelație.

În cadrul chestionării în scop de validare a metodelor au fost aplicate metoda evaluărilor de către experți a conținutului itemilor – calitatea și caracterul explicit al formulărilor, aplicabilitatea

scaei, modalitatea de prelucrare a rezultatelor și de identificare a fenomenului cercetat etc. A fost măsurată fidelitatea și validitatea metodei propuse. Analiza de consistență internă a itemilor instrumentelor utilizate în cercetare a relevat coeficienți Cronbach Alpha de la acceptabili (0,69) la coeficienți înalți (0,74) fapt ce conferă credibilitate datelor colectate și ilustrează fidelitatea metodei [3].

Aceste instrumente pot fi utilizate nu doar pentru măsurarea nivelului de cunoaștere și interpretare a manifestărilor nonverbale în comunicare și de management al impresiei în ședințe individuale de psihodiagnostic, dar și în mediul organizațional, pentru a evalua activitatea și relațiile dintre membrii grupului, iar prin identificarea strategiilor de management al impresiei - a forma și consolida imagini favorabile în cadrul evoluției profesionale.

Descrierea eșantionului cercetării

Cercetarea experimental-psihologică s-a desfășurat pe un eșantion constituit din 415 de angajați, dintre care 326 de femei (79%) și 89 de bărbați (21%) din mediul organizațional din municipiul Chișinău, cu vârste cuprinse între 18 și 65 de ani, dintre care cu vârsta de 18-25 de ani în număr de 102 de angajați (24%); cu vârsta de 26-35 de ani în număr de 120 de angajați (29%); 36-45 de ani în număr de 119 de angajați (29%) și 46-65 de ani în număr de 74 de angajați (18%) în mediul organizațional (Figura 3).

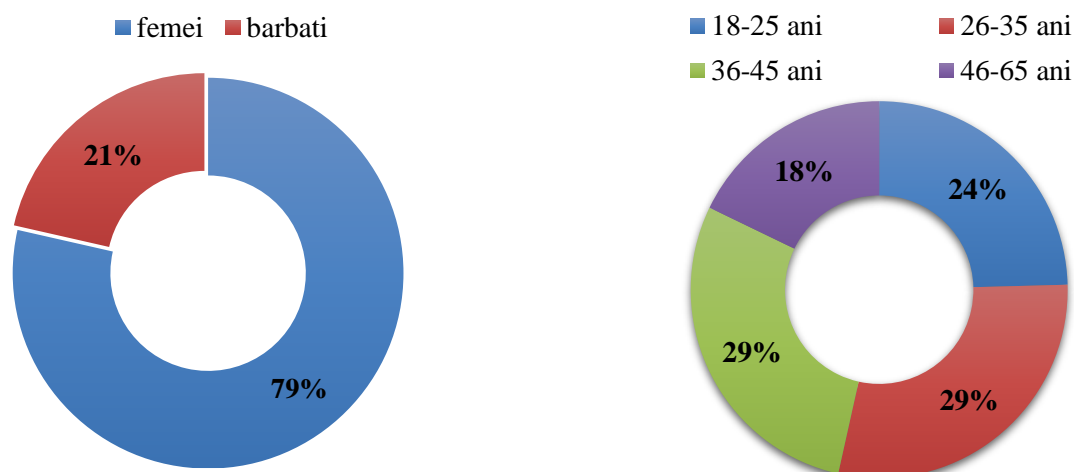

Figura 3. Eșantionul cercetării per sex și vârstă [elaborat de autor]

Identificarea categoriei de angajați din mediul organizațional, și evaluarea capacității de comunicare nonverbală și a managementului impresiei, s-a realizat în contextul sesiunii de depistare a obiectului cercetării, desfășurate la nivel național, unde au fost constituite grupurile de cercetare, distribuția cărora este arătată în Tabelul 2.

Tabelul 2. Distribuția participanților în funcție de grupul de vârstă [elaborat de autor]

Grup de vârstă	18-25 ani	26-35 ani	36-45 ani	46-65 ani
Număr de participanți	102	120	119	74
Procentaj	24,6%	28,9%	28,7%	17,8%

Participanții în cadrul cercetării sunt specialiști din domeniul de activitate social și comercial, în funcție de: jurist, cadru didactic, asistent medical, medic, polițist, psiholog, contabil, consultant, șofer, florist, dansator, antrenor, manager, instructor, funcționar public, consilier clienți,

manager de proiecte, maseză, administrator, specialist principal, inspector, manager de oficiu, culturolog, inginer, manager operativ, vicedirector, agent imobiliar, antreprenor etc.

Rezultate și discuții

În urma realizării cercetării experimentale cu privire la capacitatea de comunicare nonverbală a subiecților din mediul organizațional și identificarea unor condiții psihologice care ar determina capacitatea de management al impresiei în realizarea funcțiilor nonverbale, prin analiza calitativă și cantitativă a datelor colectate, am stabilit corelatele grupelor de vârstă, apartenența sexuală, domeniul de activitate, experiența de muncă și statut managerial și am identificat diferențele semnificative pentru variabilele evaluate, pe care le prezentăm în continuare.

Prima analiză statistică a constat în stabilirea raportului medie-abateră standart pentru cele două probe elaborate care au fost utilizate pe eșantionul de 415 de subiecți. Rezultatele prezentate în Tabelul 3. în urma calculelor statistice, realizate cu ajutorul programului SPSS 16.0 pentru MS Windows, relevă următoarele valori ale minimei, maximei, mediei și abaterii standard ale Chestionarului de evaluare a capacităților de comunicare nonverbală (CECCN), care măsoară capacitatea de comunicare nonverbală și ne demonstrează că fiecare subclasă variază de la 8,25 la 23,25 și media de 16,23.

Tabelul 3. Rezultatele statisticii descriptive ale CECCN [elaborat de autor]

N	Valid	415
	Missing	0
Mean		16,2313
Std. Error of Mean		,14064
Std. Deviation		2,86504
Variance		8,208
Minimum		8,25
Maximum		23,25

Ținând cont de faptul că comportamentul nonverbal este influențat de câteva variabile, cum ar fi cultura, statusul, genul, personalitatea individului, context [4]. Comunicarea nonverbală implică un anumit grad de ambiguitate; deși în multe situații acest tip de comunicare poate transmite sensuri revelatoare, în altele poate fi suficient de ambiguă, iar unele interpretări pot să nu fie într-un tot corecte [2]. Deci, pentru a desluși corect un sens al comunicării nonverbale trebuie să se țină seama și de context, de desfășurarea relației cu emițătorul, cât și de propria stare afectivă în momentul respectiv. Pe lângă omniprezența în comunicarea directă și a importanței de necontestat pe care o are, limbajul nonverbal are un rol covârșitor și îndeplinește funcții multiple în anumite comunicări cum este cea didactică ori comunicarea prilejuită de negocieri, în general în toate acțiunile întreprinse cu oamenii și asupra oamenilor.

Codarea - decodarea limbajului nonverbal diferă sub multe aspecte nu numai de la individ la individ, ci și de la o profesie la alta, de la o colectivitate la alta, de la cultură la cultură, deci trebuie realizate în sfera acestora și se realizează în funcție de caracteristicile individuale, de educație, experiența de viață etc. a emițătorului/receptorului de mesaj [5].

În urma analizei rezultatelor Chestionarului CECCN (Fig. 4) am constatat următorul nivel de dezvoltare: 138 dintre subiecți manifestă un nivel scăzut (33%); 147 subiecți manifestă un nivel

mediu (36%); 130 subiecți manifestă un nivel înalt al capacității de comunicare nonverbală (31%). Ansamblul elementelor nonverbale ale comunicării servesc drept analiza a structurii comunicării nonverbale care impun luarea în considerare a codurilor, modelelor și scopurilor specifice implicate.

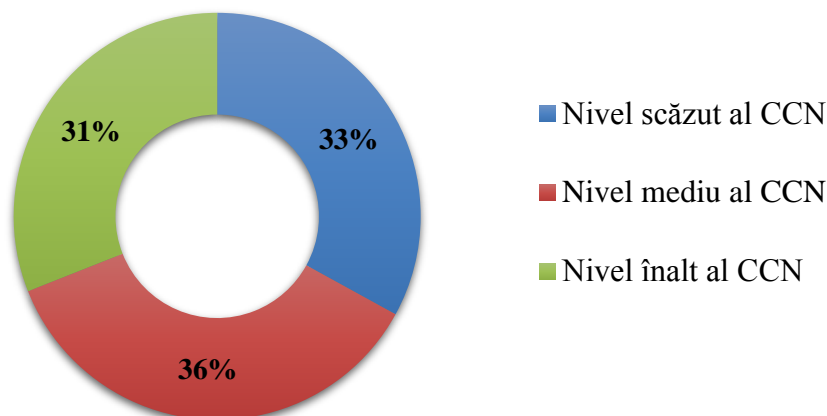

Figura 4. Rezultatele Chestionarului CECCN per nivel de dezvoltare [elaborat de autor]

Compararea statistică a mediilor (t-Student pentru eșantioane perechi) a identificat că nu se atestă diferențe semnificativ statistic între sexe a capacităților de comunicare nonverbală, sexul feminin obținând media de 16,26 și sexul masculin media de 16,09 (Tabelul 4).

Tabelul 4. Testul T al semnificației diferenței dintre scorurile medii ale indicatorilor capacităților de comunicare nonverbală în funcție de apartenența sexuală [elaborat de autor]

Apartenența sexuală	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
masculin	89	16,0983	2,74447	,29091
feminin	326	16,2676	2,90011	,16062

Totodată, am stabilit că pentru grupul I de vârstă (18-25 ani), capacitatea de comunicare nonverbală este mai bine dezvoltată comparativ cu celelalte grupe de vârstă cercetate (Tabelul 5). Astfel, constatăm că între grupele de vârstă (26-35 ani; 36-45 ani; 46-65 ani) nu se atestă diferențe semnificative, ceea ce relevă că se pune accent mai mult pe rațiune, iar nonverbalul se abandonează (Tabelul 6).

Tabelul 5. Testul T al semnificației diferenței dintre scorurile medii ale indicatorilor capacităților de comunicare nonverbală în funcție de grupele de vârstă [elaborat de autor]

Grupe de vârstă	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
18-25	102	16,8358	2,69017	,26637
26-35	120	15,8646	2,92373	,26690
36-45	119	16,0840	3,27262	,30000
46-65	74	16,2297	2,12727	,24729

Tabelul 6. Testul T al semnificației diferenței dintre scorurile medii ale indicatorilor capacităților de comunicare nonverbală în funcție de grupe de vârstă [elaborat de autor]

Capacitatea de comunicare nonverbală		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
1-2	Equal variances assumed	2,558	220	,011	,97120	,37964	,22301	1,71939
	Equal variances not assumed	2,576	218,598	,011	,97120	,37708	,22803	1,71437
1-3	Equal variances assumed	1,846	219	,066	,75175	,40723	-,05084	1,55435
	Equal variances not assumed	1,874	218,635	,062	,75175	,40119	-,03894	1,54244
1-4	Equal variances assumed	1,607	174	,110	,60605	,37712	-,13827	1,35038
	Equal variances not assumed	1,667	172,666	,097	,60605	,36346	-,11134	1,32345
2-3	Equal variances assumed	-,547	237	,585	-,21945	,40135	-1,01012	,57122
	Equal variances not assumed	-,547	233,602	,585	-,21945	,40154	-1,01056	,57165
2-4	Equal variances assumed	-,932	192	,352	-,36515	,39158	-1,13750	,40721
	Equal variances not assumed	-1,004	186,710	,317	-,36515	,36385	-1,08293	,35264
3-4	Equal variances assumed	-,341	191	,734	-,14570	,42770	-,98931	,69792
	Equal variances not assumed	-,375	190,596	,708	-,14570	,38878	-,91257	,62117

Subiecții recrutați pentru cercetare nu au prezentat diferențe semnificative ce țin de domeniul de activitate social și comercial, pentru apartenența sexuală, de asemenea nu s-au obținut diferențe semnificative pentru experiența de muncă de până la 10 ani de activitate și după 10 ani de activitate, cât și pentru statutul managerial nu s-au înregistrat diferențe semnificativ statistic (Tabelul 7).

Tabelul 7. Testul T al semnificației diferenței dintre scorurile medii ale indicatorilor capacităților de comunicare nonverbală în funcție de condițiile experimentale [elaborat de autor]

Condiții experimentale		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
Apartenența sexuală	Equal variances assumed	-,494	413	,622	-,16932	,34296	-,84349	,50485
	Equal variances not assumed	-,510	146,14	,611	-,16932	,33231	-,82608	,48743
Domeniu de activitate	Equal variances assumed	,238	413	,812	,06725	,28249	-,48805	,62256
	Equal variances not assumed	,241	412,99	,810	,06725	,27888	-,48095	,61545

Experiența de muncă	Equal variances assumed	,796	413	,427	,22452	,28219	-,33019	,77924
	Equal variances not assumed	,797	406,25	,426	,22452	,28174	-,32933	,77838
Statut managerial	Equal variances assumed	-,446	413	,656	-,12635	,28322	-,68309	,43038
	Equal variances not assumed	-,455	412,51	,649	-,12635	,27767	-,67218	,41948

Analiza de consistență internă a itemilor Inventarului de autoevaluare a managementului impresiei (IAMI) utilizat în cercetare, a relevat coeficienți Cronbach Alpha de la acceptabili (0,69) la coeficienți înalți (0,74) fapt ce conferă credibilitate datelor colectate. În Tabelul 8. se relevă că fiecare subclasă variază de la 1 la 4,60, iar media variază de la 2,26 la 3,10.

Tabelul 8. Rezultate statistice pentru IAMI [elaborat de autor]

		Autopromovare	Complimentare	Exemplificare	Intimidare	Suplicare
N	Valid	415	415	415	415	415
	Missing	0	0	0	0	0
Mean		3,10	2,97	2,55	2,26	2,40
Std. Error of Mean		,02125	,02705	,03064	,03302	,02876
Std. Deviation		,43291	,55098	,62417	,67271	,58595
Variance		,187	,304	,390	,453	,343
Minimum		1,90	2,00	1,50	1,00	1,00
Maximum		4,00	4,60	4,20	4,10	3,70

Corelarea rezultatelor căpătate pentru fiecare din itemii măsurați a indicat un raport direct cu semnificație înaltă în toate cazurile ($p < 0,01$).

Astfel, conform rezultatelor obținute, colectate din eșantionul stabilit de persoane, s-au obținut date privind cele cinci scale de bază – tactici de management a impresiilor, precum și date specifice pentru subscalele menționate.

Confirmăm legătura directă dintre tacticile de management al impresiei prin atestarea corelațiilor semnificative, unde $p \leq 0.01$ (Tabelul 9).

Atât valoarea coeficientului Alpha, cât și corelațiile semnificative dintre itemi ne permit să afirmăm că acest chestionar este un instrument de măsură fidel și valid.

Tabelul 9. Corelarea rezultatelor pentru IAMI [elaborat de autor]

	Complimentare	Exemplificare	Intimidare	Suplicare
Autopromovare	,723**			,691**
Complimentare		,666**	,626**	,765**
Exemplificare			,578**	,513**
Intimidare				,567**

Autorul a considerat relevant pentru caracteristica supusă evaluării tacticilor de management al impresiei, fiecare grupă de vârstă a subiecților investigați.

În Tabelul 10. sunt prezentate datele obținute prin compararea statistică a mediilor (t-Student pentru eșantioane independente), unde am identificat că grupului I de vârstă (subiecți de 18-25 ani) în comparație cu grupul II de vârstă (subiecți de 26-35 ani), se remarcă ca tentați să intimideze, coeficientului de corelație este de 0,045 și respectiv 0,043, unde $p < 0,01$. Pentru celelalte grupe de vârstă nu s-au înregistrat diferențe semnificativ statistic.

Prin urmare, cultura organizațională este considerată temelia administrațiilor moderne, care asigură conlucrarea dintre oameni, care împărtășesc aceleași valori, norme impuse de forma și tipul instituției.

O activitate eficientă poate avea loc doar în cazul în care cultura instituției corespunde cu ideologia acesteia, iar angajații manifestă voință și încredere în atitudinile pentru care optează și pe care le etalează.

Tabelul 10. Compararea statistică a mediilor a instrumentului IAMI în funcție de grupele de vârstă I și II (18-25 ani comparativ cu 26-35 ani)

Independent Samples Test 18-25 ani cu 26-35 ani		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Differen ce	Std. Error Differen ce	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
Autopromovare	Equal variances assumed	-,048	220	,962	-,00289	,06040	-,12194	,11615
	Equal variances not assumed	-,047	196,925	,962	-,00289	,06131	-,12379	,11801
Complimentare	Equal variances assumed	,293	220	,770	,02167	,07386	-,12389	,16722
	Equal variances not assumed	,290	202,283	,772	,02167	,07467	-,12556	,16890
Exemplificare	Equal variances assumed	,009	220	,993	,00078	,08586	-,16842	,16999
	Equal variances not assumed	,009	211,471	,993	,00078	,08612	-,16898	,17055
Intimidare	Equal variances assumed	-2,016	220	,045	-,18049	,08954	-,35696	-,00402
	Equal variances not assumed	-2,033	219,235	,043	-,18049	,08879	-,35547	-,00551
Suplicare	Equal variances assumed	-,836	220	,404	-,06809	,08145	-,22861	,09244
	Equal variances not assumed	-,836	214,556	,404	-,06809	,08142	-,22858	,09241

Cunoașterea culturii organizaționale este necesară și utilă, întrucât constituie, probabil, unicul și cel mai folositor element anticipativ, pe termen lung, al unei instituții. Cultura organizațională a unei autorități devine evidentă, în mod frecvent, numai atunci când este comparată

cu cea din alte instituții sau atunci când este supusă schimbării. Managementul schimbării poate îmbunătăți eficiența de comunicare. O mai bună comunicare între utilizatori și organizație va conduce la o mai bună înțelegere a nevoilor și priorităților fiecăruia, în același timp subliniind faptul că unitățile organizatorice nu funcționează în izolare.

Comparația mediilor obținute din datele provenind din eșantioane independente (t-Student pentru eșantioane perechi) asupra populației studiate, constată rezultate nesemnificativ statistic ($p > 0,05$) pentru apartenența sexuală, domeniul de activitate și experiența de muncă, ceea ce demonstrează că nu există diferență din punct de vedere al respectivului parametru între eșantionul de subiecți.

Datele din Tabelul 11. ne indică că se atestă diferențe semnificativ statistic privind statutul managerial pentru strategia de management al impresiei – complimentare, unde coeficientului de corelație este de 0,038 și respectiv 0,036, nivel de semnificație $p < 0,05$ și pentru subiecții fără statut managerial la strategia de management al impresiei – suplicare, unde coeficientului de corelație este de 0,050, nivel de semnificație $p < 0,05$.

Tabelul 11. Comparația mediilor per eșantioane independente a instrumentului IAMI în funcție de statut managerial [elaborat de autor]

Statut managerial		t-test for Equality of Means						
		t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
							Lower	Upper
Autopromovare	Equal variances assumed	1,024	413	,306	,04380	,04275	-,04024	,12783
	Equal variances not assumed	1,033	405,328	,302	,04380	,04238	-,03951	,12710
Complimentare	Equal variances assumed	2,081	413	,038	,11276	,05420	,00623	,21930
	Equal variances not assumed	2,104	407,495	,036	,11276	,05360	,00740	,21813
Exemplificare	Equal variances assumed	,011	413	,991	,00068	,06172	-,12064	,12200
	Equal variances not assumed	,011	403,286	,991	,00068	,06129	-,11981	,12117
Intimidare	Equal variances assumed	1,064	413	,288	,07065	,06643	-,05993	,20122
	Equal variances not assumed	1,068	400,575	,286	,07065	,06612	-,05934	,20063
Suplicare	Equal variances assumed	1,895	413	,050	,10934	,05769	-,00405	,22274
	Equal variances not assumed	1,863	362,126	,050	,10934	,05870	-,00609	,22477

Această strategie de gestionare a impresiilor tinde să fie utilizată mai des de către actorii cu putere redusă în poziții de statut inferior și mai ales atunci când competența unui actor este pusă sub semnul întrebării. În așa mod, subiecții cu statut managerial doresc să construiască o identitate de a fi plăcuți, iar subiecții fără statut managerial se comporta într-o manieră modestă și se subvaluează. Pentru celelalte tactici de management al impresiei (autopromovare, exemplificare, intimidare) nu se atestă diferențe semnificativ statistic.

De asemenea, am calculat și corelațiile Pearson pentru populația acestui studiu. Observăm din datele prezentate în Tabelul 12. că pentru exemplificare, coeficientului de corelație este de 0,099, iar pentru intimidare, coeficientului de corelație este -0,107, la un nivel de semnificație $p < 0,005$ și pentru suplicare, coeficientului de corelație este de -0,175, nivel de semnificație $p < 0,001$. Astfel, se remarcă tendința angajaților de a realiza un efort substanțial superior în cadrul activității profesionale, astfel încât aceștia să pară dedicați sarcinii.

Tabelul 12. Corelarea statistică dintre IAMI și CECCN [elaborat de autor]

	Comunicarea nonverbală
Autopromovare	-,024
	,629
Complimentare	-,052
	,286
Exemplificare	-,499*
	,045
Intimidare	-,507*
	,029
Suplicare	-,675**
	,000

Totodată, presupunem faptul că indivizii își etalează foarte bine rezultatele pe termen scurt, astfel încât să fie percepuți ca fiind necesari. Subiecții cercetați adesea aplică strategia cu ajutorul căreia doresc să pară amenințatori, intimidanți, cu scopul de a fi percepuți de către ceilalți ca fiind periculoși, conform tacticilor de management al impresiei. Pentru autopromovare și complimentare nu se atestă diferențe semnificativ statistic.

În același timp, am constatat că activarea în mediul organizațional în primii 10 ani, în perioada de adaptarea a tinerilor angajați sunt formate abilitățile de bază a prezentării proprii imaginii prin prisma comunicării nonverbale, iar după 10 ani de activitatea acestea nu se conturează. Cu cât mai mult angajații dețin cunoștințe despre comunicarea nonverbală și ilustrează prezentare imaginii personale, cu atât mai puțin utilizează tehnicile de management al impresiei, unde am identificat diferențe semnificativ statistic foarte înalte pentru suplicare, unde s-a obținut $p \leq 0.01$ și înalt semnificative pentru exemplificare și intimidare, unde datele prezintă $p \leq 0.05$. Una dintre cele mai importante probleme cu care se confruntă la momentul dat toți angajații este lipsa cunoștințelor de prezentare a imaginii, dar și capacitatea de comunicarea nonverbală care ar promova eficient statutul și funcția deținută în diverse situații organizaționale.

Rezultatele prezentate remarcă că între comunicarea nonverbală și managementului impresiei există un raport indirect. Acest lucru confirmă ideea de la care am pornit, conform căreia

cunoștințele și capacitatea de comunicare nonverbală ar presupune nu doar alegerea tipului de impresie care este dezirabil a fi creat, dar și alegerea manierei în care se va crea impresia respectivă.

Concluzii

În urma analizării literaturii de specialitate, axate pe problema comunicării nonverbale și managementul impresiei în mediul organizațional, formulăm următoarele concluzii orientative pentru demersul cercetării experimentale.

Comunicarea nonverbală este o condiție de bază a managementului impresiei, raportat la modul în care individul se prezintă altora pe sine și activitatea sa, modul în care el ghidează și controlează impresia pe care o formează, felul în care își promovează performanțele și abilitățile sale. Astfel, managementul impresiei se referă la activitatea indivizilor desfășurată cu scopul de a controla informațiile despre un obiect, despre un eveniment sau despre propriul eu, invocând numeroase modalități prin care oamenii încearcă să controleze impresiile altora despre ei în ceea ce privește comportamentul, motivația, atitudinea și atributele personale. Iar motivația de a gestiona impresiile altora despre sine depinde de valoarea pe care o are scopul pentru persoană și relevanța impresiilor pentru atingerea acestui obiectiv.

Comportamentul organizațional reprezintă studiul conduitelor indivizilor în organizații, ceea ce implică înțelegerea, previziunea și controlul comportamentului uman, al modelelor și structurilor, cu scopul de a îmbunătăți mediul, performanța și eficiența organizației [3]. De aici reiese că, pentru a examina comportamentul organizațional, trebuie supuse analizei dimensiunile acestuia.

Cercetările au stabilit faptul că acele persoane care pot observa și interpreta eficient limbajul nonverbal, influențând felul în care sunt percepuți de ceilalți, vor avea un succes mai mare în viață decât persoanele care nu au această abilitate. Aceste cunoștințe valoroase și utile îmbunătățesc considerabil comunicarea cu ceilalți [1].

În concluzie putem remarca că există o legătură direct proporțională între capacitățile de comunicare nonverbală și managementul impresiei.

Aceasta ne vorbește despre o potențială influență pozitivă asupra comunicării nonverbale atunci când sunt formate abilitățile de management al impresiei la un nivel corespunzător.

Rezultatele cercetării ar putea fi semnificative pentru cercetările viitoare pentru a determina alți factori importanți care sporesc exercitarea funcțiilor profesionale, prin prezentarea imaginii favorabile în mediul organizațional și a oportunităților de dezvoltare profesională.

Bibliografie

1. Bîtea, L. Rolul comunicării nonverbale. In: Preocupări contemporane ale științelor socio-umane în contextul transformării de mentalități. Materialele Conferinței Științifice Internaționale, Ediția a VII-a, Chișinău, 8-9 decembrie 2016. Chișinău: Tipogr. Biodesign, 2016, p. 234-240.
2. Bîtea, L. Cercetări ale comunicării interpersonale și managementul impresiei. In: Psihologia socială în secolul XXI: provocări, tendințe, perspective. Materialele Colocviului Științific Internațional. Chișinău, 4-5 mai 2017. Chișinău: Tipogr. Biodesign, 2017, p. 102-112.
3. Bîtea, L. Construirea și validarea Chestionarului de evaluare a capacităților de comunicare nonverbală și a Inventarului de autoevaluare a managementului impresiei: instrumente noi, utile pentru cercetarea evoluției profesionale In: Education, Social Values and European Integration, Debrecen: Debrecen University Press, 2017, p. 197-209.
4. Bîtea, L. Capacități de comunicare nonverbală implicate în managementul impresiei: (rezultatele cercetării experimentale în mediu organizațional). In: Psihologie, revista științifico-practică. 2018, nr. 3-4(33), pp. 62-71. ISSN 1857-2502.

5. Bîtea, L. Maniera socială exprimată prin gestul nonverbal. In: Simpozionul Internațional: „Kreatikon: Creativitate-Formare-Perfomanță”, 23-24 martie 2018. Iași: Editura și Tipografia PIM, 2018, p. 218-236.
6. Chelcea, S. (coord.). Comunicarea nonverbală în spațiul public. București, Editura Tritonic, 2004
7. Chelcea, S. Comunicarea nonverbală: Gesturile și postura: Cuvintele nu sunt de-ajuns. Chelcea S., Ivan L., Chelcea A.. Ed. a 2-a, revăzută și adăugită: București: Comunicare.Ro, 2008. 299 p.: fig., tab. (Cursuri universitare). Bibliogr. p. 271-291. ISBN 978-973-711-160-9. III 42.671
8. Chiru, I. Comunicarea interpersonală. București: Editura Tritonic, 2003.
9. Gavreliuc, A. De la relațiile interpersonale la comunicarea socială. Psihologia socială și stadiile diferite de articulare a sinelui, Iași: Polirom, 2006.
10. Pease, A., Pease, B. De ce bărbații se uită ia meci și femeile se uită în oglindă; trad.: Irina-Margareta Nistor București: Curtea Veche Publishing, 2001, 304 p.
11. Rusnac, S., Bîtea, L., Khory, Jh. et al. Psihologia socială despre problemele secolului XXI. In: Psihologia socială în secolul XXI: provocări, tendințe, perspective. 4-5 mai 2017, Chișinău. Chișinău: Universitatea Liberă Internațională din Moldova, 2017, pp. 6-31. ISBN 978-9975-3168-4-2.
12. Beck, R.C. Motivation: Theories and principles (2nd ed.). New Jersey: Prentice Hall, 1983.
13. Bolino, M.C., Turnley, W.H. Measuring impression management in organizations: A scale development based on the Jones and Pittman Taxonomy. In: Organizational Research Methods, 2(2), 1999, p. 187-206.
14. Bolino M.C, Turnley W.H., Bloodgood J.M., Citizenship behavior and the creation of social capital in organizations. In: Academy of Management Review, 2002, 27 (4), p. 505–522.
15. Carnevale P.J., Pruitt, D.G., Britton, S.D. Looking tough: the negotiator under constituent surveillance. In: Pers. Soc. Psychol. Bull. 5:118-21, 1979.
16. Corral S., Calvete E. Machiavelism: Dimensionality of the Mach IV and its relations to self-monitoring in a spanish sample. In: The Spanish Journal of Psychology. Vol.III. 2000. No1. p. 3-13.
17. Depaulo, B.M. Nonverbal behavior and self-presentation. In: Psychological Bulletin, 1992, vol.111, no.2, p.203-243.
18. Gardner, W.L., Martinko, M.J. Impression management: an observational study linking audience characteristics with verbal self-presentations. In: The Academy of Management Journal, 1988, vol.31, no.1, p.42-65.
19. Goffman, E. Behavior in public places. New York: Free Press, 1963, p. 83, 84.
20. James, W. What is an emotion. In: Mind, 9, 1884, p. 188-204.
21. Jones, E. E., Pittman, T. S. Toward a general theory of strategic self-presentation. In: J. Suls (Ed.), Psychological perspectives on the self, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 1982, p. 231-261.
22. Leary, M.R., Kovalsky, R.M. Impression management. A literare review and two-component model. In: Psychology Bulletin, 1990, p. 34-47.
23. Leary, M.R., Nezlek, J.B., Downs, D., Radford-Davenport, J., Martin, J., McMullen, A. Self-presentation in everyday interactions: Effects of target familiarity and gender composition. In: Journal of Personality and Social Psychology, 67, 1994, p, 664 – 673.
24. Leary, M.R. Making sense of self-esteem. In: Current Directions in Psychological Science, 8, 1999, p. 32–35.

25. Rosenfeld, P., Giacalone R.A., Riordan, C.A. Impression Management. In: *Organizations: Theory, Measurement, Practice*, London. New York: Routledge, 1995.
26. Schlenker, B. R. *Impression management: The self-concept, social identity, and interpersonal relations*. Monterey, CA: Brooks/Cole, 1980, 334 p.
27. Schlenker B.R., Leary M. Social anxiety and self presentation: A conceptualization and model. In: *Psychological Bulletin*. No92, 1982, p. 641-669.
28. Schlenker, B.R., Weigold, M.F., Hallam, J.R. Self-serving attributions in social context: Effects of self-esteem and social pressure. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 1990, p. 855– 863.
29. Schlenker B.R., Weigold M.F. *Interpersonal Processes Involving Impression Regulation and Management*. In: *Annual Review of Psychology*. No43, 1992, p.133-168.
30. Snyder M. Self monitoring of expressive behavior. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. No30, 1974, p.526-537.
31. Stevens, C.K., Kristof, A.L. Making the right impression: A field study of applicant impression management during job interviews. In: *Journal of Applied Psychology*, 80(5), 1995, p.587-606.
32. Swann, W.B. *Self-traps: The elusive quest for higher self-esteem*. New York: Freeman, 1996.
33. Vohs K. D., Schmeichel B. J. Self-regulation and the extended now: Controlling the self alters the subjective experience of time. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, 2003, nr. 85, p. 217–230.

UDC: 316.6

SOCIO-PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF FORMATION THE PATRIOTICAL CONSCIOUSNESS

DETERMINANTE SOCIO-PSIHOLOGICE ALE FORMĂRII CONȘTIINȚEI PATRIOTICE

*CHIRITA Olga, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau
CAUNENCO Irina, PhD,
Institute of Cultural Heritage ASM*

*CHIRIȚA Olga, doctorandă,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
CAUNENCO Irina, doctor în psihologie, conferențiar universitar,
Institutul Patrimoniului Național al AȘM*

Annotation: Contemporary history, as well as national and international experience, exert a direct influence on the person's vision and confirm that the existence of any state mainly depends on the level of formation the patriotic consciousness of its citizens. Patriotic consciousness is the main cultural-spiritual characteristic of the person, one of the basic components of the individual and public consciousness. Patriotic visions and feelings are formed by the influence of several determinants, such as region, culture, religion, history, language, etc.

Adnotare: Istoria contemporană precum și experiența națională și cea internațională, exercită o influență nemijlocită asupra viziunii persoanei și adeverește despre aceea că existența oricărui stat în mare măsură depinde de nivelul formării conștiinței patriotice a cetățenilor săi. Conștiința patriotică constituie principala caracteristică cultural-spirituală a persoanei, una din componente de bază ale conștiinței individuale cât și a celei publice. Viziunile și sentimentele patriotice se formează sub influența mai multor determinante, cum ar fi cele legate de meleg, cultură, religie, istorie, limbă etc.

Keywords: patriotism, Motherland, patriotic consciousness, the feeling of patriotism, the forming of patriotism, the determinants of patriotic consciousness etc.

Cuvinte cheie: patriotism, Patria, conștiința patriotică, sentimentul de patriotism, formarea patriotismului, determinantele conștiinței patriotice etc.

Introducere

Conștiința – fiind nivelul superior al oglindirii și regulării psihice, este proprie doar omului ca ființă socială. Din punct de vedere practic, conștiința se prezintă drept un ansamblu de forme sentimental-mentale ce se află într-o continuă schimbare, ce apar nemijlocit la subiect în interiorul lumii sale lăuntrice anticipând activitatea sa practică [6, p.72].

În psihologia contemporană prin conștiință se înțelege o formă umană superioară de reflectare și generalizare a calităților obiective și a legităților lumii înconjurătoare, formare la persoană a modelului interior a lumii exterioare, în rezultatul căruia se atinge cunoașterea și modelarea realității înconjurătoare [10, p. 95]. În structura conștiinței aceste forme și tipuri de relații

sintetizându-se determină atât organizarea comportamentului, cât și procesele de autoapreciere și cele de conștiință [7, p. 53].

Material și metodă

În vederea realizării scopului trasat, în prezentul articol au fost aplicate o serie de metode, printre care: metoda logică (analiza deductivă și inductivă, generalizare, specificare), metoda sistemică și comparativă.

Rezultate și discuții

Perceperea de către persoană a datoriei sale față de societate și Patrie, identificarea sa cu o particulă a poporului său, înțelegerea unicității și importanței sale se reflectă prin comportamentul său valoric. Anume prin faptă, ca act de comportament, se exprimă atitudinea omului față de fenomenele înconjurătoare, față de sine și cei din jur. Fapta posedă o caracterizare funcțională și reprezintă o acțiune conștientă în care omul se aprobă în calitate de personalitate, aceasta reprezintă un act de autodeterminare morală [4, p. 115].

Comportamentul este o formă exterioară de manifestare a activității psihice umane, sistemul acțiunilor reflectore și conștiente interdependente, care se realizează de către om în procesul atingerii unui scop dorit și realizării unei anumite funcții în interacțiune cu mediul [4, p. 121]. Deci, activitatea reprezintă o interacțiune activă a omului cu mediul în care acesta conștient își atinge scopul determinat, apărut în rezultatul unei necesități, a unui motiv [2, p. 80].

Psihologul american Yotson D.B. consideră că comportamentul este nu altceva decât un sistem de reacții. Comportamentul sau fapta umană se explică prin existența unei influențe asupra omului. Nu există nici o acțiune după care nu ar sta o cauză sub forma unui agent sau stimul [6, p. 50].

Comportamentul patriotic se caracterizează prin fapte concrete, acțiuni care se manifestă prin atitudinea pozitivă față de trecutul, prezentul și viitorul său, față de Patria sa, față de drepturile și obligațiunile sale, față de profesia și oamenii din jur, față de sine însuși. Astfel, conștiința patriotică se exprimă prin comportament, fapte concrete și activități umane.

Adevăratul patriotism nu presupune credința oarbă în simboluri. Acțiunile patriotice ale oamenilor se realizează având ca baza unele valori de ordin spiritual, material, obligatoriu legate de Patrie [3, p. 57].

Patria – este acel mediu politic, istoric, social-economic în care s-a născut persoana, de care este legată istoria propriului său popor. Patria este țara unde s-a născut, a crescut și trăiește omul, este locul care a influențat devenirea omului ca personalitate, locul unde trăiesc sau au trăit bunicii și străbunii, locul care va rămâne mereu în sufletele noastre și unde ne vom întoarce mereu cel puțin în amintiri.

Dragostea față de Patrie, ocrotirea intereselor ei, ca sentimente ale conștiinței publice, reprezintă acele sentimente profunde ale societății ce dau naștere conștiinței patriotice publice.

Conștiința publică concentrează în sine cerințe inovatorii, progresive față de ființa umană. Aceasta se sprijină pe o practică socială modernă, pe o moralitate înaltă susținută și acceptată de întreaga societate.

Conștiința patriotică poate fi privită atât ca una publică (socială), cât și ca individuală (personală). Conștiința individuală a persoanei în procesul educării acesteia este determinată de un șir de influențe și interacțiuni. Prin urmare, autorul Lihacev B.T. menționează că formula „existența determină conștiința”, care determină dependența conștiinței publice unui sau altui strat de existență publică, deloc nu presupune faptul că și conștiința individuală a persoanei obligatoriu rămâne la

nivelul existenței publico-individuale a acesteia [5, p. 94]. Susținem o astfel de abordare, de altfel nu ar fi posibilă însăși dezvoltarea societății.

Conștiința individuală se formează atât sub influența conștiinței publice, cât și a influenței micromediului înconjurător, și include în sine diverse relații însoțite de conștiința pozitivă sau negativă. La astfel de factori ai mediului putem atribui și consecințele perioadei post-sovietice în dezvoltarea societății, care au dus la deprecierea mai multor valori materiale promovate de generațiile mai în vârstă; activitatea mijloacelor mass-media; reducerea importanței pregătirii militare a tinerilor și a educării militaro - patriotice a acestora etc.

Formarea conștiinței individuale a persoanei este nemijlocit legată de experiența vieții sociale dobândite zilnic. Important este ca această experiență să fie una bogată, pozitivă și social semnificativă. Ori cu cât sunt mai dezvoltate deprinderile utile ale comportamentului public pozitiv, cu atât sunt mai trainice sistemele conștiinței moral-patriotice, de asemenea este mai aproape și conștiința individuală patriotică de cea publică, mai înalt este nivelul conștiințiozității social-patriotice ale acesteia.

Totodată, după părerea autorului Suharev A.V., conștiința patriotică a unei persoane parcurge trei etape de dezvoltare.

I. Etapa conștiinței etnico - teritoriale timpurii, este una fundamentală în educația patriotică a copiilor. Aceasta este proprie vârstei preșcolare și vârstei școlare primare. Anume la această etapă se pun bazele formării sentimentului de patriotism.

II. Etapa conștiinței național-politice, se manifestă în adolescență, când sunt înlocuite principalele instituții de socializare și copilul se încadrează în mediul social. La această etapă are loc aderarea adolescenților la diverse organizații și asociații social-politice și de tineret, care sunt capabile să contribuie la educarea acestora.

III. Etapa conștiinței statal-patriotice, se caracterizează prin manifestarea dragostei, afecțiunii și respectului față de statul său [11, p. 376].

Astfel, parcurgerea cu succes a etapelor sus menționate indică asupra maturității civico-patriotice a persoanei.

Prin urmare, pentru evoluția normală a societății și păstrarea diversității vectorilor dezvoltării culturale este important ca fiecare persoană să-și dobândească "Patria", adică să-și formeze conștiința patriotică.

Analiza premiselor formării conștiinței patriotice ne permite să conchidem că viziunile și sentimentele patriotice se formează sub influența mai multor determinante, cum ar fi cele legate de meleaș, cultură, religie, istorie, limbă etc. În continuare, propunem trecerea succintă în revistă a câtorva factori de bază ai formării conștiinței patriotice.

O influență semnificativă asupra formării conștiinței patriotice are *factorul unității sociale*. Aici pe de o parte colectivitățile sociale influențează asupra sentimentelor și viziunilor patriotice ale persoanei în procesul socializării acesteia, iar pe de altă parte membrii acestor colectivități sunt independenți și liberi. Prin aceste unități în cazul dat se înțeleg cele ce țin de religie, cultură, istorie, statalitate etc. Deci, ne referim la unitățile sociale care se diferențiază cel puțin prin cele trei caracteristici: bazate pe încredere reciprocă și solidaritate; legături sociale; reciprocitate de obligațiuni [8, p. 109].

Un alt factor al formării conștiinței patriotice este cel al *unității culturale*. Nucleul oricărei unități culturale, pe bună dreptate, constituie unitatea lingvistică. Anume aceasta stimulează dezvoltarea conștiinței patriotice. În unele situații, spre exemplu după hotarele statului sau chiar a meleașului natal, anume limba este acel element care unește reprezentanții unui popor, chiar dacă ei se atribuie la diferite grupe etnice [8, p. 110].

Totodată, dragostea față de limba maternă este un sentiment moral-patriotic demonstrat prin admirație față de creațiile literale, folclorice și de cult. Prin expresivitatea, nuanțarea limbajului și prin expresiile emoționale care însoțesc povestirile, descrierile, versurile cu mesaj patriotic, se pot forma reprezentări afective care sensibilizează persoana față de mesajul patriotic [1, p. 145]. Drept exemplu al afirmațiilor date pot servi și piesele patriotice compuse și interpretate de marii maeștri naționali Ion și Doina Aldea Teodorovici („Sfântă mii casă”, „Casa părintească” etc.).

În calitate de factor al formării conștiinței patriotice poate fi și *unitatea religioasă* [9]. Acest factor este unul important, chiar din considerente că pentru toate popoarele lumii religia a fost un determinant istoric primar, sub influența căruia se forma colectivitatea etnico-națională, mai ales în perioadă prestatală.

Un factor separat al formării conștiinței patriotice este și cel al *unității istorice*. Autorul Malinkin A.N. prin unitate istorică înțelege în primul rând o unitate a destinului unui popor sau stat în momente de bucurie sau tristețe. Acesta este rezultatul trăirilor comune și percepțiilor victoriilor și a înfrângerilor, parcurgerii de un popor a căii istorice pe un teritoriu geografic. Reprezintă unitatea celor trăite se transmite din generație în generație, astfel creându-se o memorie socio-istorică a unui popor, o tradiție, cutumă etc. [8, p. 112].

După opinia autorului sus menționat, un alt factor ar fi cel al *atașării de locul nașterii*. Dragostea față de Patrie, menționează autorul dat, de obicei se află într-o strânsă legătură cu conținutul unor amintiri concrete, închipiri, care din punct de vedere psihologic se asociază cu „Pământul natal”. Pământul, în sensul dat, are o semnificație culturologică, iar ruperea de la „Pământul natal” ar însemna o pierdere a valorilor național-culturale [8, p. 111]. Totodată, dragostea față de Patrie se manifestă prin dragoste față de familie, grădiniță, stradă, cartier, școală, sat/oraș natal, natura meleagului etc.

Concluzii

Esența patriotismului în primul rând se exprimă prin atitudinea spiritual-morală a persoanei față de Patria sa. Astfel, pentru evoluția normală a societății și păstrarea diversității vectorilor dezvoltării culturale este important ca fiecare persoană să-și dobândească ”Patria”, adică să-și formeze conștiința patriotică. Prin urmare, patriotismul nu reprezintă doar o emoție, ci o trăsătură a persoanei ce se manifestă printr-o poziție absolut conștientă.

Bibliografie

1. Stanciuc Z. Educația moral-patriotică în contextul curriculumului preșcolar. In: Materialele Simpozionului Pedagogic Internațional „Valorile moral-spirituale ale educației”, organizat în parteneriat cu Mitropolia Chișinăului și a Întregii Moldove și cu Institutul de Științe ale Educației (București), 3 aprilie, 2015, p.143-146.
2. Бойко Л.И. Трансформация функций высшего образования и социальные позиции студенчества. В: Социологические исследования, 2002, № 3, с. 78-83/
3. Калюжный А.С. Личностно-ориентированное воспитание в высшей военной школе. Нижний Новгород: НФВИА, 2004. 226 с.
4. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь: для студентов высших и средних пед. учебных заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2000. 176 с.
5. Лихачёв Б.Т. Методологические основы педагогики. Самара: Изд.СИУ, 1998. 200 с.
6. Маклаков А.Г. Общая психология. Учебник для вузов. СПб.: Питер, 2007. 583 с.

7. Макрушина И.В. Формирование экологического сознания у будущих учителей безопасности жизнедеятельности: дис. канд. пед. наук. Москва, 2005, 149 с.
8. Малинкин А.Н. Понятие патриотизма: эссе по социологии знания. В: Социологический журнал, 1999, №1-2, с.107-120.
9. Потёмкин А.В. Социально-психологические факторы становление патриотизма в процессе социализации личности. <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialno-psihologicheskie-factory-standovleniya-patriotizma-v-protsesse-sotsializatsii-lichnosti-1> (vizualizat la 20.10.2019).
10. Столяренко Л.Д., Самыгин С.И. Педагогика. 100 экзаменационных ответов: экспресс - справочник для студентов вузов. Ростов на Дону: Издательский Центр «Март», 2000, 256 с.
11. Сухарев А.В. Этнофункциональная парадигма в психологии. Москва: Институт психологии РАН, 2008. 565 с.

UDC: 316.6 + 159.92 + 37.06

**SPECIFICITY OF COMMUNICATION AND IMPORTANCE OF THE DEVELOPMENT OF
VERBAL COMMUNICATION CAPABILITIES IN PRESCHOOLERS**

**SPECIFICUL COMUNICĂRII ȘI IMPORTANȚA DEZVOLTĂRII CAPACITĂȚILOR DE
COMUNICARE VERBALĂ LA PREȘCOLARI**

*CIRLAN Florentina, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau
CALANCEA Angela, PhD,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*CÎRLAN Florentina, doctorandă,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
CALANCEA Angela, doctor în psihologie, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *The etymological meaning of the concept of communication (in Latin, communication means „to associate”) generally implies the presence of a relationship, respectively establishing links between two or more entities. Currently, language is defined as a tool for human communication. Speech can be likened to a „tool” that has given to human the opportunity to accumulate and store knowledge. The major objective of the educational communication achieved in the educational process is the formation and development of communication skills, establishing relations with peers and environment of which they are part. The children must acquire from the preschool age the ability to communicate with others, to express intelligibly their impressions, thoughts, ideas, which will be a basis in the activity and social life of later. Since their entry into the kindergarten, the educator reshapes her speech so that she can dialogue as effectively as possible with the children, who have different family relationships from one family to another. If we watch for a moment the communication between two people we find that, in words, they convey what they think, what they feel and what they want to do, as well as the actions necessary for life and work in society. Human communication is a set of activities in which language communication is only one of the components, it is right, the most important by its complexity. According to the Social Psychology dictionary, communication is defined as a „fundamentally, psychosocial interaction of individuals, achieved through the symbols and the generalization social meanings of reality, in order to Obtaining stability or changes in individual or group behavior”. „The exchange of information between two elements is based on the inter-human communication, on the special assembly of psychomotor processes in which the channel The main is the verbal, to which the non-verbal channels are added”. The communication was defined according to Professor M. Zlate's Conception often as a particular form of the exchange relationship between two or more persons, two or more groups. „To live, means to communicate. Any communication activity is based on the understanding of others, but also our understanding by the sow. We communicate to discover each other's needs and to share them with us”.*

Adnotare: *Sensul etimologic al conceptului comunicare (în latină, comunicare înseamnă „a se asocial”), implică, în general, prezența unei relații, respectiv stabilirea unor legături între două și mai multe entități. În mod curent, limbajul este definit ca un instrument de comunicare*

interumană. Vorbirea poate fi asemuită cu o „unealtă” care i-a dat omului posibilitatea să acumuleze și să stocheze cunoștințe. Obiectivul major al comunicării educaționale realizate în procesul de învățământ este formarea și dezvoltarea capacităților de comunicare, de relaționare cu semenii și cu mediul din care fac parte. Copiii trebuie să dobândească încă de la vârsta preșcolară capacitatea de a comunica cu cei din jur, de a-și exprima în mod inteligibil impresiile, gândurile, ceea ce va constitui o bază în activitatea și viața socială de mai târziu. De aici necesitatea însușirii vorbirii în mod sistematic în cadrul grădiniței. Încă de la intrarea copiilor în grădiniță educatoarea își remodelează discursul pentru a putea dialoga cât mai eficient cu copiii, care au marca unor relații familiale diferite de la o familie la alta. Ca educatoare, nu o dată mi s-a întâmplat ca relația de comunicare cu copii să nu fie tocmai cea pe care mi-o doream, fiind nevoită să caut și să găsesc soluții de optimizare a comunicării pentru a crea un mediu favorabil de dezvoltare a copiilor care, știut fiind, nu se poate realiza fără o bună receptare a mesajelor între cei doi parteneri ai procesului didactic. Dacă urmărim pentru o clipă comunicarea dintre doi oameni, constatăm că prin vorbe ei își transmit ceea ce gândesc, ceea ce simt și ceea ce vor să facă, precum și acțiunile necesare vieții și muncii în societate. Comunicarea umană este un ansamblu de activități în cadrul cărora comunicarea prin limbaj este doar una dintre componente, e drept, cea mai importantă prin complexitatea ei. Conform Dicționarului de psihologie socială, comunicarea se definește ca un „mod fundamental de interacțiune psihosocială a persoanelor, realizat prin intermediul simbolurilor și al semnificațiilor sociale generalizate ale realității, în vederea obținerii stabilității ori a unor modificări de comportament individual sau la nivel de grup”. „Schimbul de informație dintre două elemente se bazează în cadrul comunicării interumane, pe ansamblul special de procese psihomotorii în care canalul principal este cel verbal, la care se adaugă canalele nonverbal”. Comunicarea a fost definită conform concepției profesorului M. Zlate adeseori ca o formă particulară a relației de schimb între două sau mai multe persoane, două sau mai multe grupuri. „A trăi, înseamnă a comunica. Orice activitate de comunicare are la bază înțelegerea celorlalți, dar și înțelegerea noastră de către semenii. Comunicăm pentru a ne descoperi unii altora trebuințele și pentru a ni le importași”, menționează D. Ș. Saucan.

Keywords: language education, kindergarten, children, verbal, paraverbal and nonverbal communication.

Cuvinte cheie: dezvoltarea comunicării, comunicare verbală, paraverbală și nonverbală, limbajul, grădiniță, copiii.

Introducere

Limbajul este un mijloc de comunicare specific omului și nu apare spontan la copil, cum nu a apărut nici în cursul istoriei, el constituie un lung și dificil proces de învățare. Când comunicăm nu ne mai gândim decât la sensul comunicării, la conținutul ei. Articulația sunetelor, respectarea formei gramaticale au devenit automatizate, adică acte care nu mai intră în fiecare moment sub controlul direct al conștiinței. La copil însă, până la învățarea și formarea tuturor mecanismelor necesare limbajului, până la automatizarea acestui act complex, comunicarea este în permanență supravegheată de conștiință. Copilul face eforturi vizibile ca să pronunțe corect cuvintele, propozițiile, frazele, nu ca să-și exprime corect gândurile.

Capacitatea de comunicare verbală este un reper al pregătirii și al dezvoltării intelectuale nu numai a copilului preșcolar, ci a ființei umane în toate etapele vieții. „Limbajul comunică experiența social-umană, astfel că odată cu însușirea vorbirii se asimilează și esența celor de concentrare și

conservate prin noțiunile ajunse la un anumit nivel de uzanță socială, devenite astfel componente ale procesului individual de gândire” [9, p.14].

Limbajul servește ca mijloc de comunicare a gândirii și se dezvoltă, deci, în strânsă legătură cu gândirea. Nu se poate comunica fără gândire și comunicarea nu are sens dacă nu exprimă o gândire suficient de dezvoltată. Gândirea este orientată spre cerințele vieții concrete, spre necesitățile de înțelegere. Stimulată de activitățile practice concrete, gândirea devine în perioada preșcolară tot mai complexă, conținutul ei îmbogățindu-se în strânsă legătură cu lărgirea experienței cognitive.

Comunicarea verbală, paraverbală și nonverbală sunt modalități disociate în funcție de canalul prin care se realizează, transmiterea mesajelor fiind, cu siguranță, variantele cele mai consistente sub raportul ponderii deținute în structura procesului de comunicare dar concomitent, și formele care au beneficiat, de-a lungul anilor de cele mai variate și mai elaborate abordări în cadrul lucrărilor sau tratatelor de specialitate.

Comunicarea verbală este modalitatea cea mai reprezentativă care, indubitabil, individualizează și singularizează ființa umană comparativ cu alte specii, iar acest lucru se datorează, în primul rând, caracteristicilor pe care le posedă limbajul uman și a felului cum acesta este utilizat în cadrul interacțiunii umane.

Încercând să-i surprindă specificitatea, R.L. Atkinson și colaboratorii nota că, „limbajul reprezintă principalul mod de a comunica gândurile. Mai mult decât atât, e un mod universal: fiecare societate umană are o limbă și fiecare ființă umană, cu o inteligență normală, dobândește limba maternă și o folosește fără a depune nici un efort” [4, p.344].

Această afirmație a unor autori reputați nu trebuie să conducă însă la o simplificare a lucrurilor atunci când se pune problema dobândirii limbajului, pentru că pe de o parte aceasta achiziție se realizează în cadrul unei nișe de dezvoltare destul de extinse: între 0-5 ani limbajul este format în structurile lui fundamentale, iar pe de altă parte această achiziție fundamental se dobândește ca urmare a interacțiunilor multiple pe care le realizează copilul cu alte ființe umane care, de cele mai multe ori, susțin în mod explicit dezvoltarea limbajului.

Una dintre teoriile asupra comunicării are la bază viziunea lui K. Lewin, în care comunicarea se bazează pe satisfacerea unor nevoi care sunt provocate de o serie de tensiuni, pe dinamismul comportamentului care apare în ideea satisfacerii acestor nevoi. Această determinare este completată de originea personală, individualizată a comunicării, personajele comunicării fiind puternic influențate de personalitatea și de afectele lor. Deși comunicarea se bazează pe cele spuse mai înainte, nucleul ei este statutul social, fiind elementul central al unui sistem ierarhizat.

Statutul social definește rolul social al fiecăruia, deci definește comportamentele și atitudinile care sunt conforme cu el, conduitele care sunt așteptate de ceilalți în funcție de statutul ocupat de către individ.

În anii 30 a apărut un prim sistem teoretic asupra comunicării, *curentul dinamic*, în care Kurt Lewin încearcă să arate că fenomenul de comunicare este de natura interioară, la originea sa având un adevărat conflict între nevoi. Astfel, abordarea lewiniana se întemeiază pe două idei de bază: comportamentul uman trebuie întotdeauna raportat la mediul psihologic și cel social, adică obiectul trebuie raportat la întreaga situație, la ceea ce numește el, „câmp”, iar a doua idee este că în ceea ce privește grupul, el trebuie privit ca un tot, ca un întreg și nu ca o adunare de indivizi. Dacă Lewin privește comunicarea ca fiind cu origini interne atât individului cât și grupului, *curentul interacționist* consideră că fenomenul de comunicare se bazează în primul rând pe schimburile interindividuale. Interacționiștii consideră ca prin însumarea tuturor interacțiunilor observabile putem defini comunicarea unui anumit individ. Ceea ce uită acest curent este chiar societatea, rolul

mediului social. Totuși, deși acest curent, din perspectiva teoretică, nu a reușit să se impună, a adus inovații în psihologie prin noile metode sau tehnici de observare ale conduitei grupale cât și a celei individuale. O ramură apartine acestui curent este curentul *interacționist simbolic* care afirma că fenomenul de comunicare se întemeiază pe relația subiect-situație, iar situația poate fi definită doar de către subiect. Ceea ce încearcă Thomas și Znaniecki să arate, în conformitate cu acest curent, este faptul că situația care poate defini comunicarea în raport cu subiectul nu poate fi privită decât prin semnificația care o are pentru subiect. Așadar situația subiectivă, adică reprezentarea situației, este elementul principal al definirii comunicării.

Ceea ce se reține de-a lungul timpului din diferitele teorii și curente psihologice vis-à-vis de comunicare este faptul că aceasta este un fenomen care determină și este determinat social și „care este un potențial mijloc de a promova relații sociale și interindividuale armonioase, dar și o sursă de presiune, influență și manipulare” [1, p.145]. De asemenea, comunicarea are unul dintre cele mai importante roluri sociale, ea trebuind să mijlocească înțelegerea între indivizi, având rolul de intermediar lingvistic, gestic, postural, etc. Comunicarea nu numai că impune ascultare și, deci, conciliere sau înțelegere, dar presupune un anumit grad de civilizație, de inteligență și cultură ceea ce înseamnă un plus în evoluția umană, în ceea ce privește aspectul social, comunicarea joacă un rol important atât ca adaptare și integrare în societate, cât și ca influență asupra judecăților, ideilor și concepțiilor individuale într-un cadru grupal.

Material și metodă

Prin material bibliografic am realizat metoda documentară, cantitativă, abordarea comparativă și descrierea.

În procesul instructiv-educativ, prin intermediul limbajului se realizează transmiterea cunoștințelor, lărgirea orizontului cu noile reprezentări. Deci, limbajul poate fi privit din două puncte de vedere, dar cel mai important, ca mijloc de cunoaștere.

Integrat într-o activitate organizată, copilul devine tot mai conștient de conținutul celor învățate. Datorită memoriei, capacității de a fixa și păstra, preșcolarul recunoaște și reproduce ceea ce a trecut prin experiența individuală. Copiii rețin pentru o perioadă mai îndelungată acțiuni și imagini cu care au luat contact direct, chiar cele prezentate prin intermediul diferitelor mijloace de învățământ - planșe, desene, diafilme, dispozitive - copilul e pus în situația să le numească, să le descrie, să exprime anumite însușiri sau acțiuni ale acestora și astfel să asimileze un vocabular bogat, variat și să-l folosească ulterior pentru a reda imaginea percepută. Comunicarea prin limbaj stimulează astfel și memoria, contribuie la perfecționarea acesteia. Copilul devine capabil să evite modelele, clișeele verbale, chiar dacă unele din ele au fost preluate din poezii sau din povești. Dacă nu reține fidel replica unui personaj dintr-o poveste, de exemplu, dar o redă în esența ei, copilul dovedește o memorare logică și stăpânirea unui vocabular corespunzător. La vârsta preșcolară memoria afectivă este deosebit de activă, iar la învățarea poeziilor, a numărărilor care însoțesc jocul există primejdia unei memorări mecanice, facilitate de ritm și rimă, de muzicalitatea versului, tocmai pentru că acum memoria e destul de fidelă și relativ nediferențiată. Se dezvoltă și capătă amploare memoria voluntară în raport cu cea involuntară, intervenția atenției care, de cele mai multe ori, e dirijată prin cuvânt. Astfel, conținutul unei povești, e reținut corect de copii deoarece desfășurarea ei este de obicei dinamică, și pentru că prin tonul relatării educatoarea i-a atras atenția asupra momentelor sau aspectelor semnificative, precum și asupra modului cum vorbesc personajele.

Educația atenției la preșcolari presupune transformarea atenției spontane în concretă, involuntară în voluntară. Deși predomină atenția involuntară, se va încerca susținerea atenției

voluntare și menținerea ei pe o perioadă cât mai mare. Atenția voluntară este esențială pentru desfășurarea activității copilului și contribuie la stimularea gândirii pe baza îmbogățirii și activizării limbajului.

Dezvoltarea creativității verbale, a fluentei și originalității în gândire și vorbire, stimularea imaginației și interpretarea unor imagini, a unor roluri, în precizarea utilității obiectelor, jucăriilor sunt facilitate de calitățile (volumul, stabilitatea, concentrarea și mobilitatea) atenției.

Imaginația, capacitatea omenească de a crea noi reprezentări sau idei pe baza percepțiilor, reprezentărilor sau a ideilor acumulate anterior este deosebit de activă și, ca atare, se dezvoltă și se perfecționează în perioada preșcolară. Foarte bogată și expresivă la această vârstă, imaginația este pronunțat afectivă și constituie baza psihologică a receptării basmelor, poveștilor, poeziilor și imaginii artistice în general. Dezvoltarea imaginației depinde, în mare măsură, de nivelul limbajului. Cuvântul permite exprimarea, expunerea selectivă a ideilor și reprezentărilor, punerea lor în variate relații, gândirii revenindu-i rolul de a îndruma și ghida produsul imaginației.

Rezultate și discuții

Fluctuantă și neintenționată la preșcolarul mic, imaginația capătă treptat o stabilitate relativă și, în ultimă instanță, creativă. De aceea copilul preșcolar este capabil să creeze un alt final pentru acțiunea unei povestiri și chiar să continue o poveste al cărui început este cunoscut. Întreaga activitate a preșcolarului are un conținut afectiv intens, în psihică delimitându-se tot mai multe sentimente de care copilul devine conștient. Emotivitatea puternică și imaginația îl fac pe copil să urmărească cu atenție mărită acțiunea unei povestiri, conținutul unei poezii, să se transpună în lumea basmului, să intre în „pielea” unui personaj, să vorbească și să se comporte asemenea acestuia.

Copilul folosește vorbirea în fiecare zi, în fiecare clipă a vieții sale pentru formularea cerințelor, trebuințelor, a bucuriilor, în organizarea vieții și activității lui. Însușindu-și limba, copilul dobândește mijlocul prin care poate realiza comunicarea cu cei din jur în forme superioare, poate ajunge la cunoașterea mai deplină a realității obiective.

Imposibilitatea de a comunica prin limbaj ar produce o stagnare în dezvoltarea personalității copilului, ar modifica relațiile lui cu oamenii, cu realitatea înconjurătoare, l-ar singulariza și împiedica în mare măsură să participe la o activitate sau alta.

Funcțiile mai importante ale limbajului și ale limbii sunt: de comunicare, cognitivă, reglatoare, emoțional-expresivă, imperativ-persuasivă.

Funcția esențială a limbajului este cea de comunicare, care asigură continuitatea istorică a experienței sociale a oamenilor.

Limbajul se prezintă în două forme, strâns legate între ele: limbajul exterior și limbajul interior. Pe măsură ce manifestările exterioare (sonore) ale limbajului extern se inhibă, funcția intelectuală este preluată de limbajul interior. O importanță deosebit de mare are limbajul interior, care este prezent în actele gândirii, în operațiile care se desfășoară pe plan mintal. Limbajul interior se manifestă deosebit de energic atunci când copilul întâmpină greutăți sau are de rezolvat o problemă deosebită, și devine o exprimare sonoră a gândirii. Copilul gândește cu voce tare: „Așa, acum să-i pun acoperișul...”, „Nu, nu e bine, să-i mai fac un etaj...”. Pe măsură ce preșcolarul înaintază în vârstă, își planifică acțiunile mintal, pe planul limbajului interior lucrând în liniște.

Însușind limbajul, comunicând pe cale verbală cu ceilalți oameni, copilul, își însușește în același timp nu numai experiența socială, ci și structura, formele și regulile gândirii logice.

Limbajul intern este un fel de convorbire cu noi înșine și prin anumite particularități se apropie de dialog. El este aproape permanent în desfășurarea fenomenelor psihice, care asigură

continuitatea și organizarea ordonată a întregii vieți psihice conștiente. Limbajul extern are ca destinație principală asigurarea a comunicării interumane. El cuprinde pe de o parte procesul de producere a semnalelor verbale, sonore, grafice, iar pe de altă parte procesul de recepție a semnalelor produse de alții.

Există o relație între limbaj, învățare și evoluția personalității copilului, în sensul că în copilărie comunicarea verbală își pune amprenta asupra dezvoltării psihice a omului, asupra capacității sale intelectuale și personalității sale, fiind la rândul său influențat de acesta.

La vârsta preșcolară mică în activitățile de educare a limbajului și comunicării ponderea o au activitățile de povestire a educatoarei și repovestiri a copiilor, în care se folosesc planșe, cărți ilustrate, jetoane ori cuburi cu imagini din povești pentru a respecta caracterul situativ al preșcolarului și caracterul concret al operațiilor sale mintale.

În anii următori, sub influența exercițiilor impuse de activitățile desfășurate, a comunicării, are loc o asimilare rapidă a acțiunilor concrete și fixarea în plan mental a unor scheme de operare ce permit renunțarea la suportul material. În procesul de comunicare cu ceilalți, copilul transmite ceea ce a văzut și a auzit, ceea ce a trăit și a gândit. Astfel, se constituie limbajul contextual, care este mai încheșat și mai concret.

Există două caracteristici principale proprii însușirii mijloacelor de comunicare verbale și nonverbale, prima este capacitatea copilului de a înțelege ce înseamnă cuvintele, gesturile, tonul etc., ea relevă competența în folosirea simbolurilor și descifrarea mesajelor pe care le transmitem, iar a doua este performanța, adică capacitatea de a folosi el însuși aceste simboluri în comunicare.

La vârsta preșcolară competența este cu mult mai dezvoltată decât performanța, din această cauză ne adaptăm permanent mijloacele de comunicare la experiența limitată a fiecărui copil și de aceea în educarea copiilor de vârste timpurii, de 3 ani la 4-5 ani, barierele cele mai frecvente în continuare sunt de ordin cognitiv, copiii nu pot să înțeleagă întotdeauna întocmai sensul unor cuvinte sau expresii pe care adulții din jurul lor le vehiculează, este o barieră care dispare treptat odată cu lărgirea sferei de cunoștințe și îmbunătățirea experiențelor de învățare.

Pentru a asigura participarea verbală activă a copiilor este necesar ca în activitatea instructiv-educativă din grădiniță copiii să fie stimulați în a deveni subiecți ai actului pedagogic, participând la toate activitățile atât pe plan acțional, cât și mental. În consecință, în toate activitățile comune și la alegere nu trebuie neglijată antrenarea copiilor în rezolvarea unor situații și în verbalizarea acestora. În această direcție un rol esențial îl are exemplul conduitei verbale a educatoarei și a grupului. La această vârstă copiii, neavând o experiență proprie, imită foarte mult, iar în jocurile lor aplică ceea ce au învățat, mai ales sub aspectul exprimării verbale.

Vorbirea constituie un mijloc de educație morală, estetică a copiilor. Povestind, spunând basme copiilor, poezii, copiii încep să înțeleagă frumusețea limbii și să folosească în vorbirea lor expresiile care le-au plăcut și i-au impresionat mai mult, se dezvoltă vocabularul, se măresc posibilitățile de exprimare.

Din punctul de vedere al funcționalității limbajului, au existat cercetători care au considerat funcția comunicativă ca principala funcție a limbajului. Însă au existat alții care chiar contestau această funcție în raport cu celelalte funcții ale limbajului.

K. Bühler promovează o teorie a reprezentării triadice a procesului de comunicare (emițător - mesaj - destinatar). Ulterior, R. Jakobson mai adaugă trei componente: cod, canal și context. Sub această formă cu șase componente și, în mod corespunzător, cu șase funcții (expresivă, poetică, conative metalingvistică, fatică, referențială). procesele de comunicare sunt reprezentate azi în cele mai multe cercetări [8, p.87]. Aceasta orientare (Ch. Shannon W. Weaver) se îmbină îndeaproape cu teoria matematică și inginerescă a informației și comunicației în cadrul căreia însă, deși

elaborarea este în general mai riguroasă decât în teoria lingvistică și semiotică, explicitarea componentelor și funcțiilor lor nu mai este operată cu rigoare. Astfel, apar aici trei componente importante ale comunicării: transmițătorul, receptorul, zgomotul. Transmițătorul transformă mesajul din sistemul de semne folosit de emițător în cel cerut de canalul de transmisie Receptorul transformă mesajul din sistemul de semne cerut de canalul de transmisie în cel folosit de destinatar. Deci, apar trei funcții noi de codificare (îndeplinită de emițător și de transmițător), de decodificare (îndeplinită de receptor și de destinatar) și de perturbare (ca rezultat al prezenței zgomotului).

O altă linie de gândire, care își are sursa în filozofie, logică și semiotica [8, p.88], a promovat distincția dintre intensiune sau sens și extensiune sau referent, ceea ce ar permite descompunerea componentei referențiale în două subcomponente: intensiunea și extensiunea. În mod corespunzător, sunt introduse alte două funcții: extensională (conceptuală) și intensională (referențială). Avem în vedere comunicarea la copii, care pornește prin a dezvolta funcția extensională și, treptat, printr-un proces foarte lent, se ridică la funcția intensională.

Concluzii

Vârsta preșcolară are o deosebită importanță în dezvoltarea limbajului și în ridicarea gândirii pe trepte mai înalte de generalizare și abstractizare. În momentul în care copilul își însușește cuvintele și semnificația lor, gândirea acestuia dovedește forța de a se ridica în afara abstracțiilor și generalizărilor.

Cu cât limbajul este mai bogat, cu atât mai ușor copiii vor înțelege și-și vor însuși noile cunoștințe, cu atât mai clar și mai ușor își vor îmbogăți limbajul, modalitățile de exprimare verbală.

Expresivitatea limbajului și bogăția sa se manifestă, mai ales, prin două categorii de fenomene și anume: sporirea caracterului explicit al vorbirii, prin epitete, cuvinte care exprimă diferite însușiri de culoare, mărime, formă, poziție, prin comparații și prin intonație mai nuanțată, fenomene ce se referă la expansiunea gândirii în limbaj; creșterea lungimii propozițiilor și a contextului relațiilor verbale. O mare parte din comunicarea nonverbală se transformă în comunicare verbală.

Comunicarea nu presupune neapărat folosirea exclusivă a limbajului verbal. Comunicăm nonverbal cu ajutorul expresiilor feței, al gesturilor și mișcărilor corpului. Comunicare nonverbală e foarte importantă la această vârstă: o îmbrățișare, o mângâiere, o bătaie pe umăr, semnul victoriei sunt tot atâtea semne nonverbale pe care copilul le traduce în manifestări de încredere și respect, la fel încurajările scurte care întăresc comportamentul, amplifică efortul de învățare: „așa, bine, mai încearcă, este pe aproape, asta e, bravo, așa te vreau”.

Alteori se poate recepționa mesajul din inflexiunile vocii interlocutorului, acesta fiind cazul unor elemente de paralimbaj. Pentru educatoare este foarte important să cunoască semnificația unor gesturi și atitudini corporale ale copiilor care pot traduce intenții, relații, trăiri.

În grădiniță de copii se pot practica exerciții și jocuri de comunicare nonverbală prin care se dezvoltă și se extind relațiile de cooperare între preșcolari, stimulându-se totodată atenția și creativitatea copiilor. De mici copiii utilizează coduri nonverbale distincte, care la sosirea în grădiniță au o importanță însemnată în succesul și integrarea lor în colectivitate.

Prin diversitatea și natura activităților de comunicare propuse, instituția preșcolară contribuie la procesul de adaptare și socializare a copiilor, la dezvoltarea relațiilor de cooperare între aceștia.

Întreaga conduită verbală, caracteristică vârstei preșcolare, va oglinzi dinamica proceselor psihice și a factorilor de instruire și educare. Perioada preșcolară este apreciată ca o perioadă de dezvoltare și transformare majoră a comunicării, foarte importantă, complexă și cu implicații

profunde în comportamentul general al copilului. „Să știi să vorbești înseamnă să te porți cuviincios cu vorbele, care sunt o altă formă a lucrurilor, alt trup al adevărului”, parafrazând această axiomă putem afirma că o nouă abordare a comunicării înseamnă a da valoare nu numai cuvintelor, ci și interlocutorilor, a da sens uman vieții prin comunicare.

Articulând toate componentele și funcțiile de mai sus, obținem o reprezentare a procesului de comunicare, constând din 11 componente: emițător, mesaj, receptor, destinatar, cod, canal, zgomot, sens (intensiune), referent (extensiune) și observator. Dar și 11 funcții asociate: expresivă, de codificare, poetică, de decodificare, conativă, metalingvistică, fatică, perturbatoare, de conceptualizare (intensională), referențială (extensională) și terapeutică (de observare).

În orice proces de comunicare sunt prezente toate componentele și funcțiile, dar ierarhia și interacțiunea lor diferă de la un proces la altul, obținându-se astfel configurații care conduc la o tipologie comunicațională foarte bogată și de aici rezultând dificultatea cercetării în acest domeniu.

Se mai poate afirma că fenomenul comunicării este influențat în egală măsură de către motivațiile interioare ale individului, de către necesitățile fizice și spirituale ale sale și de societate în general, de tot ceea ce presupune interacțiune. Stilul de comunicare este indicatorul modului în care o persoană își structurează universul relațiilor sociale. Comunicarea este etalonul socializării individului, dar nu se oprește doar la adaptarea și integrarea sa în societate, ci influențează în mod direct dezvoltarea și structurarea personalității omului. Stilul de comunicare indică modul de interpretare și de prelucrare a informațiilor și modul în care acestea sunt transpuse în comportament, în raționamente sau judecați practice.

Doina-Ștefana Săucan [8, p 48] afirmă: „omul este constructor al calității sociale, iar comunicarea ca fenomen de co-construcție socială îndeplinește funcția de a construi universurile de relaționare cu alții și ca lumea pusă în scenă, de a se resitua continuu în spațiul acestui joc constructive”.

Bibliografie

1. Abric J. C. Psihologia comunicării. Teorii și metode. Iași: Polirom, 2002. 208 p.
2. Ana A., Cioflică S. M. Proiecte tematice orientative. Oradea: Tehno-art, 2003.
3. Antonovici Ș., Ciobotaru M. Educarea limbajului-extindere (Îndrumător pentru educatoare). București: Aramis, 2006. 64 p.
4. Atkinson R. L. Atkinson R. C., Smith E. E. et al. Introducere în psihologie. București: Tehnică, 2002. 1090 p.
5. Bogdan-Tucicov A., Chelcea S., Golu M. Dicționar de psihologie socială. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981. 256 p.
6. Callo T. Educația comunicării verbale. Chișinău: Litera, 2003. 148 p.
7. Gorgos C. Vademezum în psihiatrie. București: Medicală, 1985, 680 p.
8. Săucan D. -Ș. Comunicarea didactică. Expresivitate și stil. București: Atos, 2003. 240 p.
9. Șchiopu U. Dezvoltarea operativității gândirii copilului. București: Științifică, 1966. 360 p.
10. Șerdean I. Didactica limbii și literaturii române în învățământul primar. București: Corint, 2006. 320 p.
11. Zlate M. Fundamentele psihologiei. București: Universitară, 2006. 461 p.

UDC: 159.9-316.6

FAMILY PERCEPTION OF STUDENT'S FAILURE IN SCHOOL
PERCEPȚIA INSUCESULUI ȘCOLAR DE CĂTRE FAMILIA ELEVULUI

*CUMPANASOIU Teodor-Sorin, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau
Teacher, Preda Buzescu High School Berbesti, Romania
BUCUN Nicolae, PhD, University Professor,
Deputy director ISE, Chisinau*

*CUMPĂNĂȘOIU Teodor-Sorin, doctorand,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
Profesor, Liceul Preda Buzescu Berbești, România
BUCUN Nicolae, doctor habilitat în psihologie, profesor universitar,
director adjunct IȘE, Chișinău*

Annotation: School failure represents the negative, unfavorable alternative to school performance, being called as school failure. He highlights the poor results of the manifestation of the personality dimensions of the students. These can be expressed by: poorly developed intellectual capacities, indiscipline, behavioral deviations, lack of motivation, interest and aspirations regarding their learning and future of life, school and social maladjustment, etc.

Adnotare: Insuccesul școlar reprezintă alternativa negativă, nefavorabilă a randamentului școlar, fiind denumită și nereușită școlară sau eșec școlar. El evidențiază rezultatele slabe ale manifestării dimensiunilor personalității elevilor. Acestea pot fi exprimate prin: capacități intelectuale slab dezvoltate, indisciplină, abateri comportamentale, lipsă de motivație, de interes și de aspirații privind învățătura și viitorul lor de viață, inadaptabilitate școlară și socială etc.

Keywords: performance, success, failure in school, student, family, school, education.

Cuvinte cheie: randament, succes, insucces, elev, familie, școala, învățatură.

Introducere

Abordarea procesului de învățământ prin prisma eficienței sale se impune astăzi cu tot mai multă insistență. Știm că proiectarea educațională include ca secvență intrinsecă detectarea și înregistrarea rezultatelor obținute. Acestea se obiectivează în comportamentul verbal și nonverbal al elevilor și îmbracă forma **randamentului școlar** sau **performanțelor școlare**.

Pe plan psihologic eficiența constă în depășirea și rezolvarea contradicțiilor interne dintre solicitările obiective, impuse din exterior și starea de dezvoltare psihică la care a ajuns elevul. Din aceste perspective ea îmbracă forma succesului sau insuccesului școlar (reușitei) sau nereușitei la învățatură.

Randamentul școlar exprimă nivelul, performanțele și eficiența procesului de predare-învățare la un moment dat și la sfârșitul perioadei de școlarizare a unui ciclu, grad, profil sau formă de învățământ, fiind evidențiat de estimarea raportului dintre rezultatul didactic ideal și necesar proiectat în documentele școlare și rezultatul didactic obținut în pregătirea tinerilor.

Randamentul școlar se stabilește prin actul didactic al evaluării activității școlare și al personalității elevilor [2, p. 211]. El este evidențiat, în primul rând, de evaluarea pregătirii teoretice

și practice ale elevilor, ca urmare a aprecierii raportului dintre conținutul învățământului (curriculum), oglindit în documentele școlare oficiale (planuri de învățământ, programe analitice și manuale) și cunoștințele teoretice și practice dobândite de elevi și studenți.

Sub aspect cantitativ acest raport variază de la 0,1 la 1. Atunci când acest raport este de 1, rezultă un randament școlar pozitiv maxim, obiectivat în note de 10, în sistemul de notare de la 1 la 10. Se consideră că este un **randament școlar optim** în toate cazurile în care raportul este între 0,7 și 1, adică atunci când elevii obțin note între 7 și 10. Atunci când elevul obține note de 5 și 6, **randamentul școlar este mediocru**, deși notele sunt de trecere. Atunci când raportul este cuprins între 0,1 și 0,4, adică note între 1 și 4 **randamentul școlar este negativ, nefavorabil, nesatisfăcător**.

Succesul școlar

Succesul școlar reprezintă alternativa pozitivă, favorabilă, optimă a randamentului școlar, denumită și reușită școlară. Succesul școlar este dat, în primul rând, de o pregătire teoretică și practică înaltă și eficientă a elevilor și studenților [2, p. 211].

Succesul școlar este exprimat prin note cuprinse între 7 și 10, obținute în procesul instructiv-educativ. Mai poate fi exprimat și evidențiat prin calitățile superioare ale personalității cum ar fi: memorie, gândire logică, imaginație, creativitate, coeficient de inteligență mare (peste 100), motivații și aspirații superioare față de învățatură, comportament demn, civilizată etc.

Insuccesul școlar

Insuccesul școlar reprezintă alternativa negativă, nefavorabilă a randamentului școlar, fiind denumită și nereușită școlară sau eșec școlar. El evidențiază rezultatele slabe ale manifestării dimensiunilor personalității elevilor [2, p. 212]. Acestea pot fi exprimate prin: capacități intelectuale slab dezvoltate, indisciplină, abateri comportamentale, lipsă de motivație, de interes și de aspirații privind învățatura și viitorul lor de viață, inadaptabilitate școlară și socială etc.

Randamentul școlar mediocru, reprezentat de notele 5 și 6, obținute de elevi reprezintă un rezultat slab, deși oferă promovabilitate. Specialiștii în educație, dar și cei de la UNESCO, apreciază că notele de 5 și 6 obținute de unii elevi înseamnă **semieșec școlar**.

Schematic relația dintre aceste concepte s-ar putea reprezenta ca în fig.1.

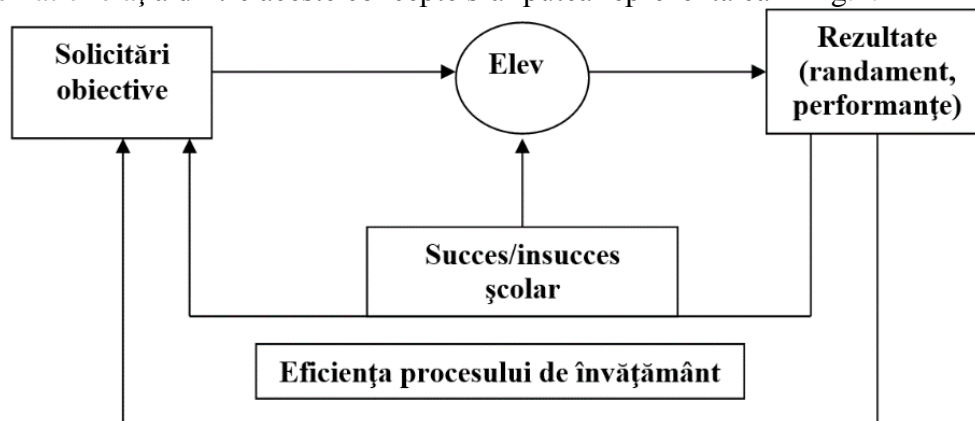

Figura 1. Corelația dintre eficiența procesului de învățământ și succesul/insuccesul școlar [3, p. 346]

Pe baza acestei scheme se poate defini **succesul/ insuccesul școlar** ca exprimând **gradul de adecvare dintre nivelul dezvoltării psihofizice a elevului și solicitările obiective ce i se adresează în procesul de învățământ**. Detaliind această paradigmă vom spune că **succesul școlar** (reușita la învățatură) va desemna concordanța ce se stabilește între solicitări și nivelul dezvoltării psihofizice a elevului, iar **insuccesul școlar** (eșecul, nereușita, rămânerea în urmă la învățatură) este un indice al

discordanței dintre cei doi poli. În acest context, sintagma *solicitări obiective* condensează totalitatea exigențelor impuse din exterior, prelucrate și ordonate de către agenții acțiunii (cerințe instructiv-educative materializate în obiectivele formulate, condiții socio-familiale etc.)

În ceea ce privește *insuccesul școlar* în literatura de specialitate se face distincția între insuccesul generalizat și cel particularizat. În primul caz este vorba despre elevii care întâmpină dificultăți de adaptare la viața școlară în ansamblu, care nu fac față baremurilor minime la majoritatea obiectelor de învățământ. În cea de a doua categorie sunt incluși elevii care întâmpină greutăți la unele obiecte de învățământ sau pentru o anumită perioadă de timp.

Pe de altă parte, insuccesul școlar este un *fenomen dinamic*, evoluția lui parcurgând mai multe faze de intensitate variabilă și cu manifestări specifice. De aceea se pot delimita două faze, una *inițială* ce îmbracă forma rămânerii în urmă la învățătură și alta *finală* de insucces evident, relativ stabil, fapt consemnat prin corigență și repetenție, pe când rămânerea în urmă la învățătură este o fază premergătoare, cu manifestări oscilante care prevestesc eșecul.

Caracterul oscilant al acestei faze constă în evoluția contradictorie pe care o cunoaște, ea încheindu-se cu o stare de succes sau insucces școlar. Rămânerea în urmă la învățătură este deci o fază de insucces latent și temporar. ***Surprinsă în stadiile sale incipiente, când se produc primele neajunsuri în munca școlară a elevului, când este numai un moment al evoluției situației sale școlare, rămânerea în urmă la învățătură poate fi dirijată, printr-o intervenție pedagogică adecvată spre învingerea greutăților și asigurarea reușitei la învățătură*** [5, p.10].

Societatea contemporană, cu toate fenomenele și manifestările ei, multe dintre ele inedite amplifică și intensifică *solicitările obiective* ce se exercită asupra copilului, prin intermediul educației. În acest context problema succesului și insuccesului școlar se impune cu tot mai multă acuitate.

Datele statistice, publicate în diferite țări, consemnează creșterea numărului copiilor cu tendință de rămânere în urmă la învățătură. Aceasta înseamnă că insuccesul școlar a încetat să mai fie un fenomen periferic, aria și formele sale de manifestare extinzându-se tot mai mult. Care-i sunt cauzele și mai ales cum poate fi preîntâmpinat, iată două întrebări corelative asupra cărora se apleacă tot mai mulți cercetători.

Factorii care stau la baza succesului/ insuccesului școlar

Din punct de vedere pedagogic important este de a preveni și de a preîntâmpina insuccesul școlar și nu de a-l consemna și analiza după ce el a devenit o stare reală. Prevenirea presupune în acest caz intervenție conștientă, întemeiată pe cunoașterea eventualelor *cauze* care ar putea genera nereușită în activitatea de învățare. Asemenea cauze sunt legate nemijlocit de anumite distorsiuni intervenite la nivelul *factorilor* care concură la obținerea unui randament ce satisface succesul școlar. Din această perspectivă reușita școlară este considerată ca o rezultată a confluenței tuturor factorilor implicați în activitatea de învățare. Schema din fig. 2 ne oferă posibilitatea să desprindem două categorii de factori, una incluzându-i pe toți aceia care se referă la geneza, organizarea și administrarea solicitărilor obiective, cealaltă înglobând toate variabilele personalității elevului implicate în procesul învățării.

Cei dintâi asigură contextul socio-pedagogic în care se desfășoară învățarea, pe când ceilalți constituie condițiile interne care mijlocesc acțiunea celorlalți diferențierea celor două categorii de factori este relativă, condițiile interne fiind la rândul lor rezultatul acțiunii factorilor socio-pedagogici, după cum efectul acestora este dependent de modul în care se oglindesc în structura psihologică a elevului. Nici unul dintre acești factori nu poate fi analizat în mod izolat, întrucât aportul fiecăruia la explicarea reușitei la învățătură este determinat de interacțiunile sale, directe sau indirecte, cu ceilalți factori.

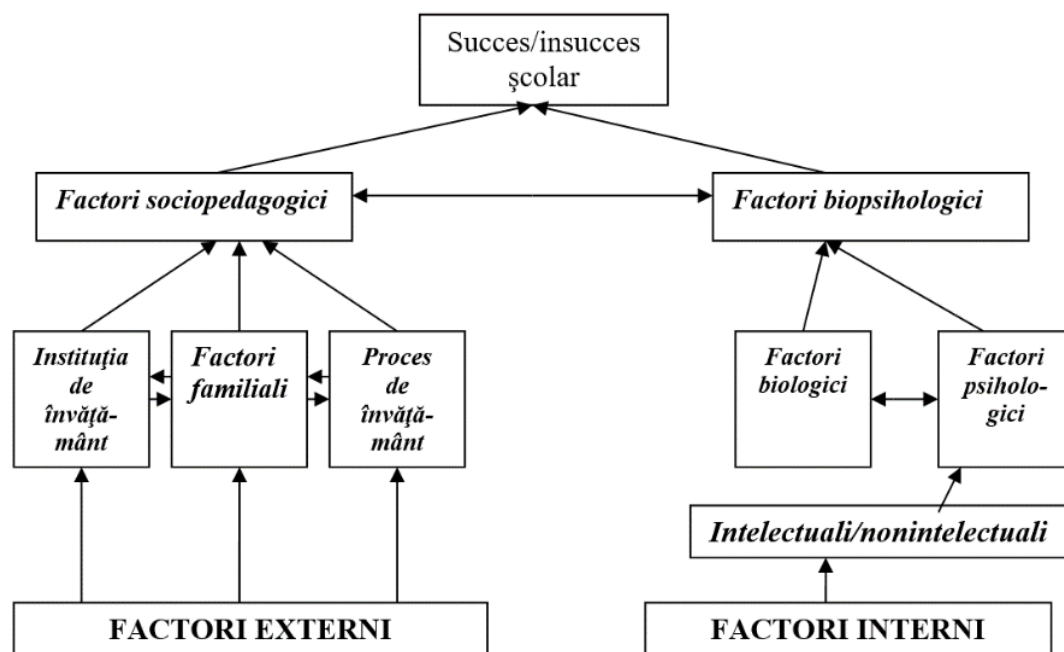

Figura 2. Factorii determinanți ai succesului/insuccesului școlar [3, p.346]

Structura instituțională a sistemului de învățământ își pune amprenta asupra succesului școlar prin specificul relațiilor instituite, vertical și orizontal. Caracterul elastic și flexibil al acestor relații, de natură să permită reorientări pe parcurs, oferă premise favorabile preîntâmpinării eșecului școlar.

Studii experimentale întreprinse au demonstrat că rezultatele mai slabe ale elevilor, la unele obiecte de învățământ, s-ar datora nu atât dificultăților generate de structura intrinsecă a cunoștințelor cât de greutatea de adaptare la una sau la alta din metodele folosite de către profesor. Combinarea strategiilor didactice conduce la crearea unui mediu școlar corespunzător. Reușita școlară este condiționată în acest caz de capacitatea elevilor de a se adapta condițiilor exterioare care-i sunt impuse și în mai mică măsură de capacitatea lui generală de învățare. El dispune de un repertoriu mai variat de metode și condiții, elevii având posibilitatea să se exprime în funcție de posibilitățile și aptitudinile lor. Dacă mediul școlar selectiv favorizează actualizarea doar a unora din posibilitățile de care dispune elevul, în funcție de accentul ce se pune prin strategia folosită, mediul școlar adaptiv oferă prilejul exprimării unui avantaj larg de posibilități.

În categoria factorilor sociopedagogici am inclus și *familia*. Contribuția ei la asigurarea progresului școlar al copilului poate fi pusă pe seama climatului familial ce se constituie în interiorul acestei unități sociale, precum și a colaborării ei cu școala. S-a acreditat ideea că rolul familiei în dezvoltarea psihosomatică a copilului este hotărâtor, punctul de plecare al viitorului adult aflându-se aici. Valențele educative ale familiei sunt o expresie directă a mediului familial, considerat ca rezultat al unei sinteze unice a tuturor relațiilor ce se stabilesc între membrii săi. Se consideră că nici un alt mediu nu oferă o diversitate atât de mare de relații într-o unitate socială atât de restrânsă. Climatul familial este expresia funcțională a acestei relații ce poate îmbrăca o infinitate de nuanțe, după cum predomină cooperarea sau tensiunea dintre membrii familiei.

A doua categorie de factori, cei *biopsihologici sau interni*, un rol important îl ocupă factorii de ordin somatofiziologic, dezvoltarea fizică, starea de sănătate și echilibrul fiziologic.

Anomaliile și dereglările în dezvoltarea fizică favorizează instalarea stării de oboseală cu

repercusiuni asupra activității intelectuale ale elevilor. Și echilibrul fiziologic fragil, care se poate exprima prin tulburări senzoriale, stări nervoase, disfuncții metabolice sau ale glandelor endocrine, perturbări legate de somn etc. Vor influența negativ activitatea de învățare prin reducerea capacității de mobilizare și concentrare și culminând cu lenea, rea voința etc.

În cadrul **factorilor psihologici** ai reușitei școlare am departajat **factorii intelectuali** și **factorii non-intelectuali**. [3, p.349]

Factorii intelectuali se referă, în esență, la anumite particularități ale inteligenței și proceselor cognitive (gândire, imaginație, limbaj, memorie, atenție etc.) care circumscriu structura intelectuală a personalității umane. Particularitățile intelectului sunt concomitent premise și consecințe ale activității de învățare. Printre acești factori un loc important îl deține inteligența sau aptitudinea generală.

Factorii non-intelectuali sunt factorii motivaționali, afectivi-atitudinali și caracteriali. O motivație puternică favorizează obținerea unor performanțe ridicate pe când o motivație slabă diminuează participarea elevului în activitatea de învățare. Motivația îndeplinește deci un rol activator și dinamizator în reușita școlară a elevilor.

Din aceeași categorie a factorilor non-intelectuali fac parte și cei **afectivi-atitudinali**. Este vorba în primul rând de dimensiunea instabilitate-stabilitate emoțională. Vectorul stabilitate-instabilitate emotivă își pune amprenta asupra organizării interne a personalității, a capacității de autoreglare și adaptare la cerințele activității școlare.

Factorii **volitivi-caracteriali** sunt tot de natură non-intelectuală. Alegerea și fixarea scopurilor, învingerea tendințelor impulsive, depășirea conflictelor motivaționale, mobilizarea resurselor energetice interne solicită anumite trăsături volitiv-caracteriale cum ar fi: perseverența, conștiinciozitatea, ambiția, stăpânirea de sine, spiritul de inițiativă, rezistența la efort, independența etc. La polul opus aceste trăsături îmbracă forma negativă de lene, nestăpânire, apatie, dependență, pasivitate, încăpățănare etc.

Pe baza celor de mai sus putem concluziona că succesul/ insuccesul școlar este determinat de un complex de factori care pot acționa concomitent sau succesiv. Dependența de acești factori, precum și relațiile dintre ei pot fi analizate prin prisma cauzalității circulare, potrivit căreia efectul devine la rândul său cauză. Oricare din acești factori participă și condiționează într-o măsură sau alta rezultatele la învățătură. În acest caz, **factorii sunt cauze, iar rezultatele sunt efecte**. La rândul său, un anumit nivel al reușitei/nereușitei școlare va avea repercusiuni asupra factorilor declanșatori. **Prin mecanismul conexiunii inverse efectele sau transformat în cauze**. Aceeași cauzalitate circulară funcționează și în cadrul corelațiilor dintre factorii interni și cei externi, în interiorul uneia sau alteia dintre categorii. Dacă factorii externi acționează prin intermediul celor interni, aceștia din urmă sunt un efect al celor dintâi, întărind, pozitiv sau negativ acțiunea lor. Interacțiunea dintre factorii sociopedagogici este tot de natură circulară. Carențe ale climatului familial, de exemplu, se vor repercuta asupra relațiilor interpersonale dintre elevi și implicit asupra organizării pedagogice a procesului de învățământ.

Aceeași problematică a succesului/insuccesului școlar este abordată în ultimul timp și dintr-o altă perspectivă, cea, **a strategiilor pe care le implică la nivelul macrosistemului de învățământ**, pe de o parte, și **la nivelul unității de învățământ a microsistemului**, pe de altă parte. [4, p.19].

Succesul/insuccesul școlar are un caracter concret. Acțiunea certă a tuturor factorilor se manifestă diferit de la un individ la altul și de la un moment al dezvoltării la altul al dezvoltării sale ontogenetice. De fiecare dată ei se combină în mod specific, generând astfel acea constelație factorială, indispensabilă pentru aprecierea și explicarea rezultatelor elevilor prin prisma categoriilor de succes sau de insucces, iar prin intermediul acestora putem să ne pronunțăm asupra

adaptării sau inadaptării școlare. După ponderea pe care unul sau unii dintre acești factori o dețin în cadrul constelației vom putea distinge mai multe tipologii de insuccese, predominant externe sau pre-dominant interne, de natură biologică sau psihologică, de origine intelectuală sau non-intelectuală etc. ***Insuccesul la învățatură reprezintă simptomul principal al inadaptării la cerințele școlii.***

Cauzele insuccesului școlar

Ele sunt în mare măsură situațiile opuse strategiilor și condițiilor care favorizează succesul școlar. Enumerarea cauzelor eșecului școlar, cu sublinierea specificului lor este necesară pentru conștientizarea factorilor educativi și chiar a elevilor privind influența negativă în pregătirea și în formarea personalității lor.

Cauzele insuccesului școlar [2, p.215] sunt de natură:

- a) familială;
- b) psihosociofiziologică;
- c) pedagogică.

a) Cauzele de natură familială pot fi:

- familiile dezorganizate, în care soții trăiesc în același spațiu, dar ca și cum ar fi persoane străine, deoarece nu se înțeleg și nu se respectă, unul dintre soți lipsind adesea de acasă, ceea ce creează tensiuni în relațiile cu copiii;
- familiile dezorganizate, în care soții s-au despărțit oficial prin divorț, educația copiilor este lăsată numai în seama soțului căruia i s-a încredințat copilul;
- lipsa condițiilor necesare vieții (hrană, îmbrăcăminte etc.);
- lipsa condițiilor de învățatură: lipsa spațiului de studiu, a caietelor, și chiar a liniștii;
- comportarea prea autoritară a unor părinți față de copiii lor, cu aplicarea de restricții și sancțiuni exagerate, provocatoare de inhibare și teamă;
- lipsa controlului asupra activității școlare și a celei extrașcolare, ceea ce-i determină pe elevi să practice vagabondajul;
- lipsa legăturii părinților cu școala;
- exigențele exagerate ale unor părinți, care îi suprasolicită pe elevi cu sarcini suplimentare, cu meditații, care pot duce în cele din urmă la stres, tulburări nervoase și de comportament etc.;
- orientarea școlară deficitară. părinții nu țin cont de posibilitățile reale ale copiilor și de dorințele lor, direcționându-i conform dorințelor personale.

b) Cauzele de natură psiho-socio-fiziologică ale insuccesului școlar:

- tulburările fiziologice, cele senzoriale, îndeosebi auditive și vizuale, boli cardiace, digestive, endocrine etc. și în special bolile sistemului nervos, dezvoltarea sexuală etc.;
- tulburările psihice și de comportament, care pot fi de natură nevrotică, mentală, afectivă, volitivă, caracterială, în cadrul cărora pot să apară psihozele (idei fixe, fobii, obsesii), acțiuni și gânduri refulate, stări de instabilitate, excitabilitate, impulsivitate și nu în cele din urmă negativismul psihic, care-l fac pe elev să nu mai răspundă solicitărilor psiho-socio-educative sau să acționeze invers;
- tulburări psihosociale. acestea pot fi: conflicte cu normele etice și sociale, ca efect al tulburării relațiilor sociale și interpersonale din grupul social căruia îi aparține și se manifestă ca insatisfacții psihologice (greutate în adaptarea familială, școlară și socială în general).

c) Cauzele de natură pedagogică ale insuccesului școlar:

- organizarea necorespunzătoare a activității școlare;

- conținutul învățământului necorespunzător cu exigențele contemporane, cu particularitățile de vârstă ale elevilor, cu profilul școlii etc.;
- pregătirea necorespunzătoare a profesorilor din punct de vedere pedagogic, metodic și al specialității;
- baza tehnico-materială și didactică necorespunzătoare;
- tratarea numai ca obiect al educației a elevilor ceea ce frânează dezvoltarea performanțelor școlare pe bază de capacități, aptitudini, interese, aspirații ale acestora;
- relații de tutelare, nedemocratice și autoritariste față de elevi care-i jignesc și le îndepărtează interesul de la învățătură;
- existența unui grup școlar dezorganizat care se manifestă ca un factor negativ față de învățătură și educație al elevilor;
- orientarea școlară necorespunzătoare;
- evaluarea incorectă a rezultatelor școlare care-i nedreptățește pe unii elevi și îi demoralizează;
- lipsa preocupărilor socioeducative de dezvoltare a calităților necesare integrării socioprofesionale;
- sprijinul limitat pentru dezvoltarea învățământului, ca domeniu social prioritar, constituie cauze ale realizării la limită a pregătirii și chiar a eșecului școlar.

Strategiile și condițiile prevenirii și eliminării insuccesului școlar

Strategiile și condițiile prevenirii și eliminării insuccesului școlar se stabilesc, în mare măsură, în funcție de cauzele nereușitei școlare. Ele se stabilesc în strânsă legătură cu cele trei naturi ale cauzelor: **familială, psiho-socio-fiziologică și pedagogică** [2, p. 217].

1. În ipostaza **cauzelor de natură psihofiziologică**, cum ar fi tulburările nervoase și psihosociale, printre strategiile de prevenire sau eliminare a insuccesului școlar, trebuie avută în vedere **psihoterapia**, care asigură un sistem de metode și măsuri terapeutice. Psihoterapia folosește următoarele metode și procedee mai importante: persuasiunea, sugestiile, hipnoza, analiza conflictelor psihice și conștientizarea efectelor subconștiente și inconștiente. Metodologia psihoterapeutică se realizează prin comunicarea și relațiile interumane directe dintre educator, psiholog și elev, în cadrul cărora se îmbină procedeele de comunicare verbale cu cele nonverbale îndeosebi, cum sunt: impresionarea sugestivă, gesturile, faptele, mijloacele intuitive și explicația simplă și directă, la obiect și altele.

2. În ipostaza cauzelor de natură pedagogică, cum ar fi cele determinate de strategiile didactice pasive și neadecvate specialității și vârstei elevilor, **soluția de optimizare a procesului didactic**, care să prevină și să elimine eșecul școlar, **constă în găsirea și folosirea unor strategii didactice activ-participative și euristice**, cum ar fi problematizarea, modelarea, studiul de caz, experimentul, exercițiile aplicative în clasă, etc. care să-l facă pe elev într-o măsură cât mai mare subiect al educației.

3. Dacă lipsa de legătură a părinților cu școala, cu profesorii este o cauză familială importantă a nereușitei școlare, atunci eforturile factorilor educativi se vor îndrepta spre **convingerea părinților de a ține sistematic legătura cu școala**, cu profesorii, îndeosebi cu profesorul diriginte, ca împreună să contribuie la prevenirea și eliminarea nereușitei școlare a elevilor, asigurând astfel promovarea succesului școlar.

Pentru optimizarea actului didactic, în contextul căruia să se prevină ori să se elimine eșecul școlar și să se dezvolte succesul școlar, factorii educativi, profesorul îndeosebi, în afară de calitățile care-i definesc personalitatea, trebuie să dovedească și să respecte câteva condiții specifice, printre care se pot enumera:

- *manifestarea unei concepții optimiste față de educație*, în sensul că fiecare elev normal, pus în condiții favorabile de educație și dezvoltare, poate deveni un succes școlar;
- *dragoste și dăruire față de elevi*, în sensul de a fi părinții lor spirituali căci fără iubire și dăruire față de copii nu se poate realiza un act pedagogic eficient și de valoare;
- *măiestrie pedagogică și tact pedagogic*;
- *conștientizarea copilului față de posibilitățile sale reale*, de aspectele pozitive sau negative ale activității și comportării sale, transformându-l într-un partener al procesului instructiv-educativ, în cadrul căruia să se îmbine îndrumarea și exigențele normale, cu cooperarea, respectul și ajutorul reciproc.

Atunci când s-au folosit strategiile adecvate și valoroase pentru obținerea succesului școlar și nu s-a reușit, atunci trebuie procedat în consecință, în sensul că elevii care se mențin cu o situație școlară la limită sau nereușită școlară, să fie îndreptați spre acele școli sau activități profesionale ce corespund posibilităților lor limitate de pregătire școlară.

Rolul profesorului în prevenirea și combaterea insuccesului școlar și asigurarea adaptării elevilor la cerințele școlii

Care este rolul profesorului în acest proces? Intervențiile sale preventive și ameliorative s-ar putea concentra în două direcții principale: cunoașterea etiologiei reale și profunde a insuccesului școlar, perfecționarea activității sale instructiv-educative cu elevii.

Profesorul trebuie să descifreze mecanismul interacțiunii factorilor determinanți ai nereușitei școlare. Psihologul și medicul școlar îi pot oferi informații valoroase.

Ocupându-se de *adaptarea școlară*, R. Zazzo consideră că ea trebuie definită nu în raport cu anumite norme și solicitări exterioare, ci cu copilul însuși. *Un elev bine adaptat este acela căruia școala îi oferă condiții de a-și valorifica potențialul biopsihic și de a obține rezultate pe măsura acestui potențial* [6, p.15] Potrivit acestei concepții **rolul preventiv** al profesorului constă în adaptarea întregului sistem de acțiuni pedagogice la particularitățile de vârstă și individuale ale elevilor, condensate în capacitatea lor de învățare, în crearea aceluia mediu școlar adaptativ. Unei diversități în planul acestor particularități trebuie să-i corespundă o tehnologie cu un evantai larg de metode, procedee și mijloace, imprimând astfel mediului școlar un sens adaptativ.

Aceasta este de fapt a doua direcție de acțiune, **perfecționarea activității profesorului**. Ea se referă, e de o parte la conlucrarea cu ceilalți factori educativi, iar pe de altă parte la autoperfecționarea activității de predare. Având o determinare **multicauzală**, eșecul școlar poate fi prevenit, ameliorat și depășit numai prin cooperarea dintre toți factorii educaționali. Profesorul este acela care trebuie să coordoneze și să asigure consensul între acești factori. Printre primele elemente simptomatice ale eșecului școlar se numără scăderea capacității de învățare a elevului.

Autoperfecționarea activității de predare include o bună operaționalizare a obiectivelor educaționale și folosirea unei tehnologii didactice adecvate. Detalierea cât mai precisă a obiectivelor îi permite profesorului să urmărească continuu progresele înregistrate de către elevi, gradul de concordanță dintre nivelul anticipat în obiectivele stabilite și cel realizat în mod concret, evaluat cu instrumente corespunzătoare. Cu cât operaționalizarea este mai fină, iar evaluarea mai precisă cu atât **șansele detectării** insuccesului școlar sunt mai mari. O atenție deosebită acordată acestui raport îi permite profesorului să intuiască, încă din faza latentă, unele manifestări ale nereușitei școlare de mai târziu. Observând continuu gradul de concordanță sau neconcordanță dintre obiectivele propuse și nivelul realizării lor, profesorul poate interveni cu o tehnologie didactică care să stimuleze progresul școlar al elevilor săi, în concordanță cu posibilitățile fiecăruia dintre ei.

Valențele interne ale acestei tehnologii sunt multiple și variate, **de natură predominant**

pedagogică – ierarhizarea și diferențierea sarcinilor, identificarea lacunelor și dificultăților întâmpinate de elevi, organizarea recapitulării și sistematizării, folosirea mijloacelor didactice în concordanță cu conținutul celor predate și cu particularitățile de asimilare ale elevilor, evaluarea corectă a rezultatelor obținute, modalități de ajutorare a elevilor ce întâmpină dificultăți, dozarea temelor și exercițiilor etc., sau *de natură predominant psihologică* – diagnosticarea capacității de învățare, asigurarea unui nivel optim al motivării, stimularea și încurajarea elevilor prin cristalizarea sentimentului de succes, respectarea ritmului individual al învățării etc.

Material și metodă

Concepte fundamentale utilizate:

1. Modelul cultural.
2. Educația.
3. Reușita școlară.
4. Climatul familial.

Obiective:

1. Cunoașterea modului de înțelegere și acceptare de către tânăra generație a educației școlare.
2. Percepția insuccesului școlar de către familia elevului.
3. Identificarea diferențelor dintre cele două generații.

Ipoteze:

1. Cu cât gradul de autonomie al tânărului este mai pronunțat cu atât insuccesul școlar este mai pronunțat.
2. Familia este uneori dezinteresată de evoluția școlară a elevului.

Metode utilizate:

1. Chestionar individual aplicat elevilor (tinerilor).
2. Chestionar individual aplicat părinților.
3. Interviu individual aplicat profesorilor diriginți.
4. Interviu individual aplicat părinților.

Atitudini:

Pozitive: încredere, stimă, armonie, optimism, acceptare, supunere, satisfacție, înțelegere, comunicare.

Negative: neîncredere, agresivitate, neînțelegere, izolare, abandon comunicațional, respingere, pesimism, antipatie, insatisfacție, nonconformism.

Trebuințe:

- de afecțiune: nevoia de a oferi afectivitate, nevoia de afectivitate, nevoia de demnitate afectivă, nevoia de încredere afectivă;
- de securitate: nevoia de siguranță materială, relațională, nevoia de autonomie, nevoia unui mediu fără stres;
- dorința de performanță, dorința de competiție, dorința de câștig, dorința de recunoaștere a rolului în cadrul grupului familial.

Operaționalizarea conceptelor fundamentale utilizate, în participarea tinerilor elevi la procesul educațional

Dimensiuni

1. Decizia în alegerea școlii.

1. Variabile:

- 1) alegerea efectuată de către subiectul educației;

- 2) alegerea efectuată de către părinți;
- 3) alegerea efectuată în funcție de aspirațiile subiectului educației;
- 4) alegerea în funcție de aspirațiile părinților;
- 5) alegerea în funcție de profesia oferită de școală după absolvire;
- 6) alegerea în funcție de prestigiul școlii;
- 7) alegerea întâmplătoare.

2. Participarea la viața școlară.

Variabile:

- 1) frecvența la școală;
- 2) participarea activă la ore și cursuri;
- 3) participarea latentă (pasivă) la ore și cursuri;
- 4) se oferă să desfășoare activități școlare;
- 5) participarea la activități extracurriculare;
- 6) cunoașterea evenimentelor din viața școlii.

3. Modul de percepție a normelor și regulilor instituționale școlare.

Variabile: cunoașterea normelor din școală; acceptarea respectării stricte a normelor; acceptarea încălcării ocazionale a normelor; acceptarea încălcării frecvente a normelor; dezacord total fata de norme.

4. Raportul față de instituția școlară.

Variabile: respect fata de instituția școlară; respectarea sistemului de evaluare din școală; atitudinea față de normele școlare; respect fata de valorile școlii.

5. Participarea la activitățile școlare.

Variabile: dorința de participare la activitățile școlii; acceptarea normelor școlare; acceptarea stimulentele; acceptarea valorilor; acceptarea sistemului de evaluare; dorința de recunoaștere; dorința de cunoaștere reciprocă; dorința de competiție; dorința de succes.

6. Participarea la activitățile grupurilor informale.

Variabile: adeziunea la grup; atașament față de grup; identificarea cu membrii grupului; acceptarea sistemului de norme al grupului; adeziune la cerințele grupului; respectarea fiecărui membru din grup; acceptarea locului în grup; satisfacerea nevoii de securitate.

7. Controlul exercitat de către școală.

Variabile: evaluări pozitive din partea profesorilor; evaluări negative din partea profesorilor; cunoașterea și acceptarea sistemului recompenselor; nivelul de acceptare și recunoaștere a comportamentului de către profesori; nivelul de delimitare și neacceptare a comportamentului de către profesori.

8. Controlul exercitat de către familie.

Variabile: evaluări pozitive din partea părinților; evaluări negative din partea părinților; cunoașterea și acceptarea sistemului recompenselor și sancțiunilor; nivelul de acceptare și recunoaștere a comportamentului de către profesori; nivelul de delimitare și neacceptare a comportamentului de către profesori; dorința de cunoaștere reciprocă; acceptarea sistemului de norme al familiei; adeziune la cerințele familiei; respectarea fiecărui membru din familie.

Rezultate și discuții

Din cercetarea sociologică desfășurată la Grupul Școlar Preda Buzescu din orașul Berbești, județul Vâlcea, pe un eșantion de intenționalitate, 4 clase de elevi din fiecare an de studiu (clasa a IX-a, a X-a, a XI-a și a XII-a), 100 de elevi, părinți ai acestora și diriginți am identificat în răspunsurile primite, într-un procent foarte mare, că *procesul educațional* care se desfășoară în

școală *este modul dominant al oricărei societăți* și nu ar putea găsi o alternativă în realizarea educației, chiar dacă unele instituții participă la educarea tinerilor dar nu în mod instituționalizat, educațional specializat.

De asemenea elevii recunosc rolul familiei în alegerea școlii, în succesul/insuccesul școlar, influențele recompenselor și sancțiunilor, precum și discuțiile cu profesorii.

Importanța școlii în educația copilului – elev

La întrebarea, *Considerați că școala deține un rol important în formarea dumneavoastră?*, atât elevii cât și părinții au recunoscut rolul dominant al școlii în educația elevilor astfel:

Elevii:

- 35% - Într-o foarte mare măsură;
- 33% - În mare măsură;
- 25% - Nici în mare, nici în mică măsură;
- 5% - Într-o mică măsură;
- 2% - Într-o foarte mică măsură;

Pe categorii de vârstă distribuția răspunsurilor este prezentată în următorul tabel.

Tabelul 1. Distribuția răspunsurilor pe categorii de vârstă [elaborat de autor]

Vârsta	15	16	17	18
Fete	76,4%	74,8%	70,8%	68,4%
Băieți	68,3%	73%	67, 5%	63,6%

Din tabelul de mai sus se observă că odată cu înaintarea în vârstă, în percepția tinerilor, școala își reduce procentul în ceea ce privește importanța în educația lor. Marea lor majoritate recunosc faptul că școala, datorită conținutului de cunoștințe constituie fundamentul formării unui nou mod de comportament, de gândire și de acțiune. [1, p.24]

Aceste modele, la care au acces elevii, conduc spre atingerea unor finalități care vizează formarea personalității tinerilor, precum și reușita școlară, în cea mai mare parte dintre cazuri.

Părinții

- 30% - Într-o foarte mare măsură;
- 39% - În mare măsură;
- 21% - Nici în mare, nici în mică măsură;
- 7% - Într-o mică măsură;
- 3% - Într-o foarte mică măsură.

Și în ceea ce îi privește pe părinți s-a dovedit că, în general, bărbații sunt mai sceptici decât femeile, 82% fiind de acord, iar femeile sunt mai încrezătoare, 93% fiind de acord cu rolul și importanța școlii.

Plăcerea de a merge la școală

La întrebarea, *Vă place să mergeți la școală?* Răspunsurile au fost distribuite astfel:

- 24% - Într-o foarte mare măsură;
- 33% - În mare măsură;
- 23% - Nici în mare, nici în mică măsură;
- 8% - Într-o mică măsură;
- 12% - Într-o foarte mică măsură.

Se observă aici procentul mare al elevilor care vin cu plăcere la școală, în mod special fetele, dar și procentul destul de ridicat al celor care nu manifestă plăcere față de școală, în mod

special băieții. Cred că această plăcere este influențată în mare măsură de specificul liceului.

Studiind cu atenție descrierile din autobiografii în legătură cu plăcerea de a merge la școală, cu participarea la activitățile școlare (mai ales cele de predare-învățare-evaluare) și cu recunoașterea rolului central pe care îl ocupă școala observăm că toate acestea sunt cunoscute și acceptate.

Acordul față de recompense și sancțiuni asupra copilului - elev în școală și în familie

Din discuțiile avute cu elevii, referitor la sistemul de norme, sancțiuni și recompense, am observat că elevii manifestă înțelegere și acceptare a acestora, ele fiind considerate firești în orice instituție și societate democratică. Am remarcat de asemenea că aceste norme nu sunt respectate în mod rigid, controlul profesorilor și a școlii fiind foarte permisiv, de aceea, în multe situații, în abaterile de la norme și în încălcarea regulamentelor școlare nu urmează neapărat o sancțiune, ceea ce duce mai mult ca sigur la repetarea acestor abateri.

De cele mai multe ori, caracterul permisiv al profesorilor, nu face decât să înrăutățească situația la clasă, prin simplul fapt că acolo unde tronează indisciplina, sistemul de predare-învățare este afectat în mare proporție de factori externi. Credem că aceștia, corobați și cu alți factori, inclusiv familia ajută la propagarea eșecului (insuccesului) școlar.

Răspunzând la întrebarea: ***Sunteți de acord cu aplicarea recompenselor și sancțiunilor în familie?*** distribuția răspunsurilor elevilor și părinților arată astfel:

- într-o foarte mare măsură, 24% - elevii, 30,4% - părinții;
- în mare măsură, 28,2% - elevii, 29,4% - părinții;
- nici în mare, nici în mică măsură 27% - elevii, 29,5% - părinții;
- într-o mică măsură, 18,2% - elevii, 9,3% - părinții;
- într-o foarte mică măsură, 2,6% - elevii, 1,4% - părinții;

Se poate observa că atât elevii, cât și părinții acestora sunt de acord cu aplicarea recompenselor și a sancțiunilor în familia din care fac parte. De notat că acestea (sancțiunile și recompensele) sunt apreciate pozitiv și la școală.

Din acest eșantion se poate remarca faptul că 52,2% dintre elevi înțeleg și acceptă aplicarea sancțiunilor și a recompenselor, 20,8% au o părere proastă sau foarte proastă, iar 27 % sunt nehotărâți.

Modul de preocupare al părinților față de activitatea copiilor-elevi

Putem spune că modul de preocupare al părinților față de activitatea copiilor-elevi influențează în mod hotărâtor evoluția la învățatură a acestora. În sprijinul acestei afirmații vin răspunsurile date de părinți și copii la următoarele întrebări:

Îți preocupă rezultatele dumneavoastră școlare?

- într-o foarte mare măsură 17%;
- în mare măsură 22,5%;
- nici în mare, nici în mică măsură 31,5%;
- într-o mică măsură 17%;
- într-o foarte mică măsură 12%.

De observat procentul destul de ridicat al răspunsurilor ***d și e*** (29%) care recunosc dezinteresul părinților față de rezultatele obținute de aceștia la învățatură. Deși o să revenim cu privire la acest fapt, ponderea celor cu insuccese școlare din rândul acestora atinge aproximativ 63%, restul până la 100% provenind din categoria celor care susțin preocuparea părinților față de rezultatele lor școlare.

În continuare, să urmărim și distribuția răspunsurilor date de părinți la aceeași întrebare: ***Vă preocupă rezultatele școlare ale fiului/fiicei dumneavoastră?***

- într-o foarte mare măsură 30,4%;

- în mare măsură 25,5%;
- nici în mare, nici în mică măsură 26,5%;
- într-o mică măsură 14%;
- într-o foarte mică măsură 3,6%.

Se poate observa și din aceste răspunsuri că atât elevii cât și părinții percep aproximativ la fel interesul părinților pentru rezultatele școlare.

Urmărind percepția părinților pentru rezultatele școlare ale copiilor lor i-am întrebat dacă aceștia cunosc faptul că fiul/ fiica **are probleme la învățătură**. Mai mult de 26% au răspuns că **nu știu**, restul răspunzând că știu, cu toate că unii păreau încurcați de această întrebare.

La întrebarea **Cine v-a anunțat?** răspunsurile acestora au fost distribuite astfel:

- Fiul/fiica, 22%;
- Dirigintele 63,8%;
- Altcineva 14,2%.

57% au recunoscut că după ce au aflat de insuccesele la învățătură ale fiului/fiicei, le-au aplicat restricții, sancțiuni și chiar pedepse fizice. În urma acestora activitatea școlară a fiului/fiicei s-a schimbat în bine în 48% din cazuri, în restul cazurilor aceste pedepse având efectul invers, de adâncire și mai profundă în insuccese și dezinteresul total pentru învățătură, mergând până la abandon școlar.

Mai mult de jumătate au recunoscut că nu îi ajută pe copii la lecții, 32% recunosc că **nu există un dialog permanent** între ei și copiii lor, 40% cred că insuccesele la învățătură ale fiului/fiicei se datorează în mare parte **situației materiale** a familiei.

Percepția insuccesului școlar da către familia elevului

La întrebarea: **Cum ați reacționat atunci când ați aflat că fiul/fiica dumneavoastră are insuccese școlare?** mai mult de 50% au răspuns că au fost **foarte nervoși**, supărați și că abia așteptau să se întâlnească cu copiii pentru a le cere explicații, 32% au primit vestea cu calm, iar restul de 18% au recunoscut că nu îi interesează și că este **problema** copiilor, datoria lor fiind să învețe.

Mai mult de 80% dintre părinții intervievați au răspuns că au aplicat copiilor lor sancțiuni, pornind de la reducerea numărului banilor de buzunar și până la pedepse corporale, după ce au aflat de insuccesele fiului/fiicei, iar aproximativ 17% au declarat că **nu au ce să le facă**, nu pot să îi ajute la lecții (mare parte din ei neștiind prea bine să scrie și să socotească). O mică parte dintre părinți au încercat înlăturarea insuccesului școlar apelând la recompense pentru fiecare notă de trecere pe care copiii au luat-o.

În urma recompenselor și sancțiunilor aplicate s-a observat o ameliorare de scurtă durată în ceea ce privește rezultatele la învățătură, mulți dintre copiii cu probleme la învățătură rămânând în aceeași situație.

Distribuția elevilor cu insuccese la învățătură, din punctul de vedere al mediului din care provin și al veniturilor familiale arată astfel:

Tabelul 2. Distribuția elevilor cu insuccese la învățătură [elaborat de autor]

Mediul familial	Venituri	Urban	Rural
1. Familie organizată	Peste medie	10%	12%
	Mici și foarte mici	7%	11%
2. Familie dezorganizată	Peste medie	19%	22%
	Mici și foarte mici	38%	17%
3. Familie în care cel puțin unul dintre părinți consumă băuturi alcoolice	Peste medie	8%	11%
	Mici și foarte mici	15%	13%

Concluzii

Se poate observa că marea majoritate a copiilor cu insuccese școlare provin în primul rând din familiile dezorganizate și din familiile în care cel puțin un părinte consumă regulat băuturi alcoolice. Am remarcat lipsa unui dialog permanent între copiii care provin din aceste familii și părinții lor, precum și influența situației financiare asupra acestora. Părinții sunt preocupați în primul rând să asigure existența familiei – marea lor majoritate fiind șomeri – plasând pe locul al doilea controlul asupra propriilor copii și a situației la învățatură a acestora, ducând până la dezinteres total (nu le verifică temele, nu verifică carnetul de note, nu participă la întâlnirile cu diriginții și cu părinții etc.).

Simțind aceste perturbări ale cadrului familial și influențele negative ale mediului în care trăiesc copiii-elevi încep să copieze comportamentul părinților, dedică mai mult timp întâlnirilor cu grupul de prieteni din care fac parte, participând chiar la activități antisociale, învățătura fiind considerată o corvoadă, rămâne pe ultimul plan.

Fără un control din partea părinților elevii nu-și mai fac temele, încep să chiulească și ajung la sfârșitul de an școlar, sau de semestru în imposibilitatea de a încheia pozitiv situația la învățatură.

De menționat că diferența până la 100% a elevilor cu insuccese școlare o reprezintă copiii cu dizabilități.

Bibliografie

1. Batâr D. Familia în dinamica societății. Sibiu: Editura Universității Lucian Blaga, 2004. 180 p.
2. Bontaș I. Pedagogie. București: Editura All, 1996. 319 p.
3. Nicola I. Pedagogie. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1994. 412 p.
4. Popescu V. Strategii la nivelul macro-sistemului de învățământ pentru promovarea succesului școlar. In: Revista de Pedagogie, Nr. 1-2/1992.
5. Radulian V. Profesori și părinți contra insuccesului școlar. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1967.
6. Zazzo R. Les conditions de la réussite scolaire. In: Réadaptation, 1964, nr. 110, p. 9-12.

UDC: 159.9.07

ETHNIC IDENTITY IN IMMIGRANT ADOLESCENTS: CONTINUITY VS. DISCONTINUITY

IDENTITATEA ETNICĂ LA ADOLESCENȚII IMIGRANȚI: CONTINUITATE VS DISCONTINUITATE

*ROSCA Tatiana, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau
CAUNENCO Irina, PhD,
Institute of Cultural Heritage ASM*

*ROȘCA Tatiana, doctorandă,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
CAUNENCO Irina, doctor în psihologie, conferențiar universitar,
Institutul Patrimoniului Național al AȘM*

Annotation: *The article represents a theoretical analysis of the ethno-cultural identity of immigrant adolescents, for whom the choice of ethnicity is rather a delicate problem, being in the situation of choosing the majority or native identity, transmitted by the family of origin. It highlights the strategies of ethnic identity: linear assimilation, recreated identity, marginalization, double identity, the advantages and disadvantages of these strategies.*

Adnotare: *Articolul reprezintă o analiză teoretică a identității etno-culturale a adolescenților imigranți, pentru care alegerea apartenenței etnice constituie o problemă destul de delicată, aflându-se în situația de a da preferință identității majoritare sau native, transmisă de familia de origine. Scoate în evidență strategiile identității etnice: asimilarea lineară, identitatea recreată, marginalizarea, dubla identitate, avantajele și dezavantajele acestor strategii.*

Keywords: *ethnic identity, adolescent, identity strategy, host country, ethnic group.*

Cuvinte cheie: *identitate etnică, adolescent, strategie identitară, țara-gazdă, grup etnic.*

Introducere

Fenomenul adolescenților imigranți constituie un subiect de interes major în condițiile fluxurilor migratoare de amploare. Etnopsihologia asociază experiența adolescenților imigranți cu diverse soluții identitare: asimilarea lineară, identitatea recreată, marginalizarea, dubla identitate [2, p.33].

Astfel, conflictele de identitate la vârsta adolescentină nu scutesc adolescenții imigranți care, împreună cu sarcinile normale pe care le impune creșterea lor, se confruntă cu sarcina dificilă de a concilia în alegerile cotidiene și în procesele de construcție a identității lor, coduri culturale diferite. Calea lungă care îi conduce pe adolescenții imigranți spre realizarea unui sentiment de integritate spațială, temporală și socială pare să fie dotată cu soluții de identitate mobile, instantanee și de transformare, implicând experiențe de continuitate și de ruptură atât cu cultura familiei, cât și cu cea a societății-gazdă. Pentru adolescenții imigranți, prima experiență de ruptură cu propria cultură de origine începe probabil atunci când simt nevoia de a începe acest proces de detașare de la adulții de referință care îi vor determina să devină indivizi autonomi. Ambivalența cu care adolescenții se uită la propria lor cultură de origine se reflectă și în modul în care abordează cultura-gazdă, trăită ca un

obstacol și un factor discriminatoriu, dar în același timp ca un loc pentru oportunitățile de viitor. În acest context complex al intersecțiilor de experiențe, de ruptură și continuitate, care sunt asociate cu schimbările fizice, sociale și psihologice, legate de creșterea individuală, adolescentul imigrant, se găsește în situația de a redefini identitatea sa, în căutarea răspunsului la întrebările cine este, cine vrea să fie și cine vrea să devină, un răspuns care pentru a asigura o mai bună bunăstare nu poate fi decât rezultatul unei sinteze a celor două lumi culturale.

Această problemă are o importanță practică deosebită, întrucât cultura de origine a adolescentului imigrant poate deveni o resursă esențială în conturarea unei personalități armonioase și integre. Acest lucru se poate datora centrelor culturale, programelor de schimb diasporal, la care iau parte conaționali adolescenților imigranți. De aceea înțelegerea procesului de construire a identității etnice, reprezintă o problemă actuală în societatea multiculturală contemporană.

Rezultate și discuții

Ceea ce îi unește pe adolescenții imigranți, indiferent de generație, este faptul că "cresc" între două culturi și, prin urmare, sunt supuși presiunii diferitor sisteme de valori și credințe: pe de o parte a familiei și a țării de origine, pe de altă parte, a țării-gazdă și al grupului de semeni. Adolescenții împărtășesc multe aspecte ale vieții lor, trecând prin dificultățile și greutățile pe care condiția lor "dublă" o implică, fiind conștienți și sensibili la imaginea socială devalorizată a părinților și la episoadele de prejudecăți și discriminare la care sunt supuși ei înșiși, pretinzând mai degrabă un drept la similitudine, decât la o diferență. Totodată, acești tineri simt o legătură puternică cu noul context, care totuși cu greutate îi recunoaște ca fii proprii [17, p.554].

Deși aceste "provocări" pot apărea la toate vârstele și sunt independente de condiția "imigrantului", în adolescență, acestea au o anumită încărcătură. Acest fapt se întâmplă nu doar din cauza presiunii sistemelor de valori și credințelor conflictuale [20, p.788], dar și pentru că această presiune și sarcina de a se defini devin deosebit de importante la această vârstă [9, p.12], la care se mai adaugă și problemele legate de faptul că fac parte dintr-o minoritate etnică.

Adolescenții imigranți se pot confrunta:

- cu conflicte care depășesc contrastele percepute între valorile și normele culturale ale grupului de origine și sistemele de credințe și valori ale culturii-gazdă;
- cu percepția unei incongruențe între autostereotipurile și heterostereotipurile, atribuite grupului de origine etnică,
- perceperea cu o intensitate mai mare a incompatibilității între dorința lor de apropiere de originea culturală a familiei și necesitatea de a fi considerați și recunoscuți ca italieni în contextul în care trăiesc la moment.
- cu poziția de inferioritate recunoscută în mod consensual al propriului grup etnic de apartenență în contextul imigrației poate constitui în final o condiție suplimentară care le amenință identitatea [26, p.473].

Principala provocare pe care o întâmpină un adolescent imigrant, este atingerea integrității, percepției unei unități de sine în diferite situații și confirmarea propriei identități sociale [10, p. 420]. Erikson susține că: "ajungerea la o identitate și depășirea unei condiții de difuzare a rolurilor înseamnă a ajunge să te simți tu însuși în ciuda schimbărilor detectate în spațiu și timp și să percepi recunoașterea de către ceilalți, a unicității și continuității tale" [9, p.33]. Acesta este un rezultat pe care adolescenții îl ating datorită abilității eului de a integra convingerile și identificările infantile într-o nouă configurație care ia în calcul nu doar nevoile individului, ci și cerințele contextului istoric, cultural și social în care trăiește individul și cu care interacționează. Acest sentiment este o experiență intra-individuală, un fel de "identitate existențială" care poate fi exprimată prin

experiențe de integrare. Sentimentul de "persoană integrată" poate însemna pentru un adolescent imigrant să se recunoască ca fiind unic și coerent, în ciuda multitudinii de aspecte culturale care îi influențează propria identitate și în ciuda prevalenței pe care un aspect îl are asupra celuilalt în diferite roluri jucate în contextul social. Fiind "integrat în timp", duce la conștientizarea faptului că propria identitate culturală rămâne constantă în ciuda schimbărilor survenite, că există o continuitate între amintirile asociate cu țara de baștină și ceea ce-i propune noul context cultural. În cele din urmă, "integrarea în propriul mediu social" presupune recunoașterea identității și a continuității fiecăruia, atât ca parte a propriei familii, cât și ca parte a contextului-gazdă.

Obținerea sentimentului de identitate are loc printr-o călătorie lungă caracterizată prin diferite momente de "negociere" a identității, acestea punând în discuție componentele culturale diferite pe care adolescenții le-au putut experimenta ca părți ale eului și diversele coduri culturale cu care, în cursul socializării etnice, au intrat în contact [16, p.287].

Procesele de negociere pot avea loc atât printr-un dialog intern, cât și între indivizi în cursul relațiilor care au loc în diferite contexte ale vieții de zi cu zi, implicând, de asemenea, dimensiunea colectivă a apartenenței și, prin urmare, punând în discuție confruntarea dintre grupurile cu poziție dominantă majoritară și grupurile cu poziție dominată minoritară. Totodată, procesele de negociere se pot referi atât la conținut, cât și la valoarea pe care adolescenții o pot asocia cu diferite conținuturi culturale ale identității lor [17, p.554].

Pornind din perspectiva psihologiei dezvoltării, unele modele teoretice și-au concentrat atenția asupra schimbărilor evolutive prin care componenta etnică a identității este elaborată în cadrul conceptului pe care adolescenții îl au despre sine înșiși.

Reflecțiile formulate la acest subiect se bazează pe unii "precursori" ai identității etnice dobândite în copilărie, dar accentul se pune pe vârsta adolescentină considerată a fi elementul central al procesului de integrare a componentelor culturale în structura identității.

Aproape toate modelele care adoptă această perspectivă pornesc de la presupunerea că procesele de "negociere" a identității etnice se desfășoară mai întâi în interiorul individului în conformitate cu calea evoluționistă care implică trecerea de la o fază de conștientizare etnică inexistentă sau slabă, la o fază de acceptare și apreciere a etnicității proprii [6, p.25].

Cele mai recunoscute modele teoretice vizează dezvoltarea identității afro-americane [5, p.29] și dezvoltarea identității etnice [21, p.272].

Conform primului model, identitatea rasială a adolescenților americani de origine africană tinde să evolueze de-a lungul unei traiectorii în câteva etape în care se trece de la o imagine a propriei persoane unde apartenența grupului etnic este devalorizată sau negată (pre-întâlnire), într-o fază în care o astfel de apartenență devine o sursă de securitate și mândrie (internalizare). Între aceste două extreme există experiența confluenței cu identitatea rasială: prin activarea sentimentelor de depresie, anomie, confuzie și sentimente de vinovăție, experiența întâlnirii devine funcțională la trecerea în etapa următoare, caracterizată printr-o implicare totală a adolescenților în practicile grupului lor de origine într-o reală "convertire" la noua identitate (imersiune). Sentimentul de pierdere a controlului asupra propriilor emoții și cunoștințe care implică imersiunea, este restabilită în etapa când adolescenții se confruntă cu modele semnificative cu care încearcă să se asemene cât mai mult posibil. Această etapă deschide astfel calea pentru internalizarea identității rasiale.

Un model similar a fost aplicat de către Helms [11, p.56] membrilor culturii americane dominante (albi) și, ulterior, unor persoane de culoare [12, p.89]. Pornind de la ideea existenței modelelor de diagnosticare a identității rasiale, acestea servind ca filtre cognitive și afective prin care indivizii elaborează și încorporează toate mesajele și informațiile în imaginea de sine, autorul a subliniat o cale de dezvoltare a identității rasiale care trece și ea prin diferite etape: respingerea sau

minimizarea importanței rasei în societate, disonanța care implică un sentiment de confuzie și ambivalență, imersiunea și internalizarea, care necesită capacitatea de a reevalua limitele apartenenței la o rasă sau alta.

Problema acestor modele rezidă în faptul că acestea sunt structurate în funcție de anumite categorii rasiale și, prin urmare, sunt dificil de aplicat și în alte contexte, decât Statele Unite. Alt dezavantaj constă și în faptul că rezultatul sănătos al proceselor de redefinire a identității rasiale depinde de aprecierea propriului grup de apartenență. Totodată și modelul propus de Phinney nu este scutit de această limită, dar are două avantaje față de cele anterioare: faptul că acordă o importanță mai mare sensurilor pe care oamenii le pot atribui etnicității lor și faptul că poate fi aplicat tuturor minorităților etnice [2, p.89].

Luându-se în considerare noțiunea de identitate a eului conform matricei eriksoniene,[9, p.12] a fost formulată paradigma stărilor de identitate elaborată de J. Marcia [18, p.601]. Așadar, pornind de la o identitate etnică care nu este încă "căutată" (identitate etnică neexaminată), adolescenții aparținând minorităților etnice vor ajunge să aprecieze și să aibă un sentiment clar al propriei etnicități (identitate etnică dobândită), trecând printr-o perioadă de explorare și căutare (căutarea identității etnice). În acest stadiu, adolescenții vor începe să înțeleagă ce înseamnă să fii membru al unui grup etnic minoritar și semnificația acestei identități pentru ei înșiși. Obținerea identității etnice se va realiza în adolescența medie-târzie [23, p.151], în timp ce adolescența timpurie ar fi mai degrabă caracterizată de o orientare spre căutarea sensului care trebuie atribuit acestui aspect al identității [24, p.277].

Factorii psihosociali implicați în procesele de negociere a identității culturale, în contextul migrației sunt destul de numeroși. Studiile interculturale scot în evidență diferențele dintre diferite orientări culturale și impactul acestora asupra structurării imaginii de sine [19, p.226]. Ca rezultat al socializării "duale" imaginea de sine pe care adolescenții imigranți au construit-o, tinde să se refere la o reprezentare a sinelui care este atât interdependentă, cât și autonomă. Deși coexistența caracteristicilor interdependente și autonome ale eului pot constitui un factor important de adaptare și de bunăstare psihosocială,[27, p. 699] nu sunt neglijabile dificultățile pe care acești factori le provoacă în încercarea reconstruirii integrității și unității sinelui. La aceste dificultăți, se pot alătura și ideologiile pe care populația autohtonă le structurează în privința modului în care imigranții ar trebui să se integreze în contextele-gazdă. Studiile cu referință la aculturație[3, p. 370] ne sugerează faptul că aceste ideologii ajung să influențeze atât opțiunile făcute în domeniul politicilor de imigrare, cât și strategiile mai concrete de aculturare pe care imigranții au tendința să le adopte în contextele-gazdă. Deseori rezultatele proceselor de negociere a identității culturale a adolescenților imigranți sunt influențate și de posibilitățile reale de recunoaștere simbolică și obiectivă prezente în contextul în care acești adolescenți trăiesc.

Modalitățile prin care adolescenții imigranți "negociază" identitatea proprie, sunt legate în mod intrinsec de relațiile de putere care se stabilesc între "găzduit" și "gazdă". Strategiile folosite de imigranți pentru a face față amenințărilor la adresa identității lor, vizează acceptarea poziției lor de inferioritate, ca o formă de recunoaștere socială. Deseori conștientizarea poziției sociale devalorizate atribuite propriei familii de apartenență și sie înșiși se transformă în posibilitatea de a construi o dublă identitate variabilă în funcție de caracteristicile contextelor sociale de interacțiune. *Totodată, modul în care modelele socializării familiei, atitudinile asumate de familie față de apărarea propriilor tradiții culturale și stilurile de aculturație adoptate, pot influența semnificativ dificultățile întâmpinate de adolescenți în procesul de structurare a identității lor [23, p.137].*

Numeroase studii au evidențiat și importanța comunității etnice în ceea ce privește procesele de negociere a identității. Phinney și Rosenthal [22, p.536] susțin că, făcând parte dintr-o

comunitate etnică structurată și vizibilă din punct de vedere social, se poate facilita întărirea identității originale. În mod asemănător, apartenența la instituții religioase sau culturale,[14, p. 438] pot juca un rol decisiv în procesul de definire a identității etnice.

Portes și Rumbaut [25, p.736] definesc această etnicitate recreată ca o tentativă de a construi o identitate defensivă împotriva unei confruntări cu adversitățile societății-gazdă.

Din punct de vedere psihologic, expresia identităților recreate este considerată, ca rezultat al unui proces definit reactualizare, prin care adolescenții "re-definesc identitatea" culturală a propriului grup de origine, căutând elemente care pot continua să o susțină chiar și în noul context social [7, p.11].

Dacă asociațiile religioase și culturale și, în general, participarea la grupurile etnice favorizează activarea unui astfel de proces, din această perspectivă și construirea identităților recreate implică o reinterpretare a conținutului și a formelor patrimoniului cultural și adaptarea lor la noul context.

Exprimând nevoile adolescenților imigranți, aceste "comunități etnice "[1, p. 71] oferă adolescenților modele de identificare și oportunități de comparare socială și funcțională cu integrarea diferitelor referințe culturale în identitatea lor. În baza studiilor evolutive, procesul de construire a identității, implică, de fapt, o căutare activă a semnificației pe care o are apartenența culturală. În acest sens, familiile, comunitățile etnice, grupurile naționale de semeni oferă adolescenților oportunitatea de a explora noile posibilități și expresii pe care le poate avea originea lor culturală în contextul-gazdă.

Totodată, procesul de negociere a componentelor etnice ale identității nu pune în discuție doar valoarea și semnificația care trebuie atribuită originilor culturale, ci și importanța propriei ființe, a sentimentului de parte componentă a contextului-gazdă, toate prin încercări recurente de a menține identitatea actuală sau cealaltă identitate sau de a exprima o nouă identitate în funcție de circumstanțele relaționale și contextuale.

Dar totodată se poate întâmpla ca nu toți adolescenții imigranți să reacționeze la adversitățile percepute în contextul-gazdă prin asimilarea liniară a gusturilor propriului grup de vârstă și a grupului social dominant, prin construirea unor identități recreate [25, p.736].

Pe lângă valorizarea originii culturale proprii sau a culturii-gazdă, opțiunile identitare ale adolescenților pot contempla negarea completă a dimensiunilor culturale ale identității, dar și diferite soluții de compromis între cele două apartenențe, până la crearea unei noi și terțe culturi, fructul integrării și intersectării între cele două culturi în contact [13, p.1117].

Dacă identitățile recreate și asimilarea liniară, sunt configurate ca alegeri de identitate exacte, soluția de marginalizare este probabil cea care, mai mult ca altele, exprimă incapacitatea adolescenților imigranți de a construi o identitate reală. Aceasta arată starea celor care nu sunt interesați nici de una din culturi și "se referă la o persoană care se află între două culturi și nu face parte din niciuna dintre ele" [23, p.151]. Distanțarea de cultura-gazdă și pierderea contactului psihologic și cultural cu originea poate determina un sentiment de alienare legat de senzația de pierdere a identității. Totuși, acest lucru nu se întâmplă atunci când persoanele refuză să fie definite pe baza afilierii culturale.

În prezent, numeroase studii tind să sublinieze faptul că în societățile postmoderne apare nevoia de a vorbi din ce în ce mai des de identități multiculturale. În fața transformărilor rapide într-un sens multicultural generat de procesele globalizării, precum și de fluxurile de imigranți, devine tot mai dificilă structurarea identității pe baza unei singure dimensiuni de comparație. Dacă acest lucru este adevărat, în cazul adolescenților imigranți, această complexitate are o formă de "identitate despărțită prin liniuță". Cel puțin aparent, această identitate sugerează construirea unei propuneri de

identitate bazată pe sinteza celor două identități de referință (identitate dublă). Important este să subliniem modul în care această propunere ar putea fi în realitate mai puțin statică decât s-ar părea. Din când în când, una dintre cele două componente poate să prevaleze asupra celeilalte, apropiindu-se acum de situații mai clar definite în determinarea identităților recreate. În acest caz, este mai potrivit să vorbim despre identități segmentate, sau cum au sugerat LaFromboise, Coleman și Gerton [15, p.410], Coleman [4, p.737], Phinney și Devich-Navarro [23, p.140], identități biculturale alternative. Ele presupun o poziție externă față de cele două culturi și o alternanță între cele două identități diferite, adesea funcționale față de sarcinile și interesele care apar în contexte și situații diferite.

Totuși, pe lângă faptul că este rezultatul alternării celor două referințe culturale, identitatea duală a adolescenților poate fi, de asemenea, un "produs" complet nou, generat de fuziunea completă a celor două universuri culturale [15, p. 412]. Aceste identități implică o poziție internă a celor două culturi și constituirea unei propuneri de identitate care este rodul combinării celor două sisteme de valori și credințe. LaFromboise a vorbit în această privință despre identitățile biculturale mixte: ele pot fi considerate ca rezultat al unui proces de hibridizare, de creolizare a identității culturale, de amestecul de forme care doar își mențin parțial configurația originală. [15, p.399].

Cu toate că fiecare soluție de identitate poate garanta o anumită bunăstare a adolescentului imigrant, cea "mai sigură" rămâne a fi dubla identitate în contextul migrației. Având în vedere cele două moduri posibile în care această propunere poate fi articulată prin combinarea unor elemente culturale specifice celor două culturi, prin construirea unui "produs" complet nou al identității, generat de fuziunea celor două universuri culturale, pare rezonabil să presupunem că ambele pot garanta realizarea unui sentiment coerent de sine în timp și în diferite situații sociale. Indiferent de calea care duce la dubla identitate, posibilitatea de a integra diferite forme de apartenență îmbogățește sensul pe care adolescenții imigranți îl atribuie propriei identități culturale. Edelstein [8, p.127] sugerează că, tocmai în acest sens devine oportun să se vorbească de "identitate mixtă" pentru a ieși din dualismul inevitabil cu termenul "identitate dublă".

Concluzii

Din cele relatate anterior, putem afirma că studiul proceselor prin care adolescenții imigranți își redefinesc identitatea și căile prin care negociază dubla lor apartenență reprezintă un subiect de interes deosebit. Modelele descrise deschid calea nu numai spre un pluralism cultural care prevede existența și coexistența diferitelor coduri culturale în cadrul aceleiași societăți, ci și construirea unei minți multiculturală, rezultând din intersecția multiplelor apartenențe care, întâlnindu-se, interconectându-se și uneori contrastând, adaugă noi semnificații și noi resurse identității noastre.

Bibliografie

1. Ambrosini M., Molina S. et al. Le seconde generazioni scaturite dall'immigrazione nella società italiana dei prossimi anni. Torino: Fondazione Giovanni Agnelli, 2004. 190 p..
2. Berry J.W., Phinney J.S., Sam D.L., Vedder P. Immigrant youth in cultural transition. Acculturation, identity, and adaptation across national contexts. Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2006. 340 p.
3. Bourhis R. Y., Moïse L. C., Perreault S., Senecal S. Towards an interactive acculturation model: A social psychological approach. In: International Journal of Psychology, 32, 1997, p. 369-386.
4. Coleman H. L. K. Strategies for coping with cultural diversity. In: The Counselling Psychologist, 23, 1995, p. 722-740.
5. Cross W. E. Jr. Shades of Black: Diversity in African-American identity Temple University. In: Press, Philadelphia, 1991, p. 29.

6. Cross W. E. Jr. The Negro-to-Black conversion experience. In: *Black World*, 20, 1971, p. 13-27.
7. Deaux K., Ethier K. A. Negotiating social identity. The target's perspective. In: Academic Press, San Diego, 1998, p. 11.
8. Edelstein C. Counseling interculturale: l'identità mista di bambini e adolescenti immigrati o adottati. In: *Rivista elettronica di scienze umane e sociali*, vol. 5, n. 2, 2007, p. 127.
9. Erikson E. H. Gioventù e crisi d'identità. Roma: Armando, 1974. 390 p.
10. Garza-Guerrero A.C. Culture shock: It's mourning and the vicissitudes of identity. In: *J. Am. Psychoanalytic Association*, 22, 1974, p. 408-429.
11. Helms J.E. An overview of Black racial identity theory. In: J. E. Helms (Ed.) *Black and White racial identity: Theory, research, and practice*. New York: Greenwood Press, 1990, p. 56.
12. Helms J.E. An update of Helms's White and People of Colour racial identity models. In: J. G. Ponterotto, J. M. Casas, L. A. Suzuki, C. M. Alexander (Eds.). *Handbook of multicultural counseling*. Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc., 1995, p. 181-198.
13. Hermans H.J.M., Kempen H.J.G. Moving cultures: The perilous problems of cultural dichotomies in a globalizing society. In: *American Psychologist*, 53, 1998, p. 1111-1120.
14. Kurien P.A. Being young, brown, and Hindu. The identity struggles of second generation. In: *Indian Americans Journal of Contemporary Ethnography*, 34, 2005, p. 434-469.
15. LaFromboise T., Coleman H. L. K., Gerton J. Psychological impact of biculturalism: Evidence and theory. In: *Psychological Bulletin*, 114, 1993, p. 395-412.
16. Mancini T. *Costruzione dell'identità e multiappartenenza*. Milano: Franco Angeli, 1999. 287 p.
17. Mancini T. *Psicologia dell'identità etnica. Sé e appartenenze culturali*. Roma: Carrocci, 2006. 554 p.
18. Marcia J. E., Waterman A. S., Matteson D. R., Archer S. L., Orlofsky J. L. *Ego Identity status. A handbook for psychosocial research*. New York: Springer-Verlag, 1993. 601 p.
19. Markus H. R., Kitayama S. Culture and the self: implications for cognition, emotion, and motivations. In: *Psychological Review*, 1991, p. 224-253.
20. Nidorf J. F. *Mental health and refugee youths: a model for diagnostic training*, Southeast Asian mental health: Treatment, prevention, services, training and research. US Department of Health and Human Sciences, National Institute of Mental Health in collaboration with Office of Refugee Resettlement Rockville, Maryland, 1985. 788 p.
21. Phinney J.S., Chavira V. Ethnic identity and self-esteem: a exploratory longitudinal study. In: *Journal of Adolescence*, 15, 1992, p. 271-281.
22. Phinney J.S., Ong A., Madden T. Cultural values and intergenerational value discrepancies in immigrant and non-immigrant families. In: *Child Development*, 71, 2000, p. 528-539.
23. Phinney J.S., Romero I., Nava M., Huang D. The role of language, parents and peers in ethnic identity among adolescents in immigrants families. In: *Journal of Young and Adolescence*, 30, 2000, p. 135-153.
24. Phinney J.S., Tarvers S. Ethnic identity search and commitment in Black and White eight graders. In: *Journal of Early Adolescence*, 1988, p. 265-277.
25. Portes A., Rumbaut R. *Legacies: The story of the new second generation*. University of California Press, Berkeley, CA, 2001. 736 p.
26. Tajfel H. *Gruppi umani e categorie sociali*. Bologna: Mulino, 1995. 473 p.
27. Yamada A.M., Singelis T.M. Biculturalism and self-construal. In: *International Journal of Intercultural Relations*, 23, 1999, p. 697-709.

UDC: 159.95

**THE INFLUENCE OF TECHNOLOGY DEVELOPMENT ON PARENTS-ADOLESCENTS
COMMUNICATION IN THE ARAB SOCIETY**

**ВЛИЯНИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ НА РОДИТЕЛЬСКО-
ПОДРОСТКОВУЮ КОММУНИКАЦИЮ В АРАБСКОМ ОБЩЕСТВЕ**

*SIRHAN HAJ Ebtisam, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau
SIROTA Julia, PhD,
Ort Braude College, Israel*

*SIRHAN HAJ Ebtisam, doctorand,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
SIROTA Julia, PhD,
Ort Braude College, Israel*

Annotation: *In recent years with the development of Internet technologies, there has been an increase in the use of new communication channels between school and parents. Applications such as smart phones have a potential of deepening parents' involvement in adolescents' life. The main advantages of the modernistic conversion channels are: availability of updated information, flexibility and time saving. We can find a computer with an access to the internet in almost every house hold in modern society. We use the computer for work, studies, entertainment including games, music, films and for communication with friends. We use it as a source of information when we need to make a decision about shopping, medicine choosing outside activities, general knowledge etc. The Internet contributes to make general changes in family relations. Since the balance of power in the family has change d in the modern era with one of its expressions is the fact that relations of authority and generational hierarchy became more equitable.*

Parents' authority manifested by controlling the rules and rewards has been replaced in many families by parents – adolescents relations based on negotiation and dialogue about rights. At the same time the new Internet media forces the parents to make another change and instead of focusing norms on which they grew up as kids ' they demanded to focus on the acceptable norms in their Adolescents world. Professionals in the field of psychology education and technology are trying to propose a useful tool for handling the new challenges regarding Internet. Yet, the fast changes in the exposure means in the contents to which adolescents and teenagers are exposed to make it difficult on creating clear understanding regarding the possible missions and tools.

Аннотация: *В последние годы с развитием интернет-технологий возросло использование новых каналов связи между школой и родителями. Такие приложения, как смартфоны, могут углубить участие родителей в жизни подростков. Основными преимуществами модернистских конверсионных каналов являются: доступность обновленной информации, гибкость и экономия времени. Мы можем найти компьютер с доступом к Интернету почти в каждом доме в современном обществе. Мы используем компьютер для работы, учебы, развлечений, включая игры, музыку, фильмы и для общения с друзьями. Мы используем его в качестве источника информации, когда нам необходимо принять решение о покупках, выборе лекарств на свежем воздухе, общих знаниях и т. д.*

Интернет способствует общим изменениям в семейных отношениях, поскольку соотношение сил в семье изменилось, одним из его проявлений является тот факт, что отношения власти и иерархии поколений стали более справедливыми. Родительский авторитет, осуществляемый путем контроля правил и вознаграждений, во многих семьях был заменен отношениями родитель-подросток, основанными на переговорах и диалоге о правах. В то же время новые интернет-СМИ заставляют родителей вносить новые изменения, и вместо того, чтобы сосредоточиться на нормах, на которых они выросли в детстве, они требуют сосредоточиться на нормах для подросткового мира. Специалисты в области психологии и технологий пытаются предложить полезный инструмент для решения новых задач, которые интернет ставит перед родителями. Тем не менее, быстрые изменения в воздействии означают содержание, с которым сталкиваются подростки и подростки, что затрудняет достижение четкого понимания возможных миссий и инструментов..

Keywords: *technology, parents' communication, arab society, modern society, parents – adolescents relationships.*

Ключевые слова: *технология, общение родителей, арабское общество, современное общество, взаимоотношения родителей и подростков.*

Introduction

We can point out three types of parents-children relationships throughout history, relationships that existed for thousand years during the traditional era inside the expanded family in the agricultural era, those which existed during the last centuries inside the nuclear family during the industrial era and the relationships which are developing today in the post modern era from the end of the 20th century, since the appearance of computer and internet in the new family of the internet era and information technologies, they represent a key factor in determining the ways of interaction among people and in the shaping of family and organizational structures.

Parenthood has always been a tough job, today it is even tougher, in historic perspective, it is clearly shown that parents' role is becoming complicated. The modern parent is experiencing a significant gap between what he/she is expecting from them to be and what he/she feels they can actually do. He/she feels an inner contradiction that is becoming wider. On one hand he/she wishes to be a liberal parent who is capable of understanding his child's need to express hard feeling when he/she is frustrated. On the other hand he/she is impatient angry and frustrated when his/her child's nervous behaviours are continuing on and on. He/she is trying to give his/her child all the best the world can offer and that he/she didn't get it as children and feels very angry when child his/her does not appreciate this effort. He/she wants to educate the child as an enlightened parent without shouting at him or beating him with a lot of love and warmth This is the problem parents are facing in the modern era, today children know more than their parents but feel less secure from them[6].

While social expectations from parents haven't decreased and even perhaps have increased and although parents are investing today more than ever in "being good parents", they feel that they can't live up to the contradicting values of our culture about what it means to be a "good parent", to be an investing parent but also a successful career man/woman, to be a good mother and at the same time an independent woman that is fulfilling the values of feminism, to be a democratic but also a firm educator in setting limits, to give your children from yourself and to develop their emotional side but at the same time educating them to properly adjust to modern technological tools [5].

That results in the Arab society which is changing from being a traditional society to a more modern one, parents report about feelings of helplessness, failure and loss of way regarding raising their children [1].

Materials and methods of research

The author researched the subject based on existing literature review.

Results and considerations

Moving from an authoritarian traditional society to a modern democratic one

Nowadays parents are quite sure that they would not like to raise their children in an authoritarian manner their parents used when raising them. But they are not at all sure what the other way is tradition is no longer enough as the wish to be a part of the modern world is accompanied with conscious and delivered withdrawal from traditional approaches regarding the raising of children. Moving from a traditional family to a modern one is typically general from an authoritarian parental approach to a democratic parental approach [4].

Indeed the democratic approach enables relation of cooperation and equality but at the same time causes anxiety and confusion due to its opaqueness. As openness grows simultaneously with the process of democratization so increases the uncertainty and confusion as social norm multiplied and diverse so harder are choosing and making decisions

Adolescents felt the sense of equality and the democratic spirit that are swiping this century; they no longer recognize their parents' authority. Adolescents have already decided that adults are not necessary authorized to tell them what to do and their behaviour expresses that Obedience does not exist any longer. Kids at the age of 5 - 6 tell their parents: "you won't tell me what to do" and the parents become confused after hearing that [4].

The problem is especially severe during adolescence, today children are part of electronic social communities (music channels on cable T.V, computer communication networks, such as the Internet and so on) with norms and codes of their own that sometimes are the opposite and even contradict parents' messages. For instance reading books, sexual behaviour, social values est. in this conflict between confused and unconfident parents and children who enjoy a sense of power and control, it is obvious who the loosing side is. Parents of teenager keep reporting about surprising "deterioration" processes in their child who in a short period of time turned from a good innocent boy to be a wild hostile one. Another reason for parents' distress in modern era is the decrease in their children's dependence on them as a source of knowledge in a society of open mass media. In his book "the disappearance of childhood" Neil Postman argues that in our times children are no longer children, he also argues that in the past the existence of childhood was dependent on principles of regulating information and gradual learning. The new communication environment provides everyone and at the same times the same information without having the possibility of keeping secrets. In his opinion, childhood can not exist under such conditions. He writes:"the metaphor generally used is that T.V is a widow to the world. This determination is absolutely precise but it's a wonder to me why it should be seen as a sign of progress". What does it mean when children are equipped worth with much more information that ever in the past and that they know what adults know? It means that they have become adults or at least semi-adults [5].

These Internet generation children

These Internet generation children that the significant adults in their lives do not recognize the subtleties of their experiences might find themselves alone facing the excitements, happiness, pains and frustration which are part of their lives around the network. At the same time those

parents who do not understand the manners and influences of this life space might experience helplessness, frustration and anxiety or alternatively may be over calm and sure that their children control the technology and know what they are doing. But it seems that the digital era and mainly the Internet and social networks constitutes a great risk for parents and parenthood. The risk lies in the subversion of parenthood principle which is the connection between parents and their children.

Internet influences the direction of children's attachment. Children tend to be to a growing extent friends' oriented and to a lesser extent parents' oriented, the limitation of attachment between parents and their children damages significantly parents' ability to influence an entire life space which is growing is totally controlled by children and their friends and parents' ability to influence on what is happening in this space is limited [3].

It is most important to re provoke parents' conscious to the six universal ways of attachment that in the multicultural reality of today slipped out parents' awareness and therefore parents' ability is lack of them. The six ways of attachment are graded from the more complicated to the simplest and friends' oriented children tend to use only the basic forms of attachment with each Parents' role in this friends' oriented Internet is to control these ways of attachment and to operate them in order to protect their children and secure their proper development Controlling ways of attachment is the way to bring parenthood back to parents and children back to their parents [4].

The ways of attachment according to this version are:

1. Senses /sensuality - Physical closeness is the purpose of the first attachment. Although it starts during infancy, the hunger for physical closeness is always there. Children speaking to each other is a way to search for connection, but speaking to each other does not satisfy them. Physical closeness is something parents can offer in home life as a part of its manners and culture.
2. Resemblance - children want to resemble their parents. Identification is known here as a way to make attachment.
3. Identification with friends and singing artists or other performers reduces attachments with parents. It is important that parents pay attention to their way of coping this cultural social phenomenon..
4. Belonging and loyalty-these mean being close to someone and feel belonged and related to him, friends' oriented children fanatically keep each other and strive for ownership one on another and do not give access to other people. Usually in the past attachment was made with parents and other significant adults with whom the child and the teenager could feel safe and secure and enable himself new experiences in a safe and directing space.
5. Meaning - the search for meaning is the way to achieve closeness and connection that means one's feeling that he means something to someone. The problem with this type of attachment among friends' oriented children is that they become vulnerable
6. Emotion/emotionality – attachment is always involved with emotion. A child that experiences emotional intimacy with his/her parents can bare a great deal of separation and yet feel close to someone.

Conclusions

The communication in the Arab family has been gone through many changes: in society, economics, women status, family structure, socio cultural changes and so on [3]. Studies describe the Arab family as a rural, traditional and a patriarchal one Pattern of authority in which the man rules, patriarchy in general, men rules women [6]..

The relations in the family are characterized with inner dependence, children are depended on their parents and the parents in their turn become depended on their children when they are old.

the feeling of self - confidence of the Arab individual is depended on the nature of his relations with his family. Family structure - In the past the traditional family was extended and ruled by the father, the pattern of authority and social relations between family members there was a hierarchy, the father ruled everything [2]..

Today it seems that the digital era and mainly the Internet and social networks constitutes a great risk for parents and parenthood. The risk lies in the subversion of parenthood principle which is the connection between parents and their children. Today children are more and more busy with the new technology and control it more than their parents who haven't got the knowledge in this field [6]..

Before this technology and especially in the Arab sector children-parents communication was clear and there was plenty of time to talk about family affairs and about the individual in the family but today children are more and more busy with innovations and social networks what makes parents feel helplessness, they can't manage to communicate their children and they do not know what to think in addition to the fact that children's dependence on their parents is decreasing. This brings parents the loss of control and many conflicts between them and their children[1]. Parents must understand that the world is changing and the use of advanced technology, including the Internet, preoccupies adolescents around the world in general and in the Arab sector in particular, so parents must be flexible in understanding technological changes and on the other hand maintain a relationship of understanding and listening with their adolescent children.

Bibliography

1. Azaiza F. Internet Usage within the Arab Society in Israel. Israel, Magmot Publisher, 2009, vol.(1-2), p. 164-196.
2. Abu Baker K. The connection between Palestinian women's mental health in Israel and tradition and modern life. Israel, 2007.Vol. 44, p. 19-23.
3. Abu-Baker K., Dwairy M. Cultural norms versus state law in treating incest: A suggested model for Arab families. Child Abuse and Neglect, Israel, 2003,vol. 27, p.109-123.
4. Ben Pazi H. The Leninist Dialogue: Between Man and Other, Between Respect and Responsibility. In: N. Aloni (ed.), Intensive Dialogues in Humanistic Education, Tel Aviv: Hakibbutz Hameuchad Publishing House, 2009.
5. Eden A. Relations between children and parents in the post-modern era. Pen of the Field: Working with Parents and Families, Ashalim, JDC-Israel Publishers, 2009.
6. Haj Yahia M. On the patriarchal nature of the society inequality between men and women and violence against women in the family the Palestinian society case "Adalla" the electronic issue, Israel, 2005, 20 p. 1-7.

UDC: 316.6

THE EVOLUTION AND ROLE OF THE FAMILY IN CONTEMPORARY SOCIETY
EVOLUȚIA ȘI ROLUL FAMILIEI ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ

STAVILA Alina, PhD student,
Free International University of Moldova, Chișinău
CALANCEA Angela, PhD in psychology,
Free International University of Moldova, Chișinău

STAVILA Alina, doctorandă,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
CALANCEA Angela, doctor în psihologie, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău

Annotation: *In recent decades the meaning of the family and marriage suffer essential changes. All this happens in an accelerated time. In the meantime the family did not diminish their importance. But it is no longer a conservative institution, it is the one which adapts more and more to the transformations of society. It has become a democratic and open one. Along with this, a number of social aspects get new forms. With this, a number of new forms of social issues gain. For example, gender relations, attitudes about male and female behavior, attitudes to divorce, the division of domestic roles and family decisions, behaviors and attitudes towards sexuality, family size, and many other issues related to it. The disagreement between the interests of society and the family, on the one hand, and the individual and the family, on the other, aspects that occur at any stage of human development, have become extremely disturbed by the complex of socio-economic problems that have accumulated in society contemporary. The central task is to look for ways to train and change family values. In this context, we can mention that the modern family is looking for a viable model of developing and maintaining the role of a primary social institution in society.*

Adnotare: *În ultimele decenii menirea familiei și a căsătoriei suferă schimbări esențiale. Toate acestea se petrec într-un timp accelerat. În timp familia nu și-a diminuat importanța. Însă ea nu mai reprezintă o instituție conservatoare, ci una care se adaptează tot mai mult la transformările din societate. A devenit una democratică și deschisă. Odată cu aceasta, o serie de aspecte sociale capătă forme noi. Spre exemplu relațiile dintre sexe, atitudinile cu privire la comportamentul bărbatului și al femeii, atitudinea față de divorț, diviziunea rolurilor casnice și luarea deciziilor în familie, comportamentele și atitudinile față de sexualitate, mărimea familiei și multe alte probleme în legătură cu ea. Disensiunea dintre interesele societății și ale familiei, pe de o parte, și individul și familia, de cealaltă, aspecte care se regăsesc în orice stadiu al dezvoltării umane, au devenit extrem de perturbate de complexul problemelor socio-economice care s-au acumulat în societatea contemporană. Sarcina centrală este căutarea modalităților de formare și schimbare a valorilor familiei. În această ordine de idei, putem menționa că familia modernă este în căutarea unui model viabil de dezvoltare și menținere a rolului de instituție socială primară în societate.*

Keywords: *individual, family, family values, marriage, role, evolution, change, gender relations, divorce, sexuality.*

Cuvinte cheie: *individ, familie, valori familiale, căsătorie, rol, evoluție, schimbare, relațiile dintre sexe, divorț, sexualitate.*

Introducere

Familia reprezintă instituția fundamentală în toate societățile. Ea este una dintre cele mai vechi instituții create de om de-a lungul existenței sale social-istorice. Ea constituie o formă de comunitate umană, între membrii căreia există mai multe feluri de relații (biologice, spiritual-afective, moral-juridice și psihologice). Definită, în mod clasic, ca „grup de persoane unite prin căsătorie sau rudenie, care au o viață comună ce se sprijină pe sentimente, dorințe și interese comune, familia, deși se regăsește la toate popoarele și comunitățile“, sub diferite forme de funcționare, ea totuși, se individualizează în raport cu alte grupuri sociale prin modul de viață practicat, prin legile, obiceiurile, valorile promovate și transmise de la o generație la alta.

Etimologic, acest cuvânt vine din latinescul „familia“, care desemnează ansamblul locuitorilor casei, ansamblul celor care trăiesc sub același acoperiș. În Dicționarul Explicativ al Limbii Române, familia este definită ca „formă socială de bază, întemeiată prin căsătorie și care constă din soț, soție și din descendenții acestora” [2].

În lumea romană prin familie se înțelegea ansamblul persoanelor care trăiau sub același acoperiș: stăpân, soție, copiii, sclavi și servitori. Aceeași observație pare validă încă în societatea românească a secolului al XVIII-lea în care, „rămasă încă profund tributară modelului romano-bizantin familia nu se restrângea strict la persoanele legate prin rudenie ci cuprindea și servitorii și alți apropiați” [5]. În schimb, pentru familia, în sensul contemporan al cuvântului, erau utilizați termenii: *neam și casă*. Chiar verbul care exprimă întemeierea unei familii - a se căsători - vine în românește de la substantivul *casă*, moștenit din latină. Familia restrânsă, de sânge, în perioada evului mediu românesc era casa. Uneori, în mod eronat, casa din textele vechi românești a fost însă receptat în timpurile noi drept loc de trăit, adăpost, construcție. Familia este vitală pentru o dezvoltare deplină, la fel și pentru dezvoltarea și educația copiilor sănătoși și viabili. Este un sistem funcțional evolutiv format prin autoreglare, autoreproducere care, prin funcționare normală, poate satisface în mod optim toate nevoile umane de bază. Funcționalitatea familiei este determinată nemijlocit de structura sa.

Mitrofan, consideră că familia reprezintă „o structură bipolară, de tip biopsihosocial, bazată pe interdeterminism mutual (partenerii se satisfac, se stimulează, se dezvoltă și se realizează ca individualități biologice, afective și sociale, unul prin intermediul celuilalt) [6].

În Dicționarul de Filosofie, definiția familiei este următoarea: „formă primară de comunitate umană care cuprinde un grup de oameni legați de consangvinitate și înrudire” [12].

Material și metodă

Familia este una dintre cele mai vechi instituții ale societății, caracterizată printr-un sistem complex de relații, în care se desfășoară cea mai mare parte a vieții de zi cu zi a oamenilor, în care fiecare membru are un anumit loc, participă la îndeplinirea anumitor funcții, menține un nivel adecvat de relații interpersonale, nevoile personale esențiale ale unei persoane [14].

Durabilitatea societății se realizează prin reproducerea biologică și socială, iar aceste funcții sunt asigurate într-o măsură enorm de mare de familie. Într-un sens mai larg, familia e definită ca grup social care are membrii legați prin raporturi de vârstă, casatori sau adopție și care trăiesc împreună, cooperează și au grijă de copii. În sens mai restrâns, familia este definită ca „grup social format dintr-un cuplu căsătorit și copiii acestuia” [11]. Publicația de față prezintă o analiză a

evoluției noțiunii și fenomenului familiei, cu accent pe contemporaneitate, încercându-se identificarea schimbărilor care au loc în institutul familiei la etapa actuală.

Rezultate și discuții

Practic, la toate națiunile la un anumit nivel de dezvoltare socio-economică apare familia pereche care se caracterizează prin complementaritatea rolurilor sociale ale bărbaților și femeilor, copiii învață și reproduc modelele comportamentului sexului-rol al părinților, datorită proprietății psihicului uman - imitație, manifestată activ în procesul contactului emoțional și eficient dintre părinți și copii. În perioadele de criză socială, când se schimbă sistemele sociale, însoțite de distrugerea masivă a familiilor, se observă fenomenul involuției umane: maladaptarea, distrugerea, înlocuirea atitudinilor creatoare cu cele de consum, dezorientarea valorilor morale, etice și estetice. Aceste fenomene sunt însoțite de o slăbire a autorității familiei tradiționale, divorțurile în masă, înlocuirea educației familiale sociale. În același timp, calitățile paterne, sociale în natură, se pierd mai repede decât cele materne din cauza biologiei.

Cercetările acumulate până în prezent indică faptul că familia este condiția primară și necesară pentru formarea unei personalități stabile, viabile și creativ orientate emoțional, deoarece structurile de bază ale psihicului uman se formează în principal în stadiul preverbal în perioadele prenatale și postnatale, când copilul este complet dependent de părinți în condiții care satisfac nevoile sale de bază [13].

Originea și evoluția familiei este determinată de legile de dezvoltare a societății, de modificările care intervin în structurile sociale, de dezvoltarea și schimbarea tuturor aspectelor vieții sociale, inclusiv raportul dintre sexe și modul în care era perceput fiecare individ în parte familia a apărut în perioada destrămării o rânduiri gentilice, ca o necesitate economică. Reglementarea situației familiei, prin cutume sau prin legi scrise, este una dintre cele mai vechi preocupări ale comunităților umane. La toate popoarele vechi pot fi observate diverse reguli și diferite împrejurări cu privire la familie Celții, de exemplu, aveau o situație diferită a familiei, în acest model de familie femeia avea dreptul de a-și alege singură viitorul soțul. La gali, fiecare dintre soți avea obligația să contribuie cu anumite mijloace proprii la formarea averii. În Galia, divorțul se obținea dacă bărbatul comitea un adulter sau atunci când femeia săvârșea acte de injurii de o gravitate extraordinară la adresa bărbatului. La romani, în timpul imperiului, are loc procesul de slăbire a puterii paterne: puterea deplină a tatălui asupra copiilor lui, devine o formă demodată și învechită. Totodată slăbește puterea asupra soției, care era inițial tratată ca una dintre fiicele sale. Tatăl familiei nu mai avea dreptul să abandoneze copiii, prin vânzare ca sclavi. La germani, căsătoria se desfășura după reguli strict controlate. Iar în cadrul civilizației bizantine, băieții se puteau căsători la 14 ani, iar fetele la vârsta de 12 ani. Totodată alegerea viitorului soț sau a soției era stabilită de părinți. Un fapt interesant că în vremea feudalismului în majoritatea statelor europene era tendința de egalizare a drepturilor celor doi membri ai familiei.

De-a lungul Evului Mediu, femeia a fost cea care a avut rolul de procreare. Viața acesteia în societatea medievală avea trei aspecte importante: familia, căsătoria și religia. Femeile Evului Mediu au fost faimoase ca mame, soții și călugărițe. Doar câteva dintre acestea s-au îndepărtat de tradițiile din acele vremuri și acelea erau scriitoarele, poetesele, educatoarele, și persoanele care se ocupau cu clarviziunea. Femeile erau abordate inferioare bărbaților, și nu se bucurau de afecțiune din partea acestora.

Biserica insista cu învățături care le promovau ascultarea față de tați și bărbați, la fel și asupra necesității de a fi supuse. În acele timpuri femeile erau obligate să muncească la câmp împreună cu bărbații și tații lor, dar în același timp să aibă grijă de familiile lor să le îmbrace și să le

hrănescă. În mediul urban femeile ca și astăzi aveau ocupații mai variate decât în cel rural: făceau comerț, coceau pâine, torceau. Atât femeile căsătorite cât și cele necăsătorite erau nevoite să muncească pentru a viețui. De obicei acestea munceau din greu, chiar și în câteva locuri, deoarece erau plătite mai puțin decât erau plătiți bărbații. Indiferent de gen, persoanele care dețineau o proprietate aveau drepturi legale. Însă din momentul căsătoriei femeia era obligată să cedeze toată averea soțului ei. Iar la decesul acestuia ea obținea doar o treime din ce aveau pentru a se putea întreține. Altfel spus, căsătoria în societatea medievală era o îmbinare de obiceiuri care pot fi regăsite și în perioada antică.

Fundamentele casatoriei s-au dezvoltat din legile romane devenind obiceiuri seculare care au fost moștenite și aplicate de Biserica Creștină. Aceasta se bucura de o credibilitate enorm de mare, fapt pentru care membrii societății nu încercau să schimbe normele și obiceiurile. Spre exemplu vechea familie românească a avut un caracter de nucleu, definită ca „familie butuc” (famille souche). Copiii după căsătorie aveau propria lor gospodărie, cu excepția ultimului născut. Structura specifică a familiei românești medievale era legată de ocupația agrară din Evul Mediu. La baza familiei stătea căsătoria care, în concepția populară, constituia un element obligatoriu în ciclul vieții. Căsătoria, actul legal al constituirii familiei, a fost definită de dreptul scris ca „legătură dintre bărbat și femeie și comunitatea întregii vieți, împărtășirea dreptului dumnezeiesc, ce se încheie, fie prin binecuvântare, fie prin cununie, fie prin contract” și considerată ca una din „tainele” bisericesti, la fel ca și Biserica Romano-Catolică din Transilvania, invocându-se în acest sens prevederile Conciliului din Trent [10].

După legile bisericesti, casatorii avea doua etape. Prima etapa - oferirea unui preț pentru mireasă: mirele îi oferea socrului său un dar care de obicei era: (cai, boi, vite, săbii sau sulite). Mireasa nu avea dreptul să fie prezentă la această afacere, acesta fiind un schimb care avea loc între doi bărbați. Dreptul asupra femeii era schimbat de la tată la viitorul soț iar obținerea independenței era imposibilă pentru femeie. Iar conceptul de zestre era o acomodare la această tradiție în sens mai restrâns. Când se stabilea o căsătorie, familia fetei îi dădea o porțiune de pământ viitorului ginere. Casatorii era considerată un fel de schimb pentru masculii acelor familii. Odată cu realizarea acestui schimb, mireasa practica în calitate de obicei să-i ofere viitorului soț un dar (care de cele mai multe ori era o armă de autoapărare). Schimbul de daruri fortificau obligațiile viitoare ale soției de a-l servi pe bărbatul ei, atât pe timp de pace, cât și de război. Când soțul pleca femeia rămânea și avea grijă de casă și de gospodărie.

În Evul Mediu, timpuri de pace erau foarte puține și cererea de soldați era mare, iar femeile a căror soți erau plecați la luptă erau des victime ale bărbaților care rămâneau acasă. A doua etapă era ceremonia care se realiza după câțiva ani. „Prețul miresei” era oferit și, din acel moment, ea devenea cu desăvârșire proprietate. Totuși, din punct de vedere al legii soțul deținea control asupra proprietății și doar în caz că rămâne văduvă îi revenea soției.

Pentru prima etapă, vârsta medie era cea de 7 ani iar pentru ceremonia căsătoriei adică cea de a doua etapă era de 12 ani la fete și 14 ani pentru băieți. Alegerea nu aparținea fetei, ci era deseori dorința părinților. De mici fetele erau obișnuite și educate că se vor căsători. Ele primeau învățăminte despre cum să fie soții bune pentru soții lor, la fel să le facă pe plac și să crească copiii. Femeia nu putea concepe ideea de a avea propriile dorințe, acestea fiind privilegiul și avantajul exclusiv al bărbaților. Fetele erau crescute pentru măritiș, iar cealaltă alternativă era devenirea unei călugărițe într-o mănăstire, unde erau duse chiar de propria familie. De multe ori fetele alegeau și de bună voie să meargă la mănăstire, deoarece acesta era locul unde puteau scăpa de sărăcie. Aici ele mai aveau și posibilitatea de a primi o educație și de a trăi o viață evlavioasă, obținând anumite responsabilități care le erau refuzate în lumea exterioară.

Epoca modernă, a societății industriale, se bazează pe dezvoltarea a noi relații în cadrul familiei dar și alte norme de integrarea a acesteia în societate. La această etapă dezvoltarea familiei capătă un statut legal în care drepturile sociale, politice, economice reprezintă o realitate care se regăsește în constituțiile statelor. La fel în această perioadă, femeia nu mai cunoaște atât de multe restricții din punct de vedere legal în ceea ce privește integrarea și afirmarea socială [15].

De fapt revoluția industrială a pus capăt familiei patriarhale, extinse. Ea determină în același timp debutul apariției unui hibrid al grupului de familie care poate fi numită familia industrială. Ea consacră, în același timp, și un debut, al apariției unui hibrid al grupului familial, pe care îl vom denumi familia industrială, în fapt o formă deformată a concepției familiei clasice. Dacă în Evul mediu căsătoria era mijlocită și binecuvântată de un preot, adică aspectul bisericesc era important și venerat, acum starea matrimonială, devine «stare civilă», pentru că este garantată de legea civilă. Autoritatea publică va începe să ia parte insistent și activ la formarea familiilor începând cu Revoluția franceză. Astfel statul urmează să pună condiții stipulate legal, pentru încheierea căsătoriilor, adopții, exercitarea autorității paternale, la fel și pentru divorț.

Familia rămâne o instituție sacră, în care își găsesc refugiu și fericire părinții și copiii, o evadare din singurătate dar la fel un loc de transmitere a valorilor de la o generație la alta. În pofida faptului că relațiile de familie au suferit și continuă să sufere modificări, determinate de contextul psihologic, social, economic, familia receptează schimbări de mentalitate dar totuși anumite aspecte rămân constante, de parcă în afara timpului.

Familia și căsătoria cunosc o evoluție în timp, asupra lor influențând continuu transformările din viața economică și socială. Această evoluție se răsfrânge și asupra tradițiilor, obiceiurilor și a moravurilor existente într-o societate. Poate fi observat că atât familia și căsătoria cât și societate în general este într-un proces permanent de influențare și ajustare. La nivelul vieții de familie, în relațiile partenerilor, schimbările nu au loc atât de brusc ca în viața socială ele nu se instaurează automat ci necesită timp. Iar acestea sunt rezultatul influenței convergente a factorilor psihologici, culturali, morali și juridici.

În Republica Moldova, trecerea de la economia de piață a fost și continuă să rămână un proces complex și tensionat populația fiind expusă la fluctuații, puternice și imprevizibile în același timp, sub mai multe aspecte: de la cele socioeconomice, care au avut repercusiuni asupra modului de viață, pînă la cele psihomorale, care au restructurat convingerile despre viață. În ultimele decenii, procesul de formare și funcționare a familiilor se află sub influența negativă a migrației de muncă, care conform mai multor cercetări sociologice, este evidențiată ca factor distructiv care influențează și dereglează relațiile conjugale și cele dintre părinți și copii, în așa fel sporind rata divorțurilor. Dereglarea ciclului de viață al familiei, inversarea rolurilor familiale sunt niște factori care rezultă din migrația de muncă. În acest context putem spune că a apărut un model familial nou „familia la distanță” [3].

Aceasta duce la înstrăinarea membrului plecat de la grupul familial ceea ce provoacă destabilizarea relațiilor conjugale. Astfel, în ultimele decenii se înregistrează și o descreștere demografică destul de semnificativă. O serie de factori extrinseci – devalorizarea căsătoriei și accentul deplasat pe aspectul material în întemeierea familiei, liberalizarea relațiilor sexuale, independența economică – și intrinseci – schimbarea rolurilor în familie, relațiile libertine dintre parteneri, scăderea natalității, scăderea fertilității, creșterea numărului de copii născuți în afara căsătoriei – marchează, la etapa actuală, familia din Republica Moldova.

Studiile din domeniu arată, în același timp, că Moldova este unul din liderii din Europa în privința ratei divorțurilor. O serie de cercetări în domeniul psihologiei familiei (studiul atitudinilor societății față de familie și căsătorie, dorinței / refuzului tinerilor de a se căsători, de a avea copii,

precum și a valorilor acestora) pun în evidență transformarea valorilor, percepțiilor și atitudinilor față de familie ca instituție, reliefând, în același timp, corelația dintre factorii extrinseci și cei intrinseci. Astfel, creșterea ratei șomajului, a numărului de familii marcate de migrație, a nivelului sărăciei, dar și absența politicilor orientate spre progresarea instituției familiei, implică o scădere a nivelului de apreciere a familiei și căsătoriei ca valoare a societății, dar și condiționează modificarea strategiilor de supraviețuire, a modelelor culturale la care aderă familia și a practicilor cotidiene [1].

Căsătoria este un instrument, o modalitate pentru a întemeia și ocroti familia. Această realitate este recunoscută de Convenția europeană a drepturilor omului, precum și de alte multe norme europene și internaționale cu referire la drepturile omului. Articolul 12 din Convenția europeană a drepturilor omului care garantează și protejează, într-unul și același drept, dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie, indică: „Începând cu vârsta legală, bărbatul și femeia au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie conform legislației naționale ce reglementează exercitarea acestui drept”.

Curtea europeană a drepturilor omului (CEDO) stipulează și ea foarte clar că dreptul de a se căsători, garantat de articolul 12, se referă la căsătoria tradițională între două persoane de sex biologic diferit. Acest lucru reiese și din formularea articolului 12 care indică în mod clar că acesta protejează căsătoria ca fundament al familiei, „13. A separa „a se căsători” de „a întemeia o familie” ar înseamnă transformarea acestui drept într-un drept „teoretic și iluzoriu” spune Popescu. 14, Într-o finalitate în sine, ar înseamnă reducerea acestuia la un simplu simbol. De fapt nu putem spune cuiva că are drept să se căsătorească, dar nu și dreptul să întemeieze o familie. Căsătoria fără finalitatea familială nu este altceva decât o simplă relație personală oficializată public. Pe de altă parte familia, fără suportul ei juridic, căsătoria, nu mai contribuie la binele comun al societății, ea devine un simplu bine privat al cuplului [7].

Din perspectivă psihologică, căsătoria înseamnă o „relație psihologică” între doi oameni conștienți, ea fiind „o construcție complicată, alcătuită dintr-o serie întregă de date subiective și obiective, având indiscutabil o natură foarte eterogenă”. Ea este „un proces interpersonal al devenirii și maturizării noastre ca personalități, de conștientizare, redirectionare și fructificare a tendințelor, pulsionilor și afinităților inconștiente, de autocunoaștere prin intercunoaștere. Scopul ei este creșterea personală prin experiența conjugalității și parentalității” [9].

Casatorii nu este un simplu acord de voință, o confirmare a sentimentelor de iubire între soți sau o validare socială a cuplului. Ea este o instituție deoarece ea oferă răspunsuri unui interes de ordin public, unei cerințe pentru binele comun și social. Căsătoria are dimensiune socială, deoarece ea reprezintă un garant a reînnoirii generațiilor, lizibilitatea descendenților și a părinților copilului, la fel răspunde securizării adulților și a copiilor. Tendința acesteia este să recunoască și să protejeze pe cei mai vulnerabili în special copiii și femeia. Ea creează automat legăturile de filiație care se bazează pe adevărul biologic. Societatea este alcătuită din mai multe comunități mijlocitoare dintre care familia este primară. Cea mai fundamentală și simplă entitate a societății este familia care reprezintă „celula de bază a societății”. Fiecare persoană vine pe lume prin uniunea dintre o femeie și un bărbat, iar pentru a evolua pe deplin ea are nevoie de o uniune sigură și de durată a părinților săi.

Orice copil, pentru a evolua și dezvolta pe deplin, are nevoie de un cadru familial stabil și constant, securizant, protector și desigur de mama și de tatăl său. Familia este cadrul în care se nasc și se dezvoltă copiii și adulții de mâine care vor contribui la binele comun al societății. Ea este condiția și sursa oricărei societăți. De aceea, angajamentul comun pe care l-au luat bărbatul și femeia la căsătorie este indispensabil societății. Orice societate, pentru a-și asigura perenitatea și dezvoltarea are nevoie nu de cupluri în sine, ci de familii. Dacă familia, „celula de bază a

societății”, e atinsă, întreg viitorul unei societăți va fi în pericol. De aceea, căsătoria, ca instrument pentru întemeierea unei familii, este un angajament public reciproc, pe durata nedeterminată, al bărbatului și al femeii și al acestora față de societate, care la rândul ei le oferă recunoaștere și protecție datorită angajamentului și beneficiilor pe care aceasta le are de la familia fondată pe căsătorie. Alegerea bărbatului și a femeii nu este, de fapt, doar o alegere individuală, ci este mai ales una socială [7].

Familia reprezintă „o formă de comunitate umană alcătuită din doi sau mai mulți indivizi, uniți prin legături de căsătorie și/sau paterne, realizând, mai mult sau mai puțin latura biologică și/sau cea psihosocială” (I. Mitrofan, C. Ciupercă, 1998, p.17). Acest lucru presupune că există doi parteneri, cu sau fără copii, sau un partener cu unul sau mai mulți copii proprii. Cred însă că merită subliniată funcția fundamentală a familiei de a forma personalitatea copiilor apăruiți în cadrul ei. În cadrul familiei, fiecare dintre noi dobândim caracteristicile care ne vor defini ca persoane. Aici învățăm și ne dezvoltăm identitatea sexuală, exprimată prin sex-roluri, adică acel set coerent de comportamente care derivă din condiția noastră de bărbat sau femeie și la care ceilalți se așteaptă, tocmai datorită apartenenței noastre la un sex sau altul.

În concluzie putem menționa că evoluția istorică a umanității, sub dimensiunile sale sociologică, biologică, psihologică, culturală, politică și economică aparține familiei, coexistenței femeii și a bărbatului dar și a relațiile dintre ei și copii lor. Familia se dovedește a fi o comunitate umană care asigură răspândirea speciei umane și continuitatea vieții sociale. Istoria evoluției familiei este istoria dezvoltării rolurilor conjugale în timp. În acest sens familiile din societățile contemporane au suferit transformări profunde. Ambiguitatea termenului de familie a apărut odată cu schimbările care au intervenit în interiorul acesteia. Astăzi familia este o realitate diferită de cea caracteristică generațiilor anterioare. Familia este cel mai conservator segment al societății, însă ea a devenit tot mai sensibilă la schimbările care se produc în societate. La moment îngrijirea vârstnicilor, care este o funcție tradițională a familiei este pe cale de dispariție. Această funcție este preluată de diferite instituții care apar tot mai intens în societate. La fel se petrece și în cazul socializării copiilor. Dacă acum câteva decenii copii preluau mai multe activități de la părinți, astăzi societate cu instituțiile sale contribuie în proporții enorm de mari la educarea și socializarea copiilor.

Schimbarea statusului social al femeii în care ea devine tot mai implicată în activități profesionale, hotărâsc noi configurații ale raporturilor dintre parteneri și redefinesc rolurile acestora. În condițiile în care unul sau ambii parteneri au carieră profesională, gradul de implicare în viața de familie ține de percepția asupra modificării rolurilor. În familiile cu dublă carieră, succesul rapid al unuia dintre parteneri poate deveni o problemă pentru celălalt care este nevoit să preia din sarcinile domestice iar aceasta poate fi formal sau parțial. În timp familia și-a pierdut din caracterul ei de instituție socială, familia devenind mai mult un loc de refugiu emoțional ca rezultat al condițiilor de stres din mediul exterior. În zilele noastre cuplul este mai mult interesat de satisfacere intereselor proprii și mai puțin să-și îndeplinească sarcinile impuse de societate, instituției familiei.

Familia modernă este opusă celei tradiționale aceasta se referă la moduri de comportare, produse ale culturii, instituții. Societatea modernă este în continuă schimbare și modul de viață tradițională este înlocuit cu un altul mai complex urmat și de avansarea tehnologiilor. Familia modernă este bazată pe individualism care reprezintă din ce în ce mai mult o valoare. Cu aceasta poate fi explicat numărul de divorțuri tot mai mare și acceptarea tot mi mare a acestui fenomen social. Femeile capătă tot mai mult independență economică iar copii sunt tot mai responsabili de propriul destin. Pe lângă avantajele aduse de lumea modernă oamenii sunt expuși să facă față unor noi provocări, dezavantaje și conflicte. Valorile familiei contemporane diferă esențial de cele ale

familiei tradiționale, autoritatea este substituită de cooperare, valorile ei de bază sunt: comunicarea, egalitatea, schimbarea, transformarea.

Familia contemporană tinde să-și transforme autoritatea și puterea în flexibilitate. Societatea contemporană se află într-o redefinirea a rolurilor feminine și masculine, aceasta aduce cu sine amplificarea conflictelor în familii. Atât redefinirea rolurilor dar și înțelegerea greșită a acestora sporește apariția unor comportamente de sex-rol diferite și ne înțelese. Fapte care favorizează dizarmonia și disensiunea în cupluri. Efectiv traversăm perioada de dezorganizare a rolurilor masculine și feminine fapt ce probabil va dura până când vor apărea două modele acceptabile de ambele sexe care nu vor mai aduce cu sine nemulțumiri și frustrări. Sarcina centrală este căutarea modalităților de formare și schimbare a valorilor familiei. În această ordine de idei, putem menționa că familia modernă este în căutarea unui model viabil de dezvoltare și menținere a rolului de instituție socială primară în societatea.

Bibliografie

1. Cazacu D. Reprezentarea socială a familiei din Republica Moldova: diferențe de gen. In: Psihologie. Psihopedagogie. Asistență Socială. Revista Facultății de Psihologie și Psihopedagogie specială a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, 2016, p.63-69.
2. Dicționarul Explicativ al Limbii Române. București: Academiei, 2003. 366 p.
3. Gagauz O. Familia contemporană între tradițional și modern. Chișinău: Sirius, 2012. 280 p.
4. Gagauz O. Evoluția familiei în Republica Moldova din perspectiva celei de-a doua tranziții demografice. In: Analele Institutului de economie, finanțe și statistică, 2013, Ediția a III-a, p. 167-173.
5. Lung E. Imaginea familiei între realitate și utopie în opera lui Antim Ivireanul, (în continuare Imaginea familiei). In: Revista Istorică, 2006, Tom XVII, Nr. 5-6, 2006, p. 139.
6. Mitofan I., Ciuperca C. Introducere în psihosociologia și psihosexologia familiei. București: Alternative, 1998. 390 p.
7. Popescu A. Dreptul bărbatului și al femeii de a se căsători și de a întemeia o familie. In: European Center for Law and Justice, 2013, p.1-28.
8. Stanciulescu E. Sociologia educației familiale. Iași: Polirom, 1998, p.432.
9. Vasile D. L. Introducere în psihologia familiei și psihosexologie. București: Fundației România de Măine, 2007, 160 p.
10. Zabolotnaia L. Condiții de încheiere a căsătoriei în evul mediu. In: TYRAGETIA, 2007, vol. I [XVI], nr. 2, p. 107-112.
11. Zamfir C., Lazar V., Dicționar de Sociologie. București: Babel, 1998, p. 157.
12. Zamfir C. Lazăr V., Dicționar de Filosofie, București: Politica, 1979, p. 261.
13. Бурняшев М. Г. Социально-психологические аспекты полоролевой дифференциации и системной интеграции семьи. Диссертация. Ярославль, 2003, p. 209.
14. Шаймухаметова, Светлана Фанусовна. Психические состояния супругов на разных этапах развития семьи. Диссертация. Казань, 2010, 17 p.
15. <http://www.dissercat.com/content/psikhicheskie-sostoyaniya-suprugov-na-raznykh-etapakh-razvitiya-semi>.
16. <http://www.scribub.com/istorie/Evolutia-casatoriei-si-familie752010219.php>

UDC: 316.34

**THE DYNAMICS OF POVERTY AND ITS CONSEQUENCES ON REGIONAL
INEQUALITIES IN ROMANIA**

**DINAMICA SĂRĂCIEI ȘI CONSECINȚELE SALE ASUPRA INEGALITĂȚILOR
REGIONALE DIN ROMÂNIA**

*CONSTANTIN Genoveca, Romania, PhD student,
Free International University of Moldova, Chisinau
RUSNAC Svetlana, PhD in Psychology,
Free International University of Moldova, Chisinau*

*CONSTANTIN Genoveca, România, doctorandă,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
RUSNAC Svetlana, doctor în psihologie, conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *Poverty has raised growing interest due to its various spatial aspects and implications. Inequality and poverty represent the main elements targeted by the development strategies, the complex but controversial relationships between them having drawn much attention during the past years, once decision factors understood the importance of the interconnections between them for the success of this process. The purpose of this paper is to emphasize the relationship between poverty and inequality, analyzing the way in which a high degree of social and economic inequality influences the different forms of poverty manifestation. We made use of a three-dimension analysis: actual poverty (as expressed by absolute and relative thresholds), inequality of income distribution and regional distribution of these phenomena. Economic growth and distribution of income are connected through a bidirectional relationship, the incidence of poverty decreasing when economic growth overlaps a stable distribution of incomes. The effects are even more spectacular when the study area records a change for the better in the income distribution with respect to the poor population. Although poverty has diminished, the feeling of poverty remains strong both in relation to the income of other co-nationals and to that of other European countries, Romania continuing to be, unfortunately, one of the poorest countries in EU-28. The investigation carried out revealed the fact that the economic development of the country has been accompanied by a fast decrease in absolute poverty but also by a slight increase in relative poverty. Romania faced an extremely high poverty risk rate in rural areas, a situation which was caused by more factors, such as: demography (negative migration balance, aging population), accessibility (lack of infrastructure and difficult access to basic services), education and employment (low employment rates, high share of those working in agriculture and those working on a seasonal basis). Instead, cities had values below the European average, which once again proves the important role that regional and sub-regional metropolises play.*

Adnotare: *Sărăcia reprezintă un interes major datorită diverselor sale aspecte spațiale și implicațiilor acesteia. Inegalitatea și sărăcia reprezintă principalele elemente la care vizează strategiile de dezvoltare, relațiile complexe, dar controversate, care au atras multă atenție în ultimii ani, odată ce factorii de decizie au înțeles importanța interconectărilor dintre ei pentru reușita acestui proces. Cu scopul de a evidenția relația dintre sărăcia și inegalitate, s-a analizat*

modul în care gradul social ridicat și inegalitatea economică influențează diferitele forme de manifestare a sărăciei, s-a utilizat o analiză în trei dimensiuni: sărăcia reală (exprimată prin absolut și praguri relative), inegalitatea distribuției veniturilor și a distribuției regionale a acestor fenomene. Creșterea economică și distribuția veniturilor sunt conectate printr-o relație bidirecțională, incidența sărăciei scăzând atunci când creșterea economică se suprapune unei distribuții stabile a veniturilor. Efectele sunt și mai spectaculoase atunci când zona de studiu înregistrează o schimbare în mai bine în distribuția veniturilor în raport cu populația săracă. Deși sărăcia s-a diminuat, sentimentul de sărăcie rămâne puternic atât în raport cu veniturile altor conaționali, cât și cu cel al celorlalți Țările europene. România continuă să fie, din păcate, una dintre cele mai sărace țări din UE-28. Ancheta desfășurată a relevat faptul că economia și dezvoltarea țării a fost însoțită de o scădere rapidă a sărăciei absolute, dar și printr-o ușoară creștere a sărăciei relative. România s-a confruntat cu o rată de risc extrem de ridicată de sărăcie în zonele rurale, o situație care a fost cauzată de mai mulți factori, cum ar fi: demografia (soldul negativ al migrației, îmbătrânirea populației), accesibilitate (lipsa infrastructurii și acces dificil la elementele de bază servicii), educație și ocuparea forței de muncă (rate scăzute de ocupare, pondere ridicată a acestora) care lucrează în agricultură și cei care lucrează în mod sezonier). În schimb, orașele au avut valori sub media europeană, ceea ce dovedește încă o dată rolul important pe care îl joacă metropolele regionale și subregionale.

Keywords: *poverty indicators, inequality, dynamics, regional disparities.*

Cuvinte cheie: *indicatori de sărăcie, inegalitate, dinamică, disparități regionale.*

Introducere

Inegalitatea și sărăcia reprezintă elementele principale ale strategiilor de dezvoltare vizat, relațiile complexe, dar controversate, între care au tras multă atenție în anii trecuți, odată ce factorii de decizie au înțeles importanța interconectărilor dintre ele pentru succesul acestui proces. Alte studii care analizează relația dintre creșterea economică și sărăcia a ajuns la concluzia că chiar mutații mici în evoluția inegalității pot declanșa schimbări palpabile în incidența sărăciei în comunitate [5].

Cu toate acestea, o incidență ridicată a inegalității poate încetini ritmul creșterii, producând repercusiuni sociale și economice nedorite [3;7]. Dimpotrivă, un grad mai mic de inegalitate poate accelera creșterea, cei săraci obținând venituri mai mari și au voie să împartă mai mult în total creștere [20].

Referindu-ne la țările în curs de dezvoltare, Adams [1] sugerează că sărăcia poate scădea ca urmare a creșterii economice stabile, ceea ce poate duce la îmbunătățirea distribuției veniturilor inclusiv pentru cei săraci. Bourguignon [4] investighează interdependențele în triunghiul sărăcie-creștere-inegalitate, concluzionând că creșterea influențează pozitiv sărăcia absolută. Gries și Redline [11] reiterează relațiile puternice pe termen scurt și pe termen lung dintre acestea trei variabile, subliniind cauzalitatea bidirecțională pozitivă între creștere și inegalitatea, pe de o parte, și cea negativă între inegalitate și sărăcie cealaltă, mai ales în cazul regiunilor sărace.

Creșterea economică și distribuția veniturilor sunt conectate printr-o relație bidirecțională, incidența sărăciei scăzând atunci când creșterea economică se suprapune o distribuție stabilă a veniturilor. Efectele sunt și mai spectaculoase când zona de studiu înregistrează o schimbare în mai bună în distribuția veniturilor cu respect la populația săracă.

Unii alți autori introduc și alte variabile în ecuație. Hashmati [12] încearcă să stabilească rolul jucat de globalizare în dinamica inegalității și sărăcia, primele fiind corelate negativ cu

globalizarea, ceea ce reduce acesta din urmă. Atingerea educațională duce, de asemenea, la o inegalitate a veniturilor calificările fiind, în general, mai bine plătite decât cele inferioare [16]. Pe de altă parte, există o legătură evidentă între sărăcie și ruralitatea, mai ales când vine vorba de America Latină, Africa Subsahariană și Sud Asia [22], care subliniază importanța mediului rural dezvoltarea în toate strategiile internaționale de dezvoltare [9].

Material si metodă

Obiectivul principal al acestei lucrări este de a face o prezentare și o analiză a relației sărăcie - creștere - inegalități pentru România (dar și în comparație cu media U28 și cu alte țări post-comuniste din Europa Centrală și de Est), la un nivel primar. După prăbușirea comunismului, România, la fel ca și în alte țări din Europa Centrală și de Est (precum Bulgaria, Ungaria și Polonia), a cunoscut mutații sociale și economice profunde, reflectate în toate sectoarele de activitate (de la trecerea la o economie de piață și libertatea democratică - societatea bazată pe scăderea numărului populației active și active, creșterea șomajului, riscul de sărăcie din partea forței de muncă, vulnerabilitatea crescândă a anumitor grupuri socio-profesionale). Ei s-au confruntat cu provocarea suplimentară a concurenței sporite, în timp ce își transformă radical economiile, inclusiv bazele instituționale economice.

Comparația României cu alte țări post-comuniste din Europa Centrală și de Est este motivată deoarece toate cele trei state, deși în diferite etape, prezintă similitudini în ceea ce privește punctele lor de pornire și calea lor către integrarea europeană [6;13].

Pornind de la un set de ipoteze și aplicarea unei metodologii adecvate menite să evidențieze disparitățile regionale, autorii intenționează să identifice, să reconstituie și să cuantifice principalele elemente socio-economice care au declanșat decalajele socio-economice și sărăcie mai mult sau mai puțin recente și persistente. între regiunile românești (nivelul NUTS 2), precum și să elaboreze un diagnostic al repercusiunilor lor la nivel regional și național, în ciuda procesului relativ nou de modernizare a structurilor sociale și economice.

Pentru a evidenția sărăcia și disparitățile regionale, autorii au folosit următorii indicatori, agreate la nivelul Uniunii Europene:

- indicatori primari de estimare directă a sărăciei: pragul sărăciei relative, persoane cu risc de sărăcie sau excludere socială, privare materială;
- indicatori secundari de estimare indirectă a sărăciei și profunzimea acesteia: distribuția veniturilor, raportul ponderii cvintilei de venit, PIB pe cap de locuitor, indicele Gini.

Pentru realizarea obiectivelor menționate mai sus, am corelat și mapat indicatorii care ilustrează cel mai bine relațiile dintre sărăcie - inegalități - creștere, indicatori care provin atât din domeniul economic și social (corelația sărăcie - inegalitate, creștere, sărăcie și inegalități teritoriale în România 2007 - 2016).

Metodologia utilizată pentru prelucrarea informațiilor corespunde unei analize de timp și spațiu specifice studiului geografic al sărăciei și teritoriului.

Rezultate și discuții

Pentru a evalua intensitatea fenomenului sărăciei, studiul de față începe cu o analiză a indicatorilor direcți, atât la nivel național, cât și în comparație cu alte țări din fostul bloc comunist, pentru a încadra fenomenul sărăciei în context. Pentru a realiza că poate fi atenuat dacă se aplică politici adecvate. Mulți dintre indicatorii analizați mai jos plasează România în categoria celor mai sărace țări din UE 28.

În 2011, pragul sărăciei relative a fost peste salariul net (530, 4 lei față de 510 lei6), ceea ce înseamnă că un salariu minim a fost clasificat automat ca sărac. Deoarece atât structura veniturilor, cât și pragul sărăciei relative au crescut progresiv abia începând cu 2016, salariul minim nu mai poate fi clasificat ca sărac. Începând cu 1 februarie 2017, salariul minim este de 1.450 lei, depășind pragul sărăciei relative. În același timp, în timp ce în 2007 pragul sărăciei relative a fost de 282,8 lei / persoană / lună, în 2011 a crescut la 440 lei / persoană / lună, ajungând la 2016 la 204 lei / persoană / lună, ceea ce înseamnă că valoarea sa dublat în aproximativ un deceniu după integrarea României în UE, potrivit Institutului Național de Statistică.

Dacă pragul sărăciei este definit ca jumătate din venitul median al gospodăriei populației totale, diferența de sărăcie este raportul prin care venitul mediu al săracilor scade sub pragul sărăciei. Diferența de sărăcie ajută la rafinarea ratei sărăciei, oferind un indiciu al nivelului sărăciei într-o țară. Acest indicator este măsurat pentru populația totală, precum și pentru persoanele cu vârsta cuprinsă între 18 și 65 de ani și persoane cu peste 65. În 2007, decalajul sărăciei în România a fost de 2,07, rata minimă fiind înregistrată în 2009 (0,99%), urmată de o creștere semnificativă în perioada următoare (2,78% în prezent).

Indicatorul principal numit persoane cu risc de sărăcie sau excluziune socială arată numărul de persoane afectate de cel puțin una dintre cele trei forme de sărăcie: sărăcia monetară, privarea materială și intensitatea scăzută a muncii. Oamenii pot suferi de mai multe dimensiuni ale sărăciei simultan.

Statele membre est-europene care au înregistrat cele mai impresionante progrese în acest domeniu sunt Polonia și România, cu o scădere considerabilă a numărului de persoane cu risc de sărăcie (figura 3). Dacă ne referim la riscul sărăciei (% din populația totală), în 2016, aceasta a afectat aproximativ 25% din populația românească, mult peste media UE 28 (17%), deși tendința este staționară pentru Europa de Est țări, cu excepția Bulgariei.

Ținta națională de 580.000 de persoane este deja considerată atinsă. În termeni absoluți, numărul de persoane ridicate din riscul sărăciei sau excluziunii sociale din 2008 este de 1.420.000 (în 2016). Populația scăpată de sărăcie sau excluziune socială a fost însă mai mare în 2015 (1.680.000) față de 2016 (Raportul de țară România, 2018).

Privarea materială este a doua cea mai frecventă formă de sărăcie. Privarea materială acoperă aspecte legate de încordarea economică, durabilitățile și locuințele, precum și mediul locuințelor.

Din perspectivă comparativă, nivelul privării materiale în România se apropie de cel al altor noi state membre UE, deși rămâne decalajul semnificativ (tabelul 5). În același timp, profunzimea privării materiale (indicatorul fiind definit media neponderată a numărului de elemente lipsite de populație defavorizată material) este relativ moderată și cu tendințe în scădere (de la 4. 6 în 2007 la 3. 9 în prezent), ceea ce este un semn că decalajul este din ce în ce mai mic.

Estimarea indicatorilor sărăciei reprezintă un exercițiu interdisciplinar, care trebuie să se bazeze pe natura multidimensională a sărăciei și inegalității (Deichmann, 1999). Din acest motiv, pe lângă indicatorii direcți de mai sus, am inclus, de asemenea, în analiza noastră, o serie de indicatori care evidențiază spațiul și profunzimea temporală a fenomenului.

În ceea ce privește distribuția veniturilor, în ciuda unei mici îmbunătățiri în 2016 și 2017 și modificările recente ale politicii, România are încă unul dintre cele mai înalte niveluri inegalitate veniturilor în UE, cel mai bogat 20% din populație câștigând opt de ori mai mult decât cel mai sărac 20%. Veniturile săracilor au crescut mai lent decât cele ale presiunii bogate și ascendente asupra inegalității din scăderea ratelor de ocupare a fost consolidată prin creșterea inegalității între salariați.

Deși inegalitatea veniturilor s-a diminuat în anii crizei economice, în ultimul timp, a existat o revenire la o valoare mai mare decât în 2007, anul aderării României la UE. Prin urmare, creșterea economică și revenirea PIB la rate mai mari decât în 2008 s-au reflectat în prosperitatea unei mici părți a populației.

O modificare semnificativă a perioadei analizate poate fi observată pentru cei mai bogați 10%, ponderea acestora în veniturile totale scăzând de la 28% (în 2007) la 24% (în 2016), ceea ce exprimă o anumită scădere a inegalității distribuției veniturilor. Cu toate acestea, diferența dintre cei mai săraci 10% dintre români și cei mai bogați 10% înregistrează în continuare niveluri ridicate. Primul 10% a câștigat, în 2016, în medie, de 13 ori mai mult decât cei mai săraci români, reprezentând cea mai mare diferență din Uniunea Europeană.

Inegalitatea distribuției veniturilor este foarte bine ilustrată de venit raportul de acțiuni din quintile, care se opune venitului total primit de 20% din populația cu cel mai mare venit (quintila de top) față de cea primită de 20% din populație cu cel mai mic venit (quintila cea mai mică). Venitul trebuie înțeles ca: venit disponibil echivalat. Valorile acestui indicator au scăzut de la 8,1 în 2007 până la 6,1 în 2010 (ca efect al crizei economice care a dus la contracția profiturile enorme generate de unele sectoare, cum ar fi cel imobiliar), după care a înregistrat valori crescânde, în 2016 fiind cea mai mare dintre toate țările UE 28 (de 8,3%).

În ceea ce privește PIB-ul pe cap de locuitor din România, acesta a crescut de la puțin mai mult peste 40% din media UE la momentul aderării din 2007 până la aproape 60% din 2016. Se estimează că PIB-ul real a crescut cu 6,7% în 2017, în urma avansului de 4,8% din 2016, marcând un nou vârf post-criză. Cu toate acestea, România rămâne una dintre țările UE cu cel mai mic PIB pe cap de locuitor (Raportul țării România, 2018).

Analiza PIB-ului pe cap de locuitor în indicele PPS (UE28 = 100) în perioada 2005-2016 relevă o tendință de convergență mai puternică pentru cele patru țări europene luate în considerare. Se evidențiază penetrarea timpurie a capitalului străin în Polonia și Ungaria, ceea ce a adus numeroase investiții și accelerarea ratei medii anuale de creștere a PIB-ului, în timp ce țările cu cea mai mică rată de creștere anuală a PIB-ului în 2005-2006 (România și Bulgaria) se suprapun declinului industrial și economiilor fragile, în care șocul pierderii competitivității nu a fost întreprins de un flux satisfăcător de capital intern sau străin.

În ceea ce privește nivelul inegalității, în 2015, România s-a clasat pe locul doi în Europa după Lituania, care evidențiază, pe de o parte, caracterul său economie emergentă care se confruntă cu schimbări structurale rapide și, pe de altă parte, lacunele mari care o separă de țările dezvoltate din UE din punct de vedere al veniturilor. După aceea, în ciuda evoluțiilor politice și a măsurilor sociale anunțate, inegalitatea a început revenirea la valori superioare, România fiind un exemplu perfect de rapid, dar inegal economie în creștere. Prin urmare, măsurile de atenuare a inegalității sunt cu atât mai mult importante pentru a sprijini în cele din urmă reducerea sărăciei în rândul populației.

Concluzii

În ultimii 20 de ani, România a adoptat numeroase strategii menite să combată sărăcia și excluderea socială și să promoveze o creștere economică stabilă și echilibrată, aceasta încă se confruntă cu o agendă socială în mare măsură neterminată [26]. Iată câteva dintre cele mai importante etape prin care a trecut:

- în 1998, au înființat Comitetul pentru prevenirea și combaterea sărăciei, care a întocmit și adoptat documentul care a stat la baza politicii sociale a României post-comuniste, respectiv Strategia de prevenire și combatere a sărăciei;

- în 2001, au înființat Comisia pentru combaterea sărăciei și incluziunii sociale (CASPIIS), care a stabilit, printre altele, metodologia de măsurare a sărăciei absolute și care a format un set de indicatori naționali și județeni pentru monitorizarea acesteia;
- în 2005, Guvernul României și Comisia Europeană au semnat un Memorandum de incluziune socială (ca parte a primei faze de aderare a țării la politica socială europeană);
- în 2007, colaborarea dintre Banca Mondială, Ministerul Muncii și Institutul Național de Statistică a dus la publicarea documentului intitulat România: Raportul de evaluare a sărăciei care a analizat evoluția sărăciei până în 2007;
- în 2010, au adoptat un Memorandum care stipula țintele naționale ale României pentru îndeplinirea cerințelor Strategiei Europa 2020;
- în 2011, au adoptat Strategia de reformă a asistenței sociale cu o serie de obiective cheie în ceea ce privește direcționarea prestațiilor sociale, reducerea numărului de persoane capabile să lucreze, dar care depind de asistență socială și crește capacitatea de a previziona, monitoriza și evalua sărăcia;
- în 2015, a fost publicată Strategia națională pentru incluziunea socială și reducerea sărăciei 2015-2020, oferind un set structurat de măsuri menite să coordoneze și să actualizeze acțiunile strategice care vizează reducerea sărăciei.

Programele viitoare dezvoltate de guvern în colaborare cu instituțiile de cercetare ar trebui să se adreseze grupurilor vulnerabile, fluxurilor de intrare / de ieșire din sărăcie și ar trebui să abordeze multidimensional și profund relațiile de creștere-inegalitate-sărăcie, în special la nivel teritorial.

Sărăcia în România nu este produsul exclusiv al subdezvoltării, ci mai degrabă a crizelor succesive cu care s-a confruntat societatea noastră. România se poate aștepta să nu se confrunte cu o stare de sărăcie cauzată de o evoluție a parametrilor unei dinamici normale a unei societăți, ci de o explozie de sărăcie și excluziune socială, generată de o criză cumulativă de socialism și tranziție, întinsă pe mai mult de un sfert de secol. Riscul fundamental nu este întinderea sărăciei, care nu este foarte profundă, ci tendința sa de a deveni cronică prin degradarea abilităților și a modelelor de viață social-culturală. Problema cu care trebuie să se confrunte această strategie nu este doar cea a modalităților de abordare a proceselor mai mult sau mai puțin marginale de sărăcie și excludere, ci de absorbția efectelor sociale dezastruoase ale regimului socialist, urmată de o tranziție confuză, în care este importantă deciziile strategice s-au dovedit uneori greșite.

Strategiile naționale au fost susținute de unele progrese în ceea ce privește reducerea sărăciei, bazate pe fondul național al creșterii economice susținute. Pentru anumite categorii de populație vulnerabile, obiectivele agendei sociale nu au fost îndeplinite în totalitate, deși au fost luate în considerare. În România, în viitorul apropiat, principalul motor al reducerii absolute a sărăciei poate rămâne creșterea economică generală.

Relația puternică dintre nivelul activității economice și reducerea sărăciei sugerează că, asumând o inegalitate constantă, continuarea creșterii robuste pe termen mediu ar putea reduce și mai mult numărul săracilor din România în mod semnificativ.

Bibliografie

1. Adams R. Jr. (2004). Economic growth, inequality and poverty: estimating the growth elasticity of poverty. *World Development*, 32, pp. 1989-2014.
2. Alam A., Murthi M., Yemtsov R., Murrugarra E., Dudwick N., Hamilton, E., and Tiongson, E. (2005). Growth, poverty, and inequality: Eastern Europe and the former Soviet Union, The World Bank.

3. Birdsall N. (2000), Why inequality matters: the developing and transitional economies, mimeo, Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace.
4. Bourguignon F. (2004). The Poverty-Growth-Inequality Triangle, The World Bank.
5. Bruno M., Ravallion M. and Squire L. (1998), Equity and Growth in Developing Countries: Old and New Perspectives on the Policy Issues, In Vito Tani and Ke-Young Chu (eds), *Income Distribution and High Growth*, Cambridge, MA: MIT Press.
6. Ciobanu R. (2015). The role of European Regions in the area of sustainable development. A comparative analysis between Romania, Poland and Bulgaria, in Pascariu, GC., Tiganasu, R., Incaltarau, C., Simionov, LM., *Regional Development and Integration: New Challenges for the EU (EURINT Proceedings 2015)*, ISBN 978-606-714-160-3, pp. 80-91 (retrieved from http://cse.uaic.ro/eurint/proceedings/index_htm_files/EURINT2015_CIO.pdf).
7. Corni G.A. and Court J. (2001). Inequality, growth and poverty in the era of liberalization and globalization, Policy Brief No. 4, Helsinki: UNU/WIDER.
8. Deichmann U. (1999). *Geographic Aspects of Inequality and Poverty*, Washington, D.C.: World Bank.
9. Dercon S. (2009). Rural poverty: old challenges in new contexts. *The World Bank Research Observer*, 24(10), pp. 1-28.
10. European Commission (2018). *Country Report Romania*, Brussels, SWD (retrieved from <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-romania-en.pdf>).
11. Gries T. and Redline M. (2010). Short-run and Long-run Dynamics of Growth, Inequality and Poverty in the Developing World, Working Papers CIE from Paderborn University, No. 29.
12. Hashmat A. (2004). The Relationship between Income Inequality, Poverty and Globalisation, MTT Economic Research and Iza Bonn.
13. Jencova S., Litavcova E., Kotulic R., Vavrek R., Vozarova I. K., and Litavec T. (2015). Phenomenon of Poverty and economic Inequality in the Slovak Republic, *Procedia Economics and Finance*, 26, pp. 737-741.
14. Kuznets S. (1955). Economic Growth and Income Inequality, *The American Economic Review*, 45(1), pp. 1-28.
15. Naschold F. (2003). Why Inequality Matters for Poverty, *Inequality Briefing*, Briefing Paper No 2 (2 of 3), UK Department for International Development.
16. Nuruddeen T. and Ibrahim, S.S. (2014). An Empirical study on the relationship between Poverty, Inequality and Economic Growth in Nigeria, *Journal of Economics and Sustainable Development*, pp. 20-25.
17. Onofrei M., Cigu E. (2015). Regional economic sustainable development in EU: trends and selected issues, in Pascariu, GC., Tiganasu, R., Incaltarau, C., Simionov, LM., *Regional Development and Integration: New Challenges for the EU (EURINT Proceedings 2015)*, ISBN 978-606-714-160-3, pp. 268-280 (retrieved from http://cse.uaic.ro/eurint/proceedings/index_htm_files/EURINT2015_ONO.pdf).
18. Otsubo S. (2008). The Eternal Triangle of Growth, Inequality, and Poverty Reduction: A Survey of Findings, *Forum of International Development Studies*, 36, pp. 21-44.
19. Pop M.A. (2009). Determinarea evoluției sărăciei cu ajutorul pragurilor relative ancorate în timp, *Revista Calitatea Vieții*, XX(3-4), pp. 377-398.
20. Ravallion M. (1997). *Can High Inequality Developing Countries Escape Absolute Poverty?* Washington, D.C.: World Bank.

21. Ravallion M. (2014). Toward better global poverty measures, *Journal of Economic Inequality*, 14, 227-248.
22. Rodriguez-Pose A. and Hardy D. (2015). Addressing poverty and inequality in the rural economy from a global perspective, *Applied Geography*, 61, pp. 11-23.
23. Schvab. A., Pintilii R., Peptenatu D. and Stoian D. (2015). Spatial Profile of poverty. Case study: the North-Eastern development region in Romania, *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 11(45), pp. 201-216.
24. Stănculescu M. S., Berevoescu I. (2001). Sărac lipit, caut altă viață! Fenomenul sărăciei extreme și al zonelor sărace în România, București: Nemira.
25. Suppa N. (2017). Transitions in poverty and deprivations: An analysis of multidimensional poverty dynamics, OPHI Working Paper, 109.
26. Teșliuc E., Grigoraș V. and Stănculescu, M. (2015). Studiu de fundamentare pentru Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei 2015 – 2020, București.
27. United Nations Development Programme (2016), Human Development Index, Human Development Reports. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>).
28. United Nations Development Programme (2016), Inequality-adjusted Human Development Index (IHDI), Human Development Reports (retrieved from <http://hdr.undp.org/en/content/inequality-adjusted-human-development-index-ihdi>).
29. United Nations Development Programme (2016), Multidimensional Poverty Index (MPI), Human Development Reports (retrieved from <http://hdr.undp.org/en/content/multidimensional-poverty-index-mpi>).
30. White H. and Anderson E. (2001). Growth versus Distribution: Does the Pattern of Growth Matter?, *Development Policy Review*, 19, pp. 267-289.
31. World Bank (2007). România: Raport de evaluare a sărăciei, Raport faza întâi, Raport Nr. 40120-RO (retrieved from <http://siteresources.worldbank.org/INTROMANIAINROMANIAN/Resources/PovertyAssessmentReportRom.pdf>).
32. Zsoka K. (2016). Being Poor, Feeling Poorer: Inequality, Poverty and Poverty Perceptions in the Western Balkans, IMF (international Monetary Fund) Working Paper, WP/16/31.

UDC: 316.34

POLICY MAKING ON EQUALITY AND INTEGRATION IN SPECIAL EDUCATION IN ISRAEL

POLITICA PRIVIND EGALITATEA ȘI INTEGRAREA ÎN EDUCAȚIA SPECIALĂ ÎN ISRAEL

*OCHANA Shimrit, PhD student,
Institute of International Relations of Moldova, Chisinau*

*OCHANA Shimrit, doctorand,
Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Chișinău*

Annotation: *The heterogeneous class is a reality in Israel's education system and reflects the heterogeneous population that characterizes Israeli society. The main factor in the heterogeneous class represents the social processes, such as immigration, and the deliberate policy of the Ministry of Education, such as integrating children with special needs into the regular school. There are arguments about the contribution of the class that promotes heterogeneity both socially and academically. Those who support this idea argue that the social encounter between special needs students and regular class students will contribute to the social growth of special students. They argue that even if the child is rejected, he/she is exposed to models of normative social behavior. The assumption is that students with learning disabilities will integrate into adulthood in mainstream society and therefore should develop as an integral part of this society. On the other hand, some argue that children with special needs experience consistent social rejection. Observations have shown that special education students have less social interactions with ordinary students, express emotional distress and feel lonely and disconnected.*

Adnotare: *Clasa eterogenă este o realitate în sistemul de învățământ al Israelului și reflectă populația eterogenă care caracterizează societatea israeliană. Principalul factor al clasei eterogene sunt procesele sociale, cum ar fi imigrația și politica deliberată a Ministerului Educației privind integrarea copiilor cu nevoi speciale în școala obișnuită. Există argumente despre contribuția clasei care promovează eterogenitatea atât socială cât și academică. Cei care susțin această idee consideră că întâlnirea socială dintre elevii cu nevoi speciale și cei din clasele obișnuite va contribui la dezvoltarea socială a elevilor speciali. Ei susțin că, chiar dacă copilul este respins, el este expus unor modele de comportament social normativ. Presupunerea este că elevii cu dizabilități de învățare se vor integra în vârsta adultă în societate și, prin urmare, ar trebui să se dezvolte ca parte integrantă a acestei societăți. Pe de altă parte, unii susțin că copiii cu nevoi speciale experimentează o respingere socială consistentă. Observațiile au arătat că elevii din educația specială au interacțiuni sociale mai puține cu elevii obișnuiți, exprimă stres emoțional și se simt singuri și izolați.*

Keywords: *equality, heterogeneity, Special Education Law, Integration Law.*

Cuvinte cheie: *egalitate, eterogenitate, Legea educației speciale, Legea integrării,*

Introduction

There are arguments about the contribution of the class that promotes heterogeneity both socially and academically. Those who support this idea argue that the social encounter between special needs students and regular class students will contribute to the social growth of special students. They argue that even if the child is rejected, he/she is exposed to models of normative social behavior. The assumption is that students with learning disabilities will integrate into adulthood in mainstream society and therefore should develop as an integral part of this society. On the other hand, some argue that children with special needs experience consistent social rejection. Observations have shown that special education students have less social interactions with ordinary students, express emotional distress and feel lonely and disconnected.

Materials and methods of research

The author researched the subject based on existing literature review.

Results and considerations

Equality in Education. Western countries and Israel have concluded that the equality has another meaning which is contrary to inequality or discrimination. This meaning is anchored since 1960 and later on in the "International Agreement against Discrimination in Education" that was accepted unanimously by General Committee of UNESCO [6]. The agreement defines discrimination: any distinction, rejection, or preference based on race, colour of skin, gender, language, religion, political or other opinion, national or social origin, economic status or birth, which is designed or the result of it is to eliminate or to reduce the equality in education: to prevent from a person or from group of people access to education of any kind and at any level, to limit a person or group of people for having education of inferior quality... the ultimate purpose of the international agreement against discrimination in education is to eliminate all types of inequality apart from those which are due to talents, skills and capacities.

Study of this agreement indicates three distinct characteristics of the term equality: a value that is in contrast of the discrimination, the value of equal opportunities, recognition of the diversity among pupils and its selective consequences, which means that to disqualify inequalities according to differences of gender, religion, ethnicity, nationality and etc., but it is not necessary to disqualify discrimination according to differences of capacity, skill or talent [13] (Pasternak, 2002).

Heterogeneity. The heterogeneous class is a reality of the Israeli education system and reflects the heterogeneous population that characterizes the Israeli society. The main cause of heterogeneous class is social processes, such as immigration, and a deliberate policy of the Ministry of Education, such as the integration of children with special needs in regular schools.

Rich and Ben-Ari [14] argue that in the education system there is integration of pupils from different socioeconomic strata, various residential neighbourhoods and different ethnicities. The integration creates heterogeneity, but not only it alone responsible for its strengthening. They bring the integration of children with special needs as a cause of heterogeneity and difficulties. Rich and Ben-Ari [14] (1994, pp. 9) also notes that: "Integration of pupils with special needs in the regular frameworks caused increase of heterogeneity in the education system. With increased heterogeneity the educators forced to cope with problems in teaching".

Brickner, Yosifon, Hacham & Zehavi [2] define a heterogeneous class as a class that has a complex of individuals who are different in: background, personality traits, learning style, tendencies, needs, desires, abilities, difficulties and other variables. It is possible to conclude that

from this that each pupil is a unique individual; especially child who comes with labelling of a different framework.

There are disputes about the contribution of the heterogeneous promoting class both socially and educationally.

Social Heterogeneity. The proponents of this idea argue for social meeting between pupils with special needs and regular class pupils will contribute to social of pupils with special needs. They argue that even if the child is rejected he/she is exposed to the models of normative social behaviour. It is assumed that pupils with learning disabilities as adults will be integrated into normal society and so they should be developed as an integral part of this society.

Williams [9] advocates the importance of integration and says: "Social integration ensures equal social opportunities in order to assist the processes of growth and development of the two groups at the same time". Kidrony [8] also finds a social contribution for heterogeneity; by the fact that it contributes to children to be developed for unknown in advance boundaries. Others argue that children with special needs experience consistent social rejection.

Margalit [9] describes observations in which there were observed pupils from promoting classes or integrated classes in the regular schools. These observations have found that "special education pupils have less social interaction with the regular pupils, express emotional distress and feel lonely and isolated".

Summary of studies shows that there is no definite answer to what framework a pupil with special needs produces the desired support for his/her social and emotional development.

Heterogeneity in terms of Educational Achievements. The proponents of the closed promoting class and not support heterogeneity claim that only as part of this framework the pupil will accept assistance that is suitable to his/her needs intensely. Kidrony [7] adds and argues that into heterogeneous classroom the learning is more complex and in order to reach successfully each pupils; it requires a flexible learning environment design which is sensitive to the needs of the individuals, cultivation of interpersonal trust, tolerance and non-conditional on educational material progress. On other hand Lavie [8] argues that a factor that affects the pupil's achievements after his/her personal ability of their classmates. Hence there is a great importance for integration and heterogeneity as this will lead to educational success. Pupil who will stay only in the promoting class, it will prevent him/her from competition with the regular pupils' achievements, he/she will have no challenge, he/she cannot compare his/her level to the levels of other pupils and then there will be no significant improvement in his/her achievements.

Katz & Ben Nathan [8] argue that heterogeneity is an important action, but it will have a beneficial effect and will lead to success only when intervention will be accompanied by the addition of resources and educational intervention.

Fox & Fox [9] summarize and say that there is no definitive answer to this issue. They argue that many studies that were done in the field have shown that different children learn at different levels in different environments, and there is no learning environment, which is the best.

Rich [15] does not separate but connects between the educational and social fields. In his view the school educational field indicates significant differences between pupils and so the school should invest in both in the social sphere alongside with the educational sphere and only in this way there will be achieved heterogeneous purposes.

The Integration Law. The Special Education Law has enacted in the Israeli Knesset in July 12, 1988 [16]. The law defines an exceptional child as - "a person aged 3 to 21, that because his/her poor development of his/her physical, mental, emotional or behavioural capacity, his/her capability for adaptive behaviour is limited and he/she need special education" (Ministry of Education, 1995).

The law determines that the purpose of special education is primarily to facilitate the exceptional child's integration in the society and in the work cycle, this by promoting and developing the talents of the exceptional child, improvement of his/her functioning physically, intellectually, mentally and behaviourally and impart of knowledge and habits which are acceptable in the society.

Larger part of the pupils with special needs can be integrated into a regular class and greatly benefit from this, both educationally and socially. The presence of pupils with a variety of special needs in the regular classroom stimulates a socio-educational challenge for both for the educational staffs and for the pupils. From this starting point the Special Education Law requires to give priority in placing of a pupil with special needs as part of regular education over his/her placing in special education framework. This means "recognizing of the ability of the all pupils to learn, and the right to education, with recognition and acceptance of variety between people as a basic and natural component".

The main process that took place in the educational system is the transition of pupils with learning disabilities from special separate schools to promoting classes, in parallel with the transit of pupils from promoting classes to regular classes, with reinforcing of assistance to these pupils. The special schools stayed, therefore, the place for treatment of children with the most serious difficulties, particularly with mental retardation, behavioural problems and multi-problems (Blass & Leor, 2002) [1].

Determination of Eligibility. Placement committee will determine the eligibility of a child with special needs for special education and his/her placement in special education institution.

At the beginning of each year of study and not later than the date that is determined by the Minister in the regulations, the treating staff of the special education institution will determine individual curriculum for each child with special needs who studies at the same institution.

At the end of the year of study, the parents of a child with special who studies at a special education institution will accept written evaluation about the extent of the child's progress in various fields, with regard the individual curriculum.

"Integrated Pupil" - a child with special needs, who is eligible to free education according to Section 6 (a) of the Compulsory Education Law, 1949 [4], as the integration committee, as it is written in section 20 D, decided on the eligibility for additional teaching and learning and special services under this chapter in the regular education institution;

Integrated pupil is eligible, as part of his/her studies in the regular educational institution, the addition of teaching and learning as well as special services under the provisions of this chapter (in this chapter - eligibility).

The Sequence of the Frameworks. There is a sequence of frameworks that enable integration of children with special needs into the regular education system.

At the preschool age the main thing is diagnostic. In other words, there is an attempt to identify children who in risk of fail in the formal curriculum and to present suggestions to treat with them (Ben-Yehuda, in the Special Education Law 1998) [16]. The detection begins in infancy when the child is still under the supervision of the Ministry of Health and continues in the kindergartens.

There during the kindergarten age, many children with special needs who are fully integrated in a regular kindergarten. Some of these children accept reinforcement from integration kindergarten teachers, who is a kindergarten teacher with special education training. The integration kindergarten teacher is mobile and moves between many kindergartens and works individually with children who have difficulty. Not in each kindergarten the integration kindergarten teacher visits;

and not each child who needs the assistance of integration kindergarten teacher accepts such assistance, even in the kindergartens that an integration kindergarten teacher visits them.

The integrated kindergarten is a unique framework that exists in limited number of places in the country. This is a regular kindergarten in which two-thirds of the children are regular children, while one-third of the children have special needs, when there are only minor limitations - children with inhibited regarding language or development, or sensory impaired pupils who are integrated. In this model, the class size is limited to 24 children and two-kindergarten teachers work in it: mother kindergarten teacher who manages the kindergarten and special education kindergarten teacher. Two-kindergarten teachers work as a team with the all children. The purpose is that each kindergarten teacher will bring the skills and talents that she acquired during her training, and together they will educate the all children in the kindergarten. In addition, since the regular kindergarten has a concentration of up to one-third of the children with special needs, it is necessary reinforcement of paramedical professionals (speech therapist, physiotherapist, occupational therapist and etc.).

Appropriate intervention in the early steps of development of children enables a significant influence on their personalities, which are designed, and on their ways of functioning in the future. Intervention early as it possible may prevent or reduce developmental disabilities, of which children at risk suffer due to biological, socio-economic or cultural reasons, as well as to prevent the development of accompanying secondary difficulties.

In the regular class, the child with special needs is fully integrated and accepts the all assistance that is required by the teacher in his/her class. The teacher is supported by expert guidance of teachers, who are specialists in the child's fields of difficulty. For example, if the child has difficulty in arithmetic, the teacher will accept guidance from teacher who is expert to difficulties of arithmetic. In this way, the integration is maximal, while the stigma of difficulties and acceptance of assistance are reduced to a minimum. He/she accepts assistance as any other child who has difficulty in the class.

In elementary school and middle school it is possible to find integration teacher (a teacher with special education training) who assists to the child who integrated into a regular class (framework that parallel to the kindergarten with a regular kindergarten teacher and in addition integration kindergarten teacher). The integration teacher usually has a small class in which he/she treats with children who have difficulty individually or in small groups. However, more and more, expanding now the approach to enter to their classroom and take care of them in this classroom. The referral for integration teacher does not require a process of placement committee. The referral is done by the recommendation of the psychologist and Educational Diagnosis by the integration teacher.

The Learning Center is a framework in the school, which concentrates in one place the majority of resources (equipment, materials and teachers) that assist for pupils with difficulties. The Learning Center treats with the all pupils who ask for assistance in any profession, temporary or persistent, with or without a referral and recommendation of a psychologist. Because the center expands the fields of educational treatment and those who are eligible for assistance, it is likely that it reduces the stigma of acceptance of assistance.

The integrated class is a framework which is derived from the same model of integrated kindergarten. In this framework too is a regular class where two-thirds of the pupils are regular, while one-third of the pupils are with easier special needs and the number of pupils is limited to 24 children. Here also there are reinforcements of personnel: two teachers who together teach all the all pupils in the class. One teacher is a regular teacher training and a second teacher with special

education training. Also in the integrated class should be reinforced by inter-professional staff of paramedical professionals.

Promoting class is a class that is “closed” class for special education in the regular school.

In this framework, a child with special needs learns all the time (or most of the time) in a special classroom, when his/her presence near the regular children enables Social Integration with them.

In these frameworks it is possible to integrate partially into a regular classroom a child who relatively succeeds in a particular profession. If the attempt is successful, it is possible to gradually increase the hours of integration to full integration in the regular classroom. The referral to promoting class is done through placement committee.

Communication class is a type of special education class in the regular school, including pupils who are diagnosed as people with autism. The class accepts special conditions: between 5 to 8 pupils study in them. The staff is consisted of special education teacher, assistant, therapists. There is eligibility for short holidays, feeding, transportation and escort during the transport. The school day continues until 16:45. Approval to shorten the school day or holiday should be provided at each beginning of the year of study, only for this year.

Individual integration, pupil with autism / PDD who is integrated in a regular class, according to the decision of the Institutional Committee of Integration, support through an assistant - depending on his/her situation.

The Regional / Local Support Center (MATI = RLSC) serves, among its other functions, as organizational-professional framework for pooling of hours integration basket in the locality or the region that it serves. Pooling of the resources within the framework of RLSC, enables enrichment and diversity of the teaching force which specializing in various treatment methods in the field of special education and maximal flexibility in its adjusting it to the changing needs of the pupils in each educational framework.

Conclusions

The research shows that there is no unequivocal answer in which framework the student with special needs produces the desired support for his/her emotional and social development.

In this article we have begun with the various approaches of equality in education. Then we examined the various views on the integration of students with special needs into a regular school.

We also mentioned the Special Education Law in Israel, which states that the purpose of special education is first and foremost to facilitate the integration of the exceptional child in society and in the work force by promoting and developing the skills of the exception, improving his physical, mental, and behavioural functioning. The law explains that a large proportion of students with special needs can integrate into the regular classroom and benefit from it both academically and socially. The presence of students with a variety of special needs in the classroom presents an educational-social challenge for both the education staff and students. From this point of view, the Special Education Law directs the granting of a right of way for the placement of a student with special needs within the framework of regular education, rather than placement in special education.

Finally, we detailed the continuum of support for the combined student.

Bibliography

1. Blass N. & Leor A. The Special Education in Israel and the Policy of Integration. Publishing of the Center of Social Policy in Israel Investigation, Jerusalem, 2002.

2. Brickner R., Yosifon M., Hacham A. & Zehavi Y. In: Rich, Y. & Ben Ari, R. (Eds.), Teaching Methods for heterogeneous Class, Even Yehuda: Reches (Ridge), 1994.
3. CEO Circular regarding the Issue of Individual Educational Program for Pupils in the Framework of Special Education: http://cms.education.gov.il/EducationCMS/applications/mankal/arc//nh7_2_1.htm.
4. Compulsory Education Law, 1949. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0021642500210314?journalCode=ujje19>
5. Hila for the Education. The Right of Regular Education. <http://hila-equal-edu.org.il/wp-content/uploads/2016/05/%D7%945%D7%96%D7%9B%D7%95%D7%AA-%D7%9C%D7%97%D7%99%D7%A0%D7%95%D7%9A-%D7%A8%D7%92%D7%99%D7%9C-%D7%A2%D7%93%D7%9B%D7%95%D7%9F2011.pdf>.
6. International Agreement against Discrimination in Education, UNESCO (1960).
7. Kidrony M. Teaching in Heterogeneous Class. In Kashty, Y., Ariely, M. & Shalsky, Sh. (Eds.) (1997). Education and Teaching Lexicon, Tel – Aviv: Ramot (Levels), 1997.
8. Lavie W. Heterogeneous Effects of the Population of Pupils in the School on the Educational Achievements in the Elementary Education in Israel. Jerusalem: Milken institute, 1997.
9. Margalit M. Learning Disability in the Class. Educational Dilemmas in the New Reality, Implications in the Teachers Training and Continuing Education. MOFET (School of Research and Developing of Education and Teaching Staff in Colleges Training Programs – RADP) Institute, 2000.
10. Ministry of Education and Culture – CEO Circular. The Special Education in the Education System in Israel, Jerusalem: The Division of Special Education, 1991.
11. Ministry of Education and Culture. Integration of the Exceptional Child in the Regular Class, Tel – Aviv: MOFET (School of Research and Developing of Education and Teaching Staff in Colleges Training Programs – RADP) Institute. From the Report of Margalit Committee for Examining of the Implementation of Special Education Law, July 2000.
12. National Association for Autistic Children (NAAC). Retrieved from http://alut.org.il/?page_id=373.
13. Pasternak R. Chapters of Sociology of Education, Volume 2, The Open University, 2002.
14. Rich Y. & Ben Ari, R. Framework for Examining Teaching Methods for Heterogeneous Class. In: Rich, Y. & Ben Ari, R. (1994). Teaching Methods for Heterogeneous Class, Even Yehuda: Reches (Ridge).
15. Rich Y. The Heterogeneous Class – Education and Teaching, Ramat Gan: Bar Ilan University, 1997.
16. Special Education Law 1988. http://web1.nevo.co.il/Law_word/law01/152_048.doc.

II. ENGINEERING SCIENCES AND TECHNOLOGIES

II. ȘTIINȚE INGINEREȘTI ȘI TEHNOLOGII

UDC: 656.11, 355.4

MOBILE SITUATIONAL CENTER FOR PREVENTION AND REDUCTION OF EMERGENCY SITUATIONS

CENTRUL MOBIL DE COMANDA PENTRU LICHIDAREA SITUAȚIILOR EXCEPȚIONALE

*PEANCOVSCHII Serghei, PhD student,
Head of Alert, Information Systems and Communications Department
General Inspectorate of Emergency Situations of the Republic of Moldova, Chisinau
OHRIMENCO Serghei, PhD, University Professor,
Security Laboratory, Academy of Economic Studies of Moldova, Chisinau*

*PEANCOVSCHII Serghei, PhD student,
Șef Direcției înștiințare, sisteme informaționale și comunicații
Inspectoratul General pentru Situații de Urgență al Ministerul Afacerilor Interne
al Republicii Moldova, Chișinău
OHRIMENCO Serghei, doctor habilitat, profesor universitar,
Laboratorul de securitate informațională
Academia de Economie din Moldova, Chișinău*

Annotation: *This article covers the problematic issues regarding the formation of Mobile Emergency Operations Center of the General Inspectorate of Emergency Situations of the Republic of Moldova: there are determined the key objectives assigned to the Situational Center, as well as the peculiarities of the developing organizational structure of the information interoperability of the Center's employees, the providing subsystems' composition, and the directions aimed enhancing efficiency.*

Adnotare: *În articol sunt examinate chestiuni problematice ce țin de crearea Centrului mobil de comanda pentru lichidarea situațiilor excepționale al Inspectoratului General Pentru Situații de Urgență al MAI al Republicii Moldova: sunt stabilite sarcinile principale care stau în fața centrului situațional, precum și specificul structurii organizaționale formate de interacțiune informațională a angajaților centrului, componența subsistemelor de sprijin, direcții pentru creșterea eficienței.*

Keywords: *situational centers, Mobile Emergency Operations Center, unique communication protocol, the main scenarios of emergencies, effective solutions.*

Cuvinte cheie: *centre situaționale, Centrul mobil de comandă pentru lichidarea situațiilor excepționale, o reglementare unificată a interacțiunii: principalele scenarii de analiză de urgență, soluții eficiente:*

Introducere

Referințe istorice

Primele referiri dedicate problemei protecției populației împotriva diferitor dezastre naturale, precum și a proprietății cetățenilor și ale statului sunt date din 1834 atunci când Șeful poliției orășenești ordonă construirea remizei de pompieri în or. Chișinău. În 1907 în Basarabia deja funcționau 5 echipe de pompieri, o societate benevolă și 5 formațiuni de pompieri cu un număr total de 435 de persoane angajate. La 20.09.1940 se creează Statul Major al Apărării Antiaeriene Locale pe lângă Sovietul Comisarilor Poporului al RSSM. La 10.02.1996 se creează Departamentul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale prin retragerea din cadrul Ministerului Apărării a Departamentul pentru Protecția Civilă și Situații Extraordinare, iar din cadrul Ministerului Afacerilor Interne a Direcției de pompieri și salvatori și comasarea acestora. La 02.06.2017 Serviciul Protecției Civile și Situațiilor Excepționale al MAI se reorganizează în Inspectoratul General pentru Situații de Urgență. Hotărârea Guvernului nr.137 din 02.27.2019 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului General pentru Situații de Urgență al Republicii Moldova [5] stabilește efectivul-limită al Inspectoratului General pentru Situații de Urgență în număr de 2467 de unități, inclusiv 2395 de funcționari publici cu statut special, 7 funcționari publici și 65 de unități personal contractual.

Aceasta este ultima structură organizațională și operațională care a grupat și a unit subdiviziunile în trei direcții fundamentale.

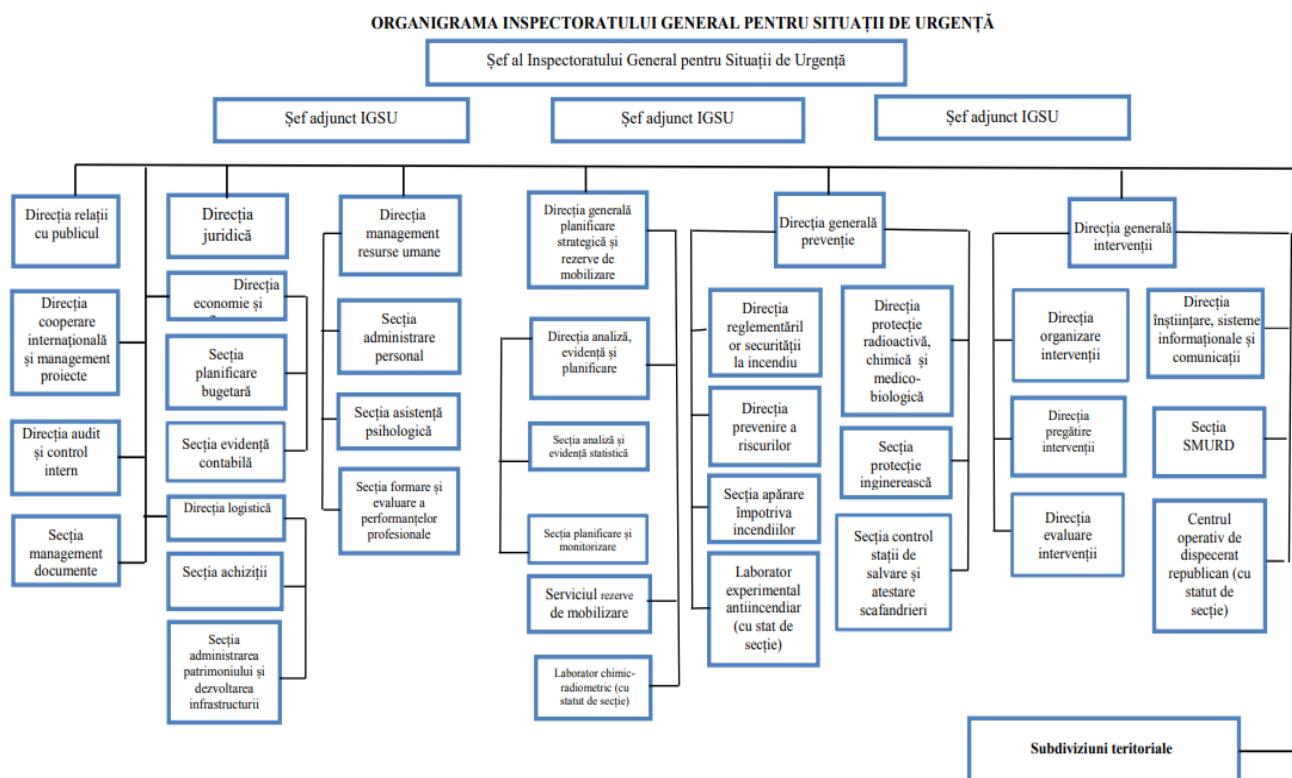

Figura 1. Organigrama Inspectoratului General pentru Situații de Urgență

Prevenția – entitate care include structuri care efectuează prevenirea și analiza tuturor documentelor de reglementare;

Intervenția – include toate forțele de reacționare:

1. *Direcții = 10:* (Direcția Situații Excepționale) DSE municipiu Chișinău, DSE municipiu Bălți, DSE Cahul, DSE Căușeni, DSE Edineți, DSE Hâncești, DSE Orhei, DSE Soroca, DSE Ungheni, DSE UTA Găgăuzia.
2. *Secții = 25:* SSE Anenii Noi, SSE Basarabeasca, SSE Briceni, SSE Cantemir, SSE Călărași, SSE Cimișlia, SSE Criuleni, SSE Dondușeni, SSE Drochia, SSE Dubăsari, SSE Fălești, SSE Florești, SSE Glodeni, SSE Ialoveni, SSE Leova, SSE Nisporeni, SSE Ocnîța, SSE Rezina, SSE Râșcani, SSE Sângerei, SSE Strășeni, SSE Șoldănești, SSE Ștefan Vodă, SSE Taraclia, SSE Telenești, Direcția regională căutare și salvare: DRCS 1 și DRCS 2, Centrul Republican de Instruire: CRI.

Asistență și suport logistic - Combină toate unitățile de asistență. Planurile strategice și rezervele materiale, logistică, finanțe, juridică, relații publice, cooperare internațională, audit intern, flux de lucru etc. Figura 1 prezintă organigrama Inspectoratului General pentru Situații de Urgență.

Date generale

Accelerarea ritmului de dezvoltare a tehnologiilor informaționale și de comunicare oferă o reducere semnificativă a timpului de luare a deciziilor, ceea ce este deosebit de critic atunci când se iau decizii în situații de criză. Din 2014, Centrul pentru Dirijare în Situații Excepționale (CDSE) a devenit unul dintre principalele instrumente pentru îmbunătățirea calității și eficienței activităților de management ale Inspectoratului General pentru Situații de Urgență al MAI al Republicii Moldova, a cărui principală sarcină este colectarea și procesarea informațiilor de urgență primite, ceea ce permite evaluarea situației actuale, modelarea și prognozarea opțiunilor pentru dezvoltarea unei situații, realizarea unui set de măsuri pentru prevenirea consecințelor, fără a aștepta declanșarea unei crize.

Centrul este împărțit structural în 3 componente:

Figura 2. Prima Componenta - Centrul de dispecerate de urgență, având ca scop primirea și gestionarea apelurilor primite, dispecerizarea forțelor și a tehnicii pentru intervenție

A Doua componenta - Centrul de Dirijare în Situații Excepționale, în timp ce lucrează împreună într-o celulă de criză, poate monitoriza, prognoza și modela toate tipurile de scenarii posibile.

Figura 3. Centrul de Dirijare în Situații Excepționale

Al treilea componenta – Sala Comisiei naționale pentru situații excepționale, în care miniștrii aflați sub președinția premierului iau decizia finală cu privire la lichidarea situațiilor de urgență.

Figura 4. Sala Comisiei naționale pentru situații excepționale

Hotărârea Guvernului nr. 1340 din 04.12.2001, cu privire la Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova [4], instituie comisia de 27 de persoane, compusă din:

- oficiali guvernamentali: 2;
- membri din 9 ministere: 13,
- instituții independente: 12.

Figura 5 prezintă Structura sistemului de management al situațiilor excepționale în Republica Moldova.

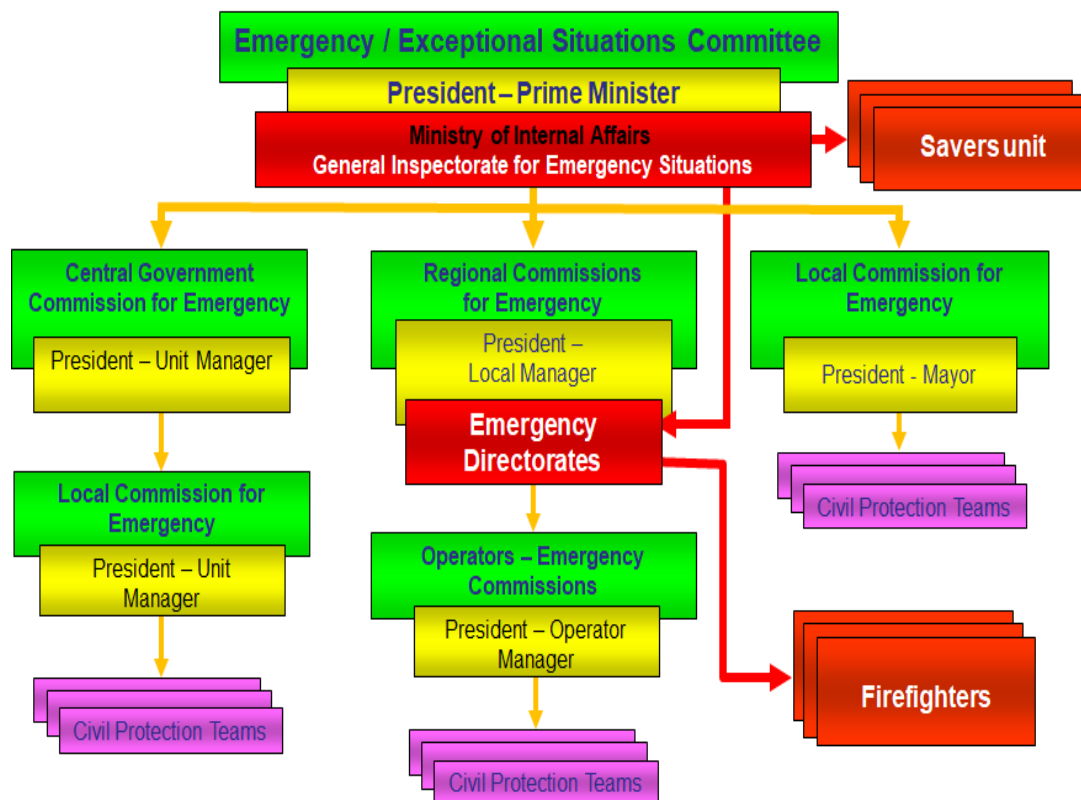

Figura 5. Structura sistemului de management al situațiilor excepționale în Republica Moldova

Material și metodă

În procesul de eliminare a situațiilor de urgență și a consecințelor acestora participă diverse ministere, care au propriile lor centre de dispecerat, ale căror principală sarcină este monitorizarea. Una dintre sarcinile importante în caz de urgență este asigurarea schimbului de date colectate și prelucrate. De obicei, schimbul are loc prin apeluri telefonice, fax, SMS și e-mail. Recent a început să fie folosită mesageria instantanee Viber, WhatsApp, Telegram. Figura arată relația dintre principalele servicii de dispecerat subordonate diferitor structuri de stat cu care se va face schimb de informații în caz de urgență. În prezent, următoarele servicii operaționale de urgență funcționează independent pe întreg teritoriul Republicii Moldova: pompieri, poliție, asistență medicală de urgență, unități de urgență pentru scurgeri de gaze și alte organizații analogice, fiecare având un număr de telefon diferit. În plus, toate aceste servicii se bazează pe diferite principii de organizare, le lipsesc platforme de procesare a informațiilor de înaltă tehnologie. Mai mult, au un număr limitat de apelanți și conexiune inversă. Toți acești factori duc la confuzii și pierderi de timp în situații de urgență, ceea ce face dificilă obținerea unui răspuns rapid și sigur la o criză.

Cu începere de la 1 iulie 2018 dispeceratele subdiviziunilor de salvatori și pompieri și ale ambulanței au început să activeze pe platforma unică 112.

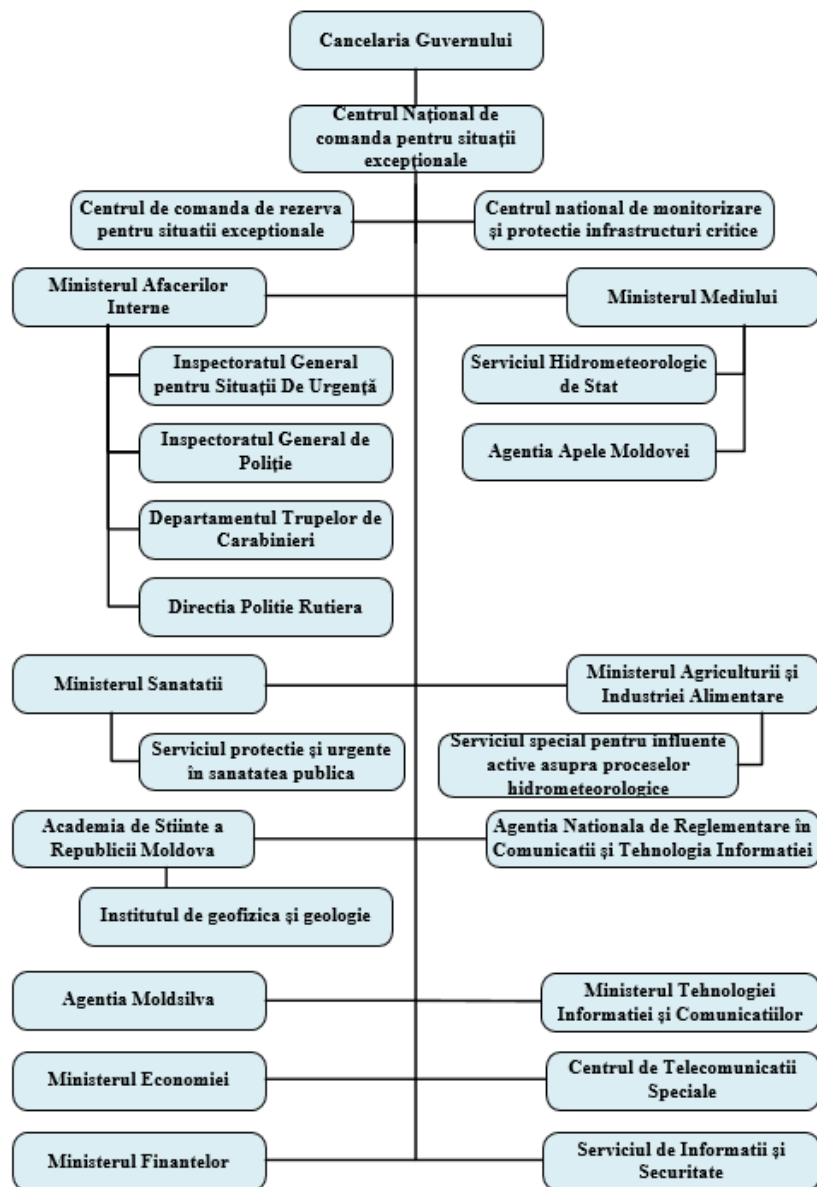

Figura 6. Conceptul fluxului informațional în caz de urgență

În conformitate cu legislația actuală, clasificarea situațiilor de urgență este următoarea:

1. Situații excepționale cu caracter tehnogen

- 1.1. Accidente de transport (catastrofe).
- 1.2. Incendii, explozii, pericol de explozie.
- 1.3. Avarii cu degajarea (cu pericol de degajare) substanțelor chimic periculoase.
- 1.4. Depășirea concentrației maxime admisibile a substanțelor periculoase în mediul ambiant.
- 1.5. Avarii cu degajarea (pericol de degajare) substanțelor radioactive.
- 1.6. Prăbușirea bruscă a edificiilor, construcțiilor.
- 1.7. Avarii la sisteme electroenergetice.
- 1.8. Avarii la sisteme comunale de asigurare vitală.
- 1.9. Avarii la sisteme de legătură și comunicațiilor electronice.

1.10. Avarii la instalații industriale de epurare.

1.11. Avarii hidrodinamice.

1.12. Situații excepționale cu caracter cosmic.

2. Situații excepționale cu caracter natural

2.1. Fenomene geofizice periculoase: cutremure de pământ.

2.2. Fenomene geologice periculoase.

2.3. Fenomene meteorologice și agrometeorologice periculoase.

2.4. Fenomene hidrologice periculoase.

2.5. Fenomene hidrogeologice periculoase.

2.6. Incendii în natură.

2.7. Situații excepționale cauzate de schimbarea stării pământului (solului, subsolului, landşaftului).

2.8. Situații excepționale, cauzate de schimbarea componenței și proprietăților atmosferei (mediului atmosferic).

2.9. Situații excepționale cauzate de schimbarea stării hidrosferei (mediului acvatic).

2.10. Situații excepționale cauzate de schimbarea stării biosferei.

3. Situații excepționale cu caracter biologic-social

3.1. Boli contagioase ale oamenilor.

3.2. Intoxicarea oamenilor.

3.3. Boli contagioase ale animalelor agricole.

3.4. Intoxicarea în masă a animalelor agricole.

3.5. Pierirea în masă a animalelor sălbatice.

3.6. Atacarea plantelor agricole de boli și dăunători.

Protecția civilă, concepută în acest fel, pe lângă concentrarea sa tradițională asupra pregătirii și răspunsului la dezastre, poate stimula implicarea guvernelor de a aborda politici adecvate de reducere a riscurilor în caz de catastrofe. Aceasta poate include participarea sectoarelor de protecție civilă la platformele naționale de reducere a riscului de catastrofe [14]. Structurile de protecție civilă din fiecare țară europeană demonstrează diferențe în organizarea protecției civile, inclusiv nivelul de pregătire și capacitatea de a monitoriza eficient pericolele și de a evalua vulnerabilitățile potențiale. Natura riscurilor cu care se confruntă fiecare țară, atât din cauza riscurilor naturale, cât și a celor tehnologice, precum și a procedurilor de protecție civilă la nivel legislativ și administrativ (național, regional și municipal), inclusiv o evaluare a sistemelor de avertizare timpurie și a capacităților de gestionare a dezastrelor. O atenție specială la crearea Centrului mobil de comandă pentru lichidarea situațiilor excepționale trebuie acordată procedurilor și tehnologiilor utilizate în cazul pericolului transfrontalier.

Scopul acestei lucrări este de a studia posibilitățile de creștere a eficienței prevenirii și a răspunsului în situații de urgență în Republica Moldova prin dezvoltarea unui sistem informațional și analitic pentru situații de urgență, cu evidențierea Centrului mobil multifuncțional de comandă pentru lichidarea situațiilor excepționale.

Scopul principal al acestui sistem și a Centrului mobil de comandă pentru lichidarea situațiilor excepționale este pregătirea deciziilor de management prin accelerarea prevenirii, lichidării și analizei situațiilor de urgență, precum și reducerea la minimum a pierderilor umane și a pierderilor economice cauzate de situațiile excepționale.

Figura 7. Centru de telecomunicații mobile

Centrul situațional prezintă un complex software și hardware, care include:

- hardware, inclusiv un set de stații de lucru, servere, instrumente interactive, protecția datelor;
- suport pentru telecomunicații (rețele globale și locale, canale de comunicare);
- suport informațional (standarde, reglementări, metode, documente de reglementare, surse de informații, fluxuri de date prelucrate în Centrul situațional);
- software de suport pentru luarea deciziilor de management (sisteme de colectare și stocare a informațiilor, structurare și procesare, analiză și prognoză, pregătire pentru vizualizare, software de securitate a informațiilor).

Principalul obiectiv al creării Centrului situațional este creșterea eficienței și a calității deciziilor de management pentru prevenirea și eliminarea situațiilor de criză și de urgență. Centrul situațional ar trebui să ofere informații și suport analitic pentru proceduri și procese care să permită analiza rapidă, modelarea și prognozarea scenariilor pentru dezvoltarea situației și să elaboreze dinamic soluții eficiente.

Centrul situațional al IGSU este creat pentru soluționarea următoarelor sarcini:

- planificarea și controlul strategic, monitorizarea, analiza și prognoza dezvoltării situației în sferele socio-politice, socio-economice și informaționale, în domeniul securității integrate, inclusiv a problemelor de combatere a terorismului, securității statului și publice, în cazul apariției și lichidării situațiilor de excepționale (de criză);
- planificarea și controlul dezvoltării socio-economice și spațiale, securitatea integrată, dezvoltarea industriei, agriculturii, comerțului, științei și educației, planificarea bugetară, precum și evaluarea opiniei publice (populație, grupuri de cetățeni, comunități de experți) cu privire la problemele urgente ale dezvoltării statului și societății.

O serie de publicații sunt dedicate studiului problemelor de gestionare a situațiilor de urgență. Este evidențiată clasa sarcinilor asociate cu îmbunătățirea proceselor de luare a deciziilor, asistența informațiilor, comunicații, software special etc.

În lucrare [12] sunt examinate principalele amenințări, considerate ca sursă a situațiilor excepționale caracteristice pentru regiunea noastră. Trebuie menționată clasificarea propusă a amenințărilor, precum și o analiză detaliată a problemelor de gestionare a riscurilor și a

vulnerabilităților, identificarea principalelor amenințări și riscuri, măsuri posibile de reducere a riscurilor și a pericolelor.

Mobile Center of Excellence [8] – sunt propuse concepțiile de bază ale Mobile Center of Excellence (mCoE), în calitate ca modalitate eficientă de a crea și implementa o strategie de mobilitate a obiectelor centralizate. Această abordare este destinată să rezolve un complex de probleme, inclusiv crearea eficientă a scenariilor în cadrul acestui model; evitarea duplicării costurilor; gestionarea eficientă a ciclului de viață etc.. Foaia de parcurs a mobilității include: identificarea driver-ilor; obținerea finanțării bugetare și dezvoltarea unei strategii mobile; configurarea sistemului de control; Mobile Innovation Management, Mobile Solutions Management, Mobile Governance Management and Mobile Partner Management [7].

O importanță practică deosebită pentru gestionarea crizelor este abordarea bazată pe software-ul social [3].

Un exemplu bun și eficient de interacțiune a serviciilor de răspuns la situații de urgență și de gestionare a riscurilor la nivel regional și internațional este interacțiunea serviciilor specializate din două regiuni vecine din România (regiunea Timuș) și Serbia (regiunea Banat) [13].

O caracteristică importantă a sistemelor informatice moderne este utilizarea tehnologiei mobile [11]. Componenta acestora este actualizată constant cu proprietăți noi, ceea ce necesită revizuirea constantă a cerințelor de securitate a informațiilor.

Una dintre problemele stringente ale funcționării sistemelor informaționale în general, și a centrelor situaționale mobile în special, este problema asigurării securității informațiilor. În primul rând, această problemă necesită elaborarea unui clasificator de amenințări pentru securitate și detalierea acestuia, unei politici de securitate a informațiilor și a unui set de măsuri organizatorice pentru a contracara încercările de organizare a accesului neautorizat la informații și software. Punctul de plecare în implementarea acestui proces îl pot reprezenta activitățile de identificare a riscurilor, implementarea standardelor de securitate a informațiilor etc. [6].

Următorii factori sunt principali pentru clasificarea amenințărilor de securitate a informațiilor: nivelul de pericol al consecințelor amenințării; obiectivele și motivația surselor de amenințări; transportator de amenințări; semne de manifestare a amenințării; mecanisme și instrumente pentru implementarea amenințărilor.

Rezultate și discuții

În prezent pentru Inspectoratul General pentru Situații de Urgență al MAI al Republicii Moldova o problemă actuală este implementarea și perfecționarea tehnologiilor informaționale și de comunicare, care asigură:

- accesul rapid la informații profesionale și de referință;
- procesarea unor cantități mari de informații;
- răspunsul la timp la schimbarea situațiilor;
- prognozarea dezvoltării situației;
- analiza experienței acumulate etc.

Toate acestea ar trebui să fie direct legate de caracteristicile geografice, seismice, tehnologice, sociale ale obiectelor.

Următoarele sarcini sunt atribuite Centrului situațional al Inspectoratului General pentru Situații de Urgență al MAI Republicii Moldova:

- colectarea de informații dintr-o varietate de surse eterogene (supraveghere video, telemetrie, analiza internetului și a mass-media, distribuirea sistemelor de informații etc.);

- analiza operativă a informațiilor (identificarea evenimentelor semnificative (incidente), gruparea lor în cascade corespunzătoare situațiilor de urgență);
- notificarea operatorilor și a persoanelor responsabile despre incidente;
- sprijin de luare a deciziilor - modelarea scenariilor de urgență, evaluarea consecințelor posibile ale acestora, oferirea de opțiuni de acțiuni pentru factorii de decizie;
- planificarea și monitorizarea implementării măsurilor de răspuns la situații de urgență;
- analiza retrospectivă a incidentelor și acțiunilor pentru eliminarea acestora, planificarea pe această bază a măsurilor menite să crească pregătirea pentru situații de urgență.

Sarcina privind asigurarea securității în sine poate fi împărțită în două: alertă despre dezastru; organizarea operațiunilor de salvare. În practică, procesul de management a fost dezvoltat, care reprezintă o succesiune de acțiuni țintite, care fac parte din management, a căror implementare duce la atingerea obiectivului final al managementului în ansamblu.

O listă tipică de acțiuni incluse în procesul de gestionare include:

- determinarea obiectivelor de management;
- evaluarea situației și a stării inițiale în care se află obiectul de management;
- prognozarea dezvoltării situației;
- definirea și evaluarea succesiunii acțiunilor, care împreună ar trebui să conducă la atingerea obiectivului de management;
- adoptarea celei mai raționale succesiuni de acțiuni ca decizie managerială.

În evaluarea soluției alese, rolul principal îl joacă determinarea forțelor și mijloacelor necesare implementării soluției, costurile financiare ale volumului costurilor, distribuirea resurselor etc.

Lucrările de proiectare efectuate la Centrul mobil de comandă pentru lichidarea situațiilor excepționale se bazează pe tehnologii de luare a deciziilor în situații de criză, care pot fi descrise ca tehnologii organizaționale și informaționale, care au o serie de caracteristici comune: au ca scop creșterea volumului de informații cu privire la problema analizată; permit să obțineți informații specifice care lipsesc în prezent din punctul de vedere al factorului de decizie; generează soluții alternative care pot fi comparate; permit desfășurarea activității în situații de criză, devenind un fel de instrumente anti-criză; combină eforturile unor echipe întregi, creând efectul sinergic corespunzător.

Proiectul de dezvoltare al Centrului mobil de comandă pentru lichidarea situațiilor excepționale se bazează pe următoarele componente:

1. Clienții cheie: serviciile specializate de stat 112, 901, 902 și 903.
2. Furnizori de informații: Agenția Relații Funciare și Cadastru a Republicii Moldova; serviciile de dispecerat.
3. Date de intrare: operatori GSM (informații despre numărul de telefon și geolocalizarea acestuia); informații despre apelant - adresa și descrierea situației inițiale).
4. Date de ieșire: harta geolocalizării apelantului; informații despre locația celor mai apropiate vehicule; conținutul interviului și întrebări pentru operator; plan de răspuns pentru dispecer; rapoarte de răspuns.
5. Utilizatori: 112 operatori de servicii; dispecerate de urgență.

În calitate de rezultat principal al acestei lucrări, vă propunem să luați în considerare formularea principalelor sarcini ale tehnologiei de suport decizional a Centrului mobil de comandă pentru lichidarea situațiilor excepționale.

Problema științifică asociată dezvoltării de metode, algoritmi și programe eficiente pentru realizarea unui studiu predictiv al funcționării sistemului de gestionare a situațiilor de urgență prezintă un interes considerabil.

Printre numeroasele subsarcini care, potrivit autorilor, ar trebui rezolvate în cadrul Centrului mobil de comandă pentru lichidarea situațiilor excepționale, distingem următoarele:

- optimizarea producției resurselor planului de mobilizare;
- distribuția optimă a planului de producție a resurselor de mobilizare;
- alegerea unei tehnologii optime de producere a resurselor mobile.

Soluționarea acestor subsarcini ne va permite să formulăm o listă de activități cheie, o succesiune de reguli de gestionare a situațiilor de urgență și să stabilim o listă de resurse. [12]

Astfel, atunci când se elaborează un plan optim pentru mobilizarea resurselor, apare o problemă extremă multicriterială, a cărei soluționare la timp și exactă este posibilă pe baza metodelor economice și matematice și a construcției unor modele adecvate.

Pentru a optimiza resursele de mobilizare, vom construi un model matematic, ținând cont de următoarele restricții:

- nevoie de bunuri (servicii);
- limitarea deficitului de resurse materiale din fiecare categorie;
- planuri de producție a proiectelor;
- capacitatea de producție planificată, ținând cont de punerea în aplicare a unei noi.
- În calitate de criterii optime vor fi utilizate următoarele:
- costuri minime de producție;
- randamentul maxim al produsului;
- beneficiu maxim de producție (servicii).

În urma soluționării problemei, se creează un plan optim care să îndeplinească cerințele pentru producție și nomenclatură, pe baza deficitului necesar de resurse materiale, capacități disponibile de producție corespunzătoare valorii limită a funcției obiective.

Următoarele simboluri vor fi utilizate pentru a construi modelul matematic:

- n - numărul de tipuri bune care trebuie produse;
- i - indicele tipurilor bune $1 \leq i \leq n$;
- m - numărul de tipuri de resurse materiale care vor fi alocate;
- j - indicele tipului de resurse $1 \leq j \leq m$;
- l - cantitatea de resurse de producție utilizate (echipamente, spații etc.);
- k - indicele resurselor de producție utilizate, $1 \leq k \leq l$
- π_i - i -tip de producție bună limită inferioară;
- Π_i - i - tip de producție bună limită superioară;
- R_j - j -tip limită resursă materială;
- r_{ji} - j - tipul resursei materiale necesare producerii unei unități de marfă de tip- i ;
- Φ_k - k - tipul resursei de producție, fondul de decontare;
- a_{ki} - k -tipul resursei de producție rată progresivă pentru i - tip bun;
- S_i - i - tip bun de cheltuieli planificate;
- C_i - i - tip de preț efectiv bun;
- X_i - i - tip bun al sumei în termeni optimi.

În simbolurile de mai sus, un model matematic poate fi formulat după cum urmează:
Găsiți mai multe necunoscute $x_i, i = 1, n$, care îndeplinesc următorul sistem de limite:

$$\pi_i \leq x_i \leq \Pi_i, i = \overline{1, n} \quad (1)$$

$$\sum_{i=1}^n r_{ji} x_i \leq R_j, j = \overline{1, m} \quad (2)$$

$$\sum_{i=1}^n a_{ki} x_i \leq \Phi_k, k = \overline{1, l} \quad (3)$$

În conformitate cu care funcția

$$F_1 = \sum_{i=1}^n S_i x_i \quad (4)$$

Își va lua valoarea minimă, în timp ce funcțiile

$$F_2 = \sum_{i=1}^n (C_i - S_i) x_i \quad (5)$$

Își va lua valoarea maximă.

După rezolvarea problemei de programare liniară, puteți selecta planul optim sau puteți oferi un compromis.

Sarcinile stabilite pot fi rezolvate prin aplicarea teoriei de luare a deciziei, a teoriei grafelor, a metodelor matematice discrete, analizei sistemice, analizei experților etc.

Cercetări ulterioare

Recunoscând necesitatea desfășurării în continuare a lucrărilor pentru îmbunătățirea Centrului mobil de comandă pentru lichidarea situațiilor excepționale, considerăm necesar să ne concentrăm asupra studiului următoarelor probleme importante.

În primul rând, construirea unui sistem de securitate a informațiilor ținând cont de specificul Centrului mobil de comandă pentru lichidarea situațiilor excepționale în conformitate cu cerințele standardului familiei ISO 27000.

Un rol important în asigurarea securității informațiilor îl are elaborarea și implementarea unei politici de securitate a informațiilor. Acest document permite la nivel conceptual stabilirea priorităților în domeniul securității informațiilor și conturarea principalelor modalități de asigurare a acesteia. Pentru a atinge acest obiectiv, este necesară rezolvarea anumitor probleme: identificarea cerințelor care trebuie luate în considerare la crearea unei politici; analiza etapelor principale ale construcției sale; examinarea conținutului de bază al secțiunilor care alcătuiesc politica de securitate a informațiilor.

La elaborarea unei politici de securitate a informațiilor, ar trebui să se țină seama de o serie de cerințe. Cerința de legalitate presupune că politica de securitate implementată trebuie să respecte cadrul de reglementare existent. Aceasta se aplică nu numai legislației naționale, ci și standardelor internaționale adoptate și aprobate la nivel de stat, documentelor de reglementare internă sau acordurilor încheiate cu terți și organizații străine.

Cerința responsabilității personale presupune că ar trebui numită o persoană responsabilă - un angajat care va fi responsabil pentru politica de securitate pe întregul ei ciclu de viață, adică la planificarea politicii, monitorizarea implementării acesteia, revizuirea, actualizarea ei etc.

Cerința de relevanță înseamnă că politica de securitate trebuie să fie în concordanță cu realitățile în continuă schimbare ale activităților Inspectoratului General pentru Situații de Urgență, actualizată și revizuită în conformitate cu acestea.

Procesul de asigurare a securității informațiilor este asociat cu activitatea continuă, și nu cu dezvoltarea unui set specific de măsuri și activități. Atunci când planificați o politică de securitate a

informațiilor, este necesar să se țină seama de posibilitatea unor noi amenințări la adresa informațiilor protejate și, prin urmare, să se prevadă modificări ale dispozițiilor prezentului document.

Cerința controlului asupra politicii de securitate a informațiilor înseamnă că politica trebuie să fie supusă unui audit extern independent pentru a-i confirma eficacitatea, corectitudinea și conformitatea cu standardele și cerințele de reglementare.

Următoarele evoluții ar trebui să fie evidențiate, de asemenea, ca evoluții de perspectivă: transformarea digitală a proceselor de management; proiectarea unui ecosistem digital; proiectarea formei și conținutului unui pașaport digital de obiecte; dezvoltarea de obiecte digitale folosind tehnologia 3D „twin”; crearea de rețele de internet industriale etc.. Unul dintre domeniile de activitate prospective nu îl reprezintă lucrul cu obiecte fizice specifice, ci cu o copie a sa digitală. Vorbim despre procesele de creare, analiză și gestionare a așa-numiților gemeni digitali. Aceste procese sunt cele, care în final vor reduce riscurile și costurile în timpul lucrului cu activele fizice reale. Considerăm că este posibil să notăm necesitatea interacțiunii „independente” a geamănului digital cu „originalul” fizic și invers [1,2]. „Originalul” fizic trebuie să transmită date despre sine către un omolog digital care analizează datele. Abaterile sunt identificate în fluxul de date pentru anumiți indicatori, modele și transferate la centrul situațional pentru luarea deciziilor.

Tehnologia care stă la baza Centrului mobil de comandă pentru lichidarea situațiilor excepționale ar trebui să se concentreze pe prelucrarea mai multor tipuri de date nestructurate, inclusiv documente în format standard, datele rețelelor de socializare și fișiere audio și video. În consecință, software-ul special dezvoltat este conceput pentru a oferi beneficii relevante sub forma:

- capacitatea de a construi o soluție flexibilă pentru un set de sarcini specifice;
- crește fiabilitatea și siguranța sistemului;
- reducerea la minimum a riscurilor asociate cu utilizarea software-ului propriu;
- date inițiale deschise și independență față de dezvoltatorii de sistem;
- lipsa redevențelor în versiunile gratuite.

Lucrările ulterioare ar trebui să vizeze dezvoltarea subsistemelor de susținere a Centrului mobil de comandă pentru lichidarea situațiilor excepționale, în special: extinderea infrastructurii obiectelor de management; dezvoltarea unei rețele integrate de comunicare și transmisie de date (rețea fixă, rețea de comunicații radio-mobilitate); creșterea eficienței sistemului automatizat de interacțiune informațională interdepartamentală (sistem de informații și de navigație și sistem de avertizare); sisteme de monitorizare a unor instalații și teritorii potențial periculoase; sistem de securitate a informațiilor.

Concluzii

Problemele examinate privind proiectarea și funcționarea centrelor de control mobil sunt departe de a epuiza întreaga varietate de probleme de transformare a proceselor de gestionare a activităților Inspectoratului General pentru situații de Urgență. Soluția acestor probleme necesită, în primul rând, conștientizarea importanței digitalizării, elaborarea planurilor de selecție și introducerea de noi tehnologii pentru colectarea, procesarea, stocarea informațiilor nestructurate pentru a pregăti soluții pentru gestionarea situațiilor de urgență. Astfel, abordarea propusă este utilizată pentru proiectarea și funcționarea Centrului mobil de comandă pentru lichidarea situațiilor excepționale pentru Inspectoratul General pentru Situații de Urgență al Ministrului Afacerilor Interne din Republica Moldova, în scopul îmbunătățirii siguranței vieții populației și infrastructurii. Sunt identificate principalele sarcini care trebuie rezolvate de Centrul mobil de comandă pentru lichidarea situațiilor excepționale și domeniile de aplicare a tehnologiilor informaționale și de

comunicare, ceea ce va permite obținerea rapidă a informațiilor necesare și reducerea pierderilor iremediabile de populație în situații de urgență, accidente de circulație rutieră, în caz de incendii și avarii, reducerea costului lichidării situațiilor excepționale.

Bibliografie

1. Aaron Parrott, Lane Warshaw. Industry 4.0 and the Digital Twin. Manufacturing meets its match. <https://www2.deloitte.com/insights/us/en/focus/industry-4-0/digital-twin-technology-smart-factory.html>
2. Analytic Engine for the Digital Power Plant. GE Digital Twin. https://www.ge.com/digital/sites/default/files/download_assets/Digital-Twin-for-the-digital-power-plant-.pdf
3. Christian Reuter, Alexandra Marx, Volkmar Pipek. Crisis Management 2.0: Towards a Systematization of Social Software Use in Crisis Situations. *International Journal of Information Systems for Crisis Response and Management*, 4(1), 1-16, January-March 2012.
4. Hotărîre Guvernului nr. 1340 din 04.12.2001, cu privire la Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova. <http://lex.justice.md/md/295793/>
5. Hotărîrea Guvernului nr. 137 din 02.27.2019 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului General pentru Situații de Urgență al Republicii Moldova <http://lex.justice.md/md/379715/>
6. Kazarin O.V., Sharyapov R.A., Yashchenko V.V. Multifactorial classification of threats to information security of cyber-physical systems. *RSUH/RGGU Bulletin. "Information Science. Information Security. Mathematics"* Series. 2018; 1(1), p. 39-55.
7. Marco Romano, Teresa Onorati, Ignacio Aedo, Paloma Diaz. Designing Mobile Applications for Emergency Response: Citizens Acting as Human Sensors. *Sensors*, 2016, 16, 406; doi:10.3390/s16030406.
8. Mobile Center of Excellence: An Enterprise Playbook. Cognizant Reports. February 2014. <https://www.cognizant.com/InsightsWhitepapers/Mobile-Center-of-Excellence-An-Enterprise-Playbook.pdf>
9. Ohrimenco S., Borta G. Optimizing Mobilization Resources in Case of a Disaster. *INFOS-2019*. p. 59-65.
10. Paul Dreyer, Therese Jones, Kelly Klima, Jenny Oberholtzer, Aaron Strong, Jonathan William Welburn, Zev Winkelman. Estimating the Global Cost of Cyber Risk Methodology and Examples. 2018 RAND CORPORATION. www.rand.org/t/RR2299
11. Scheepers H., Scheepers R. Implementation of Mobile Technology in Organizations: Expanding Individual Use Contexts" (2004). *ICIS 2004 Proceedings*. Paper 14. <http://aisel.aisnet.org/icis2004/14>
12. Steiner Nicolae, Andriciu Radu. Managementul situațiilor de urgență create de dezastre. Volumul 1. Bucuresti, 2009. <https://www.academia.edu/34034085/30>.
13. Studiu de specialitate din domeniul managementului situațiilor de risc în regiunea transfrontalieră româno - sârbă (județul Timiș, România și districtul Banatul Central, Serbia). <https://tm.prefectura.mai.gov.ro/wp-content/uploads/sites/22/2017/12/situatii-de-urgenta-situatii-de-risc.pdf>
14. The Structure, Role and Mandate of Civil Protection in Disaster Risk Reduction for South Eastern Europe. report 2008. https://www.unisdr.org/files/9346_Europe.pdf

UDC: 330.47

**INFORMATION INTERCONNECTION – THE CONTRIBUTING FACTOR TO
COMPLETE INFORMATICS ACHIEVEMENT OF THE INTEGRATED INFORMATION
SYSTEM**

**INTERCONECTAREA INFORMAȚIONALĂ – FACTORUL CONTRIBUTIV LA
REALIZAREA INFORMATICĂ COMPLETĂ A SISTEMULUI INFORMATIC
INTEGRAT**

*LEAHU Tudor, PhD,
Free International University of Moldova, Chisinau
SHISHIYANU Sergiu, PhD,
Free International University of Moldova, Chisinau
GRECU Alexandr, Master in ICT
Free International University of Moldova, Chisinau*

*LEAHU Tudor, doctor în științe economice, profesor universitar interimar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
SHISHIYANU Sergiu, doctor habilitat în inginerie electronică și a informației,
conferențiar universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
GRECU Alexandr, Maestru în TIC,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău*

Annotation: *The varieties of functional and procedural interconnections and interactions between the information subsystems and their constituents with the informative role in the unitary process of economic management are highlighted and elucidated in this article. It is established the possibility of using these interconnections and interactions during the elaboration of the economic integrated informatics system and their contribution to the automatic functioning of the same category systems.*

Adnotare: *Varietățile interconexiunilor funcționale și procedurale și interacțiunile dintre subsistemele informatice și elementele constitutive ale acestora cu rolul informativ în procesul unitar de gestionare economică sunt evidențiate și elucidate în acest articol. Se stabilește posibilitatea de a utiliza aceste interconexiuni și interacțiuni în timpul elaborării sistemului informatic economic integrat și contribuția lor la funcționarea automată a aceluiași sisteme de categorie.*

Keywords: *interconnections, information system, subsystems, constituents, unitary, integrated.*

Cuvinte cheie: *interconectări, sistem informațional, subsisteme, constituante, unitare, integrate.*

Introduction

For the existing economic management system, spatial isolation and the discreet evolution of material (manufacturing, distribution (commercialization), consumption) and informational (informative, decisional) processes are characteristic, which virtual and in analogue interpretation

they form whole. This explains the multiple disparities between the activities of these two categories of activities (material, informational), the breaking down of the managerial system on management levels (bodies) (primary, intermediate, superior), operational periods (operative, current, prognostic) and of the information system on subsystems, complex and particular issues.

Such a situation led to the most expressive influence, especially at the intermediate and higher levels, of the subject's role on the material and spiritual events of both the human society as a whole and each subdivision, individual. Have been created the conditions of favoring of prevailing negative tendentious impact of the managerial system over the driven object (process), as well as to the predominance of applied practically in any space and management moment of the administrative methods and means. From unitary positions, all these moments, with prevalence, are caused by the inadequacy of the performance level of the management subsystem comparatively with the it driving subsystem. The formation of the mentioned breaking off has occurred once with the establishment of the social character of the human material activities, as a consequence of the qualitative information shortage.

The analysis of the unfolding of course of these two constituents of the unitary economic management process revealing in transparency the objective going, but until unconscious of the subject, towards the liquidation of the territorial isolation and the discrete function of them. At present and from the beginning of the socialization of the subject's activities, such advancement is observed and is accomplished by inventing, elaborating and applying of the various technical, programmed means, technological methods, a.s.o., considered as informatics resources. By drawing a parallel between the progress of the development of elucidated resources, it becomes perceptible the fact that the above mentioned essentially have advanced, while, from the point of view of the complete inclusion of the information phenomenon as an integral unit, their application in the economic informative and decisional fields is insufficient. In this sense, it is certifying the satisfactory coverage by the informatics means and methods only of a transformative stage of the information - the processing (information, structural, calculation) stage, the other two stages - initial (of the formation of the primary and intermediate values) and of using (analysis of information products and based on the results of this analysis forms of decisions), remain mostly conducted manually by the subject. As a result, there has been a substantial disagreement between the levels of performance of the informatics methods and means and level of their application domain - information. This situation can be qualified as an unpreparedness of the information resources for the involvement of the nominated resources in their processing. The created circumstances are caused by the major spatial expansion and the unimaginable speeds of achieving human material preoccupations. About this confessing the evolutionary formulation of the concept of globalization of the cause activities, objective being pushed by the imperative of the material - informational integration. Otherwise affirming, the material globalization has provoked and cannot be achieved and operated without the informational globalization.

It is worth mentioning that at the moment and permanently, the listed above informatics resources rightly and justifiably are considered to be decisive in the data processing. But not less valuable for this way is the suitability of structuring and organizing of the information resources, theirs processing and functional (of serving of management functions) interconnections. The consecutive accomplishment of these two categories of interconnections, starting with each problem and finalizing with the information system, ensures the continuity of all information processes. In the case where continuity is supported by technical means and methods, it is automatic. That is why, not only the informatics factors, but also the itself domain - information resources, its rational structural interconnections, efficient organization and processing directly contribute to their

mechanically processing. Therefore, the decisive importance in supporting of the automatic functioning of integrated system of economic management disposing the identification, respecting, putting in working and guaranteeing of the technical functioning of any variety of interconnections and interactions within the framework of named system [3, p.17-19].

Results and considerations

The making evident, analysis and contribution of the varieties of interconnections and interactions between economic informative subsystems and their constituents

In accordance with the played role in the integrated unitary system of economic management, based on the inclusion of both constituent compartments of it - material and informational, within the latter can be highlighted informative and decisional information. The informative ones perform the function of unilateral reflection concerning the availability and evolution of economic resources (human, material, financial). The unilaterality of the reflection lies in the description of the parameters, the quantitative and qualitative characteristics of the economic category objects (processes) at a certain moment of time control of management or only at the beginning or only at the end of a certain period of time. Therefore, any information values of such variety, taken in particular, without taking account of and matching them with other varieties of information of the same class, cannot serve as a basis of enterprise certain material or spiritual actions.

Consequently, the in question information is devoid of comparative features, their decisive predestination remaining descriptive. For this reason, in order to obtain such attributes, it is imposing the formation and combination of two and more types of information for to inform the decision-maker. The joining is objectively challenged by the uni-positional description of the events and their participants, that is, only from a point of view, in one aspect and moment of their evolution.

Regarding the description on the temporal time, the information of the informative role would be appropriate to be considered as situational, as they reflect the status of activities and their constituents after the leakage or waiting for a period of time. As an example of the need to combine the different categories of information of economic informative issues, can be used this argument that the information of evidence (operative, accounting, statistical), without the rate - setting (primary, generalizing), settlement (constructive, technological) and foreseeing (operative, current, forecasting) information do not making up the basis of the formulation of any decision in the environment of the integrated system of economic management. The same situation applies and to economic analysis (operative, current), which entirely depends of all other economic information, but also on any other category (social, technical, medical, etc.), the latter being the basis for their formation. As a result of the study, the informational interconnections and interactions between the informative subsystems of the economic unitary integrated management system are presented in Figure 1.

The following meanings are allowed in the scheme: R. S.- the rate – setting and settlement subsystem of economic material activities; FS. - the forecasting subsystem, C.F.- the current foreseeing subsystem, O. F.- operative foreseeing subsystem; P.E. - the primary evidence subsystem, O.E. - the operative bookkeeping subsystem, C - the accounting subsystem, S. - statistical subsystem, O. E.A.- operative economic analysis subsystem; C.E.A. - the current economic analysis subsystem.

From the content positions, the integrated unitary economic management system, taken as a whole, is built on management functions, which after their temporal achievement are divided into the following two large groups:

1) the functions that precede the economic material activities (E.M.A.), to which refers the rate - setting and settlement (R.S), the forecast (FS.), the current (C.F.) and operative (O.F.) forecasts;

2) the functions that succeeding the E.M.A., referring to them the primary (P.E.), operative (O.E.), accounting (C), statistics (S) and the operative (O.E.A.), current (C.E.A.) economic analysis.

The scheme in Figure 1 shows that after the functional content, the starting of the evolution of U.I.E.M.S., takes place at once with the elaboration and putting in function of the rate - setting and settlement subsystem (R.S.), on the basis of which further on it fulfilling the chain [1, p.245; 2, p. 307-309]:

$$FS. \rightarrow C.F \rightarrow O. F. \rightarrow P.E. O.E. \rightarrow C \rightarrow S \rightarrow O.E.A. \rightarrow C.E.A. (1)$$

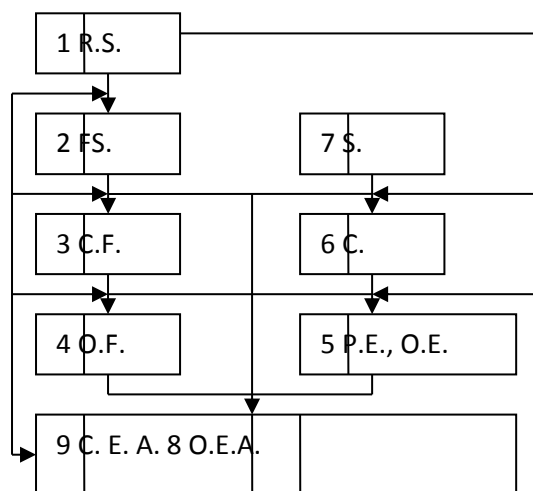

Figure 1. Scheme of the informational interconnections and interactions between the informative subsystems of the unitary integrated economic management system (U.I. E.M. S.) [1, p. 274-275]

The presented succession confirms the fact that all informative activities of U.I.E.M, S. are crowning by the economic analysis subsystem (E.A.), after achieving which inevitably following the formulation of economic decision-making products (D.P.). From this moment the impact of E.A. is the most immediate with the economic managerial system (E.M.S.), within the framework of it take place the eruption from the economic decisional products (E.D.P.) from economic informative products (E.Iv.P.). Therefore, the activities of E.A. finalizes the evolution of the informative sub-compartment and serves as a basis for starting of the realization of the decisional sub-compartment of U.I.E.M, S. That is why E.A. occupies an intermediate position between the informative and decisional compartments of the given system.

Regards of the content interconnections and interactions between the structural information components of U.I.E.M, S., it comes out that them are functional, transformative and pragmatic. The first category refers to the connections and the functioning of informative informational units of each problem, complex of problems, sector, subsystem and system of information issues (informative and decisional). The second category have is attributed to the categories of procedures and transformative operations, performed on the informative informational units values, the chain of sequence of their realization being the following: information procedures (I.Pr.) → structural

procedures (S.Pr.) → operations of calculation (O.C.) = information procedures (of concluding and offers of the processing results).

The pragmatic interconnections and interactions have an attitude to the involvement of informational economic informative units in the processes of transforming their values and of formulating of decisions. In the context of content, both transformational and functional, the most frequent performed variants of joint involvement of economic informative informational units are the following: R.S. + FS.; R.S. + C.F.; R.S. + O.F.; R.S. + O.E.; R.S. + C; R.S. + S.; C.F. + C; C.F. + S; O.F. + O.E. and so on [1, p.276; 3, p.166-168].

From this enumeration it can be noticed that the most massive are the interconnections and interactions between informative information rate – setting and settlement of economic material activities (R.S.E.M.A.), then the forecasting (FS., C.F., O.F.) and fragmentary - of the operative evidence (EO), accounting (C) and statistics (S.)

Conclusions

1. Although the existing system of economic management in virtual interpretation forms a whole, in reality from integrated unitary positions, it is spatially isolated and temporally-discreet, which creates conditions of decisive negative influence of the subjective factor on the course of human economic material activities.

2. The outrunning of this situation, which took place with the socialization of the nominated activities, has occurred and is carried out by creating and applying various informatics resources, especially the technical, mathematical, programmed and relatively technological ones.

3. If the listed resources have somewhat advanced, then the domain of their application, in the present case - the economic management information system, proved to be "unprepared" to be organized and functioned under the conditions of its total informatics achievement.

4. As a result, because of insufficient investigations and minor practical achievements, it registration an essential lag of information domain both to other informatics resources, and to the material domain.

5. During the process, it was realized the fact that the elimination of this discrepancy through the integral informatics accomplishment of the integrated system of economic management contribute not only the technique, the programming, etc., but also to the information - by its rational structuring, efficient organization and processing.

6. Starting from the reason that an informational managerial issue arises from another, a complex, subsystem of issues – also they are informational conditioned, through highlighting and the full informatics achieving of the interconnections and interactions between them, a managerial system can be developed and put into analogous operation a management system, which including in tight and direct interconnection and interaction all the material and informational processes, thus forming an automated material - informational nucleus.

7. In such conditions objective it requiring the highlight, analyze and select the most rational and effective possible sequences of assurance with information resources of the solving processes of each issue within the framework of each complex, of each complex of issues within the framework of each subsystem and each subsystem – within the framework of integrated unitary issues system.

8. The composition of information interconnection and interaction variants between managerial constituents are objectively required by two circumstances: the managed object (process) for the first time is implemented or is already functioning.

9. The unitary integrated achievement of such interconnections and interactions has found its expression in the form of a unitary information informative fund of the economic unit (enterprise, association, sub-branch, branch, national economy of the country).

10. The efficient elaboration, implementation and operation of the given fund goes hand a row of rather complicated and bulky groups of issues.

11. At present and in the near future its full constitution presents an extremely complex and difficult issue of being translated into life. However, the concept of this system, as well as its systemic approach to inclusion of all components, is necessary to be taken into account.

12. The perspective of the forms of integrated data organization and processing in the informatics milieu indicates that the most powerful one would being that assure the automatically accumulation, distribution, preservation and provision of the necessary information at any time for the purpose of establishing, formulating and taking contributory decisions to the long – expected desired evolution of the managed object (process).

Bibliography

1. Leahu T. Organizarea, structurarea și transformarea informațiilor sistemului managerial economic. Monografie. Chișinău, CEP USM, 2009. p 274 - 282.
2. Leahu T., Hâncu L. Bazele sistemelor informatice economice. Note de curs. Chișinău, C.E.P. USM, 2005, p.307 - 323.
3. Leahu F.S.. The economic information: organizing, structuring and transformation. Chisinev, Contabilservis, 1990, p. 17-19, 127-130, 163-168 (rus).

EcoSoEn
Economics, Social and Engineering Sciences
SCIENTIFIC JOURNAL

EcoSoEn
Științe Economice, Sociale și Inginerești
REVISTA ȘTIINȚIFICĂ

Year 2, Nr.3-4/2019 /Anul 2, Nr.3-4/2019

ISSN 2587-344X

Submitted materials that do not meet the requirements are not reviewed and not returned to the authors.

Editorial is not responsible for the content of published articles.

Materialele prezentate care nu corespund cerințelor înaintate nu se recenzează și nu se restituie autorilor.

Redacția nu este responsabilă pentru conținutul articolelor publicate.

Bun de tipar: 29.11.2019. Tirajul: 200 ex.

Format A4

Coli editoriale: 21.40. Coli de tipar: 67,25

Tipar Digital. Hîrtie ofset. Garnitura *Times New Roman*

TIPOGRAFIA PRINT-CARO